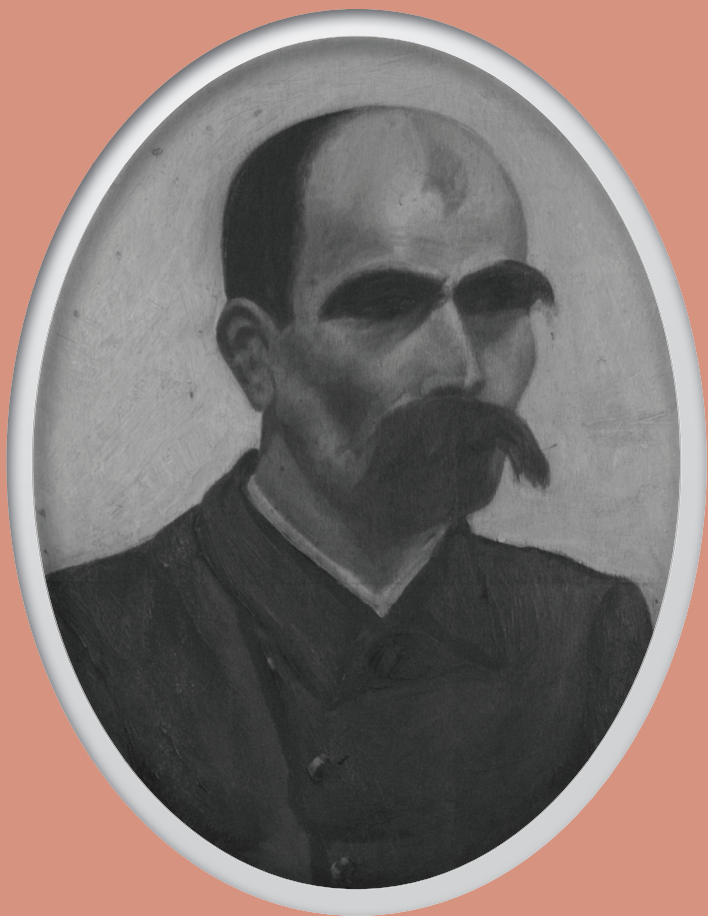

S. Becz Pál
Melyik úton?

Elbeszélések, esszék,
karcolatok, levelek

(1899 – 1972)

S. Becz Pál

1899 – 1972

Melyik úton?

Elbeszélések, esszék, karcolatok, levelek

2014.

S. Becz Pál

1899 – 1972

Melyik úton?

Elbeszélések, esszék, karcolatok, levelek

2014.

Borítóterv:

S. Becz Barnabás Álmos

Irodalmi szerkesztő:

Tótfalusi István

S. Becz Pál

1899 – 1972

Melyik úton?

Elbeszélések, esszék, karcolatok, levelek

2014.

Irodalmi szerkesztő:

Tótfalusi István

Válogatás és szöveggondozás

Dr. Becz Miklós

Magán kiadás: 2014.

Minden jog fenntartva!

Claudius korszója

Claudius, piaci árus az országút melletti hatalmas vadgesztenye fa árnyékában ült a zöld fűben. Kegyetlenül sütött a nap, és az országút porszeméi tüzesen sziporkáztak a napsütésben. A levegő szinte lángolt, alig bírta el a szem. A tiszta, mélykék égen egyetlen báránnyfelhő sem volt. A szellő se mozdult. Álmos, szinte ájult csend feküdt meg az egyhangú tájat.

Claudius megszokásból az országútra nézett. Messze-messze egy kis pont mozgott.

- Ugyan ki lehet az, tűnődött magában. Embernek kell lennie, ugyan mi lehetne más? Ennek sincs jobb dolga, mint hogy az országút porát verje fel a sarujával ilyen melegben! Igaz, én is eljöttem idáig, és még haza is kell mennem, de én megvárom, amíg hűvösebb lesz. Ráérek, gondolta, aztán végigfeküdt a fűben. Nem sokáig hagyta nyugodni a kíváncsiság. Megint az országútra nézett, hogy közelebb ért-e már az a kicsike pont. Közelebb ért és lehetet látni, hogy ember. Azt is, hogy nehéz, göcsörtös fütykös van a kezében

- No, ott sem szeretnék kutya lenni, ahol az a bot lecsap! Azt is észrevette, hogy az ember sántít. A kis kétkerekű kocsijához ballagott, amelyen az árút szokta szállítani a piacra. Lemelt róla egy kis kerek kosarat meg egy piros mázas, fehér virágos korszót. A kosárból kenyeret és füstölt halat vett elő és kényelmesen falatozni kezdett. Időnként a korszót is a szájához emelte.

Az utas közben odaért. Megállt az út szélén, és egy darabig nézte a nyugalmasan táplálkozó Claudius. Majd átlépett az árkon és megállt előtte és így szólt:

- Köszöntelek, atyámfia! Jó békesség legyen neked és a házad népének!

- Én is köszöntelek téged, mondta Claudius. Jó békesség adasék neked is és a te házad népének is!

- Megengeded, hogy itt, a hűvösön megpihenjek, kérdezte az idegen kellemesen zengő hangon.

- A fa nem az enyém, mondta Claudius, de a lombja hűvöse

mindenkié, így a tied is. Megférünk itt ketten jó békességben! Nem veszünk össze! Rám nézve ez nem is lenne jó, mert hat olyanul is könnyen elbánnál, mint amilyen én vagyok.

Az idegen elmosolyodott és komolyan mondta:

- Ha valakinek erőt ad az Isten, nem azért adja, hogy az a gyengébbeken hatalmaskodjon, hanem hogy védje őket.

Most látszott meg, ahogy Claudiuszal szemben állt, hogy milyen erős az idegen. Mellkasa domború, a vállai szélesek, karjai, lábai vastagok voltak. Szép vonású, de kemény és határozott arca arra vallott, hogy nem fél senkitől, semmitől. Meleg, dióbarna szeme volt, a tekintete éles és átható, mint aki a másik lelkébe és gondolataiba lát. Mégsem volt félelmetes az az arc, mert volt rajta valami szelídség is.

- Folytasd csak az evést! Jó étvágyat hozzá!

- Köszönöm, felelte Claudius. Van még egy kevés. Ha éhes vagy, gyere és egyél velem! Ha szomjas vagy, igyál velem! Jó ciprusi bor van a korsóban.

- Köszönöm, te igen emberséges ember vagy! Éhes és szomjas vagyok.

- Jó szívvel kínálom, amim van. Egyél és igyál a szükséged szerint! Fogjál hozzá!

Az idegen összetette a kezét, ajka hangtalanul mozgott, imádkozott magában. Aztán levette a köntösét. Claudius bámulva nézte, hogy milyen erős.

- Nem gladiátor vagy te? Ilyen testtel és ilyen karokkal első lehetnél az elsők között!

- Nem vagyok gladiátor, felelte amaz. A gladiátornak ölnie kell, vagy őt ölik meg. Egy férget sem taposok el tudatosan, nemhogy embert ölnék!

- Téged minden nő megszerethet, aki meglát! Te is szereted az asszonyokat?

- Én minden asszonyt szeretek, ha szeretetre méltó, csak nem úgy, ahogy te gondold...

Claudius ebből csak annyit értett, hogy nem minden asszony szeretetre méltó. Nem értette, hogy lehet másképpen szeretni, mint ahogy ő gondolja.

Ettek mind a ketten jóízűen, és ittak is hozzá. Claudius megkérdezte:

- Messze útról jössz?

- Hajnalban indultam. Még sötét volt, és azóta jövök megállás nélkül.

- No, akkor rád fér a pihenés! Látom, sántítasz, mi baja a lábaidnak?

- Feltörte a saru, és nem volt mivel bekötni az úton.

- Feküdj le a fűbe! Majd kimosom a sebet borral és bekötöm tiszta faggyús gyolccsal. Az jó lesz. Mielőtt indulnál, a sarud szíját is bekenem faggyúval.

- Messze van még ide a város?

- Lehet még néhány szombatnapi út, tehát elég messze! Ha elhalaszthatod, akkor ma már ne menj tovább! Holnap is nap lesz, hacsak nem múlik el ma a világ.

- Legyünk jó reménységgel, hogy nem múlik el! Mindazonáltal nekem mennem kell, hogy szállást keressek magamnak valahol éjszakára. A madárnak van fészke, de nekem nincs, ahol a fejem lehajthatnám.

- No, ha neked nincs fészked, hát nekem van. Akad benne hely egy olyan vándormadárnak, mint amilyen te vagy. Reggel pihent szárnyakon szállhat a madár. Az én házam népe csak én vagyok, meg a feleségem. Ráérünk itt kivárni a hűvös órákat, mert én a közelben lakom, nem több tíz stádiumnál. Alhatsz is addig egyet, ha akarsz.

Az idegen Caludiusra nézett, aztán megkérdezte:

- Gazdag ember vagy te? Itt ellátsz mindennel és még a házába is vinnél?

Claudius vállat vont.

- Piaci árus vagyok. Ha gazdag volnék, nem magam vonszolnám ezt a kordét. Magam vagyok a ló meg az ember is. A ló jó segítőtársam, hát megbecsülöm.

Az idegen arcán futó mosoly suhant át.

- Azt látom. Hűvösre vezetted pihenni, kenyérrel és füstölt halal eteted, és ciprusi borral itatod. Claudius nevetett:

- Szereti a bort. Mért ne adnám meg neki? Nem akármilyen ló!

- Látom, filozofálni is tud. Szóval szegény vagy, de mégsem panaszkodsz.

- Nem, de mért is tenném? Nem az a gazdag, akinek sok mindene van, hanem az, akinek elege van. Nekem, pedig az a kevés is elég, amit az élet ad! Eddig még minden napra adott valamit. Több pedig nem kell, mint amennyi éppen szükséges!

- Lám csak, mégis gazdag vagy te a szegénységemben is, mert meg vagy elégedve! A bort megiszod, de az eszedet nem iszod el!

- Úgy iszom a bort, hogy másnapra is maradjon, és úgy eszem, hogy másnapra is marad valamennyi. Bár már volt úgy, hogy a borból semmi sem maradt másnapra, az eszemből meg csak valamennyi.

- De azért annyi mindig marad, ugye, hogy nem átkozod meg Noét, hogy szőlőt is vitt be a bárkába?

- Derék ember volt Noé, mindig is az ő egészségére iszom! Bár csak valami csoda történne ezzel a korsóval, hogy sose fogyna ki belőle ez a jó ciprusi bor!

Az idegen arcán mintha megint átsuhant volna valami mosolyféle.

- Ha Isten is úgy akarja, történhet csoda...Visszatérve az előbbi beszélgetésünkre, te abból a kevésből is tudtál adni, amit neked is szűkösen juttatott az élet.

- A kevésből lehet adni, mert az van, csak a nincsből nem lehet! Mindig jobb adni, mint kapni!

- Kapni is jó! Például nekem nagyon jól esett, amit adtál. Nemcsak a testnek esett jól, hanem a léleknek is. Tudod-e te, hogy kin segítettél, hogy kinek kötötted be ma a sebes lábát?

Claudius figyelmesen végignézte az idegent a fejétől a talpáig. Hosszú hallgatás után azt mondta:

- Mivel a testi jegyek illenek a személyedre, azt hiszem, tudom...Nem mondhatom bizonyosan, amíg te magad meg nem erősíted, hogy az vagy, akinek mondanak téged.

- Kinek mondasz hát engemet a jelek szerint?

- Nemde nem te vagy „ama” Pál, aki azt a levelet írta a Korinthusbeliekhez?

- Ismersz te engem?

- Nem ismerlek. Soha nem láttalak téged. Sosem jártam Szíriában, Tarszusban, Damaszkuszban, Efézoszban, amely helyeken te szoktál beszélni, de beszéltem Korinthoszbeli emberekkel, akik ismerik „ama” Pált, és azok leírták nekem, hogy milyen ő. És azt a levelet is elmondták nekem.

- És milyennek írták le neked „ama” Pált?

- Olyannak éppen, mint amilyen te vagy. A magassága három sing, három arasz és két tenyér. A haja gesztenyebarna, a halántékán kicsit őszül. A homloka magas. Szakálla és bajusza hullámos. Vállban és csípőben széles, erős ember. Sas orra van, dióbarna a szeme, átható a tekintete, de az arca barátságos.

- Van-e még valami jel?

- Van. A hangja kellemes zengésű. Nehéz göcsörtös bottal jár.

- Igen hű leírás, de ez mind lehet véletlen.

- Van még egy jel, ami már igazán nem lehet véletlen.

- Mi lenne az?

- Ez, mondta Claudius és megfogta az idegen csuklóját. Bal keze kisujjának az első íze hiányzik. Az idegen egy pillanatra becsukta a szemét.

- Hát ez az utolsó jel valóban nem a véletlen egybeesése. Én valóban ama Pál vagyok. És meglesz annak a jutalma, hogy jó szívvel megvendégeltél engemet.

- Megvan már annak a jutalma, uram, és annál többet nem várok senkitől.

- Ki adott volna neked jutalmat? Nincs a közelben harmadik személy!

- De van egy harmadik személy, akit te nem látsz, uram! Senki sem látja.

- Ki adott hát neked jutalmat, aki jelen van, de senki sem látja?

- Senki, uram. Azazhogy a saját lelke. A jó érzés, amit akkor érzünk, amikor valamivel segíteni tudunk a másik emberen.

- Tévedésben vagy, Atyámfia! Én látom a te lelke. Sőt már akkor láttam, amikor ennek a fának a hűvösét felajánlottad nekem. Ránézett Claudiusra lélekbe látó szemével és azt kérdezte:

- És ha nem sejtetted volna, hogy ki vagyok, miképpen cselekedtél volna?

- Ahogy most cselekedtem. Nem szabad személyhez kötni a szívességet! Nem az apostolnak segítettém, hanem egy ráutalt embernek tettem egy kicsinyke szolgálatot.

- Keresztény vagy te?

- Nem. Pogány vagyok, uram.

- Hallottad-e valaha Jézust beszélni?

- Soha, uram.

- Akkor kitől tanultad az irgalmasságot, a felebaráti szeretetet?

- Senkitől, de nem is kell azt tanulni! Érezni kell, uram! Akiben szív és lélek lakozik, annak azok megsúgják, hogy miképpen cselekedjék. Akiben pedig nincsen, hiába annak minden tanítás. Nem veszi be azt, ha minden második ember Jézus volna is! Az ember úgyis igen sokat vétkezik, legalább néha-néha tegyen valami jót, hogy javítson a mérlegén!

- Hát mitől félsz, mire gondolsz, amikor javítani akarsz a mérlegeden? Gondolod, hogy Valaki valamikor a kezébe fogja venni a te mérlegedet, és megvizsgálja, hogy merre billen a nyelve? Megnézi, melyik serpenyő van mélyebben, az e amelyben a vétkeid, vagy az-e, amelyben az erényeid vannak? Hiszel a túlvilági ítéletben?

- Hinni kényelmes, uram, mert a hit nem kíván bizonyítást. De hinni nehéz annak, aki gondolkodik. A hit csak hívés, de nem tudás. Én nem gondolok semmi ismeretlen Bíróra. Én a saját lelkem előtt egyenlíték, ha módomban áll. Így hát nem tudom, uram, meg lesznek-e mérve az erényeim, ha vannak, vagy a vétkeim, amelyek biztos, hogy vannak... Nem tudom, mert én még nem voltam az Égben. Csak annyit tudok, hogy amíg él az ember, szükséges, hogy jót is cselekedjen! Hogy miképpen van, vagy lesz az Égben, azt hiszem, azt...

Pál olyan áthatóan nézett rá, hogy Claudius elakadt a beszédben.

- Úgy gondolod, látni kell valamit, hogy ismerjük azt? Oda kell menni, hogy lássuk, hogy mi van, vagy mi lesz valahol?

- Másképp hogy lehetne, uram?

Pál újra a beszélőre nézett.

- Várj egy kicsit! Nem Claudiusnak hívnak téged? A teljes neved Scaevus, mert balkezes vagy.

- De...de, az vagyok! Hanem te sosem láttál engemet, és mégis...
 - ...és mégis ismerlek téged, Claudius! Sőt azt is tudom, hogy a jobb szemeddel nem látsz. Te nem voltál azokon a helyeken, ahol én, de akik láttak engemet, azok leírtak, és te megismer-tél engemet. Nekem nem volt szükségem rá, hogy leírjanak nekem, és mégis ismerlek téged. Egyebek mellett ez a különbség köztünk, Claudius!

A vétkeid mind olyanok, mintha el sem követted volna azokat, minthogy mindent jóvátettél.

Ezeket csak bizonyágképpen mondtam el neked, hogy vannak választott emberek, akiknek képesség adatott arra, hogy tudjanak olyan dolgokat, amelyeket mások nem tudnak. Én sem voltam még az Égben, és mégis tudom, mi van ott. Nem magamtól tudom. Nekem is leírta Valaki, aki annak a lakója volt. Hiszed-e már Claudius, hogy nem kell odamenni és látni, hogy mi van valahol, és mégis lehet tudni?

- Hinnem kell, uram, minthogy bizonyágot tettél nekem! Hinnem kell!

Én azonban senki vagyok, csak egy piaci árus. Én a te bölcsességedet szeretném hallani. Ha a Tudás kútjából egyetlen szomjazónak is meríthetsz, akkor adjál nekem is belőle!

- Claudius, egy vagy ezer szomjazó, mindegy! Mind külön-külön érzi a szomjúságot! Egynek a szomjúságát éppen úgy el kell oltani, mint ezerét. Mire szomjúhozol, Claudius?

- Későn alszom el, és korán ébredek. Van időm a gondolkodásra. Sok olyan kérdés van, amelyre nem tudok felelni.

- Mire nem tudsz felelni önmagadnak, Claudius?

- A te leveleidre gondolok, uram, amelyeket a Korinthuszbelieknek írtál. Megtanultam a betűvetést, és amit elmondtak nekem, azt leírtam, és igen sokszor elolvastam. Igen bölcsen, szép megértéssel szólsz többek között a házasságról is. Azt írod egy helyen: „ jobb házasságban élni, mint égni”. De másik helyen: „Azért aki eladja házasságra a lányát, jól cselekszik.” „Aki pedig nem adja házasságra, jobban cselekszik”. Ismét más helyen „de boldogabb lesz, ha úgy marad, az én értelmezésem szerint... Hiszem pedig, hogy én bennem is az Isten lelke vagyon.”

- És mért sorolod fel nekem ezeket, Claudius?
  - Azért, mert ellentmondást látok bennük, uram! Az én szegényes értelmem nem tud eligazodni rajtuk. Én úgy vélem, vagy jó valami egészen, vagy egészen rossz. Nem értem ezt a kettőséget. Mert azt is mondod egy helyen, „jó a férfinak asszonyt nem illetni.” Aztán megint. „Ha feleséget veszel, nem vétkezel.” Aztán egyebütt: „Mondom pedig az özvegy férfiaknak és özvegy asszonyoknak, jó nekik, ha úgy maradnak, mint én.”
  - Nem értesz valamit, Claudius?
  - Úgy gondolom, uram, hogy az ember ezen a világon él, és evilági életet is kell, hogy éljen! Ahhoz kell tartani magát, ami-be beleszületett. Éppen az isteni bölcsesség nem kívánhat természetellenes életet sem embertől, sem állattól, mivelhogy mindeneket Ő teremtett olyanoknak, mint amilyenek.
- Pál arca kigyúlt az indulattól és igen erősem markolta a botot, és a karja is egészen megkeményedett. Erőt vett magán és csendesen szólt:
- Nyilván megfelelek a levélben mindenre, Claudius! Ha figyelmesen olvastad, tudnod kell.
  - Figyelmesen olvastam, uram! Ekképpen adod meg az okot: „Aki feleséget vett, a világiakra visel gondot, hogy kedveskedjék feleségének.” „Aki házasság nélkül van, arra visel gondot, mi módon kedveskedjék az Úrnak.”
  - Folytasd, Claudius!
  - Engedelmeddel, uram. Ha valakinek hűséges felesége van, aki jóban-rosszban társa neki, és gondot visel rá, kell is hogy azt viszonzza és kedveskedjen az asszonyának. Nem illő rosszal fizetni a jóért! Ha azon felül megtartja a törvényt és megtartja a parancsolatokat, ezzel kedveskedik az Úrnak, és mondhat szép zsoltárokat és imádságokat.
  - Van ideje, Claudius, de nem annyi, mintha egyedül élne, mert az asszony vele van éjjel-nappal, azzal tölti minden óráját, és elvonja mindenről a figyelmét.
  - De uram, éppen te írod: „Férfiak, szeressétek a feleségeiteket, miként Krisztus szerette az Anyaszentegyházat, és önmagát adta érte!” Ez olyan szép intelem, amiért minden asszony

hálás lehet neked. Ne ródd fel hát azt, hogy a te intéseidet megszívlelik, és kedvesek az asszonyaikhoz!

Egy másik részre mondom. Egy leányra a legnagyobb szégyen az, ha pártában marad, mert azt mondják rá, íme nem kellett senkinek. Az asszonynak pedig a legnagyobb fájdalom és szégyen, ha meddő, mivelhogy soha nem látja meg magát fiakban, leányokban, és nem marad utána senki. Ha pedig mindenki a te értelmed szerint élne, Uram, akkor minden asszony meddő maradna. Ha pedig máskülönben él, maradékot hagy maga után, akkor az ige szerint él, amely azt mondja, szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be a földet! Ha pedig ez így van, miért akarná éppen az, aki az ígét mondta, hogy az ne teljesebben be? Akkor miért teremtette úgy az embert, ahogy az kezdettől fogva él, pontosan az Ő akarata szerint? Ha te azt mondod, jobb a te értelmed szerint élni, akkor az Úr rendelkezését nem hagyod jóvá, hanem föléje helyezed magadat! Ha mindenki úgy élne, ahogy te mondod, csak azok születnének, akik már az anyjuk méhében vannak. És ha azok is meghalnának, kinek hirdetnéd az ígét, uram?

És még valamit! Azt mondod, aki feleséget vesz magának, annak kevés ideje marad arra, hogy az Úrnak szolgáljon. Ki tudja, hogy az Istennek mennyi imádságra van szüksége, vagy mennyi hálálkodást vár az embertől? Én úgy vélem, Ő előtte többet ér egy szívből jövő sóhaj, mint a hosszan, szokásból énekelt zsoltár, vagy szüntelen mondott imádság!

Pál a beszélő szemébe nézett éles, átható tekintettel. Az arca kemény lett, eltűnt róla a szelídség, de azért nyugodtan kérdezte:

- Befejezted?

- Igen, uram!

- Bölcs ember vagy te, Claudius! Bölcs, emberi értelem szerint. „Ha pedig valaki azt hiszi, hogy tud valamit, még semmit sem ismer úgy, amint ismernie kell.” Sokat és igen súlyosakat kérdeztél. Először az utolsóira felelek, amely a nehezek között is nehéz. Hogy mennyi imádságra van az Istennek szüksége? Nyugodtan mondhatom, semennyire! Az embernek van rá

szüksége, mert mindig az ember a kérő! És ő nem adhat semmit az Istennek. Hogy mennyi imádságot vár az embertől? Azt sem én nem tudom, se más. Azt az embernek kell éreznie, annak alapján, hogy mennyivel tartozik, és mennyivel róhatja le az adósságát Istennél!

Istennek tartozunk mindnyájan azért, mert levegő vesz körül bennünket, mert vizünk van ivásra, tisztálkodáshoz, mosáshoz, mert van táplálékunk, azért is, ha a vállunk bírja a nehéz terhet, és mindenért. Nem volna sok az éjjel-nappali ének, a szüntelen imádság, de valóban elég lehet egy tiszta szívbéli sóhaj. De ha a sok imádság mind szívbéli sóhajból tevődik össze, Claudius, az nem von le az értékéből Isten előtt. De, Claudius, ha nem látsz az én emberi gondolataim mögé, akkor hogy tudhatnád az Úr szándékait?

Az ember még az Úr szavára sem hallgat, hát akkor hogy hajlana az enyémre, az emberére? Nem fognak úgy élni, mint én, és az ember nem fog kihalni a földön, hanem be fogja népesíteni azt az ige parancsa szerint! Mert a férfiú és a leányzó házasságra adja magát, ha eljön az ideje. Ha azt mondom nekik, ne így, hanem amúgy éljete, annak rejtett értelme van. Célja az emberi nem korlátozása hívságos világi dolgokban, hogy mértéket tartsanak mindenben! Isten felé vezetem őket, hogy le ne térjenek a józan értelem útjáról. Azt szeretném, hogy úgy gondolkozzon magába szállva: Ha már tele vagyok sok gonosz indulattal, hibával, és nem úgy élek, hogy kedves lenne az Úrnak, és Ő mégis irgalommal van hozzám, adózom neki szépen hangzó énekkel, szíves imádsággal.

Élni fog az ember, élni és sokasodni!

- Van-e még valami, amin gondolkoztál, Claudius?

- Van, uram, ha meghallgatsz engemet.

Pál mintha megint elmosolyodott volna egy kicsit.

- Hiszen amióta itt vagyok, mindig csak azt teszem. Téged érdemes hallgatni, Claudius! Gondolkodásra kényszerítesz a kérdéseiddel. Beszélj, Claudius!

- Az első kérdésem az lenne, miképp gondolkozik az Isten az emberről, és mi a végső célja az emberiséggel?

Pál egy pillanatig az égre nézett, aztán így szólt:

- Az Ő szándékait senki, még az Ő egyszülött Fia sem tudja. Az égi titkok kulcsa az Ő kezében van.

Mi a második kérdésed, Claudius?

- Ez lenne, uram., „Aki férjhez nem ment, az szorgalmatos az Úr dolgaiban, hogy tiszta legyen mind testben, mind lélekben.” „Aki pedig férjhez ment, az szorgalmatos a világiakban, mi módomban kedveskedjen az ő férjének.”

- Jól mondod, Claudius, szóról szóra ezt írtam! Mi kifogásod van ellene?

- Uram, mindenki anyától született. Neked is volt anyád, és te is úgy fogantattál, mint bárki más, aki asszonytól született, úgy, ahogy az Úr akarta, hogy két különnemű ember ölelkezéséből egy harmadik szülessen. Ha pedig mindez az Ő akarata szerint való, akkor ez szent dolog. Ha az Úr akarata szerint új élet fogamzik az asszony méhében, az a keletkező új élet is szent, hiszen te mondod, uram: ...” a hitetlen asszony megszentelik az ő férjében, mert ha nem így lenne, a ti gyermekeitek tisztátalanok volnának.”

Három dologról szólhatunk, ami szent, az első az Úr, aki teremtetett mindent, a második a magzat, vagy kicsinyke gyermek, aki még ártatlan, a harmadik az anya, aki magzatát hordja a méhében. És ha valami szent, akkor az tiszta is. Miért mondod hát, hogy a leányzó jobban teszi, ha nem megy férjhez, hogy tiszta maradjon testben és lélekben?

Hát akkor a te anyád, minthogy férjhez ment, és téged szült, tisztátalan volt, Uram? Bárhonnan van is a te értelmed, ez szentségtörés, ez istenkáromlás!

Pálnak az arcába szökött a vér a szégyentől és a belső indulattól. Szeme vészes fényben csillogott, a keze ökölbe szorult egy pillanatra, szelíd arca olyan félelmessé vált, hogy Claudius óvatosan elhúzódott mellőle. De Pál erőt vett magán. Behunyta a szemét, aztán az égre, majd messze a távolba nézett, mintha keresne valakit.

Talán egy asszonyt, akinek valamikor a szoknyájába kapaszkodott, ha félt valamitől. Egy asszonyt keresett talán, akire

ágaskodva nézett fel, mert még olyan kicsi volt. Egy asszonyt, akitől kenyeret kért, és aki csókot is adott a kenyér mellé. Egy asszonyt keresett talán, aki mosdatta, fésülte, és a sebeit gyógyította. Egy asszonyt keresett, aki már régen nem él.

Aztán megint az égre nézett, aztán a feje lassan a mellére bukkott, és mintha imádkozna félhangosan mormolta:

- Bocsásd meg az én bűnömet, jó anyám, te ott fenn az égben! És ti is, asszonyok, mind itt lent a földön!

Aztán megrázta magát, mintha azt akarná, hogy valami teher lehulljon róla. Egy kis ideig csendben nézte Claudius. De az a csend olyan félelmetes és nyomasztó volt, mint ami a villámlás és mennydörgés közé esik.

Claudius óvatosan még távolabb húzódott tőle. De Pál csendesen, a kiegyensúlyozott lelek nyugalmával mondta:

- Csak maradj! Nem kell tőlem félned, Claudius! Azt a szót, hogy tiszta én úgy értelmeztem, hogy a leányzó maradjon meg, ha lehet úgy és olyannak, mint amilyennek az Isten megteremtette, de nem mondtam, hogy ne menjen férjhez, ha akar. Te adtál más értelmet a szavaimnak!

Amíg csak rólam beszéltél, türelemmel hallgattalak, bár nem egyszer olyanokat mondtál, amiért még Jézus is, aki pedig maga volt a béketűrés, kötéllel vert volna el innen téged! Mindezt semmibe vettem, mert szokva vagyok nemcsak a szóbeli bántásokhoz, hanem a vesszőcsapásokhoz és megkövezéshez is.

Hanem azért, mert azt merted kérdezni tőlem, hogy az én anyám is tisztátalan volt-e, ezért az egy szóért a legszívesebben kegyetlenül végigvágnék rajtad ezzel a göcsörtös bottal, hogy sokáig viseld a nyomát a hátadon!

Mégsem bántalak téged, mert könnyen lehet, hogy úgy lehet értelmezni, ahogy te értetted, amiket írtam.

Nem bántalak hát, Claudius, mert igazad volt, és az igazság előtt meghajolni nem szégyen, hanem inkább erény. Tudom, nem megbántani, hanem tisztázni akartad az én Anyámat és éppen velem, a fiával szemben. Ezért mos köszönetet is mondok neked. És nemcsak az én Anyámat védelmezted, hanem minden asszonyt a földön.

Te igen derék ember vagy, Claudius! És ha pogány vagy is, szép lelkű ember vagy, aki az Igazságot keresve közelít az Isten felé! Bárcsak minden, a kereszténységével hivalkodó ember olyan „pogány” lenne, mint amilyen te vagy, Claudius!

Mindezek ellenére maradt bennem néhány tüske, ami miatt nem mehetek el hozzád éjjeli szállásra. Már hűvösödik az idő, kipihentem magam, és a lábam se fáj, hát indulok. Te igen emberséges voltál hozzám, és én nem akarok adósod maradni. Én is adok neked valamit, hogy te is megemlegessél engemet valamiről.

- Hát nem neheztelsz? Elmúlt a haragod?
 - Elmúlt, Claudius, nem haragszom rád!
 - Add valami jelét, hogy megnyugodjam!
 - Meglesz annak a jele, ha elmentem, és te is meg leszel elégedve! Kiment az országútra és egy levés porral a kezében tért vissza.

- Add csak ide azt a korsót azzal a ciprusi borral, Claudius!
 - Adom, uram, adom! Itt van, igyál csak, amennyi jólesik! Kevéske van már benne, de van még a kocsin, megtöltöm és vidd magaddal!

- Nem kell, hogy megtöltsd, mert én nem szoktam magammal vinni semmit az útra! Most sem arra kell a bor, hogy a szomjamat oltsam. Hanem érdemes lenne, ha igen vigyáznál majd erre a korsóra, amelyből innom adtál! Fond be gondosan fűzfavesszővel, hogy el ne törjön! Bizonytalán sajnálnád, ha eltörne!

- Nagyon sajnálnám, uram! Ez a korsó igen értékes emlék lesz a számomra.

- Gondolom, az is marad, mondta Pál, és az a futó mosoly egy pillanatra ismét megjelent az arcán. És akkor felnézett az égre, ajka hangtalanul mozgott, mintha megint imádkozott volna. Akkor ivott, és a bort rácsorgatta a kezében lévő homokra, összekeverte vele, sarat csinált belőle.

- Hunyd le mind a két szemedet, Claudius!

Akkor a jobb szemét bekente sárral és kivezette az országútra.

- Várd meg, amíg megszárad a szemedet a sár! Akkor töröld le

és nézz a város felé, hogy látsz-e valamit! Köszöntöm a házad népét! Isten legyen veled!

- A te lelkeddel is, uram!

Claudius várt, és letörölte szeméről a megszáradt sarat, és a bal szemét befogva a város felé nézett a soha nem látó jobb szemével bámulva a messzeségben Pál hatalmas alakját, amint hosszú léptekkel halad előre.

Claudius szemét elöntötte a könny, és térdre hullva mondta:

- Látok! Íme a jel, amit bizonyágképpen itt hagyott, hogy nem haragszik rám!

Megint a város felé nézett és látta, hogy a nap búcsúzó sugaraiból piros glória lebeg Pál feje körül. Állt szoborszerűen az országút hűvösödő porában, és nézett a város felé, míg Pál alakját el nem takarta az alkony.

- Legalább csak egyszer visszanézett volna, gondolta. Akkor átlépett az árkon és felvette a korsót, hogy igyon. Bámulva érezte, hogy az edény milyen súlyos, holott az előbb még majdnem üres volt. Szájához emelte, és nyelte a kortyokat. Mikor letette, a korsó újra tele volt.

- Én magam fogom bekötni ezt a korsót fűzfavesszővel! Mégiscsak derék ember „ama” Pál! A pogányok és keresztények Istene sokáig éltesse őt! Boldog pillantásokkal simogatta a különleges korsót.

- Jó lenne az idő kerekét megállítani, gondolta sóhajtva. Aztán újra ivott, most már nemcsak Noé, hanem Pál egészségére is...

Szigetszentmiklós, 1968. május 21.

Vadmacska

Nem volt előkelő hangzású neve, tehát nem volt Klotild, Eulália, Fruzsina, Jozefine. Egyszerűen csak Kató volt, azok között is csak Búzás Kató. A Búzás névben is volt némi túlzás, ha meggondoljuk, hogy az év túlnyomó részében csak hét szem búza akadt a házban.

Többletbúzáról azért lehetett beszélni, mert az öreg Búzás részaratással keresett egy keveset, amelyhez a kis Kató is hozzájárult mint marokszedő. Azon a vidéken a marokszedőt ketőzőnek nevezték.

Az a kis búzatöbblet sosem érte meg az újat, mivel a keresetben rozs, árpa és zab is képviselve volt. Egy tized részt elvitt a cséplőgép, a másik tizedet a malom.

Mindezekhez hozzájött még a csőszbér, a vetőmag költség és a párbér. Így aztán többé-kevésbé az volt a helyzet, hogy: Ne-sze semmi, fogd meg jól! Ezért a Búzás család nem búza-, hanem kétrészes kenyeret evett: fele búza, fele rozs. Az igazság kedvéért meg kell mondani, hogy az ízletesebb és táplálóból volt, mint a búzakenyér.

Volt egy darab földceskékjük. Ősi juss. De bizony kedvező időjárás mellett is kevés termést hozott.

Ők nem ültek tétlenül. Munkabíró, szorgalmas és takarékos emberek voltak. Feles földekkel vesződtek. Harmados kukoricát, krumplit és répát kapáltak. Tehenet is tudtak tartani. Jó erős lovacsájuk is volt. Minden karácsonyra tudtak disznót hizlalni nemcsak maguknak, hanem eladásra is. Akadt hát szerényen bablevesbe való a tavaszi, nyári és őszi munkák idejére. És mikor a magukéval végeztek, napszámba is eljártak.

Búzás józan életű ember volt, és hét végén nem a kocsmá felé vette az útját, hanem ment haza a feleségével.

Az asszony, pedig olyan volt, mint a jó ács. Az volt a jelszava: Kétszer mérni, és csak harmadszorra vágni! A jelszavának megfelelően kétszer is meggondolta, mire és mennyi pénz kell, és csak harmadszor vágott. Búzásné csak annyi krajcárt vágott le harmadszorra, amennyit már kétszer gondosan ki-

mért. De ha nem kellett vágni, akkor inkább rakott a pénzhez, amennyit lehetett. Így a krajcárok lassan hatosokká, a hatosok, pedig koronákká nőttek, a koronák meg időnként forintokat kölykeztek. A forintok tisztaságukkal bankjegyekké öregedve a biblia lapjai közé kerülve pihentek, és nem voltak kitéve a végelgyengülés veszélyének.

Búzás nem volt hát földhözragadt szegény, de gazdag sem. Ámbár ha szorosabban vesszük, mégiscsak az volt, mert elégedett volt. Egyszerű ember volt, de bölcs életfilozófiával volt megáldva. Az volt a nézete, hogy ami nincs, az nem kell. Úgy vélekedett, hogy ha száz háza volna, akkor is csak egyben lakhatna, ha száz széke volna, akkor is csak egyen ülhetne, ha tíz disznó húsa, szalonnája lógna is a padláson, mi haszna lenne belőle, amikor neki csak egy gyomra van. Vagy ha az egész bibliát száz forintos lapjelekkel rakná is tele, és megvehetné a falut, mit vinne magával abba a rövid és keskeny ágyba, amit majd egyszer megásznak neki.

De azért benne is égett valami gyűjtőszenvédély. Szomjazva vágyott a tudás minden fajtájára. És soha nem volt neki elég, amit abból a kincsből szerzett. Bármennyit gyűjtött is, mindig úgy érezte, hogy kevés. De tudta a kincs gazdag lelőhelyét. A téli hosszú estéket, a nyári esős napokat, ünnep- és vasárnapokat átolvasta. Volt már annyi könyve, hogy a pap és a jegyző is tőle kölcsönzött nemegyszer olyan ritkaságot, ami nekik nem volt. Kapott is a sok olvasás miatt egy királyi melléknevet. Könyves Búzás Kálmán néven volt a faluban ismeretes. Ám az a melléknév nem elismerésből fakadt, inkább megkülönböztetés volt a sok névrokontól. Faluhelyen nem a könyvek sokasága, hanem a földek darabszáma, hosszúsága és szélessége volt az elsődleges. Mindegy, az előnév mégiscsak királyi volt. Lassan-lassan oda fejlődött a dolog, hogy a Búzás név lett a másodlagos. Azon már csak hivatalosan szerepelt, a köztudatban már csak Könyves Kálmán volt, és a kis Kató is egyszerűen csak Könyves Kató volt.

De miért is olvasott Búzás annyi könyvet? Az ő hívatásához nem kellett volna könyvek. Az egész földművelés - ősi ha-

gyományképpen - a kisujjában volt. Csakhogy ő nem elégedett meg az ősi hagyományokkal. Szakkönyveket tanulmányozott, és az új módszerek alkalmazásával lényegesen többet termelt azonos területen, mint mások. A szakkönyvek olvasásának gyakorlati hasznát vette.

De mért olvasott egyebeket, szépirodalmat, történelmet, természettudományt, filozófiát, amelyeknek hasznát nem vette? Semmi elhívatottságot nem érzett. Írásra sohasem gondolt. Nem ilyen célból végzett előtanulmányokat. Olvasott mint könyvbarát. Egyike azoknak, akik a tudás facsemetéivel szeretnék volna teleültetni a kertjüket, mert szerették a szépet, a nemest, a felemelőt, mert ő is úgy érezte, hogy minden ember annyit ér, amennyit tud. Olvasott hát nemcsak szórakozásból, hanem érdeklődésből is. És mert érdekelte, meg is maradt benne, amit olvasott. És ha nem is szerzett teljes körű általános műveltséget, attól nem maradt el messze. Kiterjedt ismeretekkel bírt, és önálló véleménye volt a dolgokról.

Sokat tudott, de nem volt tudálékos. Semmivel sem dicsekedett, és csak akkor beszélt, ha tanácsot kértek tőle. Vagy ha társaságban közkívánatra verseket szavalt, vagy regényrészleteket mondott el. Mert ami kincset gyűjtött, azt nem zárta vaspántos ládába, hanem mindenhova magával vitte, és két marokkal szórta, ha kértek belőle. Otthon vagy hangosan olvasott, vagy elmondta a könyv tartalmát.

Egyébként is sokat foglalkozott a kis Katóval. Nem vett ugyan neki drága, de gyorsan pusztuló bazári játékokat. Egyrészt takarékoságból, másrészt, mert tudta, hogy a legkedvesebb játék az, amelyet a maga képzelete után maga terem magának a gyermek. Bevezette a játszás rejtelmes világába.

Vasárnap délután leült vele a díófa alá, és maga is gyermekké válva megmutatta neki, hogyan lehet vízből és homokból soktornyú kastélyt építeni, ami persze, királyi kastély volt. Ugyan kié is lehetett volna másé? A tornyokra igen szép kupolákat lehetett rakni piros és sárga Lőrinc körtékből. De ha már kastély volt, ahhoz királyfi, királykisasszony, meg királyi kert is kellett. Ha nem volt, hát lett! Ahogy Kolumbuszról éne-

kelt a költő: „Egy volt csak a világ, s ő szólt, - Kettő legyen! És lőn.” Nem hiába lett újra gyermekké Búzás! Mert mire való a kukoricacsutka és egyebek? A királyfi vállára töklevélből bő palás került. Koronája is lett, mivel éppen kakas volt az ebéd. Annak a taraja igen alkalmas volt sokágú, szép piros koronának. Lova is volt, mert anélkül királyfi nem is képzelhető el. Az is kukoricacsutkából, de két lábra ágaskodott, és igen kényesen tartotta a fejét. Kardja is volt a királyfinak, hasított nádból a pengéje és cirokszárból a markolata. Büszkén előre szegezve tartotta csatlósai élén lovagolva. A csatlósok acélsisakja fél dióhéj volt. Öklelő dárdájuk nádszál, de mind igen harcias jelenség volt.

A királykisasszony piros szoknyája pipacs volt, a sárga blúza meg ökörfarkkóró virág, az uszálya fehér liliomszirom, a koronája nefelejcs, a nyaklánc kecskerágó füzér.

Mindkettőjük haja kukoricaselyem. Királyi jelenségek voltak, mintha mesekönyvből léptek volna ki.

A kert sem maradhatott üresen. Volt abban gulya, ménes, konda, őzek, makkból kövér kismalacok, uborkából hízott disznók. Nem rőfögtek, nem visítottak, nem bögtek, nem nyerrítettek, de a kis Kató szemében minden igazi volt, mert hitte, hogy az. Mert a gyermek hite erősebb, mint a szenteké. Nem ismer fenntartásokat, kételkedést, mint a sok mindenből kiábrándult, hitét veszített felnőtt.

Ahogy okosodni kezdett a kislány, meséket olvasott neki, szépen megmagyarázva a tanulságot is. Értelmi fejlődésének megfelelően jöttek a kisebb elbeszélések, még később az elbeszélő költemények. Kató csillogó szemmel figyelt, és nem felejtette el, amit hallott.

Búzás nagyon figyelt, nehogy túlterhelje. A fáradság legkisebb jelére pihentető játékba kezdett vele. De olyan eset ritkán fordult elő. Kató fáradhatatlan érdeklődő volt, és a legtöbb esetben maga sürgette a felolvasást. És amikor az első elemibe beírátták, nagy előnye volt a társaival szemben. Akkorra már megtanulta a betűvetést, és szótagolva olvasni is tudott.

Katónak sok értékes adottsága volt, amelyeket apja tudato-

san fejlesztett. Nem volt csodagyerek. Nem tanult játszva és könnyedén, de nagy volt benne az érdeklődés és tudni akarás. Szeretett tanulni. Szorgalmas volt, és minden tantárgyból kitűnőre vizsgázott végig az elemiben.

Amikor eljött az ideje, Búzás – régi vágyának megfelelően – tanítóképzőbe adta. Kató ott sem maradt szégyenben. Ott is megőrizte elsőségét.

Nem volt könnyű az iskoláztatás költségeit fedezni, de Búzás minden lehetőet elkövetett, minden áldozatot meghozott.

Teltek, lassan teltek az évek, és Kató is közelebb került a cél-szalaghoz.

Egy szép vasárnap délután, amely piros betűs vasárnap volt Búzásék életében, Kató a fehér terítékes asztalra ünnepélyes szótlan-sággal kiterítette a pecséttel és több kalligrafikus aláírással ellátott okiratot, a tanítónői oklevelét.

Búzásék földes szobája egyszeriben megváltozott. A kicsi ablak hirtelen nagyra nőtt, és széles pásztában áradt be rajta a napsugár, és mint porrá tört gyémánt csillogtak a porszemek. Soha nem volt még olyan világos az a szoba! A sarkok, zugok megteltek fénnel. Új színt kaptak a fakó bútorok. A vedlett falitűkőr is kacagva verte vissza a napfényt.

Három fej hajolt a diploma fölé. A sima és piros arcú Katóé, és a fakó, ráncos képű öregeké. Sőt még egy negyedik bozontos fej is. A sarló alakba kuporodva szundikáló háromszínű Mióka felállt, nagyot nyújtózva ásított megmutatva piros nyelvét és fehér fogait. Lassan odaballagott, felugrott a padra, majd az asztalra ágaskodva ő is belenézett az írásba. Kató arcához dörögölte a fejét, és hangosan dorombolni kezdett. Ki tudja, mit jelentett ez macskanyelven? A konyha küszöbén hasaló kutya sem állhatta meg, hogy ne vakkantson egyet-kettőt vidáman. Az udvaron a kakas, aki pedig semmiről sem tudott semmit, nyakát begörbítve háromszor hatalmas éljent kukorékkolt.

A fejek aztán visszahajoltak az okmány fölül, mert a szemekből kövér pontok hullottak a papírra. A kerti diófa leveleit meglengette a szél, és kesernyész jó illat töltötte meg a szobát. Az egész világ osztozott a Búzás-család örömében.

Kató a szomszéd városkában kapott állást, és igen boldog volt, amikor az első keresetét hazavitte. Szüleinek már igen nagy szükségük is volt rá.

Búzás későn nősült, és amikor a sok elhalt gyerek után a kis Kató megszületett, már egyikük sem volt fiatal. Most pedig már fáradt, beteges öregek. A gazdálkodás sem úgy ment, mint azelőtt. A bérelt földek nagy részét le kellett adni, mert nem bírták művelni. Az egykori szerény jólét ösztövére keszgre soványodott.

Kató is szűkösen élt, mert keresetének tetemes hányadát felémésztette az orvosi költség és a gyógyszerek ára. Ehhez jött még egy idős nő díjazása, aki be-benézett a szüleihez, hogy segítsen nekik.

Aztán Kató árvaságra jutott. Apja, anyja meghalt.

A kiadások megszűntek, de a két temetés a kis ház és a kis darab földecske sírját is megásta.

Kató egyedül maradt a világban. Ez volt a kezdet. Aztán élete kis regényét szorgalmasan írta az élet.

Kezdődött egy felszólítással.

- Tanító néni, kérem, az igazgató úr kéreti, szíveskedjék befáradni az irodájába!

- Jól van, fiam, elmehetsz!

Az irodában egy monoklis úr volt. Cilindere és aranygombos sétapálcája az asztalon feküdt.

- Búzás Katalin tanítónő, mondta az igazgató, majd Katóhoz fordult:

- Ez az úr báró Bodroglózi és Újvári Szihalmi Selymes Oszkár, a környék leggazdagabb földesura.

Kató könnyedén biccentett, és várakozóan nézett a báróra.

- Kérem, kisasszony – kezdte a báró -, bizonyos ügyben szeretnék önnel beszélni.

- Kérem, Báró úr!

- Lehetőleg rövid leszek. Azért kérettem ide, Kisasszony, mert nem akartam a tanteremben az osztály előtt érinteni egy meglehetősen kínos témát. Fiam az Ön tanítványa. Tőle tudom,

hogy ő utolsó az utolsó padban. Ezzel szemben Zsellér Kapás Lázár osztálytársa, akinek mellékesen megjegyezve az apja kondás a birtokomon, első padban első. Beláthatja, Kisaszszony, hogy ez tarthatatlan állapot. Báró Bodroghközi és Újvári Szihalmi Selymes Oszkár neve mégiscsak másképpen hangzik, mint Zsellér Kapás Lázáré! A rám háruló szégyen nagy!

- Minden név másképpen hangzik, méltóságos Uram! Az Öné előkelő, és gazdagságot is jelent. Zsellér Kapás Lázár mindhárom neve a szegénység kifejezője. Nem a név teszi az embert, hanem az ember csatolhat a nevéhez nemes dolgokat. Lázár mint tanuló lehet olyan értékes, mint akinek rangot jelentő cím van a neve előtt.

- Sértegetni akar?

- Eszemben sincs, de ez a véleményem. Szabad ember vagyok, védhetem az álláspontomat! Az álláspontom, pedig az, hogy a fiúkat elsőnek vagy utolsónak a tudásuk alapján ültetem.

A báró elvörösödve csapott az asztalra.

- Hát az én fiam nem tud? Az én fiam ökör? Az én fiam púpos-tulok?

Kató nyugodtan válaszolt.

- Ha tudna, nem ott ülne, ahol ül. Egyébként meg kell jegyez-nem, hogy Báró úr megfélemez a legelemibb udvariasság-ról is. Elfelejtí, hogy hivatalos helyiségben van, és hogy nővel áll szemben.

- Rendreutasít?

- Úgy is értelmezheti, méltóságos Uram! És most néhány perc türelmet kérek. Azonnal jövök. A báró úrnak kételyei vannak, amelyeket el kell oszlatnom.

- Honnan szerezte ezt a vadmacskát, Igazgató úr?, kérdezte a báró, amikor Kató kiment.

- A szomszéd faluból való, mondta az igazgató. Egyébként elsőrangú pedagógus.

- Nagyon éles karmai vannak -vélte a báró-, és tud is karmolni velük!

- Igen önérzetes, és nincs kisebbségi érzése.

- Majd én teszek róla, hogy legyen! - mondta a báró élesen. De

a Vadmacska már jött is két borzas kölyökkel. A fiúk illedelmesen köszöntötték a két urat, és mozdulatlanul vártak.

- Méltóságos Uram –szólt Kató-, most az Ön fia segítségével fogom megválaszolni a kérdését, és meg fogja látni, hogy nincs bennem részrehajlás. Oszkár!

- Kisasszony, úgy tudom, hogy a tanítványokat teljes nevükön szokták szólítani!

- Igen, én is úgy szoktam, de a fiú neve olyan hosszú, mint egy spanyol grandé, de Oszkár és Lázár tanítványom csak egy van, és ők tudják, melyikükről van szó, ezért mondom csak a keresztnévüket. De majd magamban a fia teljes nevét elmondom, mielőtt hangosan kimondom az Oszkárt.

- Tehát, Oszkár, mondd meg nekem, mit tudsz a körről?

- A kör...a kör olyan, mint egy karikagyűrű.

- Igen, olyan alakja van, de így mégsem jó. Gondolkozz csak! Lehet a körbe olyan egyenes vonalakat húzni, amelyek két szemben lévő pontot kötnek össze?

- Igenis, lehet.

- Mi a neve azoknak a vonalaknak?

- Azokat a vonalakat húroknak nevezzük.

- Tehát az a kör, amelynek húrjai vannak?

- Igen, az.

- De a citerának, hegedűnek is vannak húrjai, mégsem körök. Milyen szögek vannak a körben?

- Van benne egyenes, teljes, tompa és domború szög.

- Nagyon helyes. És miért ilyen, vagy olyan valamely szög a körben?

- Hát azt nem tudom...

- Jól van, Oszkár, pihenj egy kicsit!

- Lázár, határozd meg a kör fogalmát!

- A kör olyan önmagába visszatérő görbe vonal, amelynek minden pontja a középponttól egyenlő távolságban van.

- Mondd el a kiegészítő tényezőket!

- A kiegészítő tényezők a húrok. Legnagyobb húr az átmérő, amely a középponton halad át. Van még továbbá a körív, körselet és körcikk. - Jól van, elég!

- Oszkár, hogy viszonyul a kúp köbtartalma a hengeréhez?
- A kúp köbtartalma egyenlő három hengerével.
- Az sok egy kicsit! Lázár?
- A kúp köbtartalma egy harmada a vele egyenlő alapú és magasságú hengernek.
- Jól van, Lázár! Oszkár, hány fokból áll a kör?
- Háromszázhatvanöt.
- Hát nem éppen, bár az az öt nem túl nagy eltérés.
- Kedves kisasszony –szólt a báró-, kérdezzen tőle egyebet! Látnivaló, hogy a síkidomok és a térfogat nem fekszenek neki.
- Kérem, Báró úr, szíveskedjék meghatározni, miből tegyek fel neki kérdéseket!
- Hát kérem, talán a történelem, nyelvtan vagy fizika...
- Kérem! Oszkár, mikor volt a mohácsi vész?
- Nagyon régen.
- Mi történt a mohácsi vész után?
- Kanizsai Dorottya eltemette az elesett magyarokat.
- Jól van, de inkább a történelmi eseményekre lettem volna kíváncsi. Mikor volt a Dózsa- féle pórlázadás? És mi történt Dózsa Györggyel?
- Zápolya János királlyá koronáztatta.
- De az a koronázás Dózsa György életébe került! Miért?
- Csak annyit tudok róla, hogy haláláig ült a trónon.
- Helyesen tudod, valóban addig ült a trónon. Most nem kapsz egyest. - Mikor fedezte föl Kolumbusz Kristóf Amerikát?
- Amikor átkelt az Atlanti-óceánon és kikötött a parton.
- Ez igazán világos, de én az évszámra gondoltam.
- Azt nem tudom, kérem. Elfelejtettem.
- Nem baj, azt még lehet pótolni. Tudnál-e néhány rendhagyó latin melléknevet mondani?
- Igenis, Tanító néni, kérem, tudok. Bonus - jó, melius - jobb, optimus - legjobb.
- Túlzó foka van-e?
- Azt nem tudom.
- Nagyon jó! És a bonus alakjai nemek szerint?
- Bonus, bona bonum.

- Nagyon helyes! Most még azt mondd meg, miért nevezünk egyes igéket rendhagyónak?

- Mert rendet hagynak maguk után, mint kasza a fűben.

- Hibás volt a logikád, Oszkár! A rendhagyó igék nem hagynak rendet maguk után, hanem kilépnek a rendes igék sorából, és nem tartanak velük. Még egy utolsó kérdés. Kinek a törvénye, hogy a testek folyadékba mártva veszítenek a súlyukból? És mennyi az a veszteség?

- Archimédész törvénye.

- Helyes! És mennyi a súlyvesztés?

- Azt nem tudom, mert én még sohasem vettem észre, hogy könnyebb lettem volna fürdés után.

- Szellemes válasz. Csak az a baj, hogy a törvény csak addig érvényes, amíg a test a folyadékban van. Így ez a szellemes felelet elégtelen.

Pihenj, Oszkár! Egyéb kérdéssel már nem terhellek.

Ezután a tanítónő Lázárt szólította, aki az összes kérdést szépen, szabatosan és kimerítően megválaszolta.

- Íme, méltóságos Uram - szólt Kató -, most meggyőződhetett róla, hogy nem vezet részhajlás a tanulók értékelésében. Nekem csak tanítványaim vannak, és ki-ki olyan osztályzatot kap, amilyet kiérdemel. Az Ön fia is. A jövőben is így fogok cselekedni. Elvem az, hogy az igazságot érvényesítsem. Elmehektek, fiúk!

A két gyerek illedelmesen meghajolt, és az ajtó felé indult.

- Várj!, kiáltott a báró, és a pálcájával végigvágott a fia hátán. – A többit majd otthon megkapod!

- Méltóságos Uram, szólt Kató, nincs jogom beleavatkozni az Ön nevelési módszerébe, de én az Ön helyében nem szégyenítetem volna meg a fiút, azzal, hogy mások jelenlétében megütöm. Igaz, hogy általában elégtelenre felelt, de ez nem az értelem hiányának tulajdonítható. Inkább annak, hogy még könnyelmű, és nem fogja fel a kötelességét. De ha feltámad benne az önértzet, tanulni fog, hogy ne maradjon szégyenben sem otthon, sem az osztálytársai előtt. Meggyőződhetett róla, hogy milyen szépen felelt grammatikából, mert az érdekli. Nem félelmet kell benne

kelteni, hanem felébreszteni az önértékét és az érdeklődését! Én megígérem, hogy mindent elkövetek, hogy a fia jó előmenetelt tanúsítson. Nekem is büszkeség, ha a tanítványom tud. De az én törekvésem nem elég. A tanítványnak is akarnia kell. És ha minden fáradozásom ellenére nem fog javítani, akkor...

A báró felugrott.

- Kisasszony, a fiam bukásra áll. Báró Bodroghközi és Újvári Szi-halmi Selymes Oszkár házáat nem érheti az a szégyen, hogy a fia osztályismétlő legyen!

- Bocsánat, Báró Úr, ha minden fáradozásom ellenére nem fog javítani, akkor meg fog bukni. Ha herceg Esterházy fia lenne, akkor is! Nem adom fel az elveimet.

A báró egy idei fel és alá futkosott a teremben, majd megállt Kató előtt, és gyanús csendességgel így szólt:

- Végleges szándéka, amit mondott?

- Amit kimondok, azt tartom is.

- Kisasszony, szólt a báró és nagyot fújt. Az önbecsülés szép dolog, de azon kívül egyéb fontos tényező is van az ember életében, és az a pénz.

- Világosabban kérem, Báró úr! Nem értem, mire céloz. Fizetett állásban vagyok, és pénzem is van annyi, amennyi.

- Jól van! Majd világosabban fogalmazok. Azt mondta, van állása. De meddig, Kisasszony? A kondásomnak is van állása, de holnap már nem lesz, mert még ma ki fogom rúgni. És akkor mehet kapálni, ha tud hova menni! De lesz rá gondom, hogy ne tudjon sehova. Kisasszony, Ön is függő helyzetben van! Így már világos?

- Meglehetősen, Báró úr! Ha ön kicsinyes bosszúból ártatlan embert akar tönkretenni, akkor mit várhatok én, aki fölkeltettem a gyűlöletét magam ellen? Kirúghatja Zsellér Kapás Lázárt, de én mégsem vagyok a cselédje!

- Igen, Ön állami alkalmazott és a felettesei is azok. Én a helyzetemnél fogva sokat tehetek valakiért, vagy valaki ellen. Az én kezem hosszú és messzire elér, amit adott esetben tapasztalni fog.

- Elhiszem, Báró úr, hogy önnek sok minden lehet és szabad.

Én sem vagyok teljesen bolond.

A báró valamit morgott, fejébe csapta a cilinderét és kifelé indult. Amikor a „hosszú” kezét a kilincsre tette, Kató utána szólt: - Méltóságos uram, elnézését kérem, hogy a köszönését elfelejtettem viszonzni.

A báró úgy vágta be maga után az ajtót, hogy ha lettek volna rajta ablakok, kihullottak volna. Egy pillanatra megállt, és olyat vágott az aranygombos pálcájával a mellvédre, hogy csak a gomb maradt a kezében. Ha az ütés azt érte volna, akinek szánva volt, akkor Kató élete végéig hordozta volna a nyomát. Kiviharzott a rá váró kocsinhoz, beugrott, és ráordított a hajdúra: Hajts! A kocsis a lovak közé cserdített, mire azok akkorát rántottak a kocsin, hogy a báró, aki még nem helyezkedett el, egyensúlyát veszítette, leesett a monoklija, és binoklivá tört a macskaköveken.

- Marha! - ordított a báró -, és meggyűrődött cilinderét próbálta kiegyengetni, majd vérző orrát törölgette. A kocsis hátra sandított, és rókapofával befelé röhögve gondolta: Dögölj meg, te madárijesztő! De tudvalévő, hogy 48 óta nem fog az átok, így a báró nem dögölt meg.

- Kedves Kató - szólt az igazgató, amikor magukra maradtak -, Önnek teljesen igaza van. De az is gaz, hogy a báróval így még nem beszélt senki. Így még nem alázták meg. Talán Önnek sem lett volna szabad. Ezt sohasem fogja elfelejteni, és bosszút fog állni. És mert valóban messzire elér a keze, sok kellemetlenséget tud okozni, ha akar. Magával szemben, pedig akarni fog.

- Tudom, hogy nem volt okos dolog tőlem, Igazgató úr! Ha úgy fordult volna hozzám, mint kétségbeesett szülő, talán elveim ellenére átengedem a fiát, ha rosszabb jegyekkel is. Ezt a szegény sorsú gyerekekkel is megtenném. De a báró olyan fennhéjázó hangon beszélt velem, hogy, meg kellett győzőm, hogy nem bárónál kezdődik az ember. Nem volt okos dolog, mert magam alatt vágtam az ágat.

- Újra csak azt mondom, igaza volt, Kató! Majd csak lesz valahogy!

- Nem a bárót sajnálom, hanem a fiát. Szerény, jóindulatú, rokonszenves gyerek. Az osztálytársai is kedvelik. Sajnálom,

mert meg fog bukni. De minden lehetőt el fogok követni, hogy a jövőben ez ne forduljon elő.

- Ha lesz rá alkalma, Kató!

- Nem tudom. Lehet, hogy nem lesz!

És nem lett.

A báró fia megbukott.

Valaki kopogtatott Kató ajtaján. Az igazgató lépett be.

- Kedves Kató, a postáról jövök. Elhoztam a magáét is. Tessék!

- Köszönöm! Foglaljon helyet, kérem!

- Hivatalos levél, és az a gyanúm, nem lesz öröme.

- Könnyen lehet. Nézzük csak!

- Akkor én megyek is. Nem zavarom.

- Nem! Csak maradjon, kérem! Hátha... - Kató nem idegeskedett. Fogta a levélbontó kést, és rendszerető nyugalommal felvágta a borítékot. Kihúzta a levelet. Átfutotta.

- Jól sejtette, Igazgató úr! Olvassa el, kérem!

- Hm, mondta az igazgató, amikor elolvasta. Hivatalos levél. Ön át van helyezve minden megokolás nélkül. Nincs jogalap. Hogyan tudja így, hogy mi ellen védekezzen? Én kiállok maga mellett, és tanúsítom, hogy maga ellen semmi olyan panasz nem merült fel, ami alapot adna az áthelyezésre. Végtére is, jogállamban élünk. A törvény előtt mindenki egyenlő.

- Végtelenül hálás vagyok, Igazgató úr! Köszönöm, hogy együtt érez velem! Mégsem fogadhatom el. Hogy kitől ered a dolog, nem kell kérdezni. Törvény előtti egyenlőség? Hát igen...Az le van fektetve papíron. Nyilvánvaló, hogy Búzás Katalinnak nem lehet igaza Báró Bodroghközi és Újvári s a többivel szemben. Ezt nem a törvény, hanem a törvényt képviselők számlájára kell írni, akiket meg lehet vesztegetni és félemlíteni. Éppen ezért nem fogok protestálni. Ön mondta, hogy a báró mindenkit megharap, akivel szembekerül. Engem már megharapott, és ha valaki mellém áll, azt is megmarja. És az ilyen kutya harapása ellen nincs védőoltás. Ezért nem akarom, hogy mellém álljon. Majd lesz valahogy!

És lett.

Az asztalán egy levél várta. Megismerte az írást. Azé a fiatal-emberé, akivel a gyászév letelte után jegyet váltott. Nem volt jó előérzete. A levél így hangzott:

„Kedves Kisasszony!

Sajnálattal vettem áthelyezése hírét. Magam is kellemetlen helyzetbe kerültem. Amint tudja, én a báró tisztartója vagyok. Ő tudja, hogy maga a jegyesem. Behívatott és azt mondta, ha nem szakítom meg magával a kapcsolatot, el vagyok bocsátva. A helyzetem arra kényszerít, hogy visszaadjam a szabadságát. Megértése reményében...”

Kató nem borult sírva az asztalra. Keserűen elmosolyodott, és azt gondolta: Lám, a patkány elhagyja a süllyedő hajót. A patkány az életét menti, az ember a pénzét. Az ember erkölcsileg alacsonyabb szinten áll, mint a patkány!

Nem méltatta válaszra a levelet. Összegyűrte, és a kályhába dobta. Milyen jó, hogy idejében megtudtam, hogy ki vagy! Mégis-csak nyertem valamit a báró rosszvoltából!

Kicsit gondolkozott, aztán fogott egy üres cipőkrémes dobozt. Kiment az utcára, és telemerítette az árok alján lévő bűzös iszapból. Az ujjáról lehúzott jegygyűrűt belenyomta, majd egy papírskatulyába helyezve postára adta.

A nyitány után jöttek a tételek. Olyan szimfónia volt, melynek a zenéje nem változott, csak a helyszínek voltak mások, hol itt, hol ott, az ország különböző pontjain. Periódusosan váltakozó áthelyezések. Egy év Dömös, majd Szentgotthárd, Kőszeg, Nagymaros stb. Néha még hízalgő indoklás is járult az áthelyezéshez: „Jelzett helyen az Ön kiváló pedagógiai képessége feltétlenül kívánatos.”

Kató érezte, hogy sakkfigura egy örült kezében, aki szeszélyesen tologatja a táblán. Minden bútorát el kellett adnia, mert nem bírta a szállítási költségeket. Kézipoggyással utazgatott ide-oda. Albérletben lakott, vendéglőben ebédelt, papírból reggelizett.

Végül megunta a dolgot. Az utolsó áthelyezést figyelmen kívül hagyta.

Elszegődött egy gazdag özvegyasszony két serdülő lányához nevelőnőnek. A gyerekek rajongásig szerették, mert kedves volt, és a világos magyarázatait értették. Egyszer a kislányok távollétében az anyjuk magához hívatta Katót.

- Kisasszony, nagyon kínos ügyben kell magával beszélnem.
- Csak mondja nyugodtan! Hozzászoktam a kínos dolgokhoz.
- Hát kérem...én olyasmit hallottam...Olyan hírek keringnek maga felől, amelyek kérdéssé teszik, hogy magára bízhatom-e továbbra is a gyermekeim nevelését.

Kató elpirult, de nyugodtan kérdezte:

- És kitől, honnan erednek a hírek, Asszonyom?
- Kitől és honnan, Kedvesem? Hogy egy folyam honnan ered, azt meg lehet állapítani a térképről. De az ilyen hírek...Ez olyan lánc, amelynek az első szemét nem lehet megtalálni, sőt az utolsót sem, mert az ilyen lánc végtelen.
- És minden láncszem suttog az elsőtől az utolsóig, ugye, Asszonyom? És a suttogást olyan szívesen hallgatja az ember, és hiszi meggyőződés nélkül.

Az asszony zavartan lesütötte a szemét.

- Én nem is akarom hinni a kósza híresztelést, s ha maga megerősít, hát akkor én...
- Nem erősítem meg semmiben, Asszonyom! Ha nem adott volna hitelt annak, amit hallott, nem szólt volna nekem. Megkönnyítem a helyzetét, én magam mondok fel.
- De Kisasszony, értse meg, én csak tisztázni akartam a dolgot.
- Már tisztázódott, kérem!
- Igazán sajnálom! Akkor hát - borítékot tett az asztalra -, tegye el! Két havi fizetése van benne. Igazán megérdemli!

Kató kirázta a pénzt a borítékból, és felét az asztal sarkára talta. - Köszönöm, nekem csak egy havi bérem volt benn.

- De Kisasszony, én méltányolni akarom...
- Én csak olyan pénzt fogadok el, amire rászolgáltam! Isten Önnel, Asszonyom!

Elment egy bankba tisztviselőnek, ami ismeretség hiányában nem volt egyszerű dolog. Természetes, hogy mint kezdő a leg-

alárendeltebb munkát kapta a legkevesebb fizetéssel. Egy kis félreeső irodában körmölt egyedül nap nap után.

Kató igen szép lány volt. Egyszer a vezérigazgató az ablaka előtt ment el. Véletlenül benézett, és be is ment. Udvariasan köszönt.

- Bárány Ákos vezérigazgató vagyok.
- Örvendek a szerencsének! Búzás Katalin tanítónő.
- Megengedi, hogy leüljek?
- Kérem, parancsoljon!
- Ön, ugyebár új munkaerő, Kisasszony?
- Igen, kérem, második hónapja dolgozom itt.
- Munkaköre? Hogy van vele megelégedve?
- Megfelelő. A kezdeti nehézségeken túl vagyok. Önállóan dolgozom már.
- Az szép. És a fizetése? Az bizonyára nem sok.
- A sok viszonylagos fogalom. Ami nekem sok, az Önnek bizonyára kevés volna. A sok elveszti a jelentőségét az eléggel szemben.
- Tehát Önnek elég a fizetése?
- Azt nem mondanám, de ha többet akarok, hát pótolom, kapok hozzá.
- Kapar? Érdekes kifejezés. És hogyan kapar hozzá?
- Úgy, hogy aktákat hordok haza. Esténként azokat körmölöm.
- De mikor pihen, mikor szórakozik?
- Egy kis pihenésre is hagyok időt magamnak. A szórakozást mint hiú ábrándot kikapcsolom az életemből.
- De hogy lehet így élni? Nem értem. Ez döbbenetes!
- Hát annyira tájékozatlan, Vezérigazgató úr? No persze, csak a saját köreit ismeri! De nincs fogalma az alsóbb osztályok életkörülményeiről. Azokéről, akik elesnek mindattól, ami a felsőbbeknél megvan. Hogy bírom így az életet? Hát egy kis szókratészi filozófiával: Az ember annál közelebb áll Istenhez, minél kevesebbe van szüksége.
- Sovány vigasz, hiszen Ön is csak akarna valamit, nem?
- Dehogynem, de ha nem lehet úgy, ahogy akarom, akkor úgy akarom, amint lehet. Ne magyarázzon félre, nem panaszkodni

akarok. Büszkébb vagyok annál. Azt mondta, döbbenetes. Nekem megszokott. Én azoknak a döbbenetes sorsára gondolok, akik itt Önöknél, az uradalmakban mint cselédek, a bányákban, a Martin-kemencék mellett, vagy a vasútnál dolgoznak. Ők termelik meg a föld minden javát, amelynek csak morzsáiból részesülnek. Döbbenetesnek találja, talán mások is. De mit ér a humánium, ha nem viszik át a gyakorlatba? Pedig lehetne úgy, hogy senki helyzete ne legyen döbbenetes! Csakhogy akik élvezik a föld javait, azok nem akarják megosztani senkivel, mert akkor nekik kevesebb maradna.

- Nagyon szélsőséges elveket vall, Kisasszony!

- A szélsőségek váltják ki belőlem.

- Ezeket el meri mondani nekem, pont nekem? Nem fél, hogy...?

- Mitől félnék? Hogy elbocsát? Elmegyek, ha kell kapálni diplomával a zsebemben! Nem alázom meg magam senki előtt! Pénzt nem kegyelemből, hanem a munkám után kapok.

- Maga nagyon önérzetes, és igen büszke! De valami kikívánczik belőlem.

- Akkor hát adja ki magából, nehogy véletlen megfeküdjön a gyomrára!

- Amit mondani akarok, az távolról sem sértés akar lenni, hanem elismerés. Nos, hát kedves Kisasszony maga olyan, mint egy vadmacska. De éppen ezért tetszik nekem. - Mosolygott, hogy elvegye a szó életét.

- Hogy értsem? Összetett szóként vagy jelzett szóként?

- Mint jelző talán enyhébb. Végeredményben egyre megy.

Kató nem tudta, hogy már másodjára kapta meg a Vadmacska minősítést.

- Az lettem, vadmacska, mert nem simogatott, hanem csak ütött az élet.

- Valóban az lett, és meri is használni az éles karmait!

- Csak, ha a szükség kényszerít, Vezérigazgató úr!

Azután a vezérigazgató, ha „véletlenül” arra járt, mindig be ment a Vadmacska irodájába. Kerülte a szociális kérdéseket, mert tudta, hogy a vitában úgylis alulmaradna. Tudta, és érez-

te, hogy Kató nemcsak a könyvek alapján nyilvánít véleményt, hanem a személyes tapasztalataiból is merít. Legtöbbször csak ült szótlanul és mohó szemmel figyelte a lány minden mozdulatát. Katónak kínos volt, hogy állandóan magán érezte a férfi vetkőztető pillantását.

- Kisasszony! - szólt a vezérigazgató egy napon, amikor már a tizedik cigarettát nyomta el -, valamit mondanék Önnek. Megvallom, nehezen szántam rá magam. Az Ön fizetése valóban nem méltányos. Azt gondoltam, magasabb beosztásba helyezem, természetesen magasabb fizetéssel.

- Köszönöm! Így már érthető, hogy sokat gondolkozott rajta! De hiszen azt sem tudja, képes leszek-e azt a munkát elvégezni.

- Meg vagyok róla győződve, hogy igen. Azonkívül van nekem egy szép kis nyaralóm a villanegyed végén minden kényelemmel berendezve. Azt is felajánlom Önnek.

Kató szeme előtt már kezdett oszladozni a homály. Sejtette, mi van a nagylelkűség mögött.

- Köszönöm, nekem elég a fizetésemelés. Van lakásom.

- Tudom. Hónapos szoba.

- Igen jól van tájékoztatva. Igen, hónapos szoba, de az megfelelő nekem. Villabérletre meg amúgy sincs pénzem.

- De ki beszél itt pénzről? Egy fillérjébe sem kerülne. Azonnal beköltözhet, ma vagy holnap. Gondolja meg!

- Villát nem szoktak csak úgy emberszeretetből adni egymásnak az emberek! Mibe kerülne hát? - Kató olyan tekintettel nézett a vezérigazgatóra, hogy az elpirult, és a cigaretta füstszűrő végét akarta meggyújtani.

- Mondtam, kérem, hogy semmibe sem. Csak...

- Csak?

- Csak a villa másodkulcsa nálam maradna, és én bemehetnék magához.

- Távozzon!

- De kérem!

- Távozzon, ha mondom! Hadd füstöljem ki a helyiséget! Kénköszagot érzek! Maga nem bárány, hanem ördög!

- Bocsánat, Kisasszony! Ez a helyiség az enyém, tehát...

- Téved. Amíg ez a helyiség a munkahelyem, addig elküldhetem azt, aki zavar a munkámban.

- Hát maga is téved, Kisasszony! Ez már nem a maga helyisége! Csak volt! El van bocsátva!

- Akkor is takarodjon, amíg összeszedem a holmimat! A felmondása fölösleges. Ezek után úgysem maradtam volna. Ön nem úriember, hanem dumavadász! Aszfaltbetyár!

A vezérigazgató egyébként nem volt gazember, csak férfi volt, és szerette a szép nőket. Azt hitte, hogy minden nő megvásárolható. Most gazdagabb lett egy tapasztalattal, hogy mégsem minden nő. Különben meg is bánta a viselkedését.

- Kisasszony - mondta engesztelően -, maradjon tovább! Ne menjen a bizonytalanságba! Visszavonom a felmondásomat.

- Én nem vonom vissza, amit mondtam!

- Ez a végső szava?

- A legvégső.

A férfi fel-alá járkált a szobában. Végül megállt Kató előtt, aki már csomaggal a kezében az ajtónál volt.

- Várjon még, kisasszony! Egy-két perc késés már nem számít. Mondanék valamit. Megismétlem az ajánlatomat azzal a módosítással, hogy úgy lépi át a küszöböt, mint a villa úrnője. Az lenne a nászajándékom. Legyen a feleségem!

- Ez komoly?

- Becsületszavamra.

Kató kiegyenesedett, és szembenézett a vezérigazgatóval.

- Ha nem történt volna az az előzmény, akkor...akkor talán igent mondanék. De történt! Ön engem olyan könnyűvérű kis nőnek nézett, akit fizetésemeléssel, vagy egy szép lakás felajánlásával meg lehet vásárolni. Persze úgy, hogy ha rám un, ki lehet rúgni. Nem kapott meg szeretőjének, hát most „kényszerből” feleségül venne. Ha most igent mondanék, az aljasabb dolog lenne, mintha a szeretője lettem volna.

- Tehát nem?

- Úgy, ahogy mondja. Ha már más semminek néz, legalább magam becsüljem magamat!

- Megbecsülném!

- Elkésett vele, Uram!
- Hát akkor menjen, kérem! A járandóságát postán fogom elküldeni. Maga Vadmacska!
És a Vadmacska ment...

A vezérigazgatót bántotta a büntudat. Végre is ő az oka, hogy a lány kenyér nélkül maradt. Ki tudja, mikor kerül neki új állás! Élni meg addig is kell. Egy évi fizetését adta postára.

Kató elvette belőle az egyhavit, a többit visszaküldte.

Vadmacska! - mondta dühösen a vezérigazgató, amikor megkapta a visszaküldött pénzt. Ezt nem lehet megszelídíteni!

Nem, a Vadmacska nem dorombolt, hanem inkább a karmait mutogatta.

Múlt az idő. Kató bármilyen szűkösen élt is, a pénze aggaszóan fogyott. Megpályázott egy tanítónői állást valahol egy Duna melléki városban. Meg is kapta. Odautazott.

- Kérem - mondta az igazgatónak a bemutatkozás után -, ide vagyok helyezve. Tessék, itt az oklevelem!

- De kérem, ez az állás már egy hete be van töltve, mondta az igazgató meglepetten.

- Igazgató úr, kérem, itt van a kinevezésem a pontos dátum megjelölésével!

- Hát akkor itt valami durva tévedés lehet! Ki kell deríteni, honnan ered, és...

- Igen, szólt Kató kesernyés mosollyal. Valami tévedésről lehet szó. Mindegy, nem járok utána. Ha így van, hát legyen így! Elnézését kérem, Igazgató úr!

- Végtelenül sajnálom, hogy ilyen kellemetlen csalódás érte. Ha valamiben segítségére tudok lenni, mindent elkövetek...

- Köszönöm! Megpróbálom, hátha sikerül valami más területen elhelyezkednem.

- Őszintén kívánom, hogy így legyen!

- Köszönöm!

És Kató ment.

Kiment az utcára. -És most merre, hova? -Nem ismer senkit. És ha ismerne is, ki tudna segíteni rajta? Nem kérdezett hát senkitől semmit. Elindult, és ment. Ment, mint az alvajáró. Észre sem vette, hogy kiért a városból, és a dűlőúton jár a földtáblák között. Botladozott a göröngyökben. Fel sem nézett, csak akkor torpant meg, amikor egy széles folyam állta az útját.

-Te vagy az, vén Duna, aki mindent meg tudsz oldani?

Csenevész fűzbokrok és vén fűzfák szegélyezték a partot. Erősen sütött a nap, és a Duna hátán mintha kékesszürke fátyol lett volna. Leült a fűre. Halálos fáradtságot érzett. De a lelkében is történt valami. Elveszett belőle az az erő, ami eddig képessé tette a küzdelemre. Eddig mindig volt egy darabka mentőkötél, amelybe kapaszkodva fenntartotta magát egy-egy évig. De most...Megpróbálta mérlegelni a helyzetét. A pénze nagyobb részét elvitte az ideutazás. A maradék, ha kenyéren és vízen él, futja néhány hétig. De lakás nélkül? Az ég alatt nem alhat! Nincs megoldás...A Dunára nézett. Igen, más megoldás nincs. Azazhogynem...

Igen, csak a bárónak kellene egy bocsánatkérő levelet írni. Akkor talán...Vagy a vezérigazgatónak. Az biztosan visszavenné. Igen. Nem kell hozzá más, csak kérni. De Búzás Kató nem kér. Azt nem tanulta meg a tanítóképzőben. De azon kívül sem. Búzás Kató csak adott. Adta lelkiismeretesen a tudása legjavát, hogy a tanítványai értékes tagjai legyenek a hazának.

Igen. Nem kellene más csak egy levélváltás. Csak meg kell alázkodni, és minden rendbe jön. Csakhogy Búzás Kató nem alázkodik meg.

Büszkén mondta nemrég: Elmegy kapálni! Hát érdemes kapával küzdeni a létért? Akkor minek a diploma? Nem is a büszkesége lázongott, hiszen minden munka tiszteletet érdemel. De a földművelés nemcsak kapálásból áll és ő nem ért hozzá! Amit kislány korában tanult az apjától, jórészt elfelejtette.

Erősen tűzött a nap, de Kató nem látott a világból mást, mint a Dunát, amely olyan volt, mint egy vízszintesen fekvő világítótorony. És a parthoz verődő hullámok azt mondták: Ne menj visszafelé! Nem jó neked a szárazföld! Nem volt még elég?

Nyugalmat keresel. Bennem már sok zaklatott lány megtalálta. Jöjj hozzám te is! Pár lépés csak...Nem lesz több csalódás, nem lesz több áthelyezés.- Hát igen, a Duna igazat mond. Jót akar nekem...

Kató nézte a Dunát. Valóban olyannak látta, mintha a megnyugvás vize folya előtte. És mintha az mondaná: Na, gyere hát, ne félj!

Eszébe jutott a diplomája. Minek az már? Kiteregette, átfutotta. A diploma szép volt, de az élet nem. Összehajtogatta, és egy papírhajót formált belőle. Az oldalára ráírta: Sine spe – Remény nélkül. Aztán vízre bocsátotta és nézte, hogyan kapja el és sodorja magával az ár.

Most hát én következem, gondolta. Levetette a kabátját és ledobta a fűre. Elmondta a Miatyánk első sorát és belegázolt a vízbe. Lépett kettőt-hármat, és a víz sodrásától megingott. Az életösztön sikolyával igyekezett visszanyerni az egyensúlyát, de elesett, és a talaj eltűnt a lába alól. Magával ragadta víz. Sodorta volna, de egy erős kar félrelökte a halált. Utánanyúlt, átfogta, és könnyedén kivitte a partra, és lefektette a fűbe.

Herkules termetű férfi volt a megmentő. Bement a közeli szőlőbe, kihúzott négy-öt karót. leszúrta mindegyiket a földbe, kifeszített rájuk egy takarót. Aztán lekuporodott a lány mellé és várt.

- Hol vagyok?,- kérdezte Kató, amikor magához tért. Hát nem haltam meg?

- Nem, hála Istennek! Most már jó helyen van. De egyelőre másról beszéljünk, arról, hogy tovább is éljen! Azonnal vesse le minden vizes felső ruháját, mert a nap már csak bujkál a felhők között, a szél meg hűvösen fúj, és tüdőgyulladást ígér! Legokosabb volna, ha az alsó ruháit is levetné! Nyugodtan megteheti, nem lát ide senki a Duna felől, a város felől meg védi a rögtönzött spanyolfal. Én nem fogok leskelődni.

A hátizsákjából palackot és poharat vett elő. Megtöltötte.

- Mindenekelőtt igya meg ezt a bort! Nem árt magának egy kis belső fűtés! Én átmelegyek a parván mögé, maga meg gyorsan

levetkőzik, és beburkolózik a köpenyembe! Jó meleg. A vizes ruháit ide rakja a karók hegyére, én meg kitergetem a bokrokra. Ha megszáradnak, visszateszem ide, maga meg majd elszedi. Lefeküdt már?

- Igen!

- Nem fázik?

- Nem. Újra süt a nap. A belső fűtés is melegít. A takaró is jó. De legjobb a maga gondoskodása!

A férfi bensőjében is jóleső melegség áradt szét.

A ruhák megszáradtak. A férfi visszarakta mindet a kis karám párkányára. A túloldaltól nem hallatszott semmi. - Alszik, gondolta. Ideje lenne felébrednie! Elővette a tamburáját, és játszani kezdett. Először halkán, finoman pendültek a húrok, mintha távolból jönnének a hangok. Aztán alig észrevehető árnyalatokkal erősített. Majd egyenletes ütemben azonos hangokat pendített, ami úgy hangzott, mint valami keltegetés. Észre sem vette, hogy már az utolsó ruhadarab is eltűnt a karám pereméről. Csak akkor eszmélt, amikor a lány felöltözve mellette állott.

- Ez igazán szép szerenád volt, mondta kipirult arccal. – Maga igazán szépen játszik!

- Az ismerőseimnek is ez a véleménye, de azt hiszem, hogy csak udvariasság a részükről. Én nem vagyok megelégedve a játékkal.

- Meg lehet elégedve! Mikor játszani kezdett, már nem aludtam, és az volt az érzésem, hogy a hangok távolból jönnek. Aztán csak úgy erősödtek, mintha a művész közeledne. Így csak az tud játszani, aki ért hozzá és a szívéből jön a játék! Elhiheti! Van érzékem a zene iránt.

- Ilyen szép méltatásra egy Paganini is büszke lehetne! Játszik valami hangszeren maga is? Bocsanat nem tudom a nevét!

- Kató a nevem. Szólítson csak Katónak! A megmentőmet ne kötelezzék a merev szokások. Nem számít a rövid ismeretség!

- Köszönöm, Kató! Kató...Milyen kedves volt nekem ez a név mindig! Az volt a vágyam, hogy ha egyszer megnősülök, Kató

legyen a feleségem. - Ki tudja? A véletlen szeszélye megadhatja, hisz annyi Kató van.

- Bárcsak megadná!

- Tudja már a Katója vezetéknévét?

- Még nem, de remélem, az is kiderül. Az előbb azt kérdeztem, Kató, játszik-e valamilyen hangszeren.

- Hegedűvel szoktam vizsgáztatni magamat.

- Igen szomorú, ha volt oka a szomorúságra!

- Többször, mint öröme!

A férfi visszavitte a szőlőkarókat, a helyükre szurkálta.

- Úgy látom, szereti a rendet!

- Hadd találja a gazdája úgy, ahogy voltak! -Leterítette a gyapjúpokrócot, középre tette a hátizsákját és így szólt:

- Most pedig térjünk rá egy fontos gyakorlati kérdésre, kedves Kató! Maga ma legfeljebb csak reggelizett. Én is. Én hoztam ebédet, és éhes vagyok. A hideg fürdő után magának is jól fog esni néhány falat.

- Valóban éhes vagyok, hiába is tagadnám. De maga nem tudhatta, hogy két ebéd kell.

- Nem tudtam, de nem szoktam kevés ennivalóval kirándulni. Elég lesz kettőnknek. -Lement a Dunához, kezét mosott, és a hátizsákjából kenyeret, friss töpörtyűt és vizes uborkát csomagolt elő.

- Üljön le, és együnk együtt! Ne ellenkezzen! Éppen maga mondta, hogy kivételes helyzetben vagyunk, ami sok mindent megenged. Ne a bonton szabályaihoz alkalmazkodjunk, hanem a konkrét helyzethez! Fogjon hát hozzá! Gondolja azt, hogy régóta ismerjük egymást, vagy hogy férj és feleség vagyunk!

Kellemesen zengő hangjában annyi melegség volt, hogy Kató úgy érezte, mintha hideg szél elől enyhelyre bújna. Simogató volt, mint kislánykorában az édesanyja keze, amikor haját vagy arcát érintette. Közvetlenül beszélt, de minden szava szívből jött.

Kató a szülői házon kívül ennyi figyelmességgel nem találkozott. Azt sem tudta, ki ez a férfi. A felszólítása szelíd kérdés volt,

de mégis a parancs erejével hatott, nem lehetett megszegni. De Kató nem is akarta. Hozzáfogott hát, és evett jóízűen. Amikor befejezték az evést, a férfi töltött egy pohár bort. Igya meg, erre még szüksége van! És Kató ellenállás nélkül ivott.

- Hogy köszönjem meg, amit tett értem? Magának, akiről semmit sem tudok. Se a nevét, se mást...

- Sehogy! Én köszönöm a sorsnak, hogy megtehettem, amit kellett.

- Ez úgy hangzik, mintha maga volna az én adósom.

- Úgy is van, Kató! Bár még többet tehetnék az érdekében! Egyébként Máté a nevem.

- És azt sem kérdezi, miért akartam... Mindenki másnak az lett volna az első.

- Bizonyára nagy oka lehetett rá, de nincs jogom kutatni, miért!

- Kérdeznék valamit, mielőtt elmondom.

- Még előbb ezt a fél pohár bort igya meg, aztán kérdezzen!

Kató nem szokta meg a bort. Kipirult az arca tőle. Belső változás is végbement benne. Biztonságérzet töltötte el. Ösztönös érzés volt, aminek nem tudott nevet adni. Ezen az ismeretlen emberen át ítélte meg a világot. Lehunyta a szemét. Valami bizonytalan kép bontakozott előtte. Színek villantak fel, és hunytak ki. Még nem alakult ki a kép, de valami azt súgta, szép lesz az a kép.

Kató amúgy is igen szép volt, de az álmodozás annyira felfokozta a szépségét, hogy Máté nem bírta levenni róla a tekintetét.

Kató, aki idegenkedett a férfiaktól, észrevette ezt, és csodálkozott magán, hogy ez a kitartó nézés nem érinti kellemetlenül.

- Várom a kérdését, Kató!

- Azt akartam kérdezni, hogy vetődött maga éppen akkor ide, amikor én... amikor én...

- Nem akkor vetődtem ide. Erre a csendes helyre szoktam kirándulni. Már itt voltam, amikor maga jött, de a bokrok között feküdtem, így nem láthatott engem. De különben sem vett volna észre, mert nem nézett sehova. A Duna úgy megigézte,

mint a kígyó szeme a békát. Arcára volt írva, hogy mi a szándéka. Amikor a diplomájából szerkesztett hajónak nevet adott, azt már a vállán keresztül néztem.

- És mért várta ki az utolsó pillanatot?

- Nem akartam addig várni, de nagyot hibáztam, nem készültem fel idejében. Mire ledobtam magamról a kabátot és a pulóvert, akkor maga már végzett az imádsággal, és egy pillanatot késtem. Akkor maga már a Duna menyasszonya volt. Utána úsztam, és ha késve is, de nem elkésve el tudtam kapni.

- Ne vádolja magát! És most még egy hálátlan kérdés.

- Mért nem hagyott meghalni? Most már túl volnék mindenem!

- Mert maga nem halni, hanem élni való fiatal teremtés! És kötelesség menteni, akit lehet! Mért nem hagytam? Mert élni jó, élni szép! Az élet ajándék, amelyet őrizni kell! Nemcsak a szüleitől kapta, hanem attól is, aki az élet csíráját beleplántálja a legparányibb magvacskába is. Élni és küzdeni erény és bátorság. Eldobni az életet bűn!

- Küzdöttem, amíg bírtam, de elfogyott az erőm.

- És a hite is!

- Megvolt rá minden okom!

- Nézzen körül, Kató! Nézze a dús füvet! A fűben a kákics, szarikaláb, nefelejcs, kutyatej. Abban a búzatáblában pipacs és búzavirág. Örülnek a létnek. Nézze a pipacsot, úgy hajlong a búzavirág előtt, mintha kérdezné: Szép vagyok? Úgy örül, mint maga kislány korában, amikor piros szoknyát kapott. Látja, mennyi szépség van itt a közelben is, hát még a nagyvilágban! Kató majdnem elsírta magát.

- Azt hiszi, nekem nincs érzékem a lélekemelő dolgok iránt? De vannak olyan dolgok, hogy az ember kiábrándul az életből.

- A teste épen maradt, Kató! A lelkét kell újjáépíteni!

- Mivel?

- Hittel, bizakodással. Hinni kell, hogy minden jóra fordul!

- Könnyű azt mondani. A férfi erős és visszaüt, ha kell. De a nő gyenge, nem tudja magát megvédeni. Én megpróbáltam, és eljutottam a Dunáig. Sőt a Dunába is. Csak magán múltott, hogy nem maradtam benne. Maga a virágokat említette, hogy

lássam az élet szép oldalát is. Látom, de ahhoz virágos hangulat is kell. A virágok élete szép, szelíd csendélet.

A szarkaláb nem bántja a kákicsot, a kutyatej és nefelejcs is megfér egymás mellett. De az emberek tépik, harapják, marcangolják egymást.

- Nem akarok érvelni semmivel, Kató! Magának nem szavakra van szüksége, hanem a körülményei kedvező változására. Egyedül magán múlik, hogy minden jóra forduljon. Én nem lehetek magával, hogy éjjel-nappal őrizzem. És ha nem ígéri meg, hogy legalább egy hétig egyedül nem jön erre a tájra, betemetem a Dunát!

- Nem érek én annyit, hogy miattam...

- Nekem mindent megér.

- Maga kivételesen erős, de mégsem annyira, hogy beváltsa az ígéretét.

- Mért ne?! Valamikor egy hős fejszéje három csapásával ki döntötte azt a faóriást, amely úgy beárnyékolta a földet, hogy az emberek nem látták a napfényt.

- Igen, de maga nem Veinemöinen, és én sem vagyok Ilmatár. És ha megígérem, bízok bennem?

- Hiszem, hogy megtartja a szavát. Arcára van írva.

- Köszönöm, bár nehéz volt megígérem. Ha elmondom a sorsom, meg fogja érteni, miért.

És Kató tömören összefoglalva elmondott mindent.

- Most hát ismeri a helyzetemet. A diplomámat, amelyre a Dunában nem lett volna szükségem, elúszttam. Most itt áll maga előtt Búzás Katalin oklevél és állás nélküli tanítónő. Ismerősök nélkül és úgyszólván pénz nélkül. Mit kezdjek most az életemmel, amelyhez az ígéretemmel hozzákötött?

- Türelem, Kató! Maga pillanatnyilag valóban nehéz helyzetben van. Egyedül áll a világban, és hite szerint nem várhat senkitől semmit. Nem szoktam fél munkát végezni. Nem azért mentettem meg, hogy most a legnagyobb szükségben cserbenhagyjam. Ami pedig a diplomáját illeti nem úszott el, legalábbis nem messzire úszott. Fennakadt egy fűzfabokron, és kihalásztam. Itt van nálam megszártva. Tessék! Igaz, hogy

nem sok hasznát veszi, mert az írást csak itt-ott lehet elolvasni. Emléknek így is jó lesz! Szabad egy pillanatra azt a néhai diplomát, Kató? Elvette az okiratot, és gondosan összehajtogatta csónakformára. A Duna nem találta helyesnek, amit ráírt, lemosta róla. Márpedig nem maradhat név nélkül. Adni kell neki, de valami mást! Például ezt: Vita pulchra – Gyönyörű élet. Így már másképpen hangzik, nem? Lehet, hogy a régi oklevél alapján újat fog kapni. Ámbár minek magának a diploma? Van nekem kettő!

- Mit érek én azokkal, egyik sem az enyém!
- Éppúgy hasznát veheti, ha akarja.
- Nem értem! És melyik egyetemen szerezte a diplomáit? Láthatom?
- Hogyne! Mindig magammal hordom! Hogy honnan szereztem? A legtiszteletreméltóbb egyetemen. A születésemmel hoztam magammal mind a kettőt.
- Hát hol vannak azok a diplomák, amiket olyan korán szerzett?
- Itt vannak. A két vállam.

Kató elnevette magát.

- Sámsoni diplomák! És mire képesítik?
- Átmenetileg zsákhordásra. Kikötőmunkás vagyok. Búzászsákokat, szenet, rizst hordok ki az uszályok gyomrából, vagy ami éppen jön.
- Igen nehéz munka lehet.
- Nekem nem nehéz.
- Az ilyen vállakon minden teher a súlytalansági állapotba kerül?
- Hát nem egészen! De bírom, és jól keresek vele, ami igen jól jön, amíg az állásomat megkapom, mert én is egyedül állok a világban, mint maga, Kató! Én sem számíthatok senki segítségére, és az átmeneti idő alatt is élni kell valamiből!
- Igen, élni kell. Nekem is kellene, de nekem nincs átmeneti állásom. És olyan sem, amelyre számíthatnék a várakozási idő után.
- Látta már a holnapot, Kató?
- Nem láttam.
- De azt tudja, hogy ami ma nincs, az holnap lehet!

- Igen... Lehet... Ha úgy vesszük, nekem holnap jó lesz, mert ma rossz volt...
- Igen, csak több hit kellene a hangjában!
- Az lenne jó, de amit az ember elveszít, azt nehezen találja meg újra. Már többször is akartam kérdezni: Mi az a hatalmas forradás a bal diplomáján? Azt is azon a legtiszteletreméltóbb egyetemen szerezte?
- Nem, az későbbi keletű. Az a hitelesítő pecsét rajta.
- Milyen egyetemen nyomták rá? Gondolom, az is valami különleges volt.
- Nem mindennapi. Egy égő ház. Egy égő gerenda zuhant rá. Az volt a bélyegző, és a nagyobb nyomaték kedvéért a vállamat is eltörte. Azért áll egy kicsit ferdébben. Az ebcsont beforrt ugyan, de nem tartotta meg az eredeti helyzetét.
- És maga erről csak így, humoros formában beszél?
- Elmúlt, és ami már nem fáj, arról könnyedén beszél az ember. De akkor nem volt kedvem humorizálni! Kórházban kötöttem ki, és ott bizony volt nyögés, jaj, sóhaj. Nem dicső beismerés, de úgy volt.
- Éppen az a dicső, hogy be merte vallani. Azt mondta, hogy a diplomának ennyi az egész története. Én azt mondanám, hogy az egésznek csak a töredéke. Mondja el az egészet!
- Elégedjék meg ennyivel, Kató!
- Nem! Aki á-t mondott, mondjon b-t is! Az elégett gerenda az épület belsejébe szokott bezuhanni. És az égő házat nem belülről, hanem kívülről szokták nézni. Ha maga kívül volt, akkor nem eshetett a vállára, vagy ha úgy tetszik, a diplomájára az égő gerenda, ami aztán nyögést, jajt, sóhajt váltott ki magából. Tehát maga nem kívül, hanem beleül tartózkodott. Most a sarokba szorítottam, hiába olyan erős, mint Herkules! Máté egy ideig hallgatott, majd megszólalt.
- Maga egy inkvizítor, Kató! Hát igen, belül voltam.
- Belül! - mondta diadalmasan Kató. Hát ésszerű dolog egy égő házba bemenni?
- Nem merném állítani.
- Szép, hogy beismeri. És mégis mért ment be? Mondja el, miért!

- Én... én éppen akkor érkeztem oda, amikor a ház asszonya berohant az udvarba, és kezét-lábát tördelve sikoltozta, hogy a kisgyermek a hátsó szobában fekszik a bölcsőben. Be akart rohanni a házba, és mivel láttam, hogy mindenki igen „ésszerűen” viselkedik, félrelöktem az asszonyt és én mentem be.

- A kicsi nem fulladt meg a füstben?

- Nem, mert a hátsó szoba még nem égett, és a csukott ajtón a füst nem tudott behatolni. Kabátomba burkoltam a gyermeket, és rohantam vele kifelé. A konyha gerendája az ajtónál zuhant rám. Hát így volt, Kató, ha már kiszedte belőlem. Maga kevert a dicsekvés látszatába.

Kató nem tudott magának számot adni arról a hirtelen feltörő érzésről, ami arra készítette, hogy ráhajtsa fejét arra a széles vállra, és arcával végigsimogassa azt a vörös sebhelyet.

Máté karja lassan Katóra fonódott, és úgy magához ölelte, hogy a lány halkan felsikoltott. A második sikoly útját már csók zárta le, ha ugyan akart volna sikoltani, de az nem nagyon valószínű.

- Máté – szólt Kató, és először szólította nevén a férfit-, nem félt, hogy maga is ott veszhet az égő házban? Arra nem gondolt?

- Vannak pillanatok, amikor nincs idő az eshetőségekkel számolni. Hogy nem féltem-e? Félttem. A haláltól, a kínos haláltól mindenki fél. A tűzhalál meg éppen nem csábít senkit.

- Hát akkor...?

- Ne magyarázza félre a dolgot, nem hősködésből tettem. Újra azt kell mondanom, hogy féltem. Eszembe villant, hogy ha valaki egy földi kis angyal életét menti, arra talán vigyáznak az égi angyalok. Hát vigyáztak, mert a gerenda nem a fejemre, hanem csak a vállamra esett.

- Bolond, könnyelmű fiú maga, Máté! Tűzből, vízből menti mások életét. Égő egyetemen pecsételteti le a diplomáját tüzes gerendával. Más a mellén, maga a vállán viseli a becsületrendet.

- Hát, ami azt illeti, a kabátomra is kaptam. De amikor a maga arca simogatta meg a vállam, az drágább volt mindennél! Hasonló érzés akkor fogott el, amikor az az asszony megcsókolt,

és a könnye az arcomra kenődött. Az is rendjel volt gyémántokkal!

- Adott-e hozzá valami járulékot az az asszony?

- Adott egy életre szólót. Keresztapja vagyok a kislánynak, és igen megbecsülendőnek tartom azt a járulékot. De most beszéljünk a maga, illetve a kettőnk ügyéről! Azt mondtam, nem hagyom cserben. Nem jószívúségból teszem. Önzésből. Egyéni érdekem fűződik hozzá. Amikor jött, az volt az érzésem, hogy a sors küldi hozzám. És mikor közel ért, és tisztán láttam az arcát, abban a pillanatban megszerettem, és tudtam, hogy más nő nem létezik a számomra. És mikor közbe kellett lépnem, a magam számára mentettem ki a vízből. Persze az még kérdéses, hiszen magáé a döntés. Akarja-e, hogy minden jóra forduljon az életében? Kató, erre a két diplomára, amit lát, mindig lehet számítani. Amíg az évek súlyát bírják, addig a munkát is. Mindig hoznak annyit, ami két ember számára elég. Sőt ha úgy adódik, egy egész család részére is. Most hát megkérdem: Akar-e, tud-e a feleségem lenni? De nem hálából, mert olyan áldozatot nem fogadnék el. Azt nem bírná el az én „sámsoni” vállam. Ha nemet mond, az nem változtat semmin. Megtartom az ígéretem, van pénzem. Ki tudom segíteni, amíg állásba kerül. Arra pedig lesz gondom, hogy kerüljön. Mit felel, Kató?

- Azt felelem, Máté, hogy tudok, és akarok. És nem hálából. Mert én is megszerettem magát, amikor megláttam. Abban a pillanatban, amikor magamhoz tértem.

- Kedves, kis Kató, úgy megkönnyebbültem, mint Atlasz, amikor Herkules átvette válláról a Földet.

- Csakhogy Herkules megcsalta Atlaszt, és a Föld ismét Atlasz vállára került!

- Igen, de maga nem fog megcsalni engem, Kató! „Megszerettem” mondja ezt az ígét ugyancsak múlt időben, jelentő módon, egyes szám első személyben úgy, hogy rám vonatkozzon, és egy szótaggal hosszabb legyen! Meglátja, mennyivel szebben hangzik! De vigyázzon, mert a választától függ az osztályzata!

- Megszerette... megszerettelek, Máté!

- Ez az, tanító nénikém! Kitűnőre feleltél! Megszerettelek! Milyen jó ezt a szót a te szádból hallani!

Felkapta a lányt, és úgy futott vele fel- és alá, mint a bolond. Kató megbújt a mellén, mint kislány korában az anyja ölében, és biztonságban érezte magát a ráfonódó gyökérizmú karokban.

- Tegyél le, Máté, elfáradsz már!

Máté csak nevetett.

- Elfáradok? A földet is körülfutom veled, Kató, ha akarod!

- Nem! Nem akarom! Tegyél le! Ha már a Dunából kihúztál, ne fojts meg a karjaid között!

Máté végül is letette.

- Valamit akarok adni neked, Kató!

Leccsatolt a nyakáról egy finom aranyláncot, amelyen egy drágaköves gyűrű volt.

- Drága emlékek ezek számomra, Kató! Mind a kettő édesanyámé volt. A gyűrűt csak a kisujjam körömpercére tudom felhúzni. Azért van ezen a láncon, mint valami talizmán. És íme szerencsét hozott nekem a mai napon. Próbáljuk meg, jó-e neked! És Katónak éppen jó volt.

- Hát akkor viseld te mind a kettőt!

Kató csókkal válaszolt.

- Hát én igent mondtam neked, de nem tudom, kinek. Kinek a menyasszonya vagyok, és kinek a felesége leszek? Milyen Máténé lesz a nevem?

- Azzal kellett volna kezdenem, de tudni akartam, hozzám jössz-e, a kikötőmunkáshoz.

- Fölösleges próba volt. Bizonyos jelekből lehetett következtetni, hogy végzett ember vagy. Nem a diplomádba lettem szerelmes, csak tudni akarom, milyen Máténé leszek, Máté!

- Egy hónapja végeztem az egyetemet. Zorád Máté bányamérnök vagyok!

Kiteregette a diplomáját, és átnyújtotta.

- Tessék! A kikötőmunkás egy hónap múlva átvedlik azzá, aminek a papír mondja.

- Szép ősi neved van, Máté! A keresztes háborúk idején még volt egy Zorád ispán nevű vitéz. Lehet, hogy valamelyik ősed volt?

- Lehet. Nem tudom. Apám kovácsmester volt, és a nagyapám ács, az ő apja meg bognár. Ennyi az egész! Hanem nézd csak! A nap már lemenőben van. Ideje, hogy induljunk! Este lesz, mire beérünk a városba. Ezt a napot meg fogjuk ünnepelni valami jó hangulatú helyen, mint az elkövetkező boldog napok előzetését. No, még ezt a fél pohár bort az útra! Menjünk!

És mentek kéz a kézben.

- Éjszakára elhelyezlek valami szállodában. Aztán holnap, holnapután nem lesz egyéb dolgod, mint egy megfelelő lakást keresni, ahol esküvő után megbújhatunk. Majd aztán építünk magunknak puha kis fészket, ahol majd a fiókák is megférnek. És raktak is idővel meleg fészket, ahol a fiókák is megfértek. És a Vadmacska igen megszelídült, soha nem mutatta a karmait. Igaz nem is volt rá semmi oka. Dorombolni is megtanult... Igaz, arra is megvolt minden oka, mert csak simogatásban részesült...

Szigetszentmiklós, 1972. január 12.

Fatime gyónása

A cigány vonó szakadásig húzta a talpalávalót. A prímhegedű égbe törő, éles szopránját és az egész együttest komoly méltósággal festette alá a nagybögő melabús basszusa. A táncolók engedelmes rabszolgáivá váltak a zenének. Imbolygó mozgással idomultak a keringő andalító ritmusához. Majd a másik végletbe esve szélvész módjára forogtak a gyorscsárdás pattogó ütemére.

Olyan „sosem halunk meg” hangulat csapongott a bálteremben. Máté Barnabás egy oszlopnak támaszkodva nézte a forgó, imbolygó párokat. Nem volt mulatós kedvében, és maga sem tudta, hogy mi vitte a táncolók közé.

- Igen, kérdezte magától, mért is vagyok itt, amikor?...El is megyek! Elég volt!

És maradt tovább, és megint nem tudta, miért. Nézte, de mint érdektelen dolgot, a mulatókat. Figyelmét egy lány kötötte le, aki „petrezselymet árult”, vagyis egész este nem hívta táncba senki. Mért nem? – gondolta-, hisz az a barnapiros, fekete hajú, búzavirág szemű lány igen csinos és szép. Egyszerűen, de jó ízléssel volt öltözve, éppen ez a keresetlenség tette jó megjelenésűvé. A lány most felállt. Szép sudár termete volt. Úgy látszik, megelégette a meddő várakozást. A szeme sűrűn rebbent, mintha a könnyeit akarta volna visszafojtani. Láthatólag csak arra várt, hogy a zene elhallgasson, és szabad legyen előtte az út.

És akkor Barnabás meglátott valamit...Meglátta, hogy a lány válla szembetűnően ferde, és az egyik magasabban áll, mint a másik. És amikor a lány egy félfordulatot tett, akkor azt is meglátta, hogy a háta..., igen a háta egy kicsit ...Magában sem mondta ki azt a fájdalmas tényt kifejező szót. Elöntötte a harag. - Hát ezért! - gondolta felháborodva.

- Disznóság! Becstelenség! Hisz a tánc nem kötelez semmire! És az udvariasság kötelező egy lánnyal szemben még akkor is, ha az a lány...Megint nem mondta ki azt a szót. És ezek itt!...És a táncoló férfiakra gondolt egy csöppet sem hízalgó jelzőkkel

illetve őket. Aztán határozottan átkígyózott a tömegen.

- Szabad, kérem? - mondta és meghajtotta magát a lány előtt. Az csodálkozva nézett rá, elpirult, és aztán némán igent intett, és a szeme kicsit fátyolos lett. Aztán beleolvadtak a tánc bűvöletébe. Olyan könnyedén siklott, lebegett a lány, mint a súlytalan pillangó.

- Mesésen táncol! - mondta Barnabás elragadtatással.

- Ne mondjon nekem bókot! Nem szoktam meg. Azt kell hinnenem, csúfolódik.

- De igenis, mondom! Ez nem bók, hanem ténymegállapítás. Csúfolódom? Hova gondol? Még többet mondok. Magának a cári balettben volna a helye!

- Ne folytassa, mert csakugyan...

- Még nem fejeztem be! Maga úgy táncol, mint a nimfák, mint a sellők, amikor holdvilágos éjjel kijönnek a vízből, körtáncot lejtene, és az erdő megbűvölt fái meghajtják a fejüket...

- Jaj, most már biztosra veszem, hogy...

- Ne szakítson félbe! Hol is hagytam abba? A csillagok örömeiben gyémánt könnyeket hullatnak, és abból lesznek a harmatcseppek.

A lány egy pillanatra behunyta a szemét, és amikor kinyitotta, valami csillogott a pilláján.

- Ismét kérem, ne folytassa! A fele is túl sok lenne. Mindenki van hiúság, és hajlamos készpénznek venni a hízelgő dolgokat.

- Annak is veheti! Nem is akármilyen pénzben, hanem fontsterlingben!

- Forintban se mondjon hasonlókat! Ne varázsoljon tündér esztét az én fénytelen életembe! Ha az ember csak vágyakozik az ünnepnapok után, de nem ismeri, könnyebben elviseli a hétköznapiakat, amelyekbe már beleszokott.

- Hogy beszélhet ilyen keserűen, mintha már nem nyújthatna magának semmi szépet az élet? Egy idős nő mondhatna esetleg ilyet, de nem egy fiatal, szép lány!

- A derűt vagy pesszimizmust nem az évek száma határozza meg.

- Hanem mi?

- Hanem az, hogy mit adtak, és mit vettek el az évek.
- Hát mit adtak magának, és mit vettek el magától az évek?
- Semmi szépet nem adtak, ami kíváncsossá tenné az életet, de mindent elvettek, ami célt és értelmet adhatna az életnek. De ez nem tánc közben való beszélgetés! Nem akarom elrontani a hangulatát, de minek is kérdezett?

A zenészek keringőbe kezdtek. Táncba hívták a párokat.

- Szabad még ezt a számot, kedves?

- Ha akarja...

- Hogy akarom-e? Magával táncolni élmény!

Úgy táncoltak, mintha egy más, szebb világba kerültek volna. A lányon érezni lehetett, hogy a lelkét is belevitte a táncba. Könnyedén, légies, finom hajladozásokkal táncolt. Az arca átszellemült, és ez csak fokozta a szépségét.

- Ahogy maga táncol, az már nem is tánc!

- Hát mi? - kérdezte zavartan a lány. Azt hittem, hogy... Hiszen azt mondta...

- Azt mondom, ahogy maga táncol, az már nem is tánc, hanem költészet. A legszebb líra! Áttáncolnám magával az egész életemet!

- Úgy beszél, mint egy lovag.

- Mint a Királynő lovagja!

A zene elhallgatott.

- Most már el kell, hogy menjek.

- Ne menjen el! Nem érzi jól magát velem?

- De igen, nagyon is jól!

- Hát akkor?

- Mégis el kell mennem. Késő van. Várnak otthon.

- Igazán kár! Végtelenül sajnálom. Elkísérhetem?

- Nem. Ne kíséren el! Közel lakunk, meg aztán...

- Mit meg aztán? Ó, persze, várja valaki, akivel eljött. Elnézését kérem, hogy...

- Nem tanult logikát?

- Tanultam, de nem tudom, mire céloz.

- Ha valaki elkísért volna, akkor táncolt is volna velem.

- Be kell vallanom, még mindig nem értem az összefüggést.

- Ha én lettem volna a tanára, szekundát kapott volna a szóban forgó tantárgyból!

- Igen szigorú! De mondja meg, mért!

- Hát, ha valaki egy lányt a bálba visz, nem valószínű, hogy az egész idő alatt az ivóban ül, míg a lány mással mulat. Én pedig csak magával táncoltam, és ebből következik, hogy nem kísért senki.

- Igen logikus magyarázat, szépséges tanárnőm! Hálás tanítványa most még arra kéri, világosítsa fel, miért mondta az is, hogy „meg aztán”!

- Megmondom. A maga érdekében mondtam.

- No, csak nem fenyeget valami veszély?

- De bizony fenyegeti! Ha maga ezekkel a lányokkal táncolt volna felváltva estétől reggelig, az nem jelentett volna semmit. De az, hogy kizárólag velem táncolta át a fél éjszakát, az már biztos alap a szóbeszédre. Ha még haza is kísérne, az elég alap lenne arra, hogy a pletykára éhes nyelvekre kerüljön. Egy-máshoz dugva az orrukat súgnának össze az asszonynépek. Nevetnének a háta mögött. Hallhatná a jó barátok gúnyos élcelődését. És ez mind érthető lenne én miattam. Szégyenkezhetne miattam. Ezt nem akarom. Ezért nem jöhet velem! Nem érek én annyit, higgye el!

- Ezért? Most már csak azért is hazakísérem!

- Ne! Még egyszer kérem, ne!

- Hiába kér! Menjünk!

Csendes és enyhe május végi éjszaka volt. Aludt minden, aludtak a házak. Aludtak az emberek, a nappali munka, perlekedés, viszálykodás fáradalmait aludták ki. Gazdag vőlegényről álmodtak az eladó lányok. Ötven százalékos haszonról az uzsorás. Egy ideig szótlanul mentek.

A lány álmodozva hallgatott. Mint valami gyöngyszemeket, azokat a szép szavakat füzögette emlékezete színes fonálára, amelyekkel Barnabás egész este elhalmozta. Azon gondolkozott, akad-e köztük csak egyetlen szem igazgyöngy, vagy mind hamis. De ő eddig még hamisat sem kapott soha senkitől. Neki csak olyan gyöngyfüzére volt, amit kislány korában

kecskerágó csipkéből maga füzögetett cérnára, és a nyakába akasztotta. És ő azzal a fűzérről királykisaszonynak képzelte magát. Mennyivel gazdagabb a gyermek képzeletvilága! Ma már nem tud királylányt varázsolni magából!

- Az éledő élet hónapja, szólalt meg Barnabás. Ez látja el az embert útravalóval, hogy jó reménnyel induljon az évnék.

- Ez a hónap, mondta a lány, csak a természetben jelenti az élet kibontakozását. Az ember életében az új remény megöleje. Temetője az álmoknak. Nemhogy útravalót adna, hanem még attól is megfosztja, amit az előző május meghagyott, és a vándor üres lélekkel folytathatja.

- Miért ez a sötét nézet?

- Mert világosan látom az élet céltalanságát.

- Mi sugalmazza magának ezeket a szavakat?

- Ó, nem olyan nagy dolog az egész! Egyszerű hiányérzet.

- Miben érez hiányt?

- Inkább nem felelnék.

- Mégis. Ha nem esik neheze, ne maradjon adós a válasszal!

- Amiről maga olyan rajongással beszélt, a május, nálam csak naptári hónap. Az életemből épp úgy hiányzik a tavasz, mint a nyár. Az őszből csak az egyhangú eső az enyém. Nos, megkapta a választ, nem fut még el tőlem?

- Szörnyű dolgokat mond.

- No, ugye? Mondtam, ne kérdezzen! Hanem meg is érkeztünk már. Gondolom, nem is bánja ilyen derűs beszélgetés után.

Fehérre meszelt kis házacska előtt álltak. Az utca felőli részen, a kerítésen belül kis kerti pad volt, amelyet csaknem betakart egy szomorúfűz. A lány kizárta a kis léckaput.

- Köszönöm, hogy hazakísért, mondta és kezet nyújtott.

- Kedves...kedves...akadozott Barnabás, nem tudom a nevét.

- Fatime. Zoránd Fatime vagytok.

- Igen örülök. Máté Barnabás, gépészmérnök.

- Tudom.

- Igen? Ez meglep.

- Nincs benne semmi meglepő, ha ilyen kisvárosban ismerünk valakit.

- Az már igaz, de én mégsem ismertem magát.
- Nem vagyok olyan fontos személyiség, hogy...
- Nem azon múlik. Ha ismer, azt is tudnia kell, hogy keveset vagyok itthon.
- Tudom. Nem is kell, hogy mentegetőzzön. Nem szemrehányásképp mondtam.
- Tekintve, hogy kisvárosi lakosok vagyunk, mondhatta volna szemrehányásként is!
- Ha egyszer valami bűnt követek el, magát kérem védőmnek, mondta Fatime, és egy kicsit elmosolyodott.
- Amit én igen szívesen vállalnék is, ha a bíróság elfogadná. Hanem kedves Fatime, ajándékozzon még nekem egy kicsit az idejéből! Leülhetnénk talán ott arra a padra!
- Hát, nem tartom magam az angol közmondáshoz, hogy az idő pénz, nem bánom hát! És le is ülhetünk. Jöjjön be, kérem!
- Köszönöm, és most megenged egy kérdést?
- Tessék!
- Érdekes a nevében lévő kettősség. A vezetékneve ősi magyar név. A keresztnéve tipikusan török. Hogy jutott hozzá, honnan vette?
- Hát, ami azt illeti, nem úgy vettem, hanem kaptam. Rám húzták, mint egy örök ruhát, és viselnem kell, amíg élek, ha tesszik, ha nem. Valamelyik ősanyám török volt, és annak a nevét kaptam.
- Fatime, Fatime, ismételte Barnabás eltűnődve. Miért gondolok a fekete bársonyra a nevével kapcsolatban? Mintha bársonyon húznám végig a kezemet, olyan puha és olyan lágy. Szép és kedves hangzású név, de van benne valami végzetszerű. Majdnem benne van a fátum.
- Szép, amit mond, de sötét hangulatot társít a nevemhez. Igaza van, rám nézve végzetszerű lett a nevem.
- Elmondaná?
- Hogy elmondhatom-e? Nagyon kínos rész ez az életemből.
- Akkor, hát ejtsük a kérdést! Igen sajnálnám, ha...
- Nem, csak tartsa fenn a kérdést! Magának elmondom, úgy ahogy másodkézből vettem. Keresztelőm alkalmával tör-

tént. Amikor a szertartást végző pap kimondta, hogy Fatime, a keresztanyámat rosszulért fogta el. Megszédült és elejtett. Nem estem a földre, mert a pap elkapott, de valami történt, és akkor lettem ilyen, amilyen vagyok. Terhe és szégyene önmagamnak. A Sors rám nyomta megkülönböztető bélyegét, amelyet se Isten, sem ember nem vesz le rólam.

- Drámai szavak! Keserű szavak. Fáj hallani, Fatime.

- Velem kapcsolatban nincsenek vidám szavak. Az én életem szomorú és nem ígérhetek napsugaras epizódokat. Felmentem a meghallgatás alól.

- Nem, nem! Ha bír, beszéljen, kérem! Mindenről szóljon! Talán jól fog tenni magának.

- Folytatom, tehát. Úgy érzem, hogy csak névlegesen vagyok, aki fölött mindenki elnéz. Ugyan ki legeltetné rajtam a szemét? Ép testű ember nem tart egyenrangúnak magával, és igaza van!

- Ne kínozza magát, Fatime!

- Csak úgy mondom, ahogy van. Én mint nő, nem jövök számításba. Ki beszélne velem úgy, mint más lányokkal, akiknek szépet, kedveset mondanak. Maga az első férfi, aki becsületes komolysággal beszél hozzám mint olyan nőhöz, aki számításba jöhetne egy férfi életében. Ne magyarázza félre, amit mondtam! Nem vonok le téves következtetést! Egyszeri találkozásból más nő sem gondolhatna semmi továbbira, nem-hogy én! Az, hogy táncolt velem csak egyszerű udvariasság. Csak azt akarom kifejezni, hogy magát másabb, emberibb embernek tartom, mint másokat. Ösztönösen érzem, hogy őszinte hozzám, ami arra indít, hogy én is őszinte legyek, feltéve, hogy tovább is hajlandó hallgatni.

- Igen figyelmes hallgatója leszek!

- Mint mindenki, aki testi fogyatékoságban szenved, én is túl érzékeny vagyok, és nem kell, hogy szóval sértsen meg valaki, elég a hangjának a színezete is. Megérezem a gúnyt, a célzás legfinomabb árnyalatát is. De a maga beszédében és viselkedésében nem észleltem semmi ilyesmit.

- Kedves Fatime, a legérzékenyebb műszer sem foghat fel

olyan rezgéshullámokat, amelyek nem indultak el. Így a maga lelke sem érezhetett semmit. Ha valaki a lélek húrjain játszik, nagyon vigyáznia kell, nehogy fájdalmat okozzon!

- Csakhogy nagyon kevés ám az ilyen ember!

- Igen, mert az élet durva, és az élet formálja az embert olyan-ná, amilyen, és az élet határozza meg a gondolkozást és cselekedetet is.

- Megértés hiányában nem beszéltem magamról senkinek. Pedig jó lett volna! Most az a kivétel, amit maga képvisel, lehetőséget ad rá, de még sem merem hinni, hogy komolyan érdekelné, amit még elmondhatnék.

- De, nagyon is érdekel, hiszen én kértem rá. Maga nem mindennapi lélek, és szerencsésnek érzem magam, ha kitüntet a bizalmával. A legnagyobb megértéssel hallgatom. Beszéljen, kérem! Mindent beszéljen el, ami nem esik nehezeire! Mindig érdekelték az olyan közlések, amelyek a lelket tükrözik. Előre tudom, hogy a maga esetében tiszteletre méltó képet mutat a tükör!

- Köszönöm a megelőlegezett jó véleményét! Mondtam, hogy valami történt velem a keresztelésem alakalmával. Lehetett egy átkozott véletlen is, de nem az ok a lényeges, hanem a következmény. Láthatta, miként nyilvánult meg a reám nyomott bélyeg hatása a bálteremben. Lehet, hogy elítél, hogy olykor éles szavakkal fakadok ki a sors ellen. Igaza van, de ezt a keserűségem indokolja. Ez a keserűség visszanyúlik messze a gyermekkorba, de azóta is folyamatos. A tragédiám akkor vette kezdetét, amikor ráeszméltem, hogy a többi gyerek más, előnyösen más, mint én. És akkor kezdtem megérteni a szó jelentését, amivel a különbséget megjelölték. Az a szó minden halomásra a lelkembe nyilallt. És a kis pajtásaim nem maguktól találták ki azt a szót, hanem a nagyoktól tanulták. És hányszor mondták azt a melléknevet, amikor azt hitték, nem hallom. De szemtől szemben is megkaptam, ha összevesztünk. A gyerek igen kegyetlen tud lenni! Hányszor futottam olyankor sírva! Pedig én is szerettem játszani! És attól az örömtől is hányszor meg lettem fosztva! Ahogy növekedtem, egyre jobban keres-

tem a magányt. Menekültem önmagam és mások elől. Lassan emberkerülővé váltam. Nem mertem közeledni senkihez, pedig alaptermészetemnél fogva társas lény voltam. Lassan képzelődővé váltam. Mindenkire gyanakodva néztem. Mindenki szemében a felsőbbrendűséget láttam, különösen ha velem beszélt.

Nem voltak lánypajtásaim, fiúismerőseim. Ma sincsenek. Köszönő viszonyban élek az emberekkel csupán. Hozzám nem közelít senki, de én sem keresem mások ismeretségét. Van bennem annyi büszkeség és önérzet, hogy nem teszem ki magam a visszautasításnak. Meg az alamizsnabarátság sem kell. Lehet, hogy alázatosnak kellene lennem, mert a büszkeség a túloldalon is megvan. A választóvonalat egyikünk sem lépi át, hanem maradunk abban az állásban, ahová beástuk magunkat. Tudja, mit jelent folyamatos elszigeteltségben élni fiatalon? Él bennem is a közös örömök utáni vágy, mégis úgy élek, mint az elítélt rab. Pedig oda mehetnék, ahova akarok, csak hogy nincs sem célja, sem értelme, bárhová megyek. Mért mentem hát ma este mégis a bálba? Vártam valamit talán? Nem! Mire is vártam volna? Nem tudom, miért, de elmentem. És ha maga nem jön..., de jött! És ha maga nem lát meg..., de meglátott! És ez az este volt életem, első, egyetlen fénypontja! Egy szép álom! És az álomnak nem lesz folytatása.

A pillája sűrűn rebbent, az ajka remegett, a szemét elöntötte a könny, végül sírva fakadt, és úgy zokogott, mint egy eltévedt kisgyerek.

Barnabást mélységes száncfogja el.

- Ne sírjon, kedves! Nem szabad kétségbe esni! No, ne sírjon hát, Fatime, édes! Maga olyan szép lány! Szép az arca és a lelke, tehát kétszeresen szép! Eljön a maga életében is az a nap, az a férfi, aki értékelni fogja a kétszeres szépségét. No, ne sírjon hát, kedves! Vagy, hát sírjon csak inkább! Sírja ki minden múltbeli fájdalmát, majd megkönnyebbül! Szorosan magához ölelte a remegő lányt. Simogatta a haját, megcsókolta kétfelől az arcát, a szemét, a száját. A lány feje engedelmesen simult a férfi mellére.

- Úgy, kicsi Fatime, csak sírjon! Magának most sírnia kell! Lesz ám idő, amikor nevetni fog! Boldogan fog nevetni, mert van ám úgy, hogy az álom folytatódik! Elhiszi, kicsi Fatime?

- Én...én...Elcsuklott a hangja, és még jobban sírt.

- Ne akarjon felelni, édes! Úgysem tudna most szólni. Sírjon csak, az kell most magának! Van időnk, hogy megnyugodjon! Sokáig maradtak így. Az utca néptelen volt. Nem látta őket senki. De ha jártak volna is arra az emberek, rejtve voltak. A vén fűzfa eltakarta őket. A lány már nem sírt. Csendes volt. Talán álomba sírta magát. Egyszer aztán megmozdult, sóhajtott, majd hirtelen kibontakozott az ölelő karokból.

- Bocsásson meg, hogy olyan gyenge voltam! Nem lett volna szabad! Egy kicsit maga is hibás ebben. Mért volt olyan megértő hozzám? Miért kért, hogy beszéljek magamról? És én miért beszéltem annyit, hogy eljutottam a sírásig? Akkor már nem volt erőm! Ne tartson rossznak!

- Rossznak? Miket beszél, kicsi Fatime? Magáról mintáznám meg az Erény szobrát, ha szobrász lennék. Rossz? Hiszen maga mellett az angyal boszorkány. Meg akarta ölelni, de Fatime maga elé tartotta mind a két kezét, és hátrált.

- Ne! Kérem, ne!...Nem bírok el ennyit! Félek...

- Fél? Tőlem fél, kicsi Fatime?

- Nem, nem magától! Magamtól félek...Kérem, most már menjen! Befutott a házba.

Máté Barnabás belépett a temetőkert kapuján, és kérdezett valamit a sírásótól, aki éppen akkor szedte a vállára a szerszámmait.

Barnabás megindult abban a sorban, amerre a sírásó mutatott. Nézegette a feliratokat és megállt egy frissen hantolt sír előtt. A fején csak ennyi állott: Fatime Élt egy boldog estét.

Barnabás úgy érezte, hogy aki ott fekszik, őt nézi valahonnan. A levélre gondolt, ami a tárcájába rejtve a belső zsebében volt. Kibontotta a magával hozott csomagot. Nedves ruhába burkolt rozmaringtő volt benne. Letérdelt a sírhalom elé és a fej-

fával szemben a kezével gödröt ásott. Megcsókolta a rozmarin minden egyes ágát, aztán vigyázó gonddal elültette. Meg is öntözte egy üvegből. Nézte, milyen mohón issza fel a puha föld a vizet és az ő könnyeit.

- Aludj békésen, édes, kicsi Fatime. Legyen boldog a lelked, ha már itt a földön nem lehettél az! Nézz hát ide, Fatime és látni fogod a bizonyítékát annak, amiben kételkedtél!
Ismét a levélre gondolt, amit Fatimétől kapott.

Kedves Barnabás!

Hadd legyen meg az örömöm, hogy így szólítom! Először és utoljára történik.

Úgy hiszem, meg fog lepődni, hogy ezt a levelet írom. Meg fog lepődni, ha más egyebet nem is érezne.

Azon az estén sokat beszéltem magamról. Nem mindent mondtam el. Most már szégyenkezés nélkül tudok írni. Meggyőződésemm, hogy a leveletem gyónási titokként kezeli, és senki nem fog megtudni semmit. Megismétlem, hogy azon a napon volt az életem legboldogabb és legszebb estéje. Ha nyomorék voltam is, mégiscsak nő voltam én is. Szeretetre, becézgetésre, szerelemre vágyó nő. A szívem nekem is érzett, de engem nem szeretett, nem becézgetett senki. Nem kaptam csókot csak egyszer. Nem voltam „kicsi Fatime”, nem voltam „Kedves”, nem voltam „Fatime, édes”, sem Királynője nem voltam senkinek. Istenem! Csak egyszer!

Vártam? Persze, vártam! Csakhogy józannak és tárgyilagosnak kellett lennem. Az is voltam, és tudtam, hogy nem várhattam. Akkor jött maga, és egy estére belépett az életembe. Nekem az az este egy életet betöltő eseményt jelentett.

Igen. Akkor jött maga és úgy beszélt velem, ahogy még soha senki. Szép szavakat, elbűvölő hasonlatokat mondott. Elhalmozott velük. Én elbódultam tőlük, mint aki nem szokta meg az édes aszú bort, és egyszerre sokat iszik belőle. Az asszonyember hajlamos igaznak elfogadni, ha olyat mondanak rá, ami szép és dicséretes. Én sem voltam kivétel. Persze, nem a szavak a döntők, hanem az, hogy ki mondja.

Nekem a szavak is kedvesek voltak, és az is, akinek a szájából hallottam. Tehát én is hittem. Elcsitítottam a kételkedésemet, mert jó volt hinni. Hiszen olyan bizakodó, olyan hiszékeny egy lány, ha szeretne boldog lenni! És én szerelemes lettem. Aztán maga átölelt és én nem is akartam kibontakozni a karjaiból, ahol egy ismeretlen érzésvilág bűvölt el. Hová lett a kételkedésem? Dehogyan voltam akkor tárgyilagos! Nem mondtam magamnak: Te bolond, nem a szerelmes férfi, hanem csak a szánakozó ember ölelése ez! Csak egyszerűen hittem... Aztán megcsókolt. Azt hittem, nem bírom ki, hogy én is, én is szeretve vagyok. Megint nem kételkedtem. A csókot is úgy fogadtam, mint az ölelést. Nem tudtam egyebet, csak sírni. És ott sírtam el a maga mellén a múlt minden fájdalmát, és a rám szakadt boldogság édes terhét. Milyen jó lett volna visszacsókolni! Nem mertem! Arra gondoltam, hogy engem nem csókolhat meg férfi olyan igazán, mint más nőt, és nem is vár vissza csókot. Mégis, annak az estének, annak az ölelésnek, annak a csóknak az emléke elég lenne, hogy egy életen át arra emlékezzek.

Csak hogy nem akarok élni! Nem akarok időt adni magamnak arra, hogy kialakuljon bennem a kételkedés, hogy az a csók, az az ölelés kegyes csalás volt csupán. Úgyis tisztában vagyok vele, de nem akarok rajta gondolkozni. Nem akarok élni, mert kell az illúzió, és az élet úgyis elorozná tőlem. Hogy megőrizzem, hát meghalok. Magammal akarom vinni oda, ahová készőlök. Nem erre az életre kell.

Ha tudnám, és esküvel bizonyítaná is, hogy szeret, akkor is nemet mondanék. Nem kötném magamhoz az életét, éppen azért, mert szeretem. Mindig az lenne az érzésem, hogy szemlesütve jön mellettem az utcán.

Nem vagyok beteg, de meg akarok halni, és aki nagyon akarja, ahhoz elmegy a halál.

Tudom a címét, és meghagytam, hogy akkor küldjék el magának a leveletem, ha én már nem leszek. Úgy lesz jó, ha nem lesz ott a temetésemen, mikor olyan sokan vannak. Ha utána eljön, tegye azt alkonyatkor, amikor már csend van. Amikor

csak ketten leszünk úgy, mint azon az estén. És ha fájna a „kicsi Fatime” elmúlása, ne lássa azt senki! És ha azon az estén nem azért foglalkozott velem, hogy pár boldog órát szerezzen számomra, és ha az a csók nem a szájalom csókja volt, hanem a szerelemé, akkor, -egy halottnak nem hazudhat!-, akkor a fejfámmal szemben ültessen a síromra egy bokor rozmaringot! Azt a rozmaringot csókolja meg! Figyelni fogom, valahonnan nézem. És ha úgy lesz, hogy ültet nekem rozmaringot, akkor valahol a csillagok felett boldog lesz a kis Fatime.

Szigetszentmiklós, 1967. október 25.

Szerzett méltóság (Valéria grófnő naplója)

Március 3.

A kastély emeleti ablakánál állok, ahonnan messze el lehet látni. A tél már végórát éli. Nézem a távoli környéket, amelynek a hómezőit már jórészt felfalta a mohó szél. Már napok óta legelész rajta. Elnyalta a langyos eső, és felitta a napsugár. Olyan most a határ, mint valami óriási térkép a szeszélyes fehér és barna foltokkal. Ahogy az égen úszó felhőkből tetszés szerinti alakokat formál a képzelet, azokban a foltokban is látom Afrikát, a Mexikói-öböl harapásra tátott száját, a sonka alakú Dél-Amerikát, Skandinávia tigris formáját, amelynek lompos róka farka Oslo, otromba víziló feje az orosz Kola-félsziget, amely a Fehér-tenger vizéből iszik. Ha akarom, akkor a teknősbéka alakú barna folthoz hozzáiktatom a három tengert, amelyek vizében hunyt el hajdan „észak, kelet s dél hulló csillaga”.

Az udvaron itt-ott még roskadt hórakások vannak, amelyek alól vékony erecskék, patakok szivárognak elő, és lassan csörgedeznek lefelé, és alul kis tavakká egyesülnek.

Egyes nádtetős melléképületek ereszeről még csöpög a hólé. Locs-pocs mindenfelé.

Ennél sivárabb, hangulatrontóbb képet el sem tudok gondolni. Nem tudom, miért van ilyen rossz hatással rám, de rosszabb, mint az őszi eső. Abban van valami álomba ringató, ha hallgatja az ember a dobolását az ablakon. Akkor, ha bosszúsan is, de tudomásul vesszük, hogy nem lehet kimenni.

Most ki lehetne, hiszen süt a nap, de hová? A nyúlós sárba, ami úgy csúszik, mintha kígyóra lépne az ember? Ez a se tél, se tavasz rosszabb, mint az őszi köd. Abban van valami sejtelmeség, valami romantika. Éppen azért, mert nem látunk meszse. Sőt, amit látunk, az is csak elmosódó körvonala a képnek. Olyan, mint a folytatásos regény, részletekben, lassan bontakozik ki. Ahogy haladunk előre a ködben, úgy jönnek elő az újabb képek, amelyek addig megbújtak a fátyol mögött. Vár

is, és kap is valamit az ember. Ha elmosódott körvonalakban is, de valamit kap.

De ebben az éles megvilágításban egyszerre tárul elénk az egész hangulatölő kép, és nincs új sehol bárhova nézünk. Az udvar abban az állapotban van, amire azt mondják, kimegy a föld fagya. Nyálkás, mintha egy óriási kerti csiga mászott volna végig rajta. A cselédek lába belemélyed. Talpuk minden lépésnél oldalra csúszik a sárral együtt, mert a talaj alul még kemény. Ilyenkor meg azt mondják: Az ember többet megy hátra, mint előre.

A fák csupasz ágain éhes, bús varjak tollászkodnak, és káromva röppennek tova, ha valamitől megriadnak. Brrrr! Sehol egy szívderítő kép! Az ébredő tavasz arca ásító unalom. A szürke érdektelenség hatványozása. A színek hiánya a napsütésben. Megyek a könyvtárba és keresek valami vidámabb témájú könyvet, amelyben nincs sár, locs-pocs, hóolvadás.

Március 15.

Igazi szép napsütéses márciusi délelőtt, mintha a természet maga is ünnepet ülné. A föld már felszikkadt, a levegő langyos. Az enyhe szellő meg-meglobogtatja a zászlókat.

Mert ünnepel a falu. Annak a napnak az emlékét, amikor a „Talpra magyar!” először hozta lázba a magyar szíveket. Azokét akkor, a mienket ma.

A módosabb gazdák padlásablakaiból piros-fehér-zöld zászlók nyúlnak ki. A községháza előtt is ott lobog a nemzeti zászló. A magyar címert és a Szűzanya képét elárasztja a napsugár. A gyerekek Kossuth-nótákat énekelve kerülik a falut. Papírzászlócskákat emelnek büszkén a magasba. Ajkukon diadalmasan csendül a pattogó dallamú és szövegű induló: Fel, fel, vitézek a csatára!

Én is elmentem a templomba, amely zsúfolásig megtelt. Ma nemcsak Isten, de a nemzeti hősök tisztelete is lesz. A pap megtartja ugyan a kötelező istentiszteleti formulát, de röviden végez, és a 48-as szabadságharc lapjairól veszi fel a leckét. Első lecke Szolnok. Damjanich tábornok szegedi gyalogoszászlóalja egyetlen

rohammal elfoglalja az ellenség ágyúit. A vörössipkás ezred elsöpri a sáncokat megszállva tartó osztrák vadászcsapatokat. A huszárok a vasasezredet szórják szét. Aztán következett a többi: Branyiszkó, Isaszeg, Tápióbicske, Erdély, Bem apó és Gábor Áron. A pap jó szónok, átfűti a nemzeti érzés.

Csak a helyre való tekintettel marad el a dörgő éljenzés, és hullanak le a tapsra lendülő kezek. A világosi fegyverletétel keserű emlékezés. De - teszi hozzá a pap -, éppen az ilyen és hozzá hasonló végzetesen szomorú eseményekre való emlékezés kapcsolja egybe a magyarokat.

Az ünnepség a községháza előtti téren folytatódik. Mindenki ott van, aki járni tud. Még az a kevés zsidó is, aki közöttünk él. Igen... Hiszen ők is magyarok. Annak vallják magukat, és a lelkesedésükből ítélve nem is színből, de szívből.

Itt is tartanak beszédet, és ha az illető nem is igazi képzett szónok, a lelkesedése igazi.

Ez a szabadtéri ünnep már nem hosszú. A szózat vezeti be, és a himnusszal zárul. Mindkettőt levett kalappal éneklí a nép, mint valami imádságot.

Él nemzet e hazán...

Március 29.

Tegnap kilovagoltam. Csípős szél fújt, de napsütésben fürdött a táj. Sehol egy felhő, még mutatóban sem. A szőlőhegy felé vettem utamat, ahol már javában nyitottak. Férfiak és nők vegyesen. Ősszel a szőlőtőkékre ráhúzzák a földet, ez a fedés. Most szabaddá teszik a tőkéket, ez a nyitás. Mindenütt előre köszönnek. Nem alázatból, inkább szívélyesen. Sokat ismerlek közülük, engem pedig mindenki. A tiszteletadás nyilvánul meg a köszönésükben. Nem tudtam megelőzni őket. De miért teszik ezt? Mert földesúr lánya vagyok? Jogcím ez arra, hogy előre köszönjön még az idős ember is csak azért, mert grófkisasszony vagyok? Értékesebb vagyok, mint a kapa fölél görnyedő nép? Nem! Ha meggondolom, nem vagyok az! Sőt valószínű, hogy ők sem tartanak értékesebbnek, de megadják a kijáró tiszteletet. Évszázadok átöröklött kötöttsége és a ki-

sebbségi érzés miatt. Ez a tiszteletadás már nem is nekem szól, hanem a múltnak.

Nézem, ahogy kétrét görnyedve dolgoznak. Kegyetlenül nehéz munka. A kapa minduntalan elakad valamelyik szőlőtőben, ami még jobban megnehezíti. Szeretném megpróbálni, de félek, hogy megmosolyognák az ügyetlenségemet. Na, majd – gondolom -, van a kastély előtt három sor csemege-szőlő, azt kinyitom, ott nem lát senki.

Vezetem a lovat, és ahol látom, hogy már közelednek a pászta végéhez, megvárom őket, és beszélgetni kezdek velük. Tartózkodóak. A beszélgetésünk egyoldalú. Kérdezgetem őket egyről-másról. Kötelességszerűen felelnek, de a válaszaik egy-egy kéttagú szavak. Ők nem kezdeményeznek. Persze, hogy is kérdeznének? Grófkisasszony vagyok. Nincs semmi közös témánk. Látom kínos feszélyezettségüket, hát rövidesen elköszönök. Voltak azért olyanok is, akik mikor észrevették, hogy a kérdésem őszinte, ízes nyelvezettel, szépen kikerekített mondatokban feleltek. Igen találó közmondásokat fűztek a beszédükbe, sőt néha-néha szelídebb tréfával is fűszerezték. Továbbmentem hát, ráérősen vezetve a lovat. Megint csak megálltam egy tábla végében. Messze bent három fiatal nő nyitott. A pászta végén egy ősz ember kapált, aki nem vitte útszámra a sorokat, hanem csak a végén dolgoztatva kis előkkel rövidítette azokat a fiatalok számára. Most éppen feláll, háttal van felém. Megtörölte a bajuszát, és a kapára támaszkodva füttyörszni kezdett

- Adjon Isten, kedves bátyám! Magának még van foga, és van kedve is a füttyüléshez!

- Fogadj Isten, méltóságos kisasszony! Megvan még minden fogam, és ha úgy 40 évvel fiatalabb volnék, füttyülnék az egész világra.

- Kár, hogy nem lehet visszahívni az éveket!

- Bizony kár, nem szófogadó kutyák azok!

- Hát, az elég baj, mert ha ilyen derűs évei voltak, jó lenne visszahívni belőlük legalább annyit, amennyit mondott.

- Hát, volt azok közt igazi kemény tél is, kisasszony, csak hát

így messziről nézve eltűnik belőlük a zúzmara, a hó, a jég, és most már úgy látom, mintha virágzó almafákkal és zümmögő méhekkkel lettek volna tele.

Csodálkozva figyeltem fel. Honnan veszi ez az öreg ezeket a szép kifejezéseket? Jó lenne közelebbről megismerni!

- Nincs terhére a beszélgetés, kedves bátyám?
- Nincs, méltóságos kisasszony! És ha magának sem, akkor... megkötöm a lovát, jó?
- Ó, köszönöm, ne fáradjon, majd én! Már meg is van.
- Menjünk be a présházba! Ott mégis...
- Nem, nem! Olyan kellemes az idő. Maradjunk csak itt!
- Hát, ahogy gondolni tetszik.

Közben a lányok is odaértek a kapálással.

- A dédunokáim, mondta az öreg
- Isten éltesen benneteket, lányok! Ugyancsak neki vagytok pirulva!
- Melegít bennünket a kapa - mondta az egyik mosolyogva, és kivillantak gyönyörű fogai.
- Magát is éltesse az Isten, méltóságos kisasszony!
- Köszönöm, kedveseim!
- Kata - szólt az egyik lányhoz az öreg -, menj és hozzál ide két pokrócot, és mondd a dédanyának, hogy!...

Valamit súgott Katának, és az már ment is, majd hamarosan visszajött, hozta a pokrócokat.

A szőlő végében ott volt még a tavalyi venyigerakás, amit az öregember most kényelmes ülőhellyé alakított, és az egyiket pokróccal leterítette.

- A másik pokróc jó lesz a lónak!
- Ó, annak nem kell, úgy sem túrné meg a hátán!
- Akkor hát jó lesz a ló gazdájának! És rám terítette a pokrócot.
- Nem! Tessék csak leülni! Így! És mind a kettőnket betakartam vele.
- Egyre kérném, ne szólítson engem méltóságos kisasszonynak, hanem Valéria kisasszonynak, vagy csak kisasszonynak! Én pedig... szabad tudnom a nevét?

- Somos Péter vagyok, kisasszony!
- Én pedig akkor, ha megengedi, Péter bátyámnak hívnám.
- Örömmel, Valéria kisasszony!
- Köszönöm, akkor hát megegyeztünk. Én nem vagyok grófnő, nincs köztünk semmi korlát. Úgy szóljon hozzám, mint a lányához, unokájához vagy dédunokájához!
- Isten áldja meg ezért a kívánságáért, kisasszony! Maga valóban nem grófnő!
- Örülök, hogy ilyen jó véleménnyel van rólam. Nem nehéz ebben a korban a nyitás?
- Hát, ami igaz, az igaz, a pinceajtót bizony szívesebben és könnyebben nyitom, mint a szőlőtőkét. A kulccsal és a kulaccsal könnyebben bánok, mint a kapával.
- Látom, hogy a szemében mosoly bújkál.
- Elfárad estére kelvén, ugye?
- Bizony elalszom ringatás nélkül is. A bölcsőmet megette már a szű.
- Régen lehetett, amikor maga bölcsőben feküdt, Péter bátyám!
- Egyel több, mint 79 esztendeje.
- Hogy bírja ezt a nehéz munkát?
- Hát csak úgy, hogy leteszem, amikor nehéz.
- De hát miért nem hagyja abba? Eleget dolgozott már!
- Akkor elég, ha már nem bírja az ember. De ha bírja, dolgozon ereje szerint! Vagy akkor mondhatná, hogy elég volt, amikor meghalt. Csakhogy akkor már nem mond az ember semmit. Meg aztán úgy van ám az, hogy akinek egész életében a munka volt a kenyeke, nehezen hagyja abba. Megszokásból is dolgozik. Aztán amit én csinállok, az már úgymint csak olyan tessék-lássék munka, mert a 80 esztendő erősen fogja ám a gyeplőt, és a vén Deres csak ballag.
- De a jó kedélye még bírja az iramot!
- Hát az még bírja. Annak még nem pókos a lába.
- Péter bácsi, akinek ezer fáj bújkál a testében, annak nem olyan piros és mosolygós az arca, mint a magáé!
- Hát az igaz, én nem ismerem a gyógyszer ízét. De mindig szerettem a bab- és krumplicevest, kivált ha belelépett füstös

csülkével a disznó. Vagy a paprikás szalonnát, és azután megittam piros borral.

- Egy disznónak nem valami sok csülke szokott lenni.

- Van a disznónak a csülke fölött sok más része is! Van, amikor oldalvást fekszik a levesbe. És igen jól a hüvelyesekkel a fokhagymás kolbász is. Aztán nem egyet vágunk, és több disznónak a csülke is több. Persze gondolni kell arra is, hogy több nap, mint kolbász.

- Gazdag ember maga, Péter bátyám! Megáldotta az Isten.

- Meg. Megáldott, Valéria kisasszony! Van 7 fiam, 2 lányom, 12 unokám, és 10 dédunokám.

- Szépen elágazott a törzs!

- El, el. De vénülnek már az ágak is. A gallyak sem fiatalok.

- Ha megállt volna az idő maga felett, nem volnának most a törzsnek ágai. Így pedig vesszők is vannak...

- Vannak, hála Istennek.

A déli harangszó hangját hozta a szél.

- Kettétört a nap, mondta Péter bácsi.

A présház ajtajában ősz anyóka jelent meg.

- Piroska, Erzsi, Kata, gyertek ebédelni!

A három lány mélyen földbe vágta a kapáját, majd kiemelve fokával lefelé visszatette a földdel együtt az üres fészekbe.

- Miért cselekszik ezt?

- Azért, hogy délidő alatt ne szárítsa a kapa nyelét a szél meg a nap.

- No lám, ezzel is többet tudok. Hát itt is tanulnak fizikát, itt a szőlőhegyen! Úgy látom, hogy nemcsak Piroska, hanem a Kata és az Erzsi is piros! Minden kinövése ilyen szép a törzsnek?

- Az a hír járja róluk, mondta szerényen a Törzs, de a hangjában büszkeség rejlett.

Közben az anyóka is odaért hozzájuk. Ő is neki volt pirulva, mintha éppen a tűzhely körül forgolódott volna. A járása, a mozdulatai még mindig élénkek. Az arca nem árulja el az évei számát. Látszik, hogy híres szépség lehetett valaha. Szívélyességgel üdvözölt.

- Úgy látom, kedves vendégünk van, Péter! De miért nem jöt-

tél be vele? Mégiscsak barátságosabb, mint idekint. Nem tudod, mi az illendőség?

- Tudom én, Zsuzsám, már hogyan tudnám!

- Hát akkor?

- Kedves Zsuzsa néni, az igazság az, hogy híva voltam! Az én kívánságom volt, hogy itt kint beszélgezzünk. De már megyek is, mert sok idejét elraboltam Péter bácsinak.

- Ó, öneki olyan sok ideje van, hogy ha két marokkal rabolnak belőle, akkor is marad bőven. Dehogyan megy el! Hiszen velem még nem is beszélt! Még majd féltékeny leszek!

- Hát, ha Péter bácsi fiatal ember volna, lenne is oka rá, Zsuzsa néném! Még így is megigézett!

- Jaj, csak ne tessenék ilyet mondani előtte, mert még elbízta magát! Mást mondok én! Meghívnánk ebédre, lelkem, kisasszonykám! Igaz, hogy csak olyan szőlőhegyi ebéd, de egy kis meleg leves jót tenne. Látom, hogy ugyancsak kifújta a szél. A hangjában annyi melegség tanúskodott a szívből jövő meghívásra, hogy nem lehetett visszautasítani.

- Ugyan, Zsuzsám! Kerül ott más is a levesen kívül, de lehet, hogy abban a levesben benne van a füstölt csülök, vagy oldalas is. Aztán – fordult a feleségéhez –, elkéstél az illendőségre figyelmeztetni, anyjuk! Hívtam volna már én is ebédre a kisasszonyt, de mindig másról esett szó. No ha elfogadja a meghívásunkat, és vele a karomat is, akkor mehetünk, Valéria kisasszony! Ahányat lépünk a prэшázig, annyi esztendő fiatalodok vissza.

Olyan kedves közvetlenséggel beszélt, mintha csak valamilyik menyé lennék a sok közül. Arra is volt gondja, hogy a jobb oldalára kerüljek. Mintha csak a lovagkorból volna, aki hódol a női kultusznak! Úgy tudja öltöztetni a kérését, mintha ő nyerne, és nem az, aki meg van ajándékozva.

- Igazi örömmel, Péter bácsi! Hanem a prэшáz nagyon közel van. Nem lenne jobb egy kis kerülőt tenni, hogy legalább ötvenet lépünk odáig?

- Az bizony igen jó lenne! De mégiscsak menjünk egyenesen, mert kihűl a leves!

Mikor odaértünk, kinyitotta az ajtót, kicsit meghajolt, és előre engedett. Megint csak, mint egy igazi lovag. Mikor beléptünk, újra meghajolt, és azt mondta: Isten hozta nálunk, kedves Valéria kisasszony! Sajnálom, hogy nem otthon fogadhatom, de itt is igaz szívvel!

- Meg vagyok róla győződve!

Megint azon gondolkoztam, hol tanulta ez az öregember ezt a jó modort? Ezt a választékos beszédet, és ezt a lekötelező nyájasságot! A szavak összeválogatása olvasottságra utal. Ez az ember nemcsak ásott, kapált, hanem könyveket is forgatott! Zsuzsa néni fehér terítőt tett az asztalra. Maga is fehér kötényt kötött.

- Úgy látom, a dédunokák örökölték a maga pirosságát, kedves nénikém!

- Kifesti őket az ifjúság és a tavaszi szél.

Zsuzsa néni az asztalra tette a párolgó bablevessel teli nagy cseréptálat.

- Tessék szedni, lelkem! A vendég az első.

- De ne keveset, mert a pereméig meg van ám fizetve az a tányér! - egészítette ki Péter bácsi.

Soha nem ettem még olyan jó bablevest! Nem tudtam, hogy mi adta neki azt a felséges ízt. Csak amikor már a többiek is szedtek, láttam, hogy meg-megakad a merőkanál valamiben. És csak amikor már fogyott a leves, akkor látszott, hogy az a valami egy szál belekunkorított kolbász. Ezt Péter bácsi is észrevette.

- No - szólt elégedetten -, ugye, mondtam, hogy ide is kijön valami füstölt disznó.

- Igen jól nevelt disznó, szóltam elismerő mosollyal. Sokáig tartsa meg a szokását!

Anyóka villára szúrta a kolbászt, és egy fatálon felszeletelte. A legnagyobb darabot minden tiltakozásom ellenére az én tányéromra tette.

Utána túrós csusza következett, rózsaszínűre sült szalonadarakbakkal. Ilyen kitűnő ételeket talán csak a nép lányai tudnak főzni.

- No, még egy kis falusi süteményt, kisasszonykám!

Egy nagy tepsiből egy egybesütött tésztát fordított ki, amelyet éppen csak halvány barnára fogott meg a sütő. A teteje késsel mélyen meghúzott vonalakkal rombusz alakokra volt osztva, és a vonalak mentén szépen lehetett tördelni. Kíváncsú illata betöltötte a présházat.

- Mi a neve ennek a jó szagú süteménynek, Zsuzsa néném?

- Ennek, lelkem? Hát mi csak úgy hívjuk, hogy vakarcs.

Hát annak a vakarcsnak nemcsak az illata volt jó, hanem az íze is! Arra gondoltam, mennyivel más, és előnyösebben más a nép étkezési módja. Ez a vakarcs egyszerű, élesztő nélküli sülttészta, de jobb ízű, mint a tucatnyi keverékből összeállított cukrászsütemény.

- Kedves Zsuzsa néném, fogadja elismerésemet ezért a kitűnő ebédért! Szívből köszönöm. Ha maga kifőzdet nyitna Budapesten, a vendégek otthagynák a fényes éttermeket, és magánál híznának.

Zsuzsa néninek láthatóan jól esett a tréfába burkolt elismerés. Egy kicsit el is pirult.

- Jaj, ne mondja, kisasszonykám! Nem tanultam én főzni, csak az édesanyámtól. Aztán ő is csak olyan egyszerű asszony volt, mint én.

- De mondom! És ha az édesanyja is ilyen jól süttött-főzött, mint maga, akkor most főszakács az égben! És azt a tisztséget egykor maga fogja átvenni.

Péter bácsi az imént eltűnt egy kis időre. Most belépett, és az asztalra tett egy pókhálós üveget. És így szólt a feleségéhez:

- No, anyjuk, ilyen oklevelet még nem állítottak ki szakácsnőnek a világon! Ilyet még nem mondott neked senki.

- Hát ha nem is mondták, de egész biztosan gondolták! Akik ettek a főztjéből és kétszer szedtek, az volt a legnagyobb dicséret, és azt Zsuzsa néni nem hallotta, hanem látta.

- Hát, az igaz, a mi házuknál nemigen szokott ízelet hagyni a vendég!

Megtörölgette az üveget, és töltött a poharakba. Gyönyörű halványpiros bor volt. A napfényben úgy csillogott, mint a rubin.

- Valéria kisasszony! Maga azt mondta, ne szólítsam méltóságosnak. Őszintén megmondom, ha velem csak úgy leereszkedően, nagyúri göggel beszélt volna, méltóságosnak mondtam volna minden mondat kezdetén, de azután a méltóságos után nem következett volna semmi megtisztelő gondolat. De úgy beszélt velem, mint ember az emberrel. Éreztem, hogy nem színlelés.

Elhallgatott egy kicsit, mint aki a gondolatait rendezi, aztán folytatta.

- És amikor azt mondta, nevezzen csak Valéria kisasszonynak, vagy kisasszonynak, azzal a szóval úgy megfogott, mint a cinkefogó a kismadarat. Egészen a szívembe lopta magát. Megszűnt közöttünk az a fekete vonal, ami úr és szegény között van meghúzva. Amikor ledobta magáról a méltóságos címet, azt gondoltam: Ez a lány valóban nem méltóságos, hanem felséges. Olyan kedves lett előttem, mintha lányom, unokám vagy dédunokám volna.

A szeme vidám csillogása eltűnt egy pillanatra, mintha valami fátyol vonta volna be. Én is a könnyeimmel küzdöttem.

- Kedves Péter bátyám! Hiszen annyi kedves személy van a maga életében, hát mit számít ott még egy idegen?

- Akármennyi van, az ember mindig örül, ha még egy kedves ajándékot kap a többihez. Azt mondja idegen. Ha az volna, valóban nem számítana semmit.

Felemelte az üveget, úgy nézegette.

- Valéria kisasszony! Ilyen üveg már nem sok van a pincében. Ebből csak egyszer iszunk egy évben a feleségemmel, karácsony estén, amikor Jézus születését ünnepeljük. Ezzel a borral csak azokkal koccintok, akik nekem kedvesek. Iszom a mi kedves vendégünk egészségére! Isten éltesse sokáig, Valéria kisasszony!

A jelenlévők mind állva hallgatták végig a felköszöntést, és minden szem várakozóan tekintett rám. Magasra emeltem a poharat, és a következőt mondtam:

- Isten éltesse magukat is, kedves Bátyám, édes Néném erőben, egészségben, hogy sokáig örülhessenek a szép családnak!

Mikor letettük a poharakat, megcsókoltam az öregeket azután a lányokat is. Aztán hallgattunk, egy ideig nem volt szavunk. Végül én törtem meg a csendet.

- Most már mennem kell. Mindent szívből köszönök. Ha valaha szomorú leszek, ennek a napnak az emléke hoz majd derűt újra az életembe. De valamit most kérek. Adják a szavukat, hogy mához egy hónapra, vagyis április 28-án – akkor lesz a nevem napja – vendégeim lesznek a kastélyban!

- Igen sokat kér, Valéria kisasszony!

Péter bácsinak ravaszkásan csillant meg a szeme.

- Sokat?

- Hiszen tudja, hogy sokan vagyunk.

- A kastélyban a soknak is van elég hely.

- Mi nem lelnénk helyünket az urak között.

- Nem lesznek ott urak. De ha mégis jönnének, nem lesz különbség vendég és vendég között! Megkapja-e hát a vendég, amit kért?

- A vendég kívánsága parancs, mondta egyszerűen Péter bácsi.

- Akkor a viszontlátásra nálam, egy hónap múlva!

Április 10.

Hajnal óta esik, és már délután 2 óra van. Ha esik az eső, abban van valami altató. Most hát, alhatnék, mert a szél is fúj, aminek ugyanaz a hatása. „Esik, fúj, még sincs jó idő!” mondja a falusi humor. Mégsem tudok aludni. Igaz, hogy nem is akarok. Az ablaknál állok, és nézem az ónszürke eget, a szomorú tájat, amely mintha dideregne az esőben. A jegenyék nyögve hajladoznak. Egy cselédet látok, aki nagy csomó, villára szúrt szalmával iparkodik az istálló felé. Előre hajolva viaskodik a vad széllel. Sokszor kénytelen megállni, és várni, amíg tovaszánguld egy-egy szélroham. Menet közben is vagy hátra, vagy oldalra lépked a szél lökései miatt.

Én azt mondom magamban, nem megyek ki, mert esik az eső és fúj a szél. Pedig én jól fel tudnék öltözködni, és terhet sem kellene vinnem, mégis itt állok és az ablakon át nézem az időt. Az a cseléd ott nem mondhatja: Esik, fúj, hát nem megyek ki!

Nem kímélheti magát semmitől, ami kínlódás, gyötrődés. Ki kell mennie, mert neki az a sokféle gyötrelem jelenti a keserves kenyeret, amelyen maga és családja rágódik. Én pedig azon rágódom, vajon alkalmas idő lesz-e holnap kilovagolni.

Április 12.

Visszatérő gondolatok. Megint az ablaknál állok. Nincs kedvem kimenni. Az eső nem esik ugyan szünet nélkül, de ahogy mondani szokták lóg a lába, és a szél is állandóan fúj. Visszatér a tegnapi kép. Az a széllel viaskodó ember, és a vele kapcsolatos gondolatok.

Nem ismerem a cselédség életét. A pénz értékével sem vagyok olyan értelemben tisztában, hogy tudnám, mekkora összeg fedezi egy hattagú család szükségletét, mivel az árak felől is tájékozatlan vagyok. Éppen úgy, mint a cselédség bérezésével kapcsolatban. Annyit tudok róluk, amennyit az életük kifelé elárul. Milyen életük lehet? Van-e benne valami öröm, tudnak-e belevinni valami szépet? Bizonyára tudnának, hiszen a vágy minden ember lelkében él. De az öröm és a szépség megvalósításának feltétele a pénz.

Én úgy teszem változatossá az életemet, ahogy éppen akarom. Nincs akadály. Ők megmaradnak az elgondolásnál, mert hiányzik a megvalósítás feltétele. Egyik nap olyan az életükben, mint a másik. Vasárnap és ünnepnap bemennek a faluba mulatni, ha talán van miből. De az ünnep sem teljesen az övéké, hiszen a jószágok ellátására haza kell jönniük.

Cselédsors...

Szegénynek születnek, szegényen halnak meg. Pedig dolgoznak, majdnem a bölcsőtől a sírig. És ha már nem bír dolgozni a cseléd, ki tartja el? A fia, lánya, a menyé? De miből? Mindegyik csak a maga részére kap bért. Érzi-e kifosztottságát a nincstelenek osztálya? Gyári munkás, bankszolga, földbirtokon görnyedő ember az élet teljességéből úgy ki van zárva, mint az első ember a paradicsomból. Nem lázong, a lelke mélyén bele van nyugodva a sorsába és a szegénységébe. Elfogadja mint Isten rendelését? Nem tudom hinni! Évezredek óta fortyog a

gyűlölet, és az elnyomók az elnyomottak lefojtott vulkánja fölöött járkák a haditáncot.

Honnan és miért jönnek ezek a gondolatok? Az estélyeken, ötőrai teákön nem szokás ilyen témáról beszélni! Ha valaha valaki olvasná ezeket a sorokat azt mondaná: Nem igaz! Szemenszedett hazugság az egész firka! Egy grófnőnek nincsenek ilyen gondolatai! De ha mégis lennének, nem írná le még a naplójába sem. Nem kel ki, és nem halmoz vádakat a saját osztálya ellen.

Valóban, a tárgyilagos gondolkodás így vonná le a következtetést. És igaza volna. Az ember alaptermészete mindig a mások igába hajtása volt. Ha ez nem így állna, akkor nem lett volna rabszolgakor, és nem volna ma sem. De van! Csak a nevében változott. Az ókori rabszolgaságot felváltotta a ma proletariátusa. A légiók helyébe csendőrség, katonaság, rendőrség lépett. Lándzsák helyett szuronyos puskák vannak a nép mellének szegezve. Az érdekek ma is azonosak az ókorival. A ma grófnője talán más, mint a fáraók kedvese volt?

Persze jogosnak látszó kétely, miért lennék én kivétel. Erre mondhatom: Mindig volt, van és lesz kivétel! Ha felismerek valamely igazságot, miért ne lenne annyi erkölcsi bátorságom, hogy elfogadjam, még ha ellenem szól is?

És miért ne mernék hangot adni a meggyőződésnek? Elismerhetem az osztályom népellenességét még akkor is, ha nem tehetek semmit. Mindig volt kivétel. Íme egy idézet:

„A rabszolgák által kiszolgált szabadok, akik nem ismerik az ember alapvető tulajdonságát, a munkavégzést, ugyanúgy elveszítik emberi méltóságukat, mint az ő kiszolgálásukra kényszerített rabszolgák” – *Seneca* –

Pedig Seneca a rabszolgakorban élt. Megszokhatta, hiszen nem ismert mást, és mégis így mert nyilatkozni. Tehát elítélte a társadalmi rendet, amelyben élt, bár nem tehetett ellene semmit. Seneca a történelem egyik legvéresebbkező szörnyetegének, Néró császárnak a nevelője volt. Abban a korban a humanizmus még alig ismert fogalom volt. Hogy Néró mégis azzá lett, ami volt, azt nem lehet Seneca rovására írni.

Hogy én grófnőnek születtem, akadályozhat-e abban, hogy emberséges legyek, és a néppel érezzek? Járkálni kezdtem a szobában, hogy egy kicsit rendezzem a gondolataimat. Nehéz kérdések merülnek fel a társadalom problémáiból. Elvileg könnyű tisztázni, de mi értelme van az elvi megállapításnak, ha az állapotok maradnak a régiben? Az ablakhoz lépek, mert nem tudom, hogy a fejem zúg-e, vagy a szél. Igen a szél is zúg, mert hajladoznak a jegenyék és futnak a felhők nyugat felé. De a fejem is zúg...

Az eső elállt, és a szél kezdi megbontani az ónszürke kupolát, és most az ég is olyan kezd lenni, mint valami óriási térkép kék óceánokkal, barna fellegekkel, amelyek szigeteket, félszigeteket, öblöket alkotnak.

Bejön a szobalány és ezüstitálcán hozza az uzsonnát. Leteszi az asztalra, és csendesen kimegy. Nézem az ízlésesen elrendezett étket. Rántott sertés pirított burgonyaszeletekkel, amelyek rózsásan veszik körül a húst. Teasütemény, tea finom porcelán csészében. A csészealjon három szem kockacukor. Kristálypohárban víz. Mind kínálja magát. A hús azt mondja: Makkon híztam az erdőn, csak azután fogtak kukoricára. Mangalica nemzettségéből vagyok. Nekem van a legjobb húsom és szalonnam. Egyél belőlem! A burgonya: Szabolcsi kék krumpoli vagyok illatos, mint a sült gesztenye. Harapj csak belém! A cukor: A birtokodon nőtt répából főztek. Tegyél a teádba! A víz csillogva néz rám: A hegyi forrásból vezettek ide rozsdamentes csövön. Tiszta és friss vagyok. Kóstolj csak meg! És már nyúlok a kés és villa után, mert éhes vagyok. De valahol a lelkemben megszólal egy hang. Egy szigorú hang. Várj egy kicsit! Éhes vagy. De miben éheztél meg? Abban talán, hogy egész nap a pamlagon hevertél? Ott van előtted az a hús, de hány-szor hajtottad ki azt a disznót makkolni, és hány tő kukoricát kapáltál meg abból, amin meghízott? Persze a makkoltatás a kondás, a kukoricakapálás meg a cselédek dolga! Hát neked mi a dolgod? Szedtél-e markot abból a búzából, amelyből a süteményed készült? Életedben megmunkáltál-e annyi répát, ami csak egy kockacukrot kiadna? Ástál-e csak egy lábnyi föl-

det az árokban a rozsdamentes csőnek? Itt mosolyognak rád, ezek a jószagú pirított krumpliszeletek, de ugyan szedtél-e már hideg ősszel fázós kézzel csak annyit is, ami itt a tányérodon van?

Idegesen tépdستم a függönyt, és gyűröggettem a ruhámat. Ne tépegessd az a drága brüsszeli csipkét! Tudod, hogy mennyi ideig dolgozott azon a csipkeverőnő? És van fogalmad arról, mennyibe került? Hogy mennyi ideig kellene dolgozni azért egy urasági cselédnek, ha éppen brüsszeli csipkefüggönyt szeretne az ablakára, ha volna hozzá illő ablaka? De amíg kilenne az ára, nem volna szabad ennie, ruházkodnia, nem vehetne orvosságot beteg kölykének, nem temethetné el munkában elszakadt feleségét, apját, anyját! Ne gyűrögösd, kíméld a szoknyádat! Nem te fogod kivasalni! Becsüld meg az anyagát, mert te még nem dolgoztál szövőgyárban, nem tudod, hogy jön létre a kelme! Igen, te nem tudod, mi a munka! Lám, az uzsonnádat is más készíti el, és ismét más hozza az asztalodra. Neked csak meg kell enned a készet! Na, ülj le hát, és egyél! Nem jó a krumpli, ha kimered! Igyál is, mert kihűl a teád! Csengettem, bejött a szobalány.

- Kérem, vigye ki a tálcát, nem kell az uzsonna.

Április 13.

Ma sem lehet kimenni. Nem esik ugyan, de úgy dühöng a szél, mint ha Aiolosz, a szelek királya el akarná söpörni a világot. Talán a fúriák, Allekto, Megaira és Tüsipphoné nyargalnak üvöltve, és őrzöngő szimfóniát pengetnek a jegenyék ágain.

Megint csak az ablaknál állok tépelődő gondolataimmal. Bámulok kifelé, pedig nem is igen látom, amit nézek. Eszembe jut, azt kérdeztem magamtól, honnan jönnek az ilyen gondolataim, hiszen a szalonok világában nem esik ilyen témákról szó. De ha esne is, akkor se megértéssel! Nem! Abban a világban nem esik ilyen közönséges dolgokról szó. Más a beszéd tárgya. Finom dolgok, úri füleknek valók... Pedig ők is ismerik azokat a problémákat, amelyeket én. Ők is látják, amit én. Ők is eltartottak, mint én! De hogy a társadalmi rend így tökéletes,

és így jó ahogy van, arra száz hazug érvet tudnának felsorolni. Az egyik réteg számára így van jól. Az a természetes. A másik réteg nem jön számításba, az is természetes. Nem akarok igazságtalan lenni azokhoz akik nem termelő munkából élnek, mert vannak köztük kivételes képességű egyének, akik az emberiség javára vannak.

Hanem azoknak, akik télen a Riviérán, nyáron a Tátrában, klubokban, kaszinókban, őszi és tavaszi futtatásokon, vadászaton, rulettasztalok mellett töltik a napjaikat, azoknak, köztük nekem is, mi hasznát veszi a társadalom? Az élethez, amelynek feltétele a munka, van-e joga annak, aki nem vesz részt az emberi közös munkában?

Az őz nem küldheti a másik őzet legelni maga helyett. A macska sem mondhatja a másik macskának: Menj, és fogjál nekem egeret! Csak az előjogokba beleszületett, vagy azokat erőszakkal megszerzett ember termeltet a másik emberrel minden földi jót, amelyet az nem mer lenyelni, hanem engedelmesen odaviszi urának és parancsolójának. Mert – Homo hominis lupus – Az ember az ember farkasa. Tehát az ember nemcsak felsőbbrendű lény, hanem kegyetlen és aljas is.

Nem! Nem újak ezek a gondolatok. A tudat alatt régen élnek bennem, de csak kuszán. Olyan gondolatok, amelyeket nem tudok összefüggő értelmes egységbe vonni. Nem rendszerezett, csak zavaros gondolatok, és még azokat is elnyomják az iskolai tanulmányaim. Aztán a kötelező társadalmi élet is gátolt abban, hogy úgy fogjam fel a dolgok lényegét, mint ahogy azt a kérdés komolysága megkívánná.

Most azonban bizonyos események felszínre vetik a mélyből a gondolatokat, és egyre világosabban bontakoznak ki. Tisztábban látom a kiáltó társadalmi különbségeket az ellentétes osztályok között. Egyre kínzóbban nehezedik lelkemre az igazságtalanság. Bárki joggal mondhatná: Különös, eddig idegen volt előtted a nép! Miért fáj most egyszerre a sorsa, és miért érzel közösséget vele?

Ha így lett volna is, nem lehet közömbös számomra a mindennapi dráma mindig azonos szenvedő hőse, a nép.

De nincs így! Nekem sosem volt idegen a kicsi földjén dolgozó falusi ember és az uradalmi cseléd. Nem, nem volt idegen! Már kisgyermekkoromban sem! Nem éreztem magam többnek a mezítlábas gyerekeknél. És nem voltam grófi csemete, hanem egyszerűen kislány, mint a többi.

Ismét lehetne mondani: Igen, de ez csak azért volt, mert a gyermek még nem ismer társadalmi különbséget, és így előítéleteket sem. Ha felnőtt a gróf lánya, minden megváltozik, és már nem azonosítja magát a gazdatiszt lányával, nemhogy a béresgazdáéval! Lehet! Nem tudom! De tény, hogy én a cselédség gyermekeivel játszottam együtt a kazlak tövében, a pajták padlásán, ahonnan éppen olyan poros ruhával, pókhálós hajjal kerültem elő, mint a többi gyermek. A patak mellett igen jó alkalom nyílt várakat építeni, sárpogácsákat gyúrni, amelyeket ha nem is kóstoltunk meg, de megnyalogattunk, és nyelvünkkel csettintve azt mondtuk, ez nagyon jó. A patak azért is jó volt, mert a játék után megmoshattuk benne sáros kezünket, maszatos lábunkat. A cselédgyerekektől tanultam meg játszani. Közöttük jöttem rá, hogy mit jelenthet egy kukoricacsutka, kilótt vadásztöltény, üres gyufásdoboz, rozsdás patkószeg, üvegcserep, cérnásguriga, szétszedett óra sárgaréz fogaskereke, ami a mi nyelvünkön csipkekerék volt. Ezek kincsek a gyermek szemében! A készen vett játék csak éppen az, ami. Aminek készült. Másnak nem lehet kinevezni. A cselédgyerekeknek nem volt vett játékuk, de nem is volt rá szükségük! Éppen azért, mert a gyermeki képzelőerő azt teremt, amire éppen szüksége van. Így a csutkába csak négy vesszőcskét kellett tűzni, azok voltak a lábak, egy rátűzött rövidebb csutka a fej, a nyakára terített kukoricaselyem a sörény, és kész volt a királyfi táltos lova. A királyfi is kitellett a csutkából. Csipkerózsika is könnyen megszületett pipacsból, amelynek a virágját visszahajlítottuk. Az volt a szoknyája, a bibe és a porzókösár a feje és a dereka. Odaülttük a királyfi elé a nyeregbe. Olyan volt abban a hosszú piros abroncsszoknyában a darázsderekával, mint egy Mária Terézia korabeli udvarhölgy. A királyfi koronája egy sörösüveg felfelé fordított kupakja volt.

Sárkányölő dárdája a patkószeg. A büszke táltos helyett mi kapáltunk a lábunkkal, és mi nyerítettünk helyette. Az üveg-cserép volt a csillogó gyémánt, a gyufásdoboz tündérpalota vagy hajó a patakon. A vadásztöltény kacsalábon álló vár vagy rossz szellemek börtöne. A csipkéskerék a patakmalom hajtókereke. A cérnásguriga a malomkő volt, azon örültük a búzát, amelynek a lisztjéből majd ünnepi kalácsot sütünk.

Van-e ilyen gazdag játékárúgyár a világon, mint amilyen a miénk volt?

A nevelőnőm valami árnyékos helyen kötögetett vagy olvasott, és ez kézenfekvő bizonyítéka, hogy a cselédség gyermekeivel való érintkezésem szülői jóváhagyás mellett történt. Természetes, hogy a közvetlen érintkezés csupán a boldog gyermekkorra szorítkozott, amely színes élményekkel volt tele. Az a szép világ még nem ismerte a színlelést, őszintén ki mondta, amit érzett.

Az élet kiragadott abból a világból, de az élményeket ma is őrzöm. Lehet, hogy soha nem leszek olyan boldog, mint akkor voltam.

A velem egykorúak nem szólítottak a keresztnevemen, mint én őket, se méltóságosnak, hanem a Pajtás kisasszony nevet adták nekem. A csöppségek, akik még sejpítettek, azt mondták: Vaji. Kedves emlék az a Vaji.

Az én kérésemre egykori játszótársaim ma is Pajtás kisasszonynak szólítanak, sőt a falubeliek is. Hozzájuk fűződő érzésem a gyermekkorban gyökerezik. Akkor is tudtam, hogy kis pajtásaim nem kapnak csokoládét, narancsot, banánt, bonbont, datolyát, hogy nincs nevelőnőjük, de mint gyermek nem tudtam, miért. Úgy véltem természetesnek. És ma? Részemről ma is az volna a természetes, ha úgy venném. De azóta már megtanultam gondolkozni és mérlegelni a dolgokat. A mérleg nyelve gazdagságban az én javamra billen, de az erkölcs terén könnyűnek találhatok.

Akinek szeme van a látásra, az látja, akinek füle van a hallásra, az hallja a kiáltó ellentéteket. Én látom és hallom, bár a tény megállapítása egymagában nem erény. Semmi! Jobb vagyok-e

ezzel, mint más, aki az igazság elismeréséig sem jutott el? Igen, én eljutottam idáig, de előnyös életkörülményeim fenntartása mellett. Vagyis vagyok, aki voltam, Valéria grófnő...

Igazságérzetem? Úgy érzem van. De vajon az sugalmaz-e ilyen gondolatokat? Ha nem láttam volna azt a vad széllal viaskodó bérest, talán most Maupassant novelláit olvasnám, és nem jutott volna eszembe semmiféle cseléd.

De nem egészen van így! Igaz, nem vagyok olyan szoros kapcsolatban a cselédséggel, mint kislánykoromban voltam, de a kapcsolat nem vált semmivé. Mivel ők már nem mernek kezdeményezők lenni, én töröm meg a tartózkodást. Megszólítom őket, beszélgetek velük. Nem mindennapos az ilyen beszélgetés, és meglehetősen egyoldalú is. Kicsit zavarodottak, mert nem felejtik, hogy grófnő áll előttük. Bármilyen szívesek is a kérdéseim, a válasz a lehető legrövidebb. Még a bőbeszédűek is elfogultak, ha életviszonyaikra vonatkozó kérdéseket teszek fel. Visszahúzódnak, mint a csiga, ha megérintik a szarvát. Nem adnak panaszos választ! Meg vannak elégedve talán? Nem hiszem! Csak éppen nekem panaszkodjanak?

A cselédet lélektani különbség választja el a falu népétől. Mindkét réteg a föld népe. Azonos munka, azonos műveltség. És mégis... A falu népe is ugyanolyan tiszteletadással köszönt, mint a cseléd, de alázat nélkül. Nyilvánvaló, hogy ennek valami alapja van. Bizonyos mértékben egyenlőnek érzi magát az urasággal. Mi lehetne más az alap, mint a magántulajdon! A magántulajdon még ha kicsi is! A falubeli gazdának, ha nincs elég földje, bérel hozzá, vagy feles esetleg harmados földön dolgozik, és úgyahogy megél. Függetlenségérzetében nyugodtan mondja: Nincs uradalmam, csak éppen annyi földem van, amiből megélek, de azon a földön úr vagyok, és nem szorulok rá az uraságra!

A cseléd nem mondhatja azt, neki nincs biztonsági alapja. Ő mindig függő helyzetben él, hisz annyi földet se mondhat a magáénak, ami a talpa alatt van. Ki van szolgáltatva az uraság önkényének, az uradalmi birtok intézőjének.

Egyik a maga földjén dolgozik magának, másik a más földjén

másnak. A cseléd kényszerből alázatos, amennyire muszáj. Mindenkinek annyi földdel kellene bírnia tehát, ami felmentené a függő helyzetéből, hogy a jogos önérzet ne vesszen ki a lelkéből! Vagy ha az nem lehetséges, és nagybirtokon kell dolgoznia, akkor a rendes munkabér mentené meg a megáláztatástól.

A függetlenség érzete adta Péter bácsi szájába azokat a mérséken őszinte szavakat. Amikor arra kértem, hogy ne nevezzen méltóságosnak, akkor a felséges címmel ruházott fel, és a lelke melegét is adta hozzá. De azt is meg merte mondani, ha gőgös, lenéző lettem volna vele szemben, akkor is megadta volna a nekem kijáró titulust, de egyébként kutyába se vett volna. Úgy állt ott a kapájára támaszkodva, mint egy spanyol grand. Jó lenne mindenfelé olyan önérzetes embert látni, aki tisztelettudó ugyan, de nem alázatos. Ez jelentené, hogy a társadalom eszményien megváltozott. Ez jelentené, hogy a gyári munkásra nem néz lefelé a gyáros, az uradalmi cselédre az uraság, hanem megbecsülné benne az embert.

Április 15.

Ma megint kilovagoltam, és útba ejtettem a szőlőhegyet. Igen örültem, hogy ott találtam öreg ismerőseimet. Most egyik asszonylányuk volt velük a két fiával. Az unokákban láttam, hogy milyen szép és erős ember lehetett a nagyapjuk a maga idejében.

Közöltem velük, hogy a megbeszélt időpont egy nappal eltolódik, mivel egyik gyermekkori fiú és lány játszótársam esküvője lesz. A lakodalmukat én állom, és eredetileg úgy terveztem, hogy az egybe lesz kötve a névnapommal. Hanem a pusztanépe babonás, és a pénteket szerencsétlen napnak tartja. Így azt gondoltam, hogy az ifjú pár kedvéért átteszem a névnapomat szombatra. Ilyen formán minden rendben lesz, a kecske is jól lakik, a káposzta is megmarad. Az urak számára, ha jönnek, marad a péntek. Nekünk meg a szombat. Jó lesz-e így?

- Nagyon jó lesz, mondta Péter bácsi. - Jobban már nem is lehetne! Már csak azért sem, mert április 29.-e szombat és Péter nap.

- Ezt majdnem elfelejtettem. De ha van Péter-Pál, akkor miért ne lehetne, Péter-Valéria is! És ha az uraknak mégis kedvük támadna igazi népi lakodalmat látni...

- Hát akkor mulassanak jól ők is, hiszen a pohár mindenkinek töltve lesz, és a muzsika mindenkinek szól. Aztán miért ne vehetne részt az úr a szegény örömeiben, ha már a bújában soha. De bocsánat, ez nem magának szól, Valéria kisasszony!

- Tudom, Péter bácsi! Megegyeztünk hát?

- Meg, kedves Valéria kisasszony! Hanem úgy szokás az, hogy minden egyezséget hitelesíteni kell!

Ott fogtak uzsonnára. Nyárson sült szalonnát ettünk. Utána füstölt oldalast lila káposztával, és meg kellett rá innom egy pohár bort, amit most is a pókhálós üvegből töltött Péter bácsi.

Április 17.

Tegnap nem voltam itthon, és már hiányzott a megszokott mindennapi barangolás, és ezért ma kint kóboroltam a földéken. Az egyes táblákat mezsgyék választják el egymástól, és ezek akácfákkal vannak beültetve. Onnan kerül ki az uradalom tűzifája. Másrészt többszöri vágás után olyan sűrű élőfalat képeznek a hajtások, hogy határtűz esetén a mezsgye meggátolja a pusztító elem átterjedését másik táblára. Tavaly május közepén egy ilyen akácos mezsgyénél letértem a jegenyesorral szegélyezett főútról. A mezsgye szinte beláthatatlan kukoricatábla mellett nyúlt el hosszan, mint valami zöld óriáskígyó, amely elnyelte a fél pusztá ökrét, lovát. Beljebb asszonyok, lányok kapáltak. Feléjük indultam, és hozzájuk érve megkötöttem a lovat. Beszélgetni kezdtem velük. Elnéztem, hogy milyen biztos kézzel és ügyesen bánnak a kapával. Két-három ívelő mozdulat, és nincs föld a kukorica tövében. Ugyanolyan művelet, és máris friss föld van a régi helyén. Két újabb szemfényvesztő mozdulat, és a talpon maradt gyom szerteszét repül, és nemsokára fonnyadni kezd a napsütésben. Ahol több kukorica van a kelleténél, gyors villanással suhan a kapa, és már csak két szál áll a helyén. Megállapítottam magamban, milyen egyszerű a kukoricakapálás, hisz már tudom is az egész műve-

let rendjét. Egy gondolatom támadt, megpróbálom én is. Oda léptem egy zömök testű lányhoz, egykori játszótársamhoz, aki gömbölyű volt, mint egy mangalica karácsony táján. Bús Vicának hívták, de mindenki csak Víg Vicának mondta, mert mindig bolondos jókedve volt, és olyan jóízűen tudott nevetni, hogy talán attól volt olyan kövér. Igen szeretett élcelődni. Nem volt neveletlen, de mindig meglátta a dolgok fonákját. Nem ment ugyan túl az illendőség határán, de nem ismert tekintélyt, és a humorát felhasználta bárki rovására lehetett az illető béresgazda, tisztartó vagy akár az uraság. Olyan csípős nyelve volt, mint a csalán. És a fullánkja minden esetben megtalálta a legérzékenyebb pontot. De minden csípést enyhített mókás arcjátékával, nevetésével úgyhogy a szenvedő alany is nevetett vele együtt. De önmagát éppúgy kigúnyolta, mások mulattatására, és ezért mindenki szerette.

-Add csak ide a kapát, Vica! Majd kapálok helyetted, pihenj egy kicsit!

Vica rám nézett zöld macskaszemével, gondolkozott egy kicsit, aztán készségesen átadta a szerszámot.

- Köszönöm, kedves Pajtás kisasszony, hogy ilyen jó szívvvel van hozzám! Tetszik látni, én már egészen lesóványodtam a kapálástól. Hallja, hogy zörögnek szegény csontjaim?

Megrázta magát, mint a legyes ló, de bizony azok a szegény csontok úgy be voltak ágyazva zsírpárnái közé, hogy nem lehetett hallani a zörgésüket.

- A derekamban is úgy bujkál a nyilamlás, mint zsidóban a fájdalom. Nem árt hát egy kis pihenés! – mondta ártatlan képpel, de láttam, hogy a szeme sarkában már valami gonoszkodó fény bújkál. Hanem – tette hozzá jóindulatú pimaszsággal -, ez a kapa nagyon éles! Vigyázzon, hogy meg ne vágja vele a fülét!

Az a képtelen óvás, hogy meg ne vágjam a fületem azzal a kapával, mindenkit nevetésre ingerelt. Nyilvánvaló utalás volt arra, hogy nem tudok bánni a kapával! A mondás élet mindenki érezte, és élvezte. Hangosan azonban még nem nevetett senki, csak Vica kövér vállát rázta a visszafogott nevetés.

Többen elfordultak, és zsebkendőt fogtak az arcuk elé, mintha az orrukat törölnék. A gonosz megjegyzés csökkentette az önbizalmamat, és az a tudat is, hogy titkon majd mindenki engem figyel.

- No, csak próbálja, Pajtás kisasszony, nem boszorkányság a kapálás!

- A munka nem, de te gonosz, nevető boszorkány vagy! Ha előbb látsz napvilágot, bizony megégettek volna.

És akkor azt a magabiztos mozdulatot utánozva elsuhintottam a kukorica mellett. Sikerült... Persze kívágni... Csak úgy repült jobbra-balra a két szegény kukorica. Utána mint köztes vetemény egy jobb sorsra érdemes babbokor következett. No az sem volt sokáig a kukorica között, legalábbis nem élve!

- Minden kezdet nehéz, gondoltam, gyerünk tovább! Újra kukorica következett. A művelet némileg kedvezőbb eredménnyel járt. Most csak derékban vágtam ketté. Kezdttem belátni, hogy más az elmélet és más a gyakorlat. Megint bab. Abból szerencsésen megmaradt egy szál. Egy kukorica és egy bokor bab felett jótékonyan őrködött a gondviselés. Megmenekültek a korai elmúlástól. Hanem a következőnél a kapámat félreütötte egy száraz göröngy, és a kukorica végzete betelt. Vica gonosz malíciával biztatott:

- Csak így tovább, kisasszonyka! Csak így! Maga után majd gyorsan megy a második kapálás. A babok sem lesznek útban, és ami kukoricát kívág, azt nem kell tölteni. Igaz, hogy a töréssel meg az időt nem kell tölteni, de az is haszon, mivelhogy az idő pénz!

Még néhány, nem minden esetben sikerült kísérlet után kivágtam a lovagló csizmám fejbőrét, és akkor abbahagytam a kukorica tizedelését. Tizenötből hat vészelt át épségben műkedvelő próbálkozásom pusztító hadjáratát. A szegény babbokról nem is szólva. Vica kövér markában tartotta a baleseti kimutatás látható eredményét.

- Itt van a kapád – nyújtottam neki bosszankodással, és a nyelével kicsit hátba ütöttem –, fogd, és vigyen el az ördög vele együtt, ha már megbabonáztad, te kövér boszorkány!

Vica már úgy vonaglott, mint akit csiklandoznak, és kaján örömmel kezdte egyenként a földre potyogtatni áldozataimat csúfondáros hangsúlyozással számolva egytől tizenötig. Aztán csukladozva azt mondta:

- No, Pajtás kisasszony! Ha maga kapálna meg egy fél hold kukoricát, abból annyi se maradna, amin nemhogy egy disznó, de még egy tengeri malac se hízna meg.

Most már ellenállhatatlanul kitört belőle a nevetés. Nevetett, de úgy nevetett, hogy a könnyei csurogtak, majd két öklével az oldalát nyomkodta. Végül is nem bírta a jókedvével, levetette magát a földre, és háromszor, négyszer meghempergett, mint a ló, amelyik az egész napi szántás után megszabadul a hámtól. Nem lehetett rá haragudni, hiszen nem volt benne sértő szándék, csak olyan anyáskodó, kedves fölény, amelyet ügyetlen kisgyermekkel szemben használ a felnőtt.

Én magam is nevettem, de a többiek is mind, mert a nevetés ragadós. Nem is rajtam nevettek már, hanem azon a látványon, amit a földön hempergő Vica nyújtott.

A balsikerű vállalkozás után hamarosan elhagytam vereségem színhelyét.

Április 20.

A napokban Gárdonyi Géza Isten rabjai c. regényét olvastam. Adassék tisztelet IV. Béla lányának, Margitnak azért az óriási lelkiezőrt, amellyel igájába bírt kényszeríteni minden földi szenvedélyt, és képessé tette minden világi örömről való lemondásra. Tisztelet a királylánynak, aki a nővérek között is önkéntes árvaságban él, elkülönülve azok apró örömeitől kis földi világának szűk határai között, a Nyúlak szigetén. Helyesebben nem is a szigeten, hanem a kolostorban, még szorosabban annak is csak egy sívár cellájában, szűk határok között, ahonnan csak a közös imaterembe vezet az útja, hogy a magányosan végzett imáit kiegészítse a „sororokkal” – nővérekkel – végzett közös imádkozással. Vagy a konyhába, ahol minden alantas munkát türelemmel végez, amelytől a főúri családból származó nővérek viszolyognak.

Órá csak fele részben vonatkozik a soproni zárt kör III. számú épületének (egykori Jezsuita konviktus, 1680) falán olvasható szöveg.

„Konviktus ez itt, ahol kosztot és verést osztogatunk. Verést, hogy az elmét, kosztot, hogy a testet tápláljuk.”

Verést igen sokat, de kosztot igen keveset kapott. Amit kapott, abból csak annyit fogyasztott el, amennyi szűkösen elég volt a bőséges imádkozás elvégzésére.

Az örökös böjttől, önsanyargatástól, a társnőitől kapott korbácsolástól elgyengülve törékeny testében még a földön ugyan, de a lelkében az égben élt.

Adassék tisztelet a szent királylánynak! Bámuló tisztelet mindazok részéről, akik képtelenek volnának a minden örömről való lemondás áldozatát meghozni.

De minden elismerés ellenére szomorú, hogy a vallási örület minden más iránt eltompult megszállottjai természetellenes szélsőségekbe esnek, mert elvetik az önálló gondolkozást. És fenntartás nélkül elfogadják az egyházi személyek értelem-tipró tanítását.

A vakbuzgó hitben nevelt királylány egyetlen célja, hogy Isten előtt kedves életet éljen, hogy Jézust kövesse, hogy annak ösvényén haladva panasz nélkül hordozza a keresztyét. A hitnek lehet csak betudni, hogy királylány létére alázattal tűri el, amikor Kinga, a gőgös főúri zárdanövendék ok nélkül arcul üti.

Ökölbe szorul az ember keze, amikor arra gondol, hogy a vallási tébolyba kergetett ember hogy csúfolja meg az Istent, amikor úgy hiszi, hogy hódol neki. Csalánból készült ruhában jár, amely marja, égeti a testét. Hetvenhétyszer süllyed le, terül véniába, míg végül eszméletlenül fekvé marad a cellája hideg kövezetén. Az értelem fáklyája nem vetíti sugarát a lelketlen tanítás éjszakájába. Nem fogja fel, hogy nincs olyan könyörtelen Isten az égben, aki ilyen hódolatot vár el az embertől. Attól az embertől, akinek örömmel, jóval teli világot adott, és amit az ember búra, átokra változtat. Nem jön rá, hogy akit ő imád, az az Isten eltorzított mása. Nem jut el a fogalmak tisztázásához, mert nem is akar. Hiszen a gondolkozás bűn lett vol-

na, egyenlő az eretnekséggel. Nem boncolgatott hát semmit, csak fenntartás nélkül elfogadta a dogmák isteni eredetét.

Aztán végleg elgyengülve a börtben, önsanyargatásban meghalt. Erős lelke elszállt erőtlenné vált testéből. Meghalt, és egy szelíd, alázatos ifjú lánnyal több lett az egyházi áldozatok száma. Milyen gyilkos szatíra! Olyan ösvényre terelni egy hívő lelket, amely sohasem vezet a szép, a jó, a földi öröm, az emberi boldogság útjára! Kifosztani minden értékből, ami Isten szent ajándéka, és a halál országútjára lökni, és aztán szemforgató képpel a hóhér szentté avatja az áldozatát.

Az inkvizíciónak nemcsak eretnek, de szent áldozatai is voltak. De egyetlen inkvizitor sem halt meg börtben, önsanyargatásban, mindenről való lemondásban, hogy üdvözüljön az égben. A megpróbáltatásokat a hívekre hagyták.

Április 22.

Ma este befejeztem az Egri csillagok olvasását. Mennyivel más téma ez! Van benne derű, napsütés, vidám közjáték. Mennyivel más a cselekmény lélektani hatása! Mindent az ész, értelem irányít. Van erőszak, vér, emberhullás, jajszó, átkozódó, vad káromkodás, védekezés, támadás, ádáz tusák, amelyekben ölés a cél. De mindezeket egy szent eszme, a haza érdekében követik el, és ha meghalnak, a hazai föld védelmében esnek el. Tízezrével hullanak el az emberek kegyetlen, kínos halállal. Van vér bőven. Vérpatak folyik a várfalon kívül, a várfalon belül, de a kiömlő vér feletti iszonyatot halványra színezi a hazafias lelkesedés. Nem az irtózat, hanem a védőkért való aggódó féltés kerül előtérbe, amely elnyomja a szájalom érzetét, bár a pokol minden gyötrelme üvölt a falak tövében fetrengő sebesültek és haldoklók ajkáról. Minden várvédő hőssé magasztosul. A küzdelem lelke Dobó István, aki mindenhova a kellő pillanatban érkezik. Dobó, a Leonidász, aki nemcsak egri, de nemzeti hős is egyben. Dobó, aki minden igaz magyar szívébe is beírta a nevét.

Csak Buda csalárd elfoglalása, és Török Bálint szomorú sorsa borong gyászfátyolként az egri csillagok egén.

Április 24.

Tegnap estélyen voltam a fővárosban, X báróéknál. Előkelő társaság gyűlt egybe. Kínos eleganciával öltözött urak, és a divat minden szeszélyét képviselő hölgyek. A frakkos urak mellette vakítóan világított, mint egy-egy szív alakú kis hómező. A hölgyek ékszerei változatos színekben sziporkáztak a csilárok pazar fényében. Egy ideig általános jellegű a társalgás, amelyben hol egyik, hol másik vendég viszi a szót. Közben a többi figyel. Majd külön-külön beszélgető csoportok alakulnak ki. Egyik csoport a politikai helyzetet vitatja hevesen, és közben különféle nézetek alakulnak ki.

Mások a színre került darabokat bírálják, persze mindegyik a maga meglátása szerint. Egy dologban mégis egyeznek, mindegyik meggyőződése, hogy ő kivételes kritikai tehetség, míg a másik egyszerűen tökfilkó, aki annyit sem ért a művészethez, mint egy igásló. Egyik szerint a darab sima, gördülékeny, meseszerű. Tele van meglepő fordulatokkal. Csupa elgondolkodtató mélység, megrázó lélekelemzés. A tragika szinte elkápráztató. A hősszerelmes a szerepe csimborasszója. A naiva egy elbűvölő paradicsommadár. Ami az összjátékot illeti, az is elragadó.

A másik csak azért, hogy az előzőnek ne legyen igaza, mindent cáfol.

- Uram, nem értem az Ön lelkesedését! Szerény véleményem szerint a szerzőnek kár volt otthagynia az ekét vagy a csirizes tálat. Hogy a darab mestermű? Valóban az, de milyen? Susztermestermű!

Simán futó? Döcög kérem, döcög, mint egy falusi szekér!

Gördülékeny? Az egész darabot tekintve, csak egyvalami gördülékeny! Hát, a függöny, kérem szépen! A függöny, az utolsó felvonás végén! Csak az a baj, hogy felhúzták az elején!

Meglepően fordulatos? Én csupán egy meglepő dolgot találok, azt hogy ilyen darab egyáltalán előfordul.

Csupa mélység? Azt elismerem készségesen. Mély ingovány, amelynek felszíne zöldessárga békalencseszőnyeg, és a mélyében piócák úsznak.

Ön lélekelemzésről szól. Bocsánatot kérek, ha egy kissé nyers hasonlattal élek! Nincs abban a kis elmefuttatásban nemhogy lélek-, de még csak páraelemzés sem!

Az egészben csak az a drámai, hogy ez a dráma színre került. Ismét bocsánat! Most veszem észre, hogy megismételtem magamat.

De ne végezzünk fél munkát! Térjünk a színészekre. Hát ők is méltók a szerzőhöz és a darabjához. A tragika művészetében csupán az az elképesztő, hogy a közönség nem fűtyülte ki.

Ami pedig a hősszerelmest illeti, nemhogy nem a szerepe csimborasszója, de még az alföld síkjának a szintjén sem áll! Falusi bakternek való lenne. Kidobolni, hogy Csülkös Péter uramnál szalonnás disznóhús eladó.

És nem paradicsommadár a naiva, csak liba!

Végül, hogy az egész együttes játéka elragadó? Igen, elragadja az embert, de nem az összjáték, hanem az epés indulat, hogy miért nem is maradt inkább otthon!

- Elgondolom, mennyit csuklik az a szegény szerző és a színészgárda, amikor ilyen Gyulai Pálok kritizálják őket. Persze a hölgyek sem viselnek szájkosarat. Beszélnek új ruhákról, átalakításokról, szabónőkkel folytatott megbeszélésekről. Aztán szóba kerülnek a távol lévő családok intim ügyei, botrányai. Azoké, akiknél előzőleg voltak zsúron, házi bálon vagy estélyen. Összedugják az orrukat, és úgy tesznek, mint a macska, amikor eszik, többször abbahagyja, és körülnéz, hogy nincs-e valami nemkívánatos elem a közelben. Ők is fürkésző oldalpillantásukat vetnek erre-arra, hogy közeledik-e valami avatatlan személy. Kényes természetű titkok tudni vélt vagy elképzelt részleteit beszélnek el egymásnak. Más szalonok hölgyeinek életéről, akiknek tegnap vagy tegnapelőtt voltak a vendégei. Arról, akinél ma vannak vendégségben, majd ott beszélnek, ahova holnap vagy holnapután mennek.

Általában igen unalmas, egyhangú az ilyen estélyeken való részvétel. Csak a helyek változnak, a helyzet azonban igencsak ugyanaz. Sablonos társalgási témák, semmitmondó válaszok. Százszor hallott agyoncsépett szólamok, amelyek szellemes-ségnek vannak szánva.

Egy csendes zugba húzódva azon gondolkozom, milyen élmény lehet mások szemében egy ilyen estély, amelyből hiányzik az élmény.

De miért vagyok hát akkor itt, miért? Egyszerűen azért, mert ez is sablon, ami rám van húzva. Hozzá tartozik az úri élethez. Nem sok idő marad az elmélkedésre, hamarosan körülvesznek ifjabb, idősebb urak, és udvarolnak. Hogy a széptevés kizárólag az én személyemnek szólna, nem merném állítani, mivel a szépség hét ajándékából igen szűkösen mértek nekem az istenek. De azt biztosan tudom, hogy a lovagok bármelyikének igen kapóra jönne egy grófnővel kötött házasság, amely aranyfedezete lenne az ő névértéküknek. De nem is érdekel, hogy milyen szempontból foglalkoznak velem. Egész férfi az ideálom, akinek nem feltétlen tartozéka a mágnás családból való származás. És nekem nem kell, ha nem tetszik! Egész férfi az ideálom, és ha nem az, akárhány ága van is a koronájának, nem akadok fenn rajta. De ezek között nincs egész férfi. Nevetnem kell, ha a lovon élő párducos ősökre gondolok, és ezekre a finomkodó, nyiszlett, piperkőc szalonfigurákra nézek.

Ha egyszer megszeretnék valakit, nem lenne lényeges a családja, a cím, a kék vér. Nem lenne baj, ha csak diploma volna a belső zsebében, de azt a kabátot széles vállak, domború mellkas tölténé ki, és ha megölelné, érezném, hogy izmos férfiakarok fognak át vigyázva, hogy össze ne törjék a csontjaimat. Diploma? És ha nincs diploma, de szeretem? Lehetne az akadály...?

Április 25.

Egy ideig nem jutok a naplóíráshoz. Minden időmet lefoglalják a lakodalommal kapcsolatos intézkedések és vásárlások. Először a Somos família létszámát kell megállapítanom, hogy mindenkinek valami ajándékot tudjak venni. Nem lesz éppen egyszerű feladat, mert elég sokan vannak, és az ajándékoknak különbözőeknek kell lenni.

A vőlegény és menyasszony ajándéka is megoldandó kérdés. Be kell mennem a városba.

Április 28.

Minden együtt van, amit feljegyeztem. Elég hosszú lista volt, de most már csak az átadás lesz hátra, és az öröm, amit remélhetőleg majd okozni fognak nekik is, és nekem is.

Péter bácsinak egy hímezett, sallangos dohányzacskó ezüst pipaszurkálóval, jó csomó finánc nem látta dohánynal, és egy szép ezüstkupakos tajtékipa. Zsuzsa néninek meleg, rojtos fekete nagykendő, amitől messze jár a hideg. Péter bácsi még a múlt századból való, de a fiaik, lányaik, unokák, dédunokák már haladnak a korral. Nekik hát cigarettatárcákat, görbe nyelű bicskákat vettem.

A fehérnép számára ruhának való szöveteket, és női dolgokat. A vőlegény és menyasszony nászajándéka egy félholdas telken álló kicsiny ház a falu szélén.

Április 30.

Megtörtént. Szép élmény volt. Ebéd végéig a Somos família sorjában rakott asztalok mellett külön ült. Később átültek egymás asztalához csendes, borozgatás közbeni beszélgetésre, danolásra. Ebéd végéig nem volt emelkedett a hangulat. Péter bácsi és Zsuzsa néni mellett ültem, és hol velük, hol a közel ülőkkel beszélgettem, de a távolabbiak szavait is figyelemmel kísértem. Elgondolkoztam. Mennyivel más az egyszerű, keresetlen szó, amellyel közlik a mondanivalójukat, mint a szalonok kifinomult beszéde, amely édes ostyába göngyöli a gyilkos kobra mérgét, és mosolygó, ártatlan arccal lesi a hatást. A másik is udvarias mosoly alá rejti a bosszúságát, és hasonló csípéssel válaszol. Az ő nyelve is kígyóméregbe van mártva, de úgy harap, mintha csókolna. Ritka eset, hogy azt mondja, amit gondol, vagy azt gondolja, amit mond. Amikor így szól „őszintén mondom”, akkor hazudik a legszemérmetlenebbül. A szó általában a sértő szándék elleplezésére való. Ha egy nő erényét magasztalja a szája, a szemével azt mondja: Szajha! Olyan ez, mint a nyelvekben a kettős tagadás. Az állításnak éppen az ellenkezőjét érti.

Ezeknek az embereknek a nyelve más. Nem finomkodnak.

Nem beszélnek sokat sejtető félmondatokban! A szókincsük szűkös, és ez tömör beszédre kényszeríti őket. Nyíltan ki mondják, amit gondolnak, nem értenek a szó jelentése leplezéséhez. Nem titkolják egymásról a véleményüket, még ha az sértő is. És ha a másik nem talál megfelelő sértő szót, akkor ökölrel válaszol, mert az mindig kéznél van.

Itt persze nem csap ki medréből az indulat. Tudják, mi az illendőség, hogy mivel tartoznak a háznak. Tudják, hogy ez a ház nem kocsma, hogy itt mindenki az én vendégem. És az én vendégemet nem bánthatja senki!

Egy ideig dalolgatták, amit a cigány húzott. Mikor aztán kezdett emelkedni a hangulat, a prímás körbejárta az asztalokat, és sorba kérdezett minden vendéget, hogy mi a nótája. És elhúzta, és aki nek szólt, maga is dalolt, ha akart. A jelenlévő urak unszoltak, hogy én is énekeljek valamit. Előttük már többször énekeltem zongorakísérettel. Azt mondták, hogy szép hangom van. Persze egy grófnőnek, aki fiatal és gazdag is, csak szép hangja lehet! Mindegy. Akár szép, akár nem, énekelnem kellett, hacsak nem akartam azt a látszatot kelteni, hogy az egyszerű vendégeim kérését nem teljesítem. Láttam, hogy várakozóan néz rám mindenki. Márpedig a vendég kérése – ahogy Péter bácsi mondta –, parancs. Hirtelen egy régi érzelmes dal jutott eszembe: Rácsos kapu, rácsos ablak. Beleadtam minden érzést, amit a szöveg megkívánt. Őszintének ható tetszésnyilvánítás követte a dalt. Valahol elhangzott egy „Hogy volt!”, amely általánossá erősödött, és zúgott a terem, és nekem, mint egy énekesnőnek, újra énekelnem kellett:

„Rácsos kapu, rácsos ablak,
Nemsokára ide hagylak!
Elmegyek én innen könnyen,
Ki sem csordul tán a könnyem.

De majd egykor, hogyha kérdik
Azt a helyet, azt a régit,
Akkor titkon megsiratlak,
Rácsos kapu, rácsos ablak!”

Megvallom, hogy igen jól esett az egyszerű emberek elismerése. Aztán megkezdődött a tánc, amelyet a vőfély vezetett be a menyasszonnyal mondván előzőleg a szokásos verset, ami így végződik:

„Én kezdem a táncot, a többi még ráér!”

Aztán én táncoltam a vőlegénnyel, majd Péter bácsival lassút, de még csárdást is. Megéreztem a mozgásán, hogy valaha könnyedén áttáncolt egy lakodalmi napot az éjszakájával együtt. De kímélni akartam, és titkon intettem az egyik unokájának, amit az megértett, és elkért tőle.

Nem láttam még soha olyan táncokat, amilyeneket a csikósok, gulyások, kondások táncoltak. Az egy külön népi műfaj, amelyet nem járnak a szalonok parkettáján.

Kitűnő volt a hangulat. Az urak is igen jól érezték magukat, és szemmel láthatóan szívesen táncoltak a pusztá és a falu kipi-rult arcú szépeivel, és a hölgyválasz idején a dámák örömmel választottak párt a pórnép cserzett arcú fiai közül.

Éjfél után mondtam a vendégeimnek, hogy a nevükkel ellátott ajándékcsomagot megkapják a szobalánytól, amikor el akarnak távozni.

Péter bácsi már előre megkapta a tajtékipát, és egész idő alatt abból pőfékelt a jóféle verpeléti dohányból, amivel a dohányzacskó gömböc kövérré volt tömve. Olykor-olykor kivette a szájából, és gyönyörködve fújta rá a füstöt.

- Tetszik a pipa, Péter bácsi? – kérdeztem, amikor láttam, hogy úgy dédelgeti. Jobbra-balra forgatta, megnézte minden oldalról, aztán rám nézett bozontos szemöldöke alól.

- Hogy tetszik-e? Most jó lenne valami szépet mondani, Valéria kisasszony, arról, hogy mit jelent nekem ez a pipa! Nemcsak azért jelent sokat, mert szép, hanem inkább azért, mert magától kaptam.

Én szántani, vetni, kaszálni, kapálni tanultam csupán. Így aztán nálam olyan a szó, mint a csökönyös ló. Nem viszi a szép beszéd útjára a számat. Szégyellem, hogy éppen akkor, amikor legjobban szeretném, hogy fusson.

Nem tudom, kire hagyom majd ezt a pipát, mivel az enyéme

közül már nincs, aki ilyen szerszámból füstölne. Legszívesebben magammal vinném oda, ahova senki sem megy a maga lábán. Vinném a mennybe, vagy a pokolba. Mit tudom én, hova kerülök. Büszkén mutogatnám a szenteknek, vagy az ördögöknek, hogy ilyen pipából füstölt a földön Somos Péter. Ilyen Szent Péternek sincs a mennyben és Lucifernek sincs a pokolban. Pedig mindegyik ráérne piros-feketére szívni. Kitalálna az idejükből. Csakhogy nekik nincs Valéria kisasszonyuk, és nincs tajtékpipájuk ezüst kupakkal, borostyánkő csutorával, hímzett, sallangos dohányzacskóval, amelyről ezüst pipaszurkáló csüng. No de ki tudja mennyit kell az utolsó ítéletre várni, amikor majd eldől, ki hová kerül. Addig el is törhetne ez a takaros pipa. Azt gondoltam hát, hogy mégiscsak itt hagyom a földön, hogy még a hetvenhetedik unokám is tudja, hogy ezt a pipát valamelyik ősapja kapta Valéria grófnőtől a születésnapjára.

Látszólag mókás beszéde mögött megindultság bújt meg. Egy egyszerű ajándék ilyen méltatása nem terem minden borkorban! Látszott, hogy minden szava a lelkéből jött.

Magam is mélyen meg voltam hatva.

- Kedves Péter bátyám, ennél többet szónok se mondhatott volna! Kívánom, hogy igen sokáig éljen, hogy legyen ideje fekete-pirosra szívni ezt a pipát!

Megcsókoltam mindkét oldalról az arcát.

- Valéria kisasszony! Én is megcsókolnám magát, mint az unokámat!

- Éppen kérdezni akartam, hogy miért nem teszi?

Hiszen engem úgysem csókol senki.

Április 30.

Késő délután van, most ébredtem fel, mivel hajnali négykor feküdtem le. A muzsika még most is a fülemben cseng. Bejön a szobalány, és egy keménypapírból készült dobozt tesz le az asztalra.

- Egy kislány hozta a faluból, és azt mondta: „Nagyapa küldi, tessék átadni a kisasszonykának!”

Izgatottan fogok a csomag felbontásához. Ugyan mi lehet benne? Mit küld nekem a nagyapa? Felnyitom, de még nem látok benne egyebet, mint fűrészpont, amivel a doboz ki van töltve. Kiterítek egy újságot, és óvatosan kiöntöm a fűrészpont, és azzal együtt egy papírcsomag hullik az asztalra. – No, ez valami féltős dolog lehet, de mi? Vigyázó kézzel bontogatom, és mikor kihámozom, szinte eláll a lélegzetem. Ott áll előttem az országház egy darab fából művészien kifaragva. A kisméretű nagy mű már csokoládébarna. Ezt a patinát hosszú évtizedek adták neki. Ahogy forgatom, hogy minden oldalról lássam, egy fatáblácskát találok az egyik helyen ráerősítve, amelyen apró gyöngybetűs írással ez áll: - Faragta Somos Péter. Emlék Valéria kisasszonynak.

A dátumból kitűnik, hogy a mű valóban több évtizedes. Nem győzők betelni a nézésével. Ilyen értékes ajándékot sohasem kapott még grófnő a világon! A szemem előnti a könny. Ez az öregember a háza legszebb dísz tárgyát adta nekem. Mégsem vagyok teljesen árva, én a szegény gazdag. Engem is szeret valaki. Aztán elgondolom, hogy kallódnak el az ilyen őstehet-ségek. Ha tér nyílt volna, Somos Péter neve ma talán ismert lenne a haza határain túl is. Csakhogy akkor nekem most nem lenne országházam! Milyen önző is az ember...

Ahogy a szőnyegre hullt papírdarabokat szedem össze, látok egy kétrét hajtott irkalapot, amely nem volt összegyűrődve, tehát nem csomagolás miatt tették bele.

Egy nem gyöngybetűs, hanem öreges jegyekkel írt levél volt, amely így szólt:

„Kedves Valéria kisasszony!

Névnapi ajándéku szánom magának ezt a faragványt. Igen régen készítettem, igen lassan készült, akár a Luca-széke. Nem minden nap dolgoztam rajta, csak esők idején, téli estéken, vagy olyan napokon, mikor házba kényszerített a hó, és így hét esztendő múltán mondhattam, hogy hála Istennek kész van.

Egyebek is vannak, mivel mindig szerettem farigcsálni, de talán ez a legérdemesebb ajándéknak. Én is kaptam igen kedves ajándékot magától, de még annál is jobban esett, hogy úgy szólt

hozzám, mintha nagyapja volnék. Azért én meg úgy adom ezt a kis faragványt, mintha igazi, kedves unokámnak küldeném.

Isten sokáig éltesse!

Péter bácsi”

Hol a levelet, hol a remekművet néztem. Istenem, hát ennyire szeret engem valaki, hogy hét évi munkájának a legszebb termékét adja! És úgy adja, mint kedves unokájának.

Nincs senkim ebben a nagy gazdaságban, amelyben egyedül élek.

De most már van nagyapám! Nem bírtam tovább. Megeredtek a könnyeim, és úgy sírtam, ahogy még soha! De milyen boldog sírás volt az, Istenem, milyen boldog...!

Május 3.

Tragikus nap. Egy cselédet megtaposott a feldühödött bika. Felnyársalni nem tudta, mivel gomb volt a szarván, de úgy halántékon ütötte, hogy a helyszínen meghalt. Három apró gyermek maradt árván, és a felesége a kútba akarta ölni magát, és csak nehezen bírták megakadályozni.

Intézkedtem a temetése felől, valamint arról is, hogy az aszszony mindaddig megkapja a férje járandóságát, amíg a gyerekei keresőképesek lesznek, vagy amíg újból férjhez nem megy. Addig csak belső munkát végez, hogy a gyerekei közelében lehessen. Amellett még lesz annyi ideje, hogy a fél hold földjét megművelje, amelynek a teljes hozama az övé lesz.

Május 5.

Estélyre vagyok hivatalos X grófékhoz. Van még időm bőven, még csak délután kettő van. Az ékszereimet nézegetem: Mi illene legjobban, és melyik ruhához? Nézegetem a kis asztalkán villogó sokaságot. Zafir-, türkiz-, gyémánt-, smaragd-, topáz-, rubinköves gyűrűk, függők, karperecek, finom aranyláncok. Felpróbálom a tejfehér, fényes gyöngysort. Úgy sápad, mint az emberi irigység, de remekszép. Ugyan melyik ruhámhoz illene a legjobban? A narancsvörös, a citromsárga, a rózsaszín, a halvány- vagy mélykék kínai selyemhez?

De nem marad időm a döntésre, mert valahol bent újra megszólal az a titokzatos hang.

- Ejnye de szép az a hármás gyöngysor a nyakadban! Ujjadon az a gyémántköves gyűrű, csuklódon a drágakövekkel kirakott arany karperec, füledben a függők a rubinkövekkel! Ugyan hol vetted ezt a sok drágaságot?

- Nem én vettem, édesapámtól kaptam a születésnapomra.

- Mind? A gyöngysor, a gyűrűk, a karperec, a függők, mind-mind születésnapi ajándék?

- Névnapi is van. Aztán karácsony, húsvét, újév, hiszen anyyi alkalmi nap van!

- Persze-persze, és minden alkalommal vett valamit az édesapád. Igen szerethetett téged, és igen gavallér ember lehetett.

- Igen, szeretett, és szeretett is örömet okozni nekem.

- Hát persze, az természetes. Egyetlen lány voltál. De mondd csak, Valéria, a cselédek lányai is ilyen drága ékszereket viselnek?

- Nem, egynél sem láttam hasonlót.

- Nem? Hát azok nem szeretik a szépet? Hiszen azok is nők! Vagy azoknak nincs se névnapijuk, se születésnapjuk? Vagy azoknak az apja mind rossz ember? Egy sem szereti a lányát? Egy sem szeretne örömet okozni?

- Nem, nem rosszak! Csak hát...

- Érdekes, akkor hát miért nem vesznek a lányaiknak igazgyöngyöt, rubinköves gyűrűt, karperecet, gyémántköves fülbevalót, hogy ők is örüljenek? Vagy azoknak nem illene talán a sok szép ragyogó ékszer? Vagy a cselédnaptárban nem szerepel karácsony, húsvét, újév? Hiszen annyi alkalmi nap van...!

- Az volna, de..., de lehetőségük nincs! Ezek az ékszerek igen drágák, és ők szegény emberek. Nincs rá pénzük.

- Hát a te édesapádnak nem volt drága? Annak volt rá pénze?

- Annak igen, hiszen földesúr volt!

- Értem, ő olyan szorgalmas, takarékos ember volt, és olyan sokat bírt dolgozni, hogy a félretett pénzből uradalmakat vásárolt...

- Nem vásárolt egyet sem! Örökölte.

- Akkor hát a nagyapádé az érdem. Egyre megy, hogy melyik ősöd kuporgatta össze, a lényeg az, hogy van!

- Nagyapám is úgy örökölte.

- Igen? Hát ő is örökölte, ő sem dolgozott érte? De azért van! Van még az unokájának is! Értem, egy hosszú láncolat ez, amely messze visszanyúlik a múltba. Minden láncszemnél az öröklés szerepel, egyiknél sem a munka.

Hanem a cseléd látástól vakulásig dolgozik, és mégsem szerez, se nem örököl! Miért nem örököl a cseléd?

- A cseléd? Hát neki nincs, akitől örökölhette.

- Persze! Milyen egyszerű az egész! Ha az örökhagyó nem tesztál, nem marad az örökösre semmi!

Van még egy és más, amit nem értek, és szeretném, ha megválaszolnád! Miből fizeted például a cselédség járandóságát?

- Hogy miből? Hát a birtokom jövedelméből.

- De honnan származik, miképpen jön létre a jövedelmed?

- A jövedelemem? Hát a termények értékesítéséből.

- Látom, hogy tudsz következtetni.

- Bölcsészetet hallgattam.

- Bár, amit mondtál, ahhoz nem kell valami nagy bölcsesség! Milyen feltétele van a termény létrejöttének? Mert valami feltétele van!

- Hát először is a föld. Aztán a növények gondozása, megművelése. Micsoda egy kérdés!

- Jeles tanuló lehettél, szépen kapcsolod egymásba a láncszemeket. Talán végeztél is az egyetemen?

- Doktori diplomát szereztem.

- Igen derék, hanem vannak kieső láncszemek, és azok is összefűzésre várnak. Ha nincs aki, megművelje a földet, mi lesz annak a következménye?

- Az, hogy nem lesz termény!

- De ha nincs termény, nincs mit értékesíteni, és nincs jövedelem! Miből fizetnél akkor? Nem kell szólnod! Látom zavarban vagy. Azt akartad mondani, ugye, hogy a cseléd mindig dolgozik? Igen, a cseléd mindig dolgozik, ha élni akar, és így mindig lesz termény, amelyet értékesíteni lehet. És így mindig tudod

fizetni őket. De ha a cseléd azt mondaná: Ma nem dolgozom, de holnap, holnapután sem. Nincs kedvem. Mi történne akkor veled?

- Akkor? Akkor talán elküldenék.

- Nem csak talán, de bizonyosan, no de, hogy ilyesmit mondjon, arra még álmában sem gondol. Dolgozik, és így tartja el magát szegényesen, téged meg gazdagon. Vagyis nem te díjazod őt, hanem ő önmagát fizeti.

Tehát a gyöngysort, a függőt, a gyűrűt, a karkötőt, és mindent, amid van, nem édesapád vette neked, hanem a cselédektől kaptad...Igen, a ruháidat is, amelyeket megfelelőnek tartasz, hogy meglegyen az ékszerekkel az összhang.

Végezetül, te nem dolgoztál eddig, nem dolgozol ezután sem, és mégsem küld el senki, hacsak magadtól nem akarsz elmenni innen. Te grófnő vagy, nem cseléd! Tudom, mire gondolsz. Te segítesz mindenütt, ahol csak szükség van rá. Igen szép tőled, hiszen nem lenne muszáj! És ha itt-ott az igen sokból, amit te kapsz, visszaadsz egy keveset, az nem áldozat, hiszen meg sem érzed! Nono, látom, hogy sírásra görbül a szád. Nem akarok én levonni semmit annak értékéből, amit teszel. Mondom, szép dolog, más közel sem tesz annyit! Most pedig pihenj egy kicsit, látom, fáradt vagy! Pihenj, aztán készülj, mert elkésel az estélyről! Választottál már az ékszernek megfelelő ruhát?

Lemondtam a meghívást arra hivatkozva, hogy fáj a fejem. Fájt is!

Május 7.

Első találkozásunk alkalmával azt mondtam Péter bácsinak, ha valamikor nagyon szomorú leszek, ennek a napnak az emléke derűt ad, és eloszlatja a bánatot.

Azt lehetne gúnyosan kérdezni, milyen érzelmi kapcsolat fűzhet egy grófnőt egyszeri találkozás után olyan egyszerű emberekhez tekintve a műveltségük alacsony szintjét. Társalogni sem tudhatok velük! Más társadalmi osztályhoz tartoznak, közös problémánk, gondolataink nincsenek, de nem is lehetnek. Igaz, tárgyilagos gondolkodás mellett ez így is van, csak hogy a néptől való teljes elkülönülés rám nem vonatkozik. Ha talál-

kozum valamelyik gyerekkori játszótársammal a dűlőúton, így köszönt: Jó napot, Pajtás kisasszony!

Ez többet jelent, mint egy szertartásos meghajlás, amelyhez nem fűződik semmi érzelmi tartalom.

Az öreg házaspárral igenis vannak közös témáink, ha az érdekeink nem is azonosak.

Tudományos kérdésekről, irodalomról, művészetről, beszélgethetek az úri társaságban. De ha őszinte szóra, meleg szívre-lélekre vágyom, akkor nem a szalonokba, hanem a szőlő-hegyre megyek.

Amióta a szüleimet elvesztettem, náluk éreztem először a szeretet enyhét adó melegét. Ha az öregekhez indulok, úgy érzem, hazamegyek. Most nagy szükségem lenne arra, hogy annak a napnak az emléke egy kis menedéket nyújtson. Valóban szomorú vagyok. Csakhogy hiába idézem az emlékeket, nemigen tör át a derű a borongó ködön.

A tegnapi vita önmagammal nem hagy megnyugodni!

Ha az ember vádakát halmoz ön maga ellen, hiába talál érveket a maga és a társadalmi osztálya igazolására, mert tudja, hogy azok az érvek csak látszatigazságok, amelyek szentesítik a bűnt, elveszik az ember jogát, igazságnak teszik meg az önzést, és angyalszárnyat adnak az ördög vállára. És a vallás békességes tűrést hirdet az elnyomottaknak. A nyomort mint természetes jelenséget tünteti fel a társadalomban.

De megkérdezik-e a szegényt, hogy bele van-e nyugodva a sorsába?

Elméletben elismerem ugyan, hogy az osztálytársadalom minden terhét a dolgozó réteg viseli, de élvezem a helyzetem minden előnyét, pedig tudom, hogy a javak ingyen hullanak az ölembé.

Május 14.

Hat napi távollét után most nyitom fel újra a naplóm. Rokónlátogatással telt az idő. Minden okom meglett volna, hogy jól érezzem magam, mert a hiányt nem ismerő életmódom folytatódott a távollét alatt, csak más és más helyen. És mégis...

Keserű utóíze volt minden jó falatnak, minden ínycsemegeinek, amit magamhoz vettem.

Mi készítet engem arra, hogy ilyeneket írjak a naplómba? Miért nem örülök kivételes helyzetemnek úgy, mint a hozzám hasonló? Miért nem tudom úgy venni a helyzetet, ahogy van, és úgy tartani jónak, természetesnek, ahogy éppen van?

De hát a rossz sorban leledző milliók tömege?

Miért nem megy ki a fejemből az a gondolat, hogy a macska nem küldheti a másik macskát, hogy fogjon neki egeret? Miért kísért mind jobban az a gondolat, hogy egyik ember sohasem ismeri meg a nyomort, és nem tudja meg, hogy mi a nincs, a másik meg sohasem ismeri meg a jólét biztonságát?

Nyomort senkinek sem volna szabad ismernie, mindenkinek rendezett anyagi viszonyok között kellene élnie! Akkor a társadalom emberhez méltó arculatot kezdene magára öltetni. Csakhogy az ember nem akarja átfesteni a nagy művét, az igazi arcát. Ne változzon azon semmi, mert csak ilyen álarc alatt lehet egyeseknek százmilliója, százmillióknak meg egy sem! Mert a bankjegymillió érték, de az embermillió nem! És a bankjegymilliók, milliárdok fedezete a tömegek nyomora.

Május 17.

Tegnap kora délelőtt lementem a kertbe. Ásót és gereblyét kértem a kertésztől, és elgondolásom szerinti új virágágynak ástam. Késő délutánig dolgoztam. A kemény fekete föld nem akarta bevenni az ásót! Minden egyes szúrásnál erősen rá kellett lépnem, hogy kellő mélységig hatoljon le. Este izomlázam volt, és fáradtnak éreztem magmat, pedig erős vagyok és edzett, mert többféle sportot űzők, és a rendszeres torna sem marad el.

Igen, fáradtnak éreztem magam, pedig többször megpihentem a kerti padon.

De kitűnő étvággal ettem, és többet is a szokottnál.

Álmos vagyok, azt hiszem, jól fogok aludni. Nem tudom, hogy érzik magukat azok, akik minden nap így dolgoznak. Holnap folytatom az ásást!

Május 18.

Ma már valamivel könnyebben ment a munka, bár amikor hozzáfogtam, kegyetlenül fájt minden tagom. Később már a derekam nem fájt annyira, és egy-egy rövid pihenés után újult erővel ástam tovább. Úgy látszik, mindent meg lehet szokni.

Mindent? A marokszedést, a cukorrépa egyelést arasznyi nyelű kapával, reggeltől estig? Igen, bizonyára azt is. Kényszerből, keservesen. Csakhogy az én életemben nincs kényszerítő körülmény. Amit én teszek, az csak a munka mímélése. Sőt, ha őszinte akarok lenni, még csak nem is kedvtelés, mert nem telik benne kedvem, csak éppen valami dacos próbálkozás. Csak olyan magamra vett teher, amit ledobhatok, ha akarok. Engem nem hajt senki, akkor pihenek, amikor jólesik. Annyit végzek, amennyit akarok. Mégis másképpen gondolkodom magamra, bár az a másképpen még messze áll a tisztelettől, sőt az elismeréstől is. Meg tudnám-e keresni munkával a kenyeremet?

- Bizonyára meg – feleli nyomban a belső hang –, hiszen neked is két kezed van! Meg tudnád keresni, ha téged is kényszerítené az éhség, mint más.

A tenyeremre nézek. Piros az ásonyél fogásától, vérhólyagok vannak rajta, és az egyik kifakadt. Fáj, kegyetlenül ég...

- Ne törődj vele – mondja a hang –, ami feltörte, majd be is fogja gyógyítani! Jó orvos az az ásonyél! És tisztességesnek mondható a seb, mivel munkában kaptad. Csak így tovább! Folytasd!

De nem bírom folytatni, ma nem! Holnap talán. Mintha parázsszal volna tele a markom!

Május 19.

Ma nem bírtam folytatni. Be kellett kötni az ujjam, mert azon is vérhólyag volt. Nem ástam hát, hanem fogtam a kapát, gereblyét és a felásott területen mindenféle geometriai alakzatú virágágyakat formáltam. A kapa, gereblye mégsem kínoztatta az ujjam és a tenyeremet annyira, mint az ásó. Amikor elkészültem az ágyásokkal, leültem, és igen elégedetten szemléltem a műveim sorát. Arra jött a kertész, megállt a virágágyak előtt, nézegette egyenként, és végül így szólt.

- Igazán jó kertész lett volna a méltóságos kisasszonyból! Nagyon szép munkát végzett!

Örömben megköszöntem a dicsérő nyilatkozatot, és azt mondtam a kertésznek.

- Menjen, Kertész úr a vincellérhez, és adasson magának egy palack bort a harmadévesből!

Május 23.

Csakugyan igaz... Az ásónyel nemcsak sebezni, de gyógyítani is tud. A tenyerem figyelmeztetett, úgy kell fogni a nyelet, hogy ne nyomja a fájó részeket! Persze fáj a nyomástól, de hólyagot már nem tör. Az ujjaim szélén sárgás, élesre nyomott vonal húzódik. Az ujjpárnák is sárgulni kezdenek. Ott már keményedik a bőr. A bal tenyeremen a hüvelykujjpárnával szemben a kisujj vonalában is kemény sárga mező van. Társaságban óvakodom ugyan, hogy meglássák, de otthon el-elnézegetem, és kezdek büszke lenni azokra a kezekre. Munkáskezek, gondolom. De meddig?

Virágkarókat hegyeztem a kertésztől kért szekercével, pedig van itt festett díszkaró elég színes gömbbel a végükön.

Már önmagáért is szeretem a munkát! Bár, amit én végzek, annak társadalmi szempontból semmi jelentősége nincs! Sőt, a létfenntartásomhoz sem szükséges, de a munka jó hatással van rám. Testileg erősebbnek, rugalmasabbnak, lelkileg frissebbnek, nyugodtabbnak érzem magam. És mióta leköt a munka, és nem érek rá önmagammal foglalkozni, a kínzó gondolatok is békén hagynak.

Május 25.

Ma vendégeim voltak. Jó némi változatosság a mindennapok unalmában. Még akkor is, ha semmi különösebb jelentősége nincs az érintkezésnek, mint ahogy ma sem volt. Talán nem tudtak mit kezdeni az idejünkkel, ennyi lehetett az egész. Unaloműzés, semmi egyéb. Nem nyújtottunk egymásnak semmi újat, semmi szórakoztatót. A szokásos társalgási mód. Érdeklődés mezébe öltöztetett közönyös kérdések. Ugyanolyan

válaszok. Udvariasság mögé rejtett közömbösség. Nem a szív kérdez, és nem a lélek válaszol!

De mit csináljanak az urak, úrhölgyek, akik rengeteg üres idővel bírnak? A légüres tereket ki kell tölteni valamivel!

Ha nem is az érdeklődés vizén úszik a társalgási hajó, azért hagy valami hullámverést maga után. A beszélgetésből nekem is marad itt valami, ők is visznek magukkal valamit. Az egész dologban nem volt semmi esemény. A naplóban van egy új dátumot jelölő lap, írtam, – bár nem volt miről írni.

Május 27.

Tegnap megint ástam a kertben, az a rész egy elhanyagolt, félig elgyepesedett terület volt. Hiába tapostam bele az ásót, mert a sűrű, erős tarackgyökerek nem szakadtak el, és a földet nem bírtam kiemelni. Kénytelen voltam először keresztben, majd hosszában belenyomkodni az ásót, míg a terület olyanra vált, mint egy sakktábla. Akkor is csak nagy erőfeszítéssel bírtam felforgatni a gyepkockákat. Még aki nehéz munkában nőtt fel, azt is megpróbálná az a kegyetlen dolog, amit önként vállaltam magamra. A tenyerem nagyon sajgott, mert keményen kellett markolni az ásó nyelét, hogy a kockákat alulról tartó tarackgyökereket el bírjam szakítani, és fel tudjam forgatni a földet. Nagyon fáradtnak éreztem magam. A szél elhozta a déli harangszót. Nyújtóztam egyet, és a derekamat nyomkodva leültem egy rőzsekötegre.

- Megérdemlem az ebédet – gondoltam sóhajtván.

- Ma igen – jelentkezett ismét az egy idő óta szünetelő hang –, de a múltban mivel szolgáltál rá a reggelire, a tízóraira – ha ugyan felkeltél akkorra –, és az ebédre, uzsonnára, vacsorára? És mivel szolgálsz rá, ha elmúlik ez a pillanatnyi úri szeszély?

A kezem ökölbe szorult. Nem is alaptalan ez a kételkedő kérdés! Meddig tart, amíg egy grófnő ás, és gereblyéz? Mi van ebben a színjátékban, amit játszom? Hiszen szégyelleném, ha meglátna egy társaságbeli hölgy, vagy úr. Elöntött a méreg, haragudtam önmagamra. Első ízben próbáltam fellázadni a hívatlan kérdezősködő ellen.

- Meddig és mivel? Mi közöd hozzá! Ma nem a múlt és nem a jövő, hanem a jelen kenyerét eszem., arra pedig rászolgáltam!
- Nahát, akkor menj, és egyél! Dél van!

Kedvetlenül szúrtam ásómat a földbe, és indultam ebédelni. Bizonytalanul gondoltam a belső kérdésre. Ki fogom-e majd egyenlíteni a tartozásomat, amellyel adósa vagyok a múltnak? Egy ideig kedvetlenül néztem a hívogató étket, de végül is győzött az éhség! A fiatal szervezet követelte az őt megillető részt, és farkasétvágygal ettem.

Május 29.

Esik az eső. Nem tudok kilovagolni, és a kertbe se mehetek. Móricz Zsigmond Betyár című regényét olvasom. Odáig jutottam, amikor a Betyár vacsora közben meglepi a grófi családot. Rettenetes igazságokban válaszolja meg azok felháborodott kérdéseit. Az egészben az a szörnyű, hogy azok az igazságok egy különleges jogok és körülmények között élő osztályra vonatkoznak, és személy szerint rám is.

Talán sohasem hangzottak el azok a szavak, legalábbis nem olyan tömören és világosan, mintha valami ügyész ajkáról jönne a szó.

Igenis lehetnek a nép között született szónoki tehetségek! És ha az ilyenek mint nincstelen kiszolgáltatottak maguk is átélék a nyomort, jogfosztottságot, akkor a közvádoló stílusában el is tudják azt mondani.

És ha igazak azok a vádak, amelyeket a társadalom arcába vág a Betyár, és amelyekben a maga drámai sorsát tárja fel? Ha az mind valóság? Elviselhetetlen lelki teherként nehezedik rám ez a gondolat. A könyv lapjairól mintha egyenest énrám zúdulna a vádak özöne. Mintha egyenest nekem beszélne a Betyár, és nem találok szavakat a védelmemre! Lehajtom a fejem, és jó ideig összegörnyedve ülök, aztán félreteszem a könyvet. Nem olvasom tovább! Nem akarok még többet hallani magamról! Majd egyszer...valamikor, ha már nem vonatkozik rám, ami most szégyenít. Most kerülöm a tükröt! Majd ha emberibb lesz az arcom, elolvasom a könyvet.

Május 30.

Lassan kezdek meg hasonlani a saját osztályommal, amely olyan bűvös körön van belül, amelyet nem léphet át a közönséges ember. A körön belüliek keleten, délen laknak, ahol mindig süt a nap, a körön kívüliek északon, nyugaton, ahol csak lenyugodni látják a napot, vagy soha.

Azt mondtam, kezdek. Nem helyesen mondtam. A meg hasonlás már kikristályosodott bennem. Írhattam volna hát múlt időben: meg hasonlítottam.

A Betyár megdöbbszentő részleteket tár fel a nép sanyarú életéből, és a nyomor okozói nem áttallanak védekezni, sőt viszontvádat emelni a nyomorban fuldoklók ellen. Azok ellen, akiktől a fekete kenyeret is elveszik, míg előttük az ingyenc falatok vannak. Én nemhogy nem tudok támadni, de még védekezni sem. Nem akarok, nem tudok olyan grófnő lenni, mint azok ott azon az esten! Most választás előtt állok. Vagy itt maradok a régi világomban, ahol a megszokott jólét vár, vagy leereszkedem a túloldalon, ahol a bűvkörön kívül élők alig ismert világa tárul elém.

Miért gubbasztok hát mégis tépelődve?

Június 1.

Vasárnap van, de a hangulatom elég borús. Szép a reggel, süt a nap, kéken mosolyog az ég. Alig úszik rajta néhány habos báránnyfelhő, de azok olyan jól illenek az arcára, mint a szépségtapaszkok.

Kint a kertben a diadalmas élet ünnepélyes himnusza zeng. Beszűrődik a rovarok zümmögése, amelyhez színt, illatot ad a sokféle virág.

Azon tépelődöm, hogy mi köt engem ide. A megszokás, a kényelem, a gondtalan jólét, a kint és bent fellelhető sokféle szépség. Mindez a kezem mozdítása nélkül hullik az ölemben. Sok minden van itt, de nem minden! Valami hiányzik, és azt az egy nincset nem pótolja a sok van. Hiányzik az otthon derűs melegsége, és azt nem sugározza a hatalmas, díszes cserép-kályha, hiába pattognak benne a kemény tölgyfa hasábok.

Van szép tágas kastélyom, de az csak ház, és nem otthon. A szüleim rég meghaltak. Árva vagyok. Árván megyek el, ha eltávozom, árván jövök, ha visszatérek. Nincs, aki féltve bocsátana el, és nincs, aki örömmel fogadna.

Egy fivérem van, de az sincs! Övé a kastély másik szárnya, de alig lakja. Csak átutazóban van, ha néha-néha megjön. Akkor se mint igazi testvér, csak mint közönyös idegen. Engem is azzá tett már. Maradna még a társaság, de mit jelent számomra? Mit ad? Azt kapom, amit odavitttem. Vagyis semmit! A szegény cseléd, aki a családjával egy szobában lakik, és a konyhája közös a másik családdal, gazdagabb mint én, mert van kihez szívesen szólni, mert van otthona.

Miért vagyok hát itt mégis?

Június 2.

A visszatérő kérdés, hogy miért vagyok itt, nem hagy nyugodni. Felelni nem tudok magamnak. Valami vonz, és valami taszít. A kettős énem örül, mint a malomkövek. Egyik énem azt súgja: Maradj! A másik azt mondja: Menj csak el innen, ahol mindenki tisztel ugyan a pénzedért, de te szenvedsz, mert önérzeted tiltakozik, és azt mondja: Nem illet meg, nem érdemelted ki! Menj, és szerezd meg az önbecsülést, amelyet ebben az életmódban nem lelsz meg!

A másik én: Ha neked nem jó így, ahogy minden ősöd élt, ha nem kell a nyugalmas, biztonságos élet, hát csak menj! Lépj a bizonytalan jövőbe, és dolgozz! Dolgozz fillérekekért, mint egy közönséges cseléd! Vagy hát maradj! Minek is mennél? Menj a tisztartóhoz, és mondd neki, hogy iktasson be a cselédek közé, mert te dolgozni akarsz! Meglesz a biztos évi kenyered, és itt helyben megszerzed magadnak a hiányzó önbecsülést. Jó lesz az a doktori bölcsészdiploma mellé! Egy új okmány még elkel neked: a cselédkönyv! Szépen ki lesz töltve benne minden. A személyi adatok után jön iskolai végzettsége: egyetem, bölcsészdoktor. Nyelvismerete magyar, angol, francia, német. Különös ismertetőjele nincs. Be volt oltva: igen. Hát nem egyszerűbb lesz így?

Az előbbi én ezt kiáltja: Menj el innen, ahol ingyen hullik az öledbe minden! Ne hallgass rá! És ha fillérekért kell dolgoznod, az nem a te hibád lesz! Ha nem kapod meg a megérdemelt járandóságodat, azért a társadalmi rend a felelős. Ha továbbra is elfogadod azt a jövedelmet, amelyre nem szolgáltatál rá, az a te gyalázatod lesz. Itt mindent megkapsz, csak kérned kell. De minden étel, amelyet megeszel potyán jön. Ez is igaz! És ha a fillérekért majd kicsi darab kenyeret tudsz csak vásárolni, azt nyugodt lelkiismerettel megeheted, mert nem kaptad, mint a koldus, hanem megdolgoztál érte. Becsületes kenyér az!

És ki a közönséges ember? Az eltartó, vagy az eltartott? Ha kétségeid volnának, akkor nem kérdeznéd magadtól, hogy menjek vagy maradjak?

Aztán mi kelti az előkelőség látszatát? A ruha! De ha látnál két fiatal nőt ruha nélkül, tudnál-e mutatni valami megkülönböztető jelet, hogy melyik a varrólány, és melyik a grófnő?

Persze van szemmel nem látható különbség. A szellem, amely beszélgetés során jelenik meg. Az egyik biztosan libben virágról-virágra, mint a pille, a másik lépni se tud. Itt már kitűnik melyik a varrólány, és melyik a grófnő. De nem ok a szégyenkezésre, hogy tanulatlan, mint ahogy nem ok a büszkeségre, hogy művelt.

Mit szóljak még? Ha félsz, ha az elmélet kuckójából nem mersz kikelni, ha meg tudsz alkudni önmagaddal, akkor dobj ki minden fölösleges terhet az önérzet hajójából, és maradj!

Június 3.

Alig aludtam valamit az éjjel. Kínzó gondolatok gyötörtek. Próbáltam tisztába jönni önmagammal. Miért van nekem ilyen sok problémám? Miért nem tudom úgy venni a dolgokat, ahogy vannak? Mások élvezik a kivételes élet minden gyümölcsét. Kinek van hát igaza? Nekem, vagy azoknak? Ha nekik, miért vagyok én más, holott egy osztályhoz tartozunk?

Vagy egyszerűen elment az eszem, és már nem tudom elválasztani egymástól a fogalmakat?

Elgondolom, miért ne maradnék itt. Amivel bírok, az mind

jogosan az enyém. Törvényes örökségem a birtok, nem raboltam! Nem veszek el senkitől semmit. Minden cselédem megkapja hiánytalanul minden járandóságát pénzben és terményben egyaránt. Hát, akkor miért ez a tépelődés, miért? De megszólal újra a hang, és gúnyosan a szemembe nevet.

Hát ilyen könnyen akarsz te dűlőre jutni? Mindent a magad érdeke felől nézel? Akkor nincs mit gondolkodni, hiszen jogilag valóban minden a tiéd. Törvényes örökséged a birtok, a birtokon minden. Senki sem vitathat el tőled egy négyzetmétert sem. De jusson eszedbe, nem csak jogi, hanem erkölcsi törvény is van, amely erősebb, igazságosabb annál, amit ember hozott az ember számára, mert az a törvény Isten parancsa, és akinek Isten él a lelkében, az annak a parancsnak engedelmeskedik. Te nem veszel el senkitől semmit. Ez igaz. De nem is kell elvenned, hiszen mindent önként hoznak ide neked, azért nincs neked semmijük, és azért van meg neked mindened. Hogy minden járandóságukat megadod nekik? Mondtam már, hogy a cseléd önmagát fizeti rosszul, és téged nagyon jól. Ha a törvényes jogaidra hivatkozol, igazad van! Akkor maradj!

Tüzel a halántékom, fáj a fejem! Menjek idegorvoshoz, hogy mi a bajom? De minek? Akárki megmondhatja. Ha megkérdezném hajdani kislány játszótársaim valamelyikét, és megmondanám neki, min gondolkozom, csak ennyit mondana: Ne menj orvoshoz, én is megmondhatom, hogy mi bajod! Bolond vagy te, Pajtás kisasszony, ha ilyesmin töröd a fejed!

Június 4.

Határoztam. Nem bírom tovább! Mennem kell! Érzem, hogy megőrülök, ha itt maradok, ahol csak állandó szemrehányást téve önmagamnak gyöttrődő kétségek között élek. Mit ér a jólét, ha megnyugvást nem ad? Ha minden falatomat megmérgezi az az érzés, hogy könyöradományt kapok. Mint valami alattomos betegség hatalmasodott el rajtam, mert állandóan határozott kérdések gyötörtek, és a válasz mindig bizonytalan volt. Már nincs egyéb orvosság, mint a levegőváltás. Az pedig az új, ismeretlen élet levegője lesz. A medicina ára az

uradalom. Elég borsos ár ugyan, de a gyógyulás megéri! Az ingó és ingatlan vagyom rám eső részét megtartom, és a tiszta jövedelmet a számlámon lévő tehertétel kiegyenlítésére fordítom, hogy miként, azt még nem tudom, de majd annak is megtalálom a módját...

Június 5.

Most már nyugodt vagyok. Nem is olyan nehéz ez a kérdés, amely olyan sok tépelődésre adott okot. Végére is diploma van a kezemben, összeköttetésem is van, hogy kenyérré váljon. Csak szólnom kell és...

De ekkor megszólal csúfondárosan a mindig közbevágó hang. - No, te ugyancsak szépen kezdenéd! Hamarosan megtalálod a dolog könnyebbik oldalát! Így akarod megismerni az élet gondját-baját? Azt hiszed, elég csak elvben együtt érezni a néppel? Te már elég sok jóból kivetted a részed. Szerezz egy ideig személyes tapasztalatot, hogy miképpen él a sokat dolgozó, keveset kereső ember! Az elemi iskolában, a fizikai munkán kell kezdened! Az ábécén, az egyszeregyen! Különleges iskola ám az! Furcsa egyetem! Vannak diákjai, akik még nem volnának iskolakötelesek, és vannak, akik már nem lennének iskolakötelesek, és még mindig tanulnak. Hiába ősz a hajuk, diákok maradnak. Egyik sem lesz professzor. Ősdiák valamennyi. Te még kicsi vagy, neked az előkészítő egyetemen kell kezdened! Nem lesz könnyű iskola! A menzája is igen szegényes. De aki vezekelni akar, annak bőjtölnie kell! Számodra nem lesz nehéz, hisz vallásos nevelésben részesültél.

Ami az első elgondolásodat illeti, menne az, mint a karikacsapás. Csak intened kell, és minden az öledbe hullik. Akár a neved előtt, akár mögötte van a grófi cím, biztos ajánlólevél az. Kinyílik előtted minden ajtó, és az ajtó mögött lévő gentleman azt mondja: Van szerencsém! Parancsoljon velem, méltóságos grófnő! És ha éppen nem lenne üres hely, áthelyeznek valakit, és te lépsz a helyébe, és tied lesz a tanári katedra. Egyszerű ez... Csakhogy ott már nem parancsolhatsz, hanem kérned kell. Egy grófnő pedig nem kér! Éppen azért nem viszed magaddal

a nevedet. Lehet, hogy el fogsz menni innen, és örökre elvegyülsz a nép között, de ne felejtsd el, hogy mivel tartozol a grófi névnek, hogy az őseid ne forogjanak a sírjukban! Sokkal büszkébb vagy te annál! Nem! A te grófi koronádhoz nem illik az alázat! A senkiknek való az, akiknek alázatból áll az életük. Azoknak nem nehéz, megszokták.

De ha mindenen túltennéd magad, csak nyújtsd ki a kezed, és megvan a tanári szék! Csakhogy te nem fogadnád el azt más rovására. Jól gondolom?

- Jól gondolod. Nem fogom igénybe venni a diplomámat. Először kijárom az elemi iskolát, az alapfokú egyetemet, ahova nem kell ajánlólevél, csak két munkás kar.

- Derék dolog! Ezt már szeretem hallani! Hanem a papírokra is szükséged lehet, amelyeken a neved előtt ott a grófi cím! Mi lesz azokkal?

- Azokkal? Vegyi eljárással el fogom tüntetni, és akkor már nem lesz feltűnő a nevem, mert vannak az enyémmel azonos hangzású polgári családnevek is.

- Helyes! Így már elindulhatsz a szegénység útjára, ahova a becsület ösvénye vezet.

Június 6.

Csak Péter bácsiéktól búcsúztam el. Annyit mondtam nekik, most hosszabb ideig távol leszek, de ha visszatérek, felkereksem őket. Aztán a cselédségtől köszöntem el, és minden családnak adtam annyi pénzt, ami az én szememben nem sok, de az ő életükben jelent valamit.

A bátyám részére egy levelet hagytam, amelyben közlöm vele, hogy bizonytalan időre külföldre utazom. Úgy gondolom, nem fogok hiányozni neki.

Nem viszek magammal egyebet, mint Péter bácsi faragványát, a legszükségesebb ruháimat. Ékszereim közül csak azokat, amelyekhez bensőséges emlékek fűződnek. És viszem a maradék pénzemet, mert nem tudom, mennyi lesz a várakozási idő, amíg keresethez jutok. Most hát, itt van összecsomagolva minden. Menni kellene! De csak állok az ablaknál, és kifelé

nézek, és kitárom a karom, mintha keblemre akarnám ölelni mindazt, amit látok: a szőlőlugast, a virágágyakat, a pázsitot, az egyenesre nyírt sövényt, ami olyan mint egy zöld fal, és mindent, ameddig ellátok, a hatalmas tábla földeket, a táblákat szegélyező akácokat, a jegenyest, amelynek a fáí úgy állnak, mint valami óriási őrszemek.

Indulnom kellene. Nem akar mozdulni a lábam. Miért? Hát, olyan nehéz átlépni a bűvös kört? Igen, nagyon nehéz! Nem a társadalmi pozíció, nem a jólét, hanem az emlékek bűvkörét! Az emlékek marasztaló bűvkörét, amelyet évek vontak körém, és nem akar megnyílni előttem, pedig a fogoly menne már. De legbelül érzem, hogy mégiscsak ez volt az otthonom! És ki búcsúzik könnyű szívvel onnan, ahonnan utánanyúlnak az emlékek, mint a visszahúzó kezek, és száz visszahívó szó kiáltja: Ne menj! Maradj!

De nem szabad látnom, nem szabad hallanom, mert különben nem tudom eltépni a szálakat, amelyek fognak!

Meg kell mosakodnom, mert a szemeim vörösek a sírástól. Igen nyomott hangulatban vagyok. A bizonytalanság érzése nehezedik rám. Félelemérzés, mert a gyermekkor óta megszkott környezetből indulok az ismeretlen felé. Ösztönösen maradnék. Árvának, elhagyatottnak érzem magam.

Milyen könnyű volt azon a napon elénekelni:

„Elmegyek én innen könnyen

Ki sem csordul tán a könnyem...”

Bizony hogy nem könnyen, de nagyon nehezen indulok. Bizony, kicsordult a könnyem, amikor a „Rácsos kapu” becsukódott a hintóm után.

Jó volt a tiszta kék égre feltekinteni, amely most biztatóan mosolygott.

Június 8.

Tegnap érkeztem. Először is lakás után kellett nézni. A megszokott életmód még bennem van. Ami előttem áll, az csupa homály.

Lakást keresni... Micsoda abszurdum még kimondani is! Ilyen

még nem fordult elő az életemben! Az első gondolatom: szálloda. De hamarosan eszembe jutott, hogy én már nem grófnő, hanem munkásnőjelölt vagyok, aki ilyen fényűzést nem engedhet meg magának: - Szálloda! Oda majd csak akkor, ha minden kötél szakad.

Annyit tudtam, hogy van egy igen egyszerű módja a lakáskeresésnek. Otthon reggelizés közben csupa szórakozásból az apróhirdetéseket szoktam olvasni. Hát abban volt minden csodabogár: házassági ajánlat, ingatlaneladás, viceházmester keresés, kávémérés eladó, mopszlisétáltatás, beteg macskák gondozása, kanárimadarat veszek, intelligens papagájt eladok, frizírozni házhöz jövök stb.... De volt kiadólakás- rovat is. Ki gondolta volna akkor, hogy lesz idő, amikor...

Vettem egy Friss Újságot, még a pályaudvaron, és leültem vele. De most nem a reggeliző asztalhoz, hanem egy üres padra. Most nem szórakozásból, hanem szükségből. Figyelmesen böngészni kezdtem az apróhirdetések rovatát. Szerencsém volt. Már az elején találtam egyet, ami hónapos szobát ajánlott. Csak meg ne előzzön valaki! - gondoltam, és azonnal elindultam a megadott címre.

Megnéztem a szobát. Első látásra megtetszett. Kedves kis fészek. Két ágy, két szekrény, négy szék, asztal, kályha, mosdó-állvány, tükör és egy kakukkos falióra. Kérdően néztem a háziasszonyra. Elértette a pillantásomat.

- Igen, két személyre van berendezve. Az a helyzet, hogy ketten is lakták, de egyikük elment. A hirdetést a hátramaradott tette közzé azzal, hogy ha megfelelő személy érdeklődik, adjam ki. Nekem ugyanis közömbös, hogy egy vagy két személy lakja, az ára azonos. Neki azonban nem mindegy, mert ha a lakbér kettő között oszlik meg, akkor neki is előnyösebb és az új lakónak is. Ha megfelel, akkor máris beköltözhető. A szobatársát nyugodt lélekkel tudom ajánlani. Igen rendes, jóindulatú, intelligens fiatal nő. Magát is megnéztem jól. Biztosra veszem, jól meglesznek egymással.

- Rajtam nem fog múlni. Akkor hát meg is egyeztünk, kérem tájékoztasson az árat illetően!

Negyedévre kifizettem a lakbér rám eső részét, és a ruháim kicsomagolásához fogtam. Délután megjött a szobatársnőm. Csinos, rokonszenves személy. A modora nyájas, megnyerő. A hatás, amelyet egymásra tettünk kölcsönösen kedvező volt. Később kiderült, egyidős velem. Tisztviselő egy konzervgyárban. Amikor kiderült, hogy én is szeretnék valahol elhelyezkedni, megígérte, hogy szólni fog az érdekemben, és ha munkaerőre lesz szükség, azonnal közölni fogja velem.

Június 9.

Margit – ez a neve – hamarosan szavának állt. Sikerült – mondta, amikor hazaérkezett –, de sajnos csak segédmunkásnak tudom egyelőre elhelyezni a csomagolóban. Kedvezőbb munkakörben jelenleg nincs üresedés. Ha ezt hajlandó vállalni, akkor – kérdően tekintett rám –, akkor...

- Vállalom, egyrészt mert nincs időm kedvezőbb alkalomra várni, másrészt mert fizikai munkásként akartam elhelyezkedni.

Kétkedő pillantást vetett rám, de nem tett semmilyen észrevételt.

- ... akkor – fejezte be a félmondatot –, hétfőn már jöhet is velem a gyárba.

- Köszönöm, maga igazán jó! Jó, hogy szólt az érdekemben! Azt se tudja, nem vall-e velem szégyent.

- Tudom, hogy nem! Látom, kinek az érdekében szóltam. Már csak azért is meg fogja állni a helyét, mert szüksége van a pénzre. De még inkább becsületből, hogy én ne piruljak maga miatt. Egyébként – hárította el magától a köszönetet –, a magam érdekét is néztem, hogy ne egyedül fizessem a házbért.

- Jó, akkor hát a bizalmát köszönöm!

Június 10.

Mikor Margit hazajött, egy szép horgolt asztalterítőt és két finom zsebkendőt talált az ágyán.

- Hát ezek hogy kerültek ide, kié, és ki tette ide?

- Én tettem oda, és a magáé, azzal a doboz macskanyelvvel névnapi ajándéknak, ha elfogadja jókívánataimmal együtt.

- Maga nekem? De hát miért? Most én kérdezem, megérdemlem-e?

- Már meg is érdekelte. Munkát szerzett nekem.

Ezenkívül együtt lakunk, és ...

- ...és ez egyik sem jelent semmit, egészítette ki Margit kissé csalódottan. Ha egyéb oka nincs, csak a jókívánságát fogadhatom el. Egyebet nem. Megfizetné azt, ami nekem se pénzembe, se fáradságomba nem került?

- Igaza van, nem jól fogalmaztam. Egyéb oka is van, csakhogy ilyen rövid ismeretség után azt nem mondhattam a hízélgés látszata nélkül. Az első perctől rokonszenves nekem, és meg is szerettem.

- Így már másképpen hangzik! Ezen a címen már elfogadom tőled! Főképpen azért, mert én is megszerettelek. Gyere, hadd csókoljalak meg!

De nem várt, hanem odalépett hozzám, és jobbról-balról megpusztilt.

- Ezt megünnepeljük! Ma az én vendégem leszel, csapunk egy lukulluszi lakomát.

Bizony szerény volt az a lukulluszi lakoma! Félbarna kenyér, oldalas, fejhús, savanyú paprika, két üveg barna sör. Jó étvágygyal fogyasztottuk, a hangulatot emelte, hogy a barátságunk erősödött. Később Margit kávéfőzött a gyorsforralón, és sokáig elbeszélgettünk. Csak miután a magázás megszűnt, tűnt ki Margit kedves közvetlensége. Más volt ez, mint a kastélybeli magányos estéim, ahol nem volt kihez szólnom.

Most, hogy abból a megszokott világomból száműztem magam, oda már nem, ide pedig még nem tartozom, megnyugtató érzés, hogy találtam valakit, aki lélekben is közel van hozzám.

Más volt ez a beszélgetés ebben a meghitt fészekben, ahol a szavakban a szív is jelen van, mint a szalonok fényes termében, ahol a beszélgetés időtöltés csupán, mert nem lelket, hanem csak szavakat cserélnek, és idegenek maradnak, habár ismerik egymást.

Június 12.

Dolgozom. Gyors kézmozgást igénylő munka. A napi teljesítmény meg van határozva. Persze még nem megy olyan gyors-

san, mint azoknak, akik már benne vannak a gyakorlatban. A munka egyszerű, csupán beidegzett kézmozgást igényel. Azt hiszem, rövidesen menni fog.

Délután meghallottam, amikor az előmunkásnő halkán odasúgta a mellettem dolgozónak: Elég szépen halad, gyorsan tanul! Rólam lehetett szó, mert láttam, hogy közben felém int a szemével. Lehet, azt akarta, hogy meghalljam. Az is lehet, hogy a dicsérettel akart gyorsabb munkára biztatni. Nem kutattam az igazi hátterét a dolognak, de az elismerés jólesett. Önbizalmat adott holnapra.

Június 17.

Jól megy már a munka. Úgy dolgozom, mint bárki más. Iparodom jól viszonyulni a társnőimhez. Kerülök mindent, ami nézeteltérésre adna okot, ez az ő részükről is megvan. Keveset beszélek, még nem találok el a természetes hangot. Nem az vagyok, ami ők. Nem is merek kezdeményező lenni, hiszen oly sok minden ismeretlen még előttem. De készségesen válaszolok minden kérdésre, és szívesen segítek bárkinek, ha szüksége van rá. Mégis hallottam már suttogó megjegyzéseket a háttam mögött: Úgy jár-kél, mint egy grófnő! Én pedig azt hittem, hogy mindent otthon hagytam. Nem a grófnői viselkedést hoztam magammal, hanem a velem született természetes mozgást, testtartást. Ezt csak rövid időre lehet megváltoztatni, mint ahogy a színész teszi a szerepe követelménye szerint, de az ember véglegesen levetkőzni nem tudja.

Június 18.

Margit különleges nő. Sokat beszélgetünk esténként kézimunkázás mellett. Nem beszélhetek az előéletemről. Ő nem kérdezősködik. Igen tapintatos. Megelégszik általános témákkal, és nem tereli személyes dolgokra a szót. Feltűnt már neki irodalmi és más téren való jártasságom, de elfogadta, hogy sokat olvastam.

Annyit tudunk egymásról, hogy én árva vagyok, ő pedig félárva. Az anyja vidéken él, kis gazdasága van.

Június 25.

Ma kaptam meg az első fizetésemet. Olyan büszke vagyok rá, mint Nagy Péter cár arra a rubelre, amelyet mint favágó keresett álruhában. Azt a rubelt aztán kifúratta, és aranyláncon viselte a nyakában. Azt mondta: Ez az egyetlen rubel, amit munkával kerestem.

Hát én ezt nem tehetem, mert nekem kell a forint. Bár aranyláncom nekem is volna, de a forintot nem használhatom emléknem! Most ismerem meg a pénz értékét, amikor nem áll rendelkezésemre korlátlan mennyiségben. Az új helyzetem megkívánja, hogy tájékozódva legyek az árak felől. Most már tudom, hogy a mai takaróm igen rövid, hát nem nyújtózkodhatom tetszés szerint, mert megfázna a lábam.

Június 26.

Ceruzára vettem a fizetésemet, hogy mennyi jut egy napra. Könnyű volt megállapítanom, hogy elképesztően kevés, ha arra gondolok, hogy milyen jelentős összegeket adtam ki azelőtt jelentéktelen dolgokra. No, a sorompót már leengedtem, és nem is nyitom fel! Sőt azt a kis napi átlagot sem költhetem el egészen, mert tartaléknak is kell maradni. Bizony nevetségesen kevés, de ha egyszer felégettem magam mögött a hidat, nem megyek csónakkal a túlsó partra pótlásért. Annyival kell számolnom, amennyi van!

Június 28.

Lefokozott igények között élek. Belenyugvásra kényszerít a tudat, hogy a nagyobb igényeket nincs miből fedezni. Volna ugyan, mert van pénzem. Élhetnék úgy, ahogy eddig, éppen csak dolgoznék műkedvelésképpen. Ha megunom, hát vár a kastély. Visszatértem külföldről... Ki vagy mi akadályozna meg ebben?

Hogy ki? Senki. Csak én magam.

Hogy mi? Semmi. Csak a becsület.

Azt fogadtam, hogy kijárom az alapfokú egyetememet, hogy a munkám után akarok élni. És ha tudni akarom, milyen a nép

élete, akkor nekem is annyiból kell élnem, amennyit keresek! Van pénzem, de ahhoz nem nyúlhatok. Úgy kell vennem, hogy nincs! Azzal a pénzzel a becsületedet is elkölteném! Ezért reggelim egy szelet vajas kenyér, egy csésze tea. Ebédem valami hentesárú, a vacsorám valamelyik kifőzdében költöm el. Uzsonnám megint csak vajas, vagy zsíros kenyér, amit bekapok csak úgy munka közben. Csak a vasárnap kivétel, amikor megválasztom az ebédemet a közeli vendéglőben.

Július 2.

Margit rokonlátogatóba ment, és azt mondta, lehet hogy csak uzsonnatájban jön vissza. Így egyedül mentem a vendéglőbe, ahova kettesben szoktunk járni ebédelni. Az ebéd előtti egyedüllét unalmát azzal űztem el, hogy matematikai feladatokat oldottam meg, hogy ne essek ki a gyakorlatból. Ebédelni mentem. Gondoltam, majd ha visszatérek, folytatom tovább. A papírokat otthagytam művészi rendetlenségben az asztalon. Ebéd után, mivel szép volt az idő, sétálni indultam. Mikor hazaértem, Margit már otthon volt, és a papírjaim fölé hajolva találtam.

- Hát te ehhez is értesz?

- Egy kicsit.

- No hát ezt is jó tudni!

Akkor nem sejtettem, hogy Margit mire gondol, és azt feleltem: Mindig jó, ha valamit tud az ember. Esetleg úgy is adódhat, hogy hasznát veheti.

- Persze –, mondta Margit, és másról kezdett beszélni.

Július 5.

Nemegyszer kísértés fog el a kirakatok előtt. Látok valami szépet, és feltámad bennem a birtoklási vágy: No, menj be hát, és vedd meg! Mi akadály van? Mindig van nálad pénz! És már ösztönösen indulok az ajtó felé, mert a tudatom alatt még a korlátot nem ismerő világomban élek. Hiába vontam rá fátyolt. Igen, megszokott, öntudatlan mozdulat, amikor a kilincstre teszem a kezem. De mindig idejében megszólal a figyelmeztető hang.

- Mit akarsz? Megállj! Hát elfelejtetted, hogy te már nem vagy grófnő? Hogy te munkáslány vagy, akinek a keresete nem teszi lehetővé, hogy ilyen dolgokat vásároljon. Mit eszel holnap? Neked kenyérre kell a pénz! Megveheted persze akkor, ha lassan összekuporgatod az árát, mint más! De azt meg fogod nélkülözni, mint más! Te lassan keresed a pénzt, hát nem is költheted gyorsan! Nehéz volt az elhatározás, megtartanod még nehezebb lesz! De az erős lelket az jellemzi, hogy saját magára is rá bírja erőszakolni az akarát. Ha egyszer előre indult, nem tekinget hátra. Az erény próbaköve a kísértés. Elválik, erős lélek vagy-e hát, állod-e a próbát! Ha az vagy, akkor már csak egyszer leszel grófnő, akkor, amikor egy házhelyre való, és egy családi ház felépítéséhez szükséges összeg visszatartása mellett hivatalosan lemondasz minden jövedelmedről a szegény sorsú jótanuló diákok, az árvák, a nehéz helyzetű új házasságok részére. És akkor, de csak akkor mondhatod, hogy: Felégettem magam mögött a hidat.

Ilyenkor a kezem lassan lesiklik a kilincsről, és úgy megyek el onnan, mint aki valamilyen bűnt akart elkövetni.

Július 12.

Egy hete már, hogy nem nyitottam fel a naplót. Némi keserűséggel azt gondoltam, hogy egy munkás eseménytelen életéről nincs mit írni. Rá kellett jönnöm, hogy éppen a névtelen, szürke árnyak egyhangúnak gondolt életében folyton vannak olyan dolgok, amelyekből sok naplót meg lehetne tölteni.

Azoknál, akiknél a pénzhány nem játszik szerepet, jelentéktelen semmiségnek számít például a lakás, de itt, ahol lemondásból áll az élet, óriási jelentőségű az ilyen semmiség. Elérhetetlen ábránd után nem futhat a kitaposott cipőjük lába! Itt élettragédiák játszódnak le, ifjú szívek álma és vágya foszlik semmivé, házasságok mennek szét, mert nincs lakás! Drámai embersorsok világa ez! Nem jelmezbe öltözött színészek játszanak, hanem a mindennapi dráma valódi szereplői, akiken a rongy nem jelmez, hanem sokszor ünnepi ruha. A síró anya és

a szoknyájába kapaszkodó gyermek könnyei valódiak. Ezen a különleges színpadon mindenki tökéletes hűséggel játssza a szerepét, amelyet az élet ír nekik.

Milyen tapsot aratnának, ha műértő közönség látná őket! De nem látja!...

Akik látják, azok maguk is sírnak, és nincs kedvük tapsolni!

Le kell feküdnöm, fáj a fejem!

Július 15.

Folytatom, ahol abbahagytam. Ez még viszonylag a jobb világ, amelyben úgy-ahogy megélnek máról-holnapra az emberek. De van egy másik világ is, a munkanélküliek szomorú világa. Ők Róbert bácsi konyháján élnek, ahol úgy sorakoznak a megszokott időben az emberi méltóságukból kivetkőztetett emberek, mint az éhes kutyák a szemétdombon, ahova vetni szoktak valamit, amin elragódhatnak. Színes világ...

Kilakoltatott családok a kapuk alatt vagy a lépcsőházban, a mellékhelyiségek előterében. Csecsemőjét ölében tartó, könnyeit hullató anya, körülötte síró apróságok, maga elé meredő komor, ökölbe szorult kezű apa. Ékesszóló társadalmi kép! Nem kell hozzá magyarázó szöveg.

Van-e szükség Dantét olvasni, amikor itt élő képekben látható a pokol?

Vagy miért menne Indiába valaki a páriák életét tanulmányozni, mikor helyben láthatja a peremvárosokban, sőt a bőség és jólét közvetlen szomszédságában azzal a különbséggel, hogy ezek a honi páriák nemcsak éheznek, hanem fáznak is... Itt, a tejjel-mézzel folyó Kánaánban, mert munka nélkül vannak! De ki látott már éhező milliomost, kegyelmes vagy kegyetlen urat, pedig azok is munkanélküliek...

Egyik rétegen a pokol átka, a másikon egyházi áldás! „Minden jól van ezen a világon!” - mondja gúnyosan Voltaire a Candide-ban, és az alaptalan optimista világnézetet gúnyolja. Mivel Magyarország is ezen a világon van, itt is jól van minden...

Aztán itt van az ínségmunka szánalmas intézménye!

Miért szentesíti a társadalom a nyomort? Miért száll örökségül fiú- és leányágon egyaránt? Azért, hogy legyen valamihez joga a népnek is, amire nem tart igényt a felső tízezer?

Július 20.

Nem nyúltam még a magammal hozott pénzhez. A keresetemből élek, nem mintha így az élet ideális volna, de van-e jogom kivételes lénynek tartani magamat, hogy nekem több jár, mint másoknak? Nem mernék igennel felelni! A dolgozók sorsát kell élnem, ha meg akarom tartani a becsületemet önmagam előtt!

Július 24.

Tegnap azt kérdezte Margit, meg vagyok-e elégedve a munkakörömmel.

- Azzal kell megelégedni, ami van, feleltem kitérőleg. Az a lényeg, hogy dolgozom.

- És ha jobb körülmények közé kerülnél? Úgy értem, könnyebb munka, előnyösebb fizetés.

- Természetes, hogy örülnék, de az ember ne tápláljon hiú ábrándokat, mert csak ront a hangulatán, ha nem valósulnak meg az álmai!

- Hát, az igaz! Akkor nem éri az embert csalódás, vagy ha mégis, az kellemes lesz. Azért nem szóltam eddig, nehogy csalódás érjen téged. Most már biztos a dolog, beszélhetek.

Emlékszel, a múltkor azt mondtam: Ezt is jó tudni!

- Emlékszem.

- Nos – folytatta Margit –, te bizonyára azt hitted, arra gondolkodok, jó hogy tudsz számolni.

- Mi egyébre gondolhattam volna?

- Én úgy értettem, jó, hogy én is tudom, hogy értesz a matematikához. Hát jó, hogy megtudtam! Milyen iskolai végzettséged van?

- Érettségim is van.

- Érettségid is? Ezt úgy is lehet értelmezni, hogy azon kívül más is... No, semmi... Arról van szó, hogy a bérelszámolásban

üresedés van. Úgy hiszem, több tudást igénylő helyen is megfelelnél, de első lépcsőnek ez is jó lesz! No, vállalod?

- Vállalom, de miért nem használsz fel a magad javára ezt az értesülést?

- Én meg vagyok elégedve a helyemmel, és a pénzem ott sem lenne több. Tehát hétfőn összecsomagolsz a csomagolóban, és jelentkezel az új munkahelyeden!

- Köszönöm, kedves Margit! Te megint sokat tettél értem. Megint sokat adtál nekem.

- Semmit sem adtam! Te adtad magadnak azzal, hogy képes vagy erre a munkára.

- De te juttatsz hozzá, és így végeredményben te adsz mindent.

- Ne túlozd el a dolgot! Beszéljünk másról!

Augusztus 1.

Még egyszer voltam grófnő. Addig, amíg megtettem azt a bizonyos intézkedést a házhely fenntartásáról és annak az összegnek a kikötéséről, amely elegendő egy ház építésére. Az összeget az általam kívánt időpontban vehetem fel. Esetleges kívánságomra a telek árát is pénzben kapom.

Most nem szólalt meg az a bizonyos belső hang. Ennyit nyugodt lélekkel örökölhettek. Ennyit nyugodtan átmenthettek a múltból, amelynek a végére pontot tettem. Ezzel a lépéssel véglegesen legördült a függöny a grófnő Valéria után, és helyébe a munkásnő Valéria lépett.

Most hát elmondhatom, hogy felégettem magam mögött a hidat.

Vége az úri komédiának!

Vica bizonyára azt mondaná: Bolond vagy te, Pajtás kisasszony!

Augusztus 5.

Nem sokáig maradtam a bérelszámolásban. Margitnak igaza volt, a második lépcsőfokra léptem. Hanem az igazán a véletlen műve volt!

Déli szünet idején azon vitatkoztak a kolléganőim, hogy mit jelenthetnek azok az angol és francia mondatok, amelyek az

olvasott regény egyik vagy másik lapján vannak, de a jelentésük nincs megadva a lábjegyzetben. A magyar szöveg alapján próbálgatták kikövetkeztetni, hogy mi lehet az értelme azoknak a mondatoknak. De nem tudtak megegyezni, mert az értelmezések eltérők voltak. Továbbra is tág tere a találgatásnak anélkül, hogy megbizonyosodtak volna a véleményük helyességéről. Én nem szóltam bele a vitába. Összecsomagoltam a maradék élelmet, és munkához fogtam. Nem akartam kérkedni a nyelvi tudásommal.

- Magának mi a véleménye ezekről a mondatokról? - fordult hozzám az egyik. Mi lehet a jelentésük?

- Le kellene fordítani a szövegeket, és akkor...

- Az ördög vigye el az egészet, hát ennyit mi is tudunk, de ki fordítsa le, és mikor?

- No, ha ezzel szívességet tehetek, majd én lefordítom. És lefordítottam nekik mind az angol, mind a francia szöveget.

- És maga nem is szólt arról, hogy mit tud, mondta valamelyik.

- Nem kérdezte senki, feleltem mosolyogva.

Augusztus 10.

Ma délután megszólalt a telefon. Valéria! – szólt, aki felvette a kagylót –, magát kéretik, menjen az igazgatói irodába!

- Üljön le, kérem! - szólt az igazgató, amikor beléptem. Megmondom, hogy miért kérettem. A napokban éppen akkor mentem arra, amikor szövegmagyarázatot tartott az irodában a kolleganőinek, és én a nyitott ajtón végighallgattam az egészet anélkül, hogy maguk észrevettek volna. A helyzet a következő. Gyárunk fejlődésével a külföldi kapcsolatok is szélesednek, és ezzel egyidejűleg a levelezési anyagunk is növekszik. Véletlenül tudtam meg, hogy Ön beszél angolul és franciául, és ahogy megítéltem, úgy beszél, hogy nem kell ajánlólevél. A mondott okok szükségessé teszik egy angol-francia levelező alkalmazását. Ha vállalja ezt a munkakört, akkor nem kell hirdetés útján keresnem a megfelelő személyt. Tehát igen vagy nem?

Mit mondhattam volna mást, mint hogy igen...

Augusztus 13. Vasárnap

Margit látogatót kapott unokabátyja személyében.

- Gergely! Ugyancsak ritkán mutatod magad nálam, kedves rokon! - Ezt követően bemutatott bennünket egymásnak.

- Hiszen tudod, hogy vidéken dolgoztam eddig. Egy hete vagyok csak a városban, de a jövőben majd pótolni fogom a mulasztásomat. Majd meg is fogsz unni, fűzte hozzá tréfásan Gergely.

- No, majd meglátjuk, hogy eljutsz-e az ajtómutatásig, szólt Margit mosolyogva.

Kellemes hangulatban telt az idő. Sok mindenről beszélgettünk, és amikor Gergely elment, jó hangulatot hagyott hátra.

Augusztus 15.

Az anyagi helyzetem lényegesen megváltozott. Most már nem kellene olyan megszorítással élnem, mint eddig, de azért minden eshetőségre számítva a kiadásaimban megmaradok az ésszerűség határán. Valamivel azért többet megengedek magamnak, mint eddig. Hanem az a több csak a feltétlen szükséges kiadásokra vonatkozik.

Augusztus 20.

Nem sajnálom, hogy szakítottam a régi világgal. Örülök, hogy el bírtam hagyni, hogy nem tartozom az eltartottak sorába. Örülök, hogy építő tagja vagyok a nagy emberi munkaközösségnek. Nem kísért már a múlt! A visszatérő emlékek nem bírnak a csábítás erejével! A múlt százazres évi jövedelme erkölcsi szempontból nem ér fel a havi keresetemmel. Olyan kincset nyertem cserébe, amit milliókkal sem tudtam volna megvásárolni, a lelki megnyugvást! Olyan cikk nem volt sem az ékszerüzletben, sem a női divatáruházban! A belső hang nem vádol már. Azzal a jóleső érzéssel ülök asztalhoz, és fogyasztom el az étkezem, hogy azt nem kapom, hanem a munkám megérdemelt gyümölcse.

Augusztus 21.

Gergely délutánonként is meglátogat bennünket. Szellemes társalgó, művelt ember. Megérzik a beszédén, hogy sokat olvas. Szerény, jó modorú fiatalember. Tud mulattatni, ha kell, de az alaptermészete komoly. Inkább elmélyedő ember, de tud vidám lenni anélkül, hogy ezért erőltetettnek látszana. Egy étteremben vacsoráztunk hármasban, utána sétáltunk, és nagyon jól éreztük magunkat.

Augusztus 25.

Ma délután a Váci utcában sétáltunk Margittal. Egyszer csak egy túlzott eleganciával öltözött urat látok, aki még oda sem érve hozzánk csodálkozó lelkesedéssel hadarja:

- Ó, milyen meglepetés! Jól látok? Kezét csókolom, méltóságos grófnő! Ó, milyen sok idő óta nem láttam! Úgy tudtuk, hogy külföldi úton van. No de megjött végre, és újra láthatjuk! Ó, milyen jó ez! Ismét megnyílnak a termei! Örülök, hogy elsőként üdvözölhetem, fújta egy lélegzetre és nyújtotta is már a kezét. Margit csak nézett, hol rám, hol a lelkendező, kifulladásra. Éreztem, hogy a hajam tövéig elpirulok. Olyan váratlanul ért ez a meglepetés, hogy pillanatokig szóhoz sem jutottam. De hamarosan összeszedtem magam.

- Uram – szóltam elutasító hangon -, tévedésben van! Nem ismerem Önt!

Az érdekes gentleman szinte kövé dermedten bámult. Bízást meg lehetett volna róla mintázni Lót feleségét, aki Szodoma pusztulására visszaneézve sóbálvánnyá változott.

- De az égre, kedves Valéria kisasszony – kezdte, amikor magához tért -, ne üzzön tréfát velem! Z. báró vagyok! De hát kell erre hivatkoznom? Hiszen...

- Sajnálom, Uram, én nem vonom kétségbe, hogy Ön valóban az, akinek mondja magát. Én azonban nem vagyok Valéria grófnő! Ismétlem, nem ismerem! Ön összetéveszt valakivel!

- Bocsánat, asszonyom! Tudom, hogy vannak csodálatos arcbeli hasonlóságok, de hogy a hang, a járás, az egész megjelenés azonos, nem akarok vitatkozni, de... de az...

- Uram, Ön kételkedik egy nő szavában?
- Ezer bocsánat – mondta zavartan –, nem akartam megsérteni, de ez a csodálatos hasonlóság... Még egyszer bocsánatát kérem! Jó éjszakát!
- Jó éjszakát, Uram!

Hazafelé indultunk. Szótlanul mentünk egymás mellett. Mind-egyikünk a saját gondolatával volt elfoglalva. Margit azt mondta, hogy egy beteg kolléganőjét kell meglátogatnia, és valószínű, hogy majd csak későn ér haza, és csak feküdjek le nyugodtan, ha álmos leszek! Éreztem, hogy valami árnyék suhant közénk. Ezen az estén nem beszélgettünk. Tudom, mikor jött haza, de ő nem kérdezte, alszom-e, és én nem válaszoltam...

Augusztus 26.

- Valéria – kezdte Margit miközben félretolta a kávéscsészéjét, és a kézimunkája után nyúlt -, volna valami, ami teljesen a te magánügyed, és nincs is jogom kérdezősködni, de van valami, amivel szeretnék tisztába jönni.

Te sohasem beszéltél az életeredről, és én nem kérdeztelek. Tiszteletben tartottam a hallgatásodat, megelégedtem azzal, hogy becsületes, jó lány vagy, és nekem hűséges barátnőm. Ma sem kutatom, ki, mi voltál azelőtt. Nem volt nehéz rájönnöm, hogy nem az alsó réteghez tartozol! Azt már az első nap tudtam, hogy nem a kapa mellől jöttél a városba, mert a műveltséget nehéz volna megjátszani. Hogy nem rosszul következtettem, az később beigazolódott. Ha valaki abban a korban van, mint te, és munkával kereste eddig a kenyerét, elkerülhetetlen, hogy beszéd közben ne szóljon az előző munkahelyeiről, munkájáról, munkatársairól, mint ahogy én is meséltem róluk neked. De te nem beszéltél soha ilyesmiről, mert ilyen élményeid nem lehettek! Vagyis, nem kerülgetem a szót, nem dolgoztál sehol sem! De ez csupán a tény megállapítása. Hogy nem alulról jöttél, azt elárulta a műveltséged mellett a jómodorod, a választékos nyelvezeted, és mindig udvarias magatartásod. Dicséretedre legyen mondva, megálltad a helyed a nehéz fizikai munkában úgy, mint bárki más.

Nem panaszkodtál soha. Gondolom, ha még mindig ott volnál, akkor sem tennéd. Mondom, ma sem kutatom a titkaidat, de a történetek után tisztázni kellene valamit! Ha neked valami oknál fogva kellemetlen, nem vagy köteles választ adni, de most megkérdezem. – Kinek lettem én annak idején, és kinek vagyok most a barátnője? A grófnőnek, aki fensőbbbbséges nyugalommal tudomásul veszi a valakivel való egymásra utaltságát, és az együttlakást, de lelkében semmi köze hozzá? Vagy a csomagolólánynak, vagy annak, aki most vagy? Olyan igazi barátnőm vagy-e, mint amilyennek mindig is tartottalak? Most sincs köztünk semmi elválasztó árnyék?

Letette a kötést, de várakozóan nézett rám, becsületes kék szemével.

- Kedves Margit, vártam ezt a kérdést! Be kell látnod, hogy várnom kellett. Én nem kezdettem ezt a tisztázó beszélgetést. Ha azt teszem, az csak megerősített volna téged a kételkedésben. Hallgatnom kellett, de most beszélni fogok, de a lehető legrövidebben. Ne törődj te azzal a homállyal, amely körülveszi a személyemet! Nem lényeges, hogy ki vagy mi voltam azelőtt! Csak az a fontos, hogy mi vagyok, amióta ismersz. Én nem akartam csalódást okozni senkinek – kivéve a tegnap esti urat –, de legkevésbé neked, akinek olyan sokat köszönhetek. Te Valériának, a csomagoló lánynak lettél, és Valériának, a jelenlegi értelmiségi dolgozónak vagy a barátnője, aki igen nagyra értékeli ezt a kapcsolatot. Ez az én részemről mindig bensőséges volt, és sohasem átmeneti jellegű, és nem is lesz az, ha rajtam múlik. Az a barátnő vagyok, aki sosem nézett fensőbbbbségesen rád, hanem olyan testvéri szeretettel, mint most. Ha elhiszed, és elég ennyi, amit mondtam, akkor felejtsd el, hogy akaratlanul csalódást okoztam neked! Ha elég ennyi, akkor gyere és csókolj meg!

Margit rám nézett. Láttam, hogy a pillája sűrűn rebben, és könnyel telik meg a szeme, aztán hirtelen felkelt nem törődve azzal, hogy az öléből földre hullott kötésre tapos, odajött, átölelt.

- Ne haragudj, mondta, és megpusziltuk egymást. Aztán félíg nevetve, félíg sírva mosolyogtunk és szent lett a béke.

Augusztus 27. Vasárnap

Kirándulni voltunk jó messze, ahova nem ér el a nagyvárosi élet zaja. Sokat barangoltunk a hegyek között. Gyönyörű vadregényes tájék. A sziklás hegyek komoran tekintettek a Duna kék csíkjára. Az évszázados faóriások susogtak egymásnak levélnyelve, amit talán csak a madarak értenek, és ők adják tovább füttyszóval egymásnak. A zöld boltívek alatti csendben szentségtörésszámba megy a hangos beszéd. Suttogásra kényszerül az ember. Olyan érzés fogott el, mint a székesegyházak boltozatai alatt, ahol kicsiségére eszmélve némán áll az ember. A fák egyes levelein már a közelgő elmúlás sárga-piros lázrózsái égtek. Szinte fájdalmasan szép mindez! Érezni lehet, hogy az ősz előhírnöke kezdi búcsúztatni a nyarat. Hazafelé betértünk egy kertvendéglőbe, ahol zene is volt. Mindketten táncoltunk Gergellyel. Kitűnően tud táncolni!

Augusztus 29.

Gergely nem csak vasárnap, de köznap délutánonként is eljár hozzánk. Igen szépen tud gitározni. Margit és én énekkel szoktuk kísérni. Margitnak kellemes alt hangja van. Van úgy is, hogy én hegedülök, Gergely gitározik, és Margit énekel. Szépek ezek a délutánok. Úgy látszik, Margit még nem jutott el odáig, hogy megunja Gergelyt. Én sem tartok még ott! Persze Margitnak rokona, és talán azért örül neki. Én meg annak örülök, hogy nekem nem rokonom! Hiányzik, ha nincs itt...

Augusztus 31.

Sose szerettem, ha valaki füre-fára esküdözik. Vannak, akik szinte dobálóznak vele. „Esküszöm neked!” Az ilyen semmitmondó esküdözést eleresztem a fülem mellett. Azért esküszik az ilyen, mert érzi, hogy amit mond, nem hiteles. Arra nem gondol, hogy az esküjével együtt sem ér semmit a szava. Akit úgy ismernek, hogy az állításához nem fér kétség, annak nem kell esküvel erősíteni a szavát! Jézus azt mondta: Ne esküdjete sem az égre, sem a földre, mert az ég az Isten ülőszéke, a föld pedig a lábának zsámolya! Ne vegyétek fel hiába az Ő

nevét, mert büntetés nélkül nem hagyja azt az Úr. Csak ennyit mondjatok: Igen, igen vagy nem, nem! Ha Gergely azt mondja valamire: Igen, én láttam, vagy én nem hallottam, akkor az annyi, mintha megesküdtött volna a Bibliára tett kézzel.

Szeptember 1.

Megfogadtam a belső hangnak, hogy nem használom fel a diplomámat. Nem is volt rá szükség. Az igazgató az amerikai elvet vallja, hogy „Ha tudod, csináld!”, és nem is kért tőlem papírt. Megelégedett azzal, hogy a gyakorlat igazolt. Nem kerestem ezt az előnyösebb állást, amivel meg vagyok elégedve. Most már éppen olyan jogosnak tartom az adottságaim előnyét felhasználni, mint ahogy a polgári családok tanult gyermekei teszik. Ha mégis arra kényszerítene valami, hogy igénybe vegyem a diplomámat, bűn lenne az? Nem hiszem! Az is kenyérkereső álláshoz juttatna, és nem a könnyen hulló milliókat jelentené. Talán az a szigorú belső hang sem tiltaná már...

Szeptember 5.

Gergely az a férfi, akire azt szokták mondani, hogy leányálom. Középtermetűnél valamivel magasabb, széles vállú, kisportolt, atlétaszerű jelenség. Igazi férfi. Egyébként műszaki rajzoló. Azon gondolkodom, hogy tud bánni a könnyű rajzeszközökkel? Nehéz kovácspöröly inkább illene az erős markába, mint a vonalzó vagy a körző.

Nem kimondott férfiszepség. Egyáltalán nem egy Adonisz! Ha az arca részleteit nézem, nem is mondható az egész arányosnak. És mégis egészében tekintve van benne valami, ami vonzóvá teszi. Nagy szerepe van ebben a meleg tekintetű dióbar-na szemének. És az a tekintet akkor is ott marad, amikor ő már elment. Behunyt szemmel is látom...

Visegrád, Szeptember 10. Vasárnap

Csak úgy kutya-futtában írom ezeket a sorokat, míg Margit Gergellyel csatangol, aki a várrom részleteit rajzolgatja serény igyekezettel. Szép napsütés aranyozza be a tájat. A Duna úgy

csillog, mint valami kékekszürke óriáskígyó.

Bámulom ezt a még romjaiban is hatalmas várat. Emberfeletti munka lehetett felépíteni! Elgondolom, hogy milyen sok görnyedő jobbágy verejtéke hullott ezekre a barna kövekre. Mennyi sóhaj, mennyi elharapott, félig vagy suttogva kimondott szitok vagy átok fűződik a kövekhez! Talán ma is őrzik azokat a sóhajokat a kövek közötti rések, árkocskák, amelyeket eső mosott, fagy porlasztott, mélyített. Amit ma látunk, már csak töredékes maradványa a várnak. A nagyobb részét megette már az idő.

Ez hát az a vár, amelyről búsongva írta a költő:

„Visegrád, Visegrád, hol hajdani fényed?”

Azt már csak én teszem hozzá: Igazságos Hollós Mátyás, itt lebeg-e a szellemed valahol Visegrád megbarnult romjai között?

Szeptember 15.

Nem értékelem többre magamat annál, amennyit valóban érek. Az erkölcsi elvem békésen együtt élni a közösséggel. Tiszteletben tartom a magántulajdont, nem rágalmazok, tudatosan nem bántok meg senkit, és ha módomban áll, segítek embertársaimon. Nem vagyok szent, de pogány sem vagyok. Nem vagyok sem jobb, sem rosszabb, mint más. Nem akarok összeütközni sem az emberi törvénnyel, sem a saját lelkiismerettemmel.

Szellemi téren? A felfogó képességem nem éppen lassú, de nem is vagyok zseni. Az átlagnál jobb eredménnyel végeztem, ennyi az egész.

Ami a külsőmet illeti, ha a termetem nem is gazella, de arányos. A megjelenésem és a modorom jó. Az arcom? Mint amilyen a legtöbb. Se szép, se csúnya.

Mindig tárgyilagos voltam, ha összehasonlítottam magamat a cselédség leányaival. El tudtam ismerni, hogy vannak közöttük sokkal, de sokkal szebbek, mint én. Önáluk a szépség volt a vonzerő, mert egyebük nem volt. Nálam a szépséget másodlagos kérdéssé tette a pénz mint fő vonzerő.

Mégis, azok a szegény sorsú lányok mind megtalálták a párju-

kat a magukhoz hasonló nincstelenek között. A maguk módján boldogok is lettek. Már vannak, és még lesznek gyermekeik, akikről majd csak a sorozó bizottságon vesznek tudomást, és kapják meg az alkalmas vagy nem alkalmas minősítést. Lesznek majd névtelen építői a társadalomnak, amelyben az ő összevont nevük tömeg. Mostoha fiak az édes hazában.

Én nem találtam meg a páromat a magamhoz hasonlók között. Volt közöttük nem egy, akinek a nevéhez, rangjához pénz is tartozott, csak az a kellék nem volt meg, amit én kerestem, az igazi férfiasság.

Mindent összegezve nem vagyok hát valami hódító jelenség. Mégis az ösztönöm azt súgja, hogy nem vagyok közömbös Gergely számára. És azt mondják, a női ösztön nem csal. Egyébként több apró jel is arra utal, hogy figyel rám.

Még ha nem szeret is valakit egy nő, annyi hiúság mindegyikben van, hogy hízeleg neki, hogy hatással van valakire, hát még, ha az a valaki az ő számára sokat jelent! Nekem pedig...

A naplómnak csak megvallhatom, hogy szeretem Gergelyt!

Nincs sok látnivaló rajtam, mégis több esetben észrevettem, hogy Gergely titkon hosszasan figyel. És ahogy néz... Ó a nőknek kivételes adottságuk van arra, hogy a szemekből olvassanak!

Tegnap egy tábla csokoládét hozott nekem, és Margitnak. Én a csokoládét a mélyített vonal mentén hasábokra törtem, és egyet kettéharaptam, a másik felét az asztalon hagytam, amíg a kézimunkámat kerestem. A tükörből láttam, hogy Gergely a csoki másik felét megette. Miért éppen azt, amikor ott volt a többi érintetlen darab? És miért nem a Margitéból evett?

Szeptember 18.

Gergely most már olyan tartozéka a lakásunknak, hogy ha egy délután nincs nálunk, szinte üresnek tűnik a kis fészek. Minden délután megyünk valahova. A vasárnapi kirándulások pedig nem maradhatnak el.

Tegnap Szentendrén voltunk. Megnéztük Rab Ráby házát. Szegegy Rab Ráby! Teljes mértékben rászolgált erre a névre. Rabja volt a becsületnek, az adott szónak, és mivel az igazságért küz-

dött, egyik rabságból a másikba esett. Élete java részét a várme-
gyeház tömlőceiben töltötte, hol a magánzárkák örületet keltő
egyedüllétében, hol meg közönséges gonosztevők társaságában.
Ha meg tudja szegni adott szavát, ha nem hallja meg a nép fel-
törő jaját, ha el tud siklani a megfeszített igazság mellett, mint
mások, akkor nem lett volna latornak bélyegezve, és nem járta
volna a Golgota útját mindenkitől elhagyatva, sehol senkitől
meg nem áldva, de mindenütt lekönpve. Akkor keblükre ölel-
ték volna azok, akik a vesztét okozták. Akkor a földi boldogság
útján haladhat azzal a szép, szelíd lánnyal, aki szívből szerette.
Akkor nem lett volna áldozata annak a népnek, amelynek a
megváltója akart lenni.

Szeptember 20.

Nagyon szomorúak vagyunk. Gergely beteg. Kórházba kellett
vinni, tüdőgyulladásra van. Az orvosok mindent elkövetnek a
gyógyulása érdekében, de nem titkolják, hogy az állapota sú-
lyos. Remény még van, lehet hogy a fiatal és rendkívül erős
szervezet győzni tud a betegségen.

Szeptember 25.

Minden látogatási időt kihasználunk, és megyünk hozzá. Még
nem lehet megkönnyebbülten fellélegezni. A válság még nem
múlt el. Szorongó félelemmel nehezedik ránk.

Szeptember 28.

Gergely állapota változatlan. Nincs is mindig magánál. Ma
sem volt! Ha nézett is ránk, a megismerés fénye nem csillant
fel a szemében egy pillanatra sem. Kétségbe vagyunk esve.
Imádkozom olyan bensőségesen, mint még soha.

Szeptember 30.

Ma nincs látogatási idő. Leverten ülünk, alig beszélünk egy-
mással. A kézimunkához folyamodunk, hogy lefoglaljuk
magunkat valamivel. De hiába! Gondolatban Gergelynél va-
gyunk, és hol én, hol Margit téveszti el a kötést.

Október 1.

Gergely még mindig nincs magánál. Félrebeszél. A kirándulásaink emlékei kelnek életre összefüggéstelen mondatok formájában:

- Mivé lettél, Visegrád büszke vára? Csak romja vagy egykori önmagadnak. Halljátok, mit mormol a Duna? Evezzünk át a Dunán, lányok Nagymarosra! Ti persze nem értitek, mit beszélnek a kék habok. Nézzétek csak, ott jön Mátyás király, Rab Ráby sétál mellette. Ráby beszél valamit a királynak, bizonyos, hogy panaszkodik. A király bólint, és haragosan a kardjára üt, és belerúg egy kőbe.

- No, majd én igazságot teszek, nem úgy mint II. József!

- Már sárga-piros leveleket lehet látni itt-ott a fákon. Az ősz előhírnökei!

- Valéria, úgy szeretlek! Csókolj meg, édes! Te nem szeretsz, Valéria?

Szemem könnybe lábad a fájdalmas boldogságtól.

- Hát mégis csak szeret. - Margit jelentősegteljesen néz rém.

- És te még nem tudtad ezt eddig?

Október 4.

- Minden rendben van, kérem. – mondta a főorvos. – Most már kezekedem a beteg életéért. Győztünk. Azaz győzött az erős, fiatal szervezet. Rövidesen haza is mehet, de egy kicsit még jobb lesz, ha a mi felügyeletünk alatt marad. És még valamit. Ezt a papírlapot a nővér találta a beteg ágya mellett, ezzel a ceruzával együtt. Egy vers van rajta. A címe: Valéria. Megőriztem, nehogy elkallódjon. Hozzá kell tennem, hogy rendes körülmények között a másnak szóló nyitott levelet sem olvassuk el, de mint orvosnak kötelességem volt tudni, hogy nem búcsúlevél-e az az írás. Mert ha igen, akkor a rossz szándékában meg kell akadályozni a beteget. Hát nem búcsúlevél szerencsére, de igen fontos lenne, hogy annak a kezébe jusson, akinek szánta. Egy költemény, ahogy mondtam, de a negyedik versszaknál megakadt, és lehet, hogy a hiányzó sorok megoldásán gondolkodott, és közben elaludt,

és a papír, ceruza kihullott a kezéből. Egész idő alatt csak maguk ketten látogatták, és az állapotok felől is csak maguk érdeklődtek, amikor nem volt látogatási nap. Sem orvosra, sem orvosságra nincs szüksége, de igen üdvös lenne, ha az a bizonyos Valéria értésére adná, hogy nem a magas régiókban él, hanem itt van elérhető közelségben. Ez csak annyi veszéllyel járna, mint egy házasságkötés lehetősége. Kérem, itt van, tessék!

Nem mertem érte nyúlni, Margit vette át, és amikor az orvos elment odanyújtotta nekem.

- No, vedd el! Te vagy az a bizonyos Valéria. A papíron ez állt:

„Volnék a mélység lakója,
Te élhetnél fent a bérceken,
S fészked a csúcs magas orma,
Hová nem jut el senki sem,

Hová az út halálveszély,
S félig, ha más felmerészel,
Látva, hogy nincs semmi esély,
Visszafordul józan ésszel.

Hanem én feljutnék hozzád,
Lehoználak a földre...le!
Itt lenne nálam a hazád,
Télen is napfénnel tele.

Vagy meghalnék érted, édes,
De nekem az.....”

- Nesze, - nyújtottam át neki, amikor a versszak végére értem. Egy bizonyos Margitnak is el szabad olvasni.

- Jól van – szólt enyhén csúfolódva, mikor átvette –, te úgysem bírnád tovább olvasni, mert látom, hogy könnyes a szemed!

- Majd lehet még idő, amikor sírni fogsz te is, amikor nevetni szeretnél!

Kitéptem egy lapot a jegyzetfüzetemből, és amíg Margit olvasott, a következő sorokat írtam:

„Nem vagyok a bérc lakója,
Fészkem sem a csúcsok orma,
Nem sas, csak egy árva madár,
Ki fészkében párjára vár.
S az a fészek már készen vár,

Repülj oda, ha bír szárnyad,
Míg tűz a nap, dalol a nyár,
Míg zöld a lomb, el nem szárad,
Hogy ne legyen árva madár!”

Ezt a lapot is odaadtam Margitnak.

- Áldásom rátok! – mondta, amikor elolvasta. – Igen jól imádkoztatok ti ketten, hogy a sors összehozott benneteket. Ez a válaszers majd hamar meg fogja erősíteni koszorús költőd gyenge szárnyait, és repül majd még „lombszáradás előtt a fészek felé tűző napfényben dalos nyárban...”

Aztán vártuk Gergely ébredését, amely nemsokára be is következett. Amikor kinyitotta a szemét, örömmel üdvözölt bennünket, de mikor meglátta a takaróján lévő versét, igyekezett, hogy a vánkosa alá rejtse. Margit azonban anyáskodó mozdulattal lefogta a kezét, és nevetve mondta.

- Elkéstél, Gergely! A címzett már megkapta, sőt már válaszolt is rá expressz ajánlva. No de mire vársz, Valéria? Kézbesítsd a választ! Talán csókot is kap érte a postáskisasszony, és jólesik a borraaló... No, mi lesz hát azzal a kézbesítéssel?

Áadtam Gergelynek a kitépett lapot. Amikor elolvasta, rám nézett, és kételkedően kérdezte.

- Igaz ez, Valéria? Nem lázálom az egész?

- Két jelenlévő tanú bizonyítja, hogy nem hallucinálsz, és nem víziót látsz – mondta Margit –, vagy megcsípjünk talán, hogy elhiggyed? Hanem a múltkor valóban nem voltál magadnál, és lázálmodban azt mondtad: Csókolj meg, Valéria! Csókolj meg, édes!

Ha még mindig igényt tartasz rá, megkaphatod az édes Valériától, aki mint szelíd gerle itt van, és esze ágában sincs elröppenni, hanem meg hagyja fogni magát, ha akarod. Majd inkább elfordulok addig, amíg a követel és tartozik rovat ki lesz egyenlítve!

Október 8.

Gergely már harmadnapja itthon van, és bár nyomot hagyott az arcán a betegség, már kezd kisimulni, mint a pusztas homokján a keréknyom, amelyet napról-napra töltöget a szél. Hárman vagyunk a kis fészekben komoly beszélgetésbe merülve. Megállapodunk az esküvő időpontjáról, amelynek a halogatására nincs semmi ok. Hogy milyen körülmények között menjen végbe? Abban is hamar meghoztuk a döntést. Péter bácsi lesz az egyik házassági tanúnk, a másik valamelyik dédunokája. Ez elég érdekes és ritka esemény. Vendég? A háziasszony. Tehát mindössze hatan leszünk. Nem kell hát nagy sütés-főzés.

- Hát idáig csak könnyen eljutottunk – szolt Margit –, mivel megállapodni valamiben, még nem kerül pénzbe! Hanem – tette hozzá aggodalmasan –, más itt a fő kérdés! Ahhoz aztán pénz is kell! Ez a nehéz probléma a lakáskérdés. A házasságkötés csak házasságot jelent, de házat nem! Világos, hogy ezután már nem lehetünk hárman ebben a kis zugban, mert a házasságkötéshez kell ugyan két tanú, de a továbbiakban már egy sem kívánatos... Igazam van? – kérdezte pajzánul szokott vidámságával –, tehát ha lakás nem lesz – folytatta kegyetlen logikával –, akkor ház kell a házassághoz. Nahát, ehhez kelle-ne a pénz!

- Ezt is meg fogjuk oldani, Margit! Mégpedig úgy, hogy mind a hárman együtt maradunk anélkül, hogy zavarnánk egymást.

- De hogyan? – kérdezte meglepődve Margit.

- Úgy, hogy amint te is tudod, ez a kis ház eladó.

- Tudom, de...

- Te maradhatsz ebben a fészekben, és nekünk is marad annyi hely, hogy megférünk benne Gergellyel.

- De mondom, hogy ahhoz pénz kell! Ha nekem volna annyi

pénzem, nem lenne probléma! Amennyi van, azzal benne lennék a vételben, Gergely is, de a kettőnké összevéve is kevés.

- De hárman vagyunk! Vagy én nem jövök számításba?

- De igen! De most nem rólad, hanem pénzről van szó.

- Amennyit meg bírtam takarítani, jelentene valamit, de ilyen komoly összegnél nem sokat számítana. Nem is arra építetek! Ez a ház a külvárosban van, és itt a telkek nem olyan drágák, a ház is kicsi, tehát az ára sem lehet nagy.

- Ez mind igen szép – vetette közbe Margit nem kis malíciával –, logikád az van, ahogy látom, de azért nem adnak házat!

- A logikámon kívül van egy kis ingatlan örökségem is, ami azonnal értékesíthető. Van betett pénzem is, amelyet bármelyik pillanatban folyósítanak, ha szükségem lesz rá. És ha mindez nem fedezné a vételárat, van igen értékes bélyeggyűjteményem, amelyre abban a percben van vevő, amikor felkínálom. A ti pénzetekhez akkor is ráérünk hozzányúlni, ha minden kötél szakad.

- Jól van – mondta Margit –, idáig hát megvolnánk! Látom, igen bőkezű, és nagylelkű vagy. Mindent te akarsz adni. De nekem van egy kikötésem. Úgy kell vened, hogy van egy tartozásod, és azt az esedékesség napján ki kell egyenlítened olyasmivel, ami nincs, de lesz! Meg kell ígéred, hogy teljesíted!

- Megígérhetem, ha nem lesz nehéz teljesíteni.

- Nem lesz nehéz! Nem lesz nehéz, mert Gergely is segíteni fog, hogy hozzájuss ahhoz, amid még nincs, és amit én kérek!

- Jó! De mi lesz az?

- Várj, azt nem kell mindenkinek tudni! Majd megsúgom! – hozzám hajolt és ezt mondta: - Ha majd a kis Gergely vagy Valéria megérkezik, én leszek a keresztyanya.

- Mi az? Mit súgott az a boszorkány? – kérdezte Gergely kíváncsian.

- Hadititok! Ehhez neked nincs semmi közöd.

- De nagyon is lesz köze hozzá! Felelte Margit, és most már kiöttört belőle a nevetés úgy, hogy le kellett ülnie a szőnyegre, és meghempergett rajta, mint Vica a kukoricaföldön.

Gergely csak nézett, az egészéből nem értett semmit.

Október 22.

Tegnap megtörtént. Hatan voltunk a szerény ünnepi ebédhez. A két Somos, a volt háziasszony, és mi, a szokott hármas. Mindenkitől kaptunk ajándékot. A háziasszony visszahagyta a takaréktűzhelyt egy csomó konyhaedénnyel együtt. Margit ezüst evőeszköz és porcelán teáskészlettel lepett meg bennünket. Péter bácsi egy igen szépen kimunkált farkasfejes sétabotot hozott Gergelynek fényezett somfából. Én a dédunokától egy fából faragott kelyhet kaptam, remekül kidolgozott domborművekkel. Egy simára hagyott helyen ez a gonddal belevéselt ajánlás volt: Valéria kisasszonynak. Somos Bence. Zsuzsa néni, aki nem tudott eljönni, küldött egy nagyon szép matyóhímzést, és leánykorában saját kezűleg kimesterkélt – ma azsúrozottnak mondják –, hat zsebkendőt, és küldött még egy kockás iskolafüzetet, amelyben falusi ételek és tészták receptjei voltak, köztük a vakarcsé is.

Az a gyöngybetűs írás, ami Péter bácsi országházán van, ebben a füzetben is megtalálható. Nyilván valamelyik dédunoka írása. Kedves és hasznos ajándék, amely az én semminek mondható főzési tudományom miatt nagy segítségemre lesz. Az országház a legkedvezőbb helyre volt téve, és láttam, hogy sokra értékeli az alkotója, hogy a fő helyen van. Élvezettel füstölt a tajtékipipából, amelynek a makkja már kezdett meggypirosra színeződni. Amikor a pohárköszöntőre került a sor, kívánságomra a dédunoka kelyhével a kezében mondta el Péter bácsi. Azt már tudta Péter bácsi és a dédunoka, hogy Valéria grófnő hollétéről a faluban és a pusztán nem szabad beszélni, itt pedig arról nem, hogy Valéria azelőtt grófnő volt.

Pohárköszöntőjét tréfás komolysággal így fejezte be Péter bácsi: - Életemben még egy valamit szeretnék megfaragni, és ha Isten is úgy akarja, kellő időre el is készül. Az a valami egy bölcső lesz, és kívánom, hogy sok egészséges fiú, leány, unoka és dédunoka nézegesse majd abban a párnás kacsóját és rózsaszínű ujjacskáját.

Senki sem vette pajkos beszédnek a szavait.

Október 30.

A lakást otthonossá tettük amennyire bírtuk, de mégis idegennek tetszik. Hatalmas zsarnok a megszokás. Amikor hazamegyek, hacsak előre nem ellenőrzöm, hogy mit teszek, Margit kilincsét fogom meg, és nemegyszer ki is nyitom. Meghitt esti beszélgetésekre még mindig abban a kedves kis fészekben jövünk össze. Nem kizárólag megszokásból, hanem mert sok kedves emlék fűződik hozzá.

November 15.

Ketten bélelgetjük most már az új fészeket. Csakhogy még igen sok hely kellene, hogy meleg fészek váljék belőle. Sok hely, sok idő.

Kevés az, ami van, sok, ami nincs! De ami van, az a mienk. Ami nincs, az is a mienk. A mi gondunk, hogy miként lesz majd a nincsből van. És az a mi örömünk lesz! Van miről beszélgetni, van mit tervezgetni, és várni a vágy megvalósulását. Van életcél, összekötő kapocs az eskü és a szerelem mellé. Van közös gond, közös öröm, közös küzdelem, amely bajtársi szellemet alakít ki férj és feleség között. Az egymáshoz tartozás érzése, az összefogás, az egymást kiegészítő szövetség reményt ad a jövő küzdelmeihez, mert a kenyérkereső ember élete olyan hadszíntér, amelyen állandó támadásban van a szegénység. Ez ellen nincs más védelem, mint a remény! Nagy kincs a reménység a szegénységben, még akkor is, ha nem vezet teljes győzelemre. Erőt kölcsönöz, hogy ne kényszerüljünk megadásra!

November 20.

Azon gondolkodom, hogy mennyivel könnyebb berendezni fényűzően egy kastély termeit, mint szerényen egy ilyen kis házacskát. Igen, mert azt sok-sok szegény ember fizeti meg, ezt pedig csak kettő. De azért van különbség! Mi magunknak verejtékezzünk, ők másoknak...

November 21.

Dolgozó ember felesége vagyok. A nevének a felvételével végleg eltűnt nemcsak Valéria grófnő, hanem a hozzá tartozó családi név is, amely útmutatásul szolgálhatott volna a kutakodóknak.

November 25.

Ma eszembe jutott, és elolvastam a Betyár hátralévő részét. Nyugodtan olvastam. Nem vonatkozik már egyetlen felhozott vádja sem énrám! Nem kell hazug érveket keresnem önmagam igazolására. Kenyérkereső lettem, Solymos Gergelyné vagyok. A férjem nem diplomás ember, de igazi férfi, olyan amilyet hiába kerestem az én múltbeli világomban...

Szigetszentmiklós, 1967. december 12.

Lélekidézés

Sokszor foglalkoztam gondolatban azokkal az istenes lelkekkel, akik este-reggel, sőt napközben is imádkoznak.

Munkájukban imádság a nyitány, és amikor befejezik, ismét imádkoznak.

A jó Isten sokféle változatban hagyja el az ajkukat. Szép és dicsérő jelzők jönnek először, és amikor ezek az előfutamok elhangzottak, akkor következik az Isten neve. Az előfutamok hosszúsága attól függ, esőt kérnek-e, árvíztől félnek-e, vagy jégverés ellen kérnek oltalmat. Van, amikor megelégszenek ennyivel: Verje meg az Isten! Igaz, ezt teljes szívből, őszintén kéri.

Nem az a baj, hogy imádkoznak, nem ártanak azzal senkinek, még az utóbbi esetben sem, mert az Isten Péter kívánságára nem fogja megbüntetni Pált, mert az, hogy minden barátját végigszánthasson, ráforgott Péter vetésére.

Az imádság lehet szép, megható és fölemelő, de ha az Isten rájuk hallgatna, akkor az áldásból vajmi kevés jutna másoknak.

Azokról a lelkekről nem szólok, akik vasárnap hajnalban lopott takarmánnyal megrakott szekérrel térnek meg a határból, és azokról sem, akik az éj leple alatt a vetéseken legeltették az ökreiket, és a harmadik harangszóra farizeus arccal a templomba mennek.

Azokat sem idézem, akik hálát adnak Istennek a bőséges étkezésért, de kutájuk, macskájuk a szomszédok udvarán kóborol, hogy hátha lelne valami hulladékot.

Azokat a lelkeket szeretném idézni, akik nem károsítanak meg senkit, felületesen szemlélve „jó keresztyének”.

Mindig érdekelt ezeknek lelke. Nézzünk ezeknek a lelkeknek a rejtekébe!

Nem kell bűvös lámpa. A lelkek önmagukat megvilágítják cselekedetekkel, elejtett szavakkal, véleményekkel. Ezek az

ember legbensőbb énjét tükrözik. A lélek nyitott könyv lesz, olvashatunk belőle.

Az első lélek úgy van az imádsággal, mint a beteg a gyógyszerrel. Rendelésre szedi az imádságot, de nem evő-, hanem merőkanállal. Inkább képzelt, mint komoly betegsége miatt nem jár templomba. De ha néha mégis ágyban fekvő beteg lesz, papot hívat és felveszi az úrvacsorát.

De amikor nem érzi a halál közelségét, nem találja bűnnek, hogy másokat rágalmaz.

Anyagiakban nem szenved hiányt, de az ajtaját bezárja a kéregetők előtt.

Jön egy másik lélek. Megvan mindene, de azért mindig tele van panasszal. Retteg a jövőtől, noha minden aggodalma alaptalan. Ad ugyan a szegénynek, de hogy az alamizsna szerénységét indokolja, maga is panasszal áll elő.

Nemcsak egyénenként, hanem általánosságban is érdemes foglalkozni a lelkekkel.

Templomból jövet port rúgnának a nyomorgó szeme közé, hogy az ne lássa őket, vagy elfordulnak, hogy ők ne lássák, mert segíteni kellene rajta, ami ugye, nem gazdaságos.

Elmondok egy esetet a szenvedés iránti közönyről, amikor nem dobban meg részvétel a szív.

Házról házra jár egy fiatalságában is öregnek látszó nő. Nehezen veszi a levegőt, fullad. Első pillanatban látszik rajta, hogy tüdővésztes. Arcáról lerí a nélkülözés. Rányomta bélyegét a kítaszítottak hatalmas ura, a nyomor.

A nő valóban kítaszított pária.

Mint lány anya lett ott, ahol alkalmazásban volt. Egyedül lett áldozata a szerelemnek, mert a gyermekével együtt az utcára lökték. Egy időre eltűnt a faluból, de nem sokáig. Sehol sem talált menedéket.

Nagyon halvány reménnyel a szívében visszaindult oda, ahol a sorsa mellékvágányra futott. Nem szülőfaluja ugyan,

de mégiscsak vannak ismerősei, és hátha, talán...

De a remény majdnem egyértelmű a csalódással. A kettő szinte azonos.

Gyalog jött télvíz idején a megfagyáshoz közel. Testével melengeti a gyermekét.

Jó is az anyaszeretet, de van egy kis hibája, nem űzi el a tél hidegét. Takaró sem hullik az égből minden szegény asszony kedvéért, még akkor sem, ha csecsemőt melenget a keblén.

Elgyötörve bolyong az utcákon. Kínozza éhség, nyomor, hideg, betegség, hajléktalanság, de nincs szív, amely megszánná.

Nem kérdezi senki - Hol virradtál meg? Mit ettél? Lesz-e éjjeli szállásod? Nehéz a keblén az a kis teher, de senki nem mondja neki - Gyere be hozzám, pihenj meg nálam!

Nem! Szívek és ajtók egyformán zárva maradnak előtte. Pedig azok a lelkek minden nap Isten áldását várják.

Hiszen be is fogadnák őket a személy szerinti Jézust bármikor! Szívesen vetnének neki ágyat a belső szobában a nagy jutalom reményében, de épp oly szívesen elfelejtik Jézus szavait: Éhező voltam, szomjas voltam, ruhátlan voltam stb...

Hát igen, ez mind nagyon szép, de az ilyen jótékonykodásra csak ráfizet az ember. Nincs ennek se kuttyája, se macskája. Ma itt, holnap ott. Végül még el is lopna valamit, az lenne a köszönet!

Utoljára mégis talál egy asszonyt, aki befogadja. Az űzött vad riadt tekintetével mondja el a sorsát félve, hogy ajtót mutatnak neki.

De itt fölösleges az aggodalma. Az asszony maga is szegény, tehát van benne együttérzés, és inkább szívvel, mint szóval készíti a maradásra.

A halál mégiscsak irgalmasabb, mint az ember. A kicsinyével együtt megváltotta a szenvedéstől.

Orvosi megállapítás szerint a halál oka kihűlés és hosszantartó éhezés volt.

Ez még a boldog békeidőkben történt, amikor még minden háznak megvolt a maga szerény fölöslege.

Van még egy kis, szürke történet. Olyan szürke, mint a közönyös lélek, amelyre évről-évre ráakadik egy vékony közönyréteg úgy, mint a por a bútorra, de nincsenek gondos kezek, amelyek tisztára törölnék.

A rónák és hegyek havát lassan megeszi a nap, elnyalják a langyos tavaszi szelek, de nincs természeti törvény, amely a közöny szürke porát megenné. A sok közönyréteg megkövül, mint a láva, és a lélek békésen alszik alatta. Nem ébred fel, hiába kopogtat rajta apró csákányütéseivel a másik ember fájdalma.

Lakik a faluban két ide származott lélek. Valamikor tisztviselő volt a férj. Galambősz, beteg öregember. Nagyon ritkán mozdul ki nyomorúságos lakásából. Néha-néha látom az utcán bottal a kezében, egyetlen, még a jobb napokból maradt bogárfekete öltönyében. Kicsit már hajlott, de magas természetével, tiszta ősz hajával még így is tiszteletreméltó jelenség. Megy nyugalmasan, mint egy ősz arisztokrata, de nem annak a göggyével az arcán, hanem a megalázottak szomorúságával a szemében.

Megy. Viszi a kor és a kór nehéz terhét. Ha tán valaha büszke volt, ma már önérzete sem lehet. Tudja, hogy mindenkitől függő helyzetben él.

Felesége nem kéreget hivatalosan. Amíg bírta, itt-ott könnyebb munkákat végzett, segédkezett a gazdák udvarában. Csurrant-cseppent valami.

Ma már ő sem bír dolgozni. A kéregetése nem koldulás jellegű. Nem járja az egész falut. Csak azokhoz a házakhoz megy, ahová az évtizedes ismeretség alapján úgy érzi, jogos a menése.

A mi házunk is ilyen alapon szerepelt a listáján.

Hányszor jött hozzánk! Becz néni, drága, eszem meg a lelkét - mondta édesanyámnak -, „az öregemnek!”...

Szegény öregúr! Mindig ő volt a takaró. Mindig kellett valami. Persze, hogy kellett, ha nem volt.

Áldott emlékezetű Jóкаи, könnyen megállapítod a Gazdag szegényekben, hogy „Ami nincs, az nem kell!” csakhogy ezek

igazán szegény szegények voltak, és mindig az kellett volna nekik, ami nem volt. És ha kellett, az édesanyám mindig adott. Már ami volt, hiszen sokszor nálunk is úgy volt, hogy majdnem semmink se volt.

De bármilyen sürgős is lett volna az „öregemnek” az a valami, ha hideg volt, egy-két órára mégiscsak felfüggesztette a hitvesi komissiót, és beszélgetés ürügyén elüldögélt a tűzhely mellett. Biztosra vette, hogy nemcsak a tűz melegéből jut neki, hanem abból is, ami a tűzhelyen fő.

A néni okos öreg nő volt, és kettőjük szükségletének a beszerzése az ő gondja volt. Ki ne bocsátotta volna meg neki azt a kis ravaszkodást, amely ki tudja, milyem megalkuvásra készítette önmagával!

De a létkérdés nagy úr. Erős férfiakat is térdre kényszerít, hát még egy reszkető, öreg asszonyt!

A téli vágást, -törzsét, vastagát- rakjuk össze édesapámmal ölbe az udvaron, és a vékonyabb ágakat rövidre baltázzuk, és kérébe kötjük.

A néni, miután három melegségből részesült, a szoba, az étel és édesanyám megértő lelke melegéből, már elköszönt bentről. Még leír egy kis vargabetűt, és odajön hozzánk.

Ugyan, kedves Becz uram - szólítja meg édesapámat -, a jó Isten is megáldja, adjon egy kéve fát! Megfagy szegény öregem! A rőzsének valóból, amelyben azért van vastaga is, összeveretelek három nyalábbal, mint az árpát szoktuk a tarlón, és hosszú jegenye vesszőből csavart gúzzsal jó nagy kérébe kötöm. Két végéről lefésülöm a hullóját a vasvillával, oda gurítom, és várakozóan nézek rá.

Szegény olyan tanácstalanul tipegi körül a nagy kérévet, mint ahogy a kotlóstyúk szaladgál a tóparton, mert az általa keltett kiskacsák beúsztak a vízbe, és most nem tudja, hogy mit csináljon. - Jaj, eszem meg a lelkét, fiatalúr, nem bírom én azt el! - Nem? Hát persze, hogy nem! Majd kigondolunk valamit, hogy könnyebb legyen, hogy elbírja, hogy itt ne maradjon ez a kéve, ami nem a mienk.

Rátettem a taligára. Megpróbáltam, hogy nem feles-e a teher.

– Na, X néni, elbírja így? – Jaj, eszem eszem meg a lelkét, maga megintelen olyan kedves! Így már elbírom. Hogyne bírnám! Ameddig a hideg idő tartott, csak természetes, hogy az „öregem” mindig fázott, és az is természetes, hogy X néni fabe-szerzési akciója állandóan működött a meghajtott körzetben. Már csak azért is, mert őtőle sem járt már hét ölnyre a hideg, ahogy közmondás a lányokról tartja. Tehát ő is fázott. Fizetni azonban sehol sem tudott. Így több helyen az önérzete árán vásárolta meg a fát. Drága tüzelő!

Lassan a könyveiket is eladogatták. Mivel édesapámmal együtt az egész család szenvedélyes olvasó volt, a könyvek egy része hozzánk került. Nem valami elit művek voltak, hanem lebilincselő angol bűnügyi regények.

Nem tudom, hogy jutottak a lejtőnek erre a fokára.

Egy bizonyos. Ha csak a módosabbak egy könnyen nélkülözhető összeget adnának részükre havonta, gondtalan életük lehetne.

Persze örültek tartanak az ötletet a javaslattevővel együtt, mert azt mondanák: Mért nem gyűjtöttek, amíg lehetett? Nem gondoltak az öregségükre?

Igen ez a válasz kézenfekvő. Józanésszel mást nem is lehet várni. Pedig ezzel a segélynyújtással ezek a kis domíniumok egy barázdával sem lennének keskenyebbek.

Hanem ezt nem engedi meg a könyörtelen lélek, a földéhes gyűjtési szenvedély, amely évről évre újabb barázdákat szánt a többihez, vagy a fösvénység, amely a már meglévőket kapcsolja görcsösen egymáshoz, mint a halott egymásba merevedt ujjai.

X néni megy nap nap után, évről-évre hajlott derékka, és jó képet mutat minden megjegyzéshez. Befelé sír, de neki nem szabad megsértődnie. Mert X néni egy szegény, összetört, kicsi, öreg asszony, aki a helység lakóitól kapja, amit munkával megszerezni már nem bír.

Azoktól a lelkektől kénytelen kérni, akik adakozáskor nem igen tapintatosak. Sokszor mély sebet vág az elfogadás.

Íme a lelkek belülről nézve. Még volnának boncolgatásra érdemes lelkek, de már fertőz a szike. Megmérgezné, ha véletlenül egy tiszta és egészséges lelket találna.

Szigetszentmiklós, 1922. február 13.

Csere

A tudatlan, "vad" embert értéktelen csecsebecsékkel, tarka rongyokkal, színes üveggyöngyökkel, haszontalan ócskaságokkal csalta meg a művelt fehér ember. A jóhiszemű vörös vagy fekete üzletfél aranyat, elefántcsontot, drágakövet, vagy más értékes dolgokat adott cserébe. A lényeg az, hogy mind a két fél elégedetten tért meg otthonába, hiszen mindegyik olyan dologgal fizetett, ami az ő számára semmit sem jelentett, viszont amit kapott, az nagyon értékes volt a szemében. Az egyik oldalra ez igaz is, mert a fekete vagy vörös valóban semmiségeket kapott, de azt nem tudta, és gyermekien örült a csillogó tárgyaknak, és minden egyébnek, ami neki szép, kíváncsatos volt és, amit ő nem tudott elkészíteni, de vágyakozott rá. A fehér ember tudatosan csalt, és így a nyert drágaságok birtokában is vesztes fél lett volna erkölcsileg, ha lett volna erkölcse.

A fehér embernél ritkán maradt meg a csalárd úton szerzett érték. Vagy megölték a drágaságokért, vagy ha életét meg is hagyták, a kincseit elvették tőle, vagy maga prédálta el azokat. Újra szegény lett és kénytelen volt új csalások útjára indulni.

Hanem a fehér embert is megcsalják. Megcsalja a másik fehér ember az értelmére büszke, felsőbbrendű lényt. A civilizált kultúrembert hamis jelszavakkal, színes ígéretekkel, tarkabarka címekkel, érdemrendekkel bolondítják, csalják meg a nálánál okosabb vagy ravaszabb politikai szemfényvesztők. És a világcsaló üres szólamokért anyagi javakat, szellemi értékeket, hitet, életet és becsületet kap cserébe.

A megcsalt pedig hisz az elébe szórt hazug beszédben mindhalálig vagy addig, míg rájön, hogy megcsalták.

Akkor rádöbben az igazságra, hogy mindaz hamis beállítás csupán, amit szép, jó, nemes jelmezbe öltöztetve csempészték elébe.

Amit ünnepi körmenetnek hitt, az nem egyéb, mint tömegbolondító karnevál.

Minden, amit kapott, silány utánzat csupán.

A nehéz milliárdokat soha nem lehet beváltani. Nincs rájuk fedezet, mert ami annak van feltüntetve, az nem arany, hanem futtatott réz, ami névértéknek igen jó, de fémértéknek semmi.

Amit gyémántnak vélt, az nem egyéb, mint színes üveg.

Amit kínai selyemnek vélt, az lópokróc, jobb esetben vászon.

Amit templomnak mondtak, az közönséges pusztai csűr, de nem piros szemű búzakévékkel, hanem elcsépelt szalmával van tele.

Az igehirdető pap szava hazug ámítás.

A színház, ahol áhítatosan figyeli az előadást, valójában olyan hely, ahol színt játszanak, de nem az a teátrum, amelyben Tália felszentelt papjai játszanak, hanem vidéki fészker, amelyben söröshordókra fektetett deszkák képezik a színpadot, ahol kókler, csepűragó ripacsok üznek komédiát nem a darabbal, hanem az igen tisztelt, nagy érdemű közönséggel.

Akkor tudatára jön, hogy mennyi füttyel maradt adós, amíg színházlátogató volt, és mennyi virágot dobált a színi deszkákra záptojás helyett.

Ő maga is az Eszmét hirdető jogtiprók soraiban volt.

Amit szentnek tartott, az a valóságban profán cselekmény, megölője minden fogalomnak, amely eszmeileg valóban szent. A valóságban számkivetett üldözött.

Minden valóban szent fogalom dúvad, amelyet mindenkinek joga van megölni ott, ahol éppen találja, mint törvényen kívülit. Nincs olyan ausztráliai vagy afrikai bennszülött, akit jobban, teljesebben ki lehetne fosztani a kincseiből, mint a művelt fehér embert.

Az afrikainak még marad elefántcsont az erdőben. Annyit szed az elcserélt helyébe, amennyit akar. A folyókból moshat, a hegyekből fejthet aranyat. Drágakövet is talál.

Hanem a fehér embernek, akit megcsaltak minden vonatkozásban, nem marad lelőhely, ahol új hitet, bizalmat, odaadást találna a cserébe adottak helyett. A fehér ember kifosztottan, üres lélekkel marad. Egy nyeresége lehet csak. Az, ha sohasem veszi észre, hogy megcsalták, vagy ha mégis, hát élete végső

órájában, amikor már nincsenek előtte évek, amelyeket a csalódás koloncával a lábán kell megfutnia, amikor már a keserű megbánásra sem marad ideje.

A fekete törzsfőnök gyermeki örömmel szemléli a kapott és kopott ócska dolgokat. Nincs, aki felvilágosítaná, hogy silány jószág minden darabja, és így mindig értékes marad számára minden.

Büszkén sétál a kunyhója előtt a néhai pincérfrakkban, amelyhez nincs ugyan se nadrág, se mellény, de az nem tesz semmit, hiszen cilinder, vagy tollas női kalap van a fején. Az sem von le semmit az önelégültségéből, hogy csak az egyik lábán van lakkcipő, és a másikon csak harisnya díszeleg, hiszen a méltóságát csak emeli a kezében tartott törött nyelű esernyő.

Mindez nem csupán az ő egyéni öröme, hanem eszmeileg köztulajdon és büszkesége az egész törzsnek.

A becsapott fekete nem tudja, hogy megcsalták, és így nem is ábrándul ki soha. A hamis üveggyöngy fűzért, amire büszke volt életében, magával viszi a sírba.

Szigetszentmiklós, 1950. március 11.

Válaszfal

T. Szerkesztőség!

Körkérdést lehetne csinálni abból, helyes-e, hogy a taggyűléseken érdemleges kérdések megvitatása helyett valláspolitikai problémák felvetésével húzzák az időt a felszólalók.

Nem tudom megérteni, mi az összefüggés a dohány kisárusokat érintő kérdések és a „Szénalapás közben imádkozó tolvaj” között.

Ha valaki a szellem fényében szeretne tündökölni, akkor valóban szellemes dolgot kellene mondania. Ebben az esetben csak a vallás kigúnyolása nyilvánul meg, de a szellemnek nyoma sincs. De még a valóságosságnek sem!

Aki lop, az nem égre néző vagy lesütött szemmel imádkozik, hanem igen éberén figyel, hogy az első gyanús körülményre továbbálljon. De a felszólaló nem érte el a célját sem. Nem csökkentette a valláshoz ragaszkodók számát, és a Párt híveinek a táborát sem növelte. Utóbbit nem a lelki dolgok kigúnyolása eredményezheti, hanem a népjóléti intézkedések és a vallástürelmi politika.

A hit magánügy. Nincs joga egyetlen rendszernek sem valakit akadályozni, ha ragaszkodik a hagyományokhoz.

Képletesen szólva, ha a templomok minden kövét elhordanánk, azokat nem lehetne a demokrácia épületébe beilleszteni kockázat nélkül. Nem erősítenék, hanem rombolnák azt.

Ne váljunk hát téves, romboló politika rabjaivá!

Ha valaki templomba jár, az még nem bizonyít semmit. Elmegy talán látszatkeltésből. Hadd higgyék, hogy vallásos, mert érdeke fűződik hozzá.

Nem bizonyít semmit az sem, ha valaki rendszeresen eljár a taggyűlésekre. Nem következik belőle, hogy érdekli a dolog, vagy hogy elhiszi, amit az előadó beszél. Elmegy, hogy azt higgyék, jó párttag. Elmegy függő helyzetbeli félelemből, mert úgy kívánja az érdeke.

Fölösleges tehát minden vallásellenes kirohanás, amely csak egységbontást, egymás közti gyűlölködést szülve válaszfalat emel, és elmélyíti az ellentéteket. Helyes gondolkozás szerint ez nem lehet cél.

Egy a fontos, de az elengedhetetlen minden téren: a békés együttműködés! Vállvetve, egymást támogatva, segítve dolgozni az ország újjáépítésén.

Együtt. Néppel a népért!

Szívleljük meg Széchenyi mondását: Kevesen vagyunk!

Igen. Kevesen vagyunk. Minden kérges kézre, minden szellemi erőre szükség van! Nem engedhetjük meg magunknak a széthúzás luxusát!

Ha a klerikális sajtó, vagy a klérus nem fejt ki népellenes tevékenységet, akkor az együttműködés lehetséges.

Ellenkező esetben az államnak van ereje megtorolni az egyéni vagy egyházszerkezeti túlkapásokat.

Az új társadalmi rend építésének nem akadálya sem a templom, sem az imádság! Még akkor sem, ha az imádkozó nem híve a rendszernek, mert a munkájával akarva, nem akarva, az országot építi.

Hogy híve vagy nem híve, az nem a teizmusától, vagy ateizmusától függ, hanem a beállítottságától.

Igyekeztem tárgyilagos lenni függetlenül attól, vallásos vagyok-e vagy sem.

A békés együttműködés szükségességét akartam röviden vázolni. Az együttműködés feltétele a különböző világnézetű egyedek szoros egybekapcsolása!

Ne építsük, hanem bontsuk le a válaszfalakat!

Egységben van az erő!

Szigetszentmiklós, 1950. augusztus 8.

Más szemszögből (Játszótér a templom előtt)

Nagyon meg voltál botránkozva, felebarátom, amikor a Szent Imre téren megállt a vonat, és egy nagy sereg vidám, zsibongó, hangos örömmel játszadozó gyermekhadat láttál ott.

”Ó, milyen világot élünk! Micsoda istentelenség! Játszóteret létesítenek a templom előtt!”

Engedd meg, hogy én is tegyek hozzá valamit!

Ha ilyen vallásos vagy, feltételezem, hogy van annyi bibliai ismereted, hogy Jézus, akinek a követőjének szeretnél látszani, szerette a gyerekeket, sőt maga köré gyűjtötte, és ölébe vette őket. Jézus pedig több és nagyobb, mint a Szent Péter bazilika! Értékesebb, mint a világ összes remekbe készült székesegyháza együttvéve! Ebből nyilván következik, hogy a Szent Imre téri templom nincs megszenteltségtelenítve azáltal, hogy kisgyermekek játszanak a közelében. Azt hiszem, hogy Jézus még mindig az, aki volt, és szelíden néz le a földre, és áldóan terjeszti karjait a boldogan játszó gyermekek fölé!

Szigetszentmiklós, 1947. november 20.

Többek között (A szeretet és megértés fontosságáról)

Tudom, hogy paposan hangzanak majd a szavaim, és azt is tudom, hogy sokak lelkében inkább kellemetlen hatást fognak kelteni. Arra kérem az esetleges olvasót, függessze fel véleménynyilvánítását legalább addig, amíg soraim végére ér!

Sok jelszó hangzott el már az utóbbi évek során. Kezdődött azzal: Arccal a vasút felé! Nem lehet vitatni, mérhetetlenül fontos volt ez a felhívás. Minden időszakban kíváncsian ennek szem előtt tartása. Minden út, de különösen a vasút, amely gyors személy-, és nagy tömegű áruszállítást tesz lehetővé, végtelenül fontos az ország vérkeringésében.

Aztán jött a Munkásegység! jelszó. Jelentőségében semmivel sem kisebb, mint az első. Vizsgáljuk meg közelebbről, mit jelent ez a szó, munkásegység! Egységre felhívás ez egy közös cél érdekében. Összefogni valakik ellen, hogy megszűnjön a nép jogfosztottsága, elviselhetetlen helyzete, amibe a hatalmon lévők taszították. A munkástársadalom jogos követeléseivel szemben egy nagyon erős osztály, a tőkéstársadalom áll. Ez az osztály a jogok megadását nemcsak elodázni akarja, hanem azok teljesítése elé gátat is akar emelni. A követelések teljesítését egyenként harcolva nem lehet elérni, az egyedek egybekapcsolása döntő jelentőségű a diadal biztosítására. Erre kell a munkásegység.

Minden eddig elfogadott jelszónál, felhívásnál van egy, amely jelentőségében az összes többit felülmúlja. Ez pedig: Arccal a szeretet és megértés felé! Türelemre kérem az olvasót, amíg állításomat elfogadhatóvá teszem.

Egy lelki áramlatnak kell elindulni, mert ezek a lelki tényezők vezethetik az emberiséget a béke és boldogság útjára.

A megértés és szeretet elvének kell érvényesülni még az osztály nélküli társadalomban is, mert a rendszerváltozással egyidejűleg az ember nem változik angyali lénné. Ennek az elvnek a terjesztésére kell törekedni egyetemesen, mert nem

helyi jelentőségű, hanem szerte a világon általános szükség-szerűségről van szó, amely minden más kérdésnek felette áll. Ha ez a két tényező lenne az uralkodó, eszményi fordulat állna be az emberiség életében.

Nem nehéz harcokkal kicsikart morzsák hullanának, hanem önként adódna minden vágy teljesülése. Nem külső hatásra jutna érvényre a jog, az igazság, hanem mint a lelki élet természetes következménye.

Ha a szeretet és jóakarát vonná egységbe az emberiséget, akkor a belülről jövő erkölcsi parancs szüntetne meg minden jogtalanságot.

Nem élne egyik ember a másik rovására. Akkor mindenki önként mondana le arról, ami jog szerint megilleti, de az erkölcsi törvény alapján nem.

Amíg a lelki átalakulás meg nem valósul, addig fennmarad a földi javak aránytalan eloszlása miatt az osztálygyűlölet és osztályharc.

Évezredek szomorú tanulsága ez.

A szeretetnek és a megértésnek kellene propagandát csinálni minden elképzelhető módon, hogy a lelki átalakulás végbe-menjen! Mert jó az, ha rendeletek, határozatok és törvények korlátozzák az embert a kirívó jogtalanságok elkövetésében, de az ember nem veszi magára nézve kötelezőnek a törvény megszorításait. Megtűri, mint ráerőszakolt kényszerzubbonyt, de minden alkalmat felhasznál arra, hogy megszabaduljon tőle. A bűnözések igazolják ezt.

A hatalom mindig tudott uralkodni milliós tömegek felett, de egyetlen lelket sem tudott bilincsbe verni soha.

Egyetlen társadalmi rendszer sem lehet időálló, ha az alapja nem a közmegegyezés. Ilyen talaj pedig csak egy van, a szeretet és megértés!

Ha az önmagát kereső ember erre a talajra épít, és lelkében hordozza az igazságot, akkor lesz méltányosság, együttérzés, és nem lesz osztálygyűlölet.

Tudom, hogy mi a válasz: Balga álmodozás és ábránd az egész! Ilyen egység nem volt, nincs és nem is lesz soha! Az ember

alaptermészete, az önzés zárja ezt ki, amely mindig háttérbe szorítja a nemesebb érzés kifejlődését, és mindenek elé az Ént helyezi. Sajnos ezt is a történelem igazolja.

De, ha ez így is marad, akkor leszögezhetjük, nem is lesz a földön béke és nyugalom!

És álmodni mégiscsak jó! Különösen, ha arra gondolunk, hogy a lepergett évezredek tanulsága nem megdönthetetlen szabály, hanem az álmodozás, ha késve is, egyszer mégis valósággá válik. Ezért újra azt mondom:

Legyen akár nemzeti, akár vörös, akár egyházi a zászló, azt a jelszót lobogtassa rajta a szellő: Arccal a szeretet felé!

Szigetszentmiklós, 1947. augusztus 20.

Morál

T. Szerkesztőség!

Válaszfal című cikkemről élesen, de helytelenül vonták le a következtetésüket.

Cikkemnek iparkodtam közérdekű jelleget adni.

Éppen a lényegi tartalom miatt nem jelent meg!

Ismétlem, a békés együttműködés fontosságára mutattam rá. Ha ez nem volna fontos, akkor a Párt sem hirdetné a szükségességét.

Most is csak azt mondom, nem lehet eléggé méltatni az egy irányban ható cselekvés jelentőségét tekintet nélkül arra, materialista-e valaki, vagy elvont fogalmat őriz a lelkében.

Ez nem elszigetelt magyar érdek, hanem nemzetközileg is az egyetlen helyes irányelv.

Csak ennek az elvnek az alapján haladhatnak az egyedek és a népek a közös cél felé, sőt a közös cél elérése ennek az elvnek a magvalósulásától válik függővé.

Ennek az elvnek alapján jut diadalra az Igazság, a Jog és a Béke, ha nemcsak a különböző bőrszínű ember, hanem a materialista és az istenhívő is testvér lesz.

Így valósul meg a népek egyenjogúsága és egyetemes felszabadulása.

Szigetszentmiklós, 1950. augusztus 18.

Széljegyzet (Magyarország, 1945-1956)

Nem fektettem súlyt arra, hogy pontosan feljegyezzem azt a dátumot, amelyet a politikai aljasság felszabadulás napjának nevez. A politikai szemfényvesztők hazugságai folytán a félrevezetett nép, amely valóban felszabadulást várt, hosszú évek óta, sőt még ma is úgy ünnepel. Ennek több oka lehet. Ezek az ünneplők vagy annyira elvakultak, hogy nem tudnak, sőt nem is akarnak elgondolkozni a tényeken, amelyek nem kedvezőek a népre, vagy megkapták jólétet, és minden okuk megvan rá, hogy szemet hunyjanak a tények felett.

Harmadik lehetőségként feltételezhető, hogy vannak becsületes, meggyőződéses kommunisták, akik saját bőrükön tapasztalják ugyan a szociális hiányosságokat, mégis derűlátók és az évtizedes mostoha helyzetet még mindig „átmeneti állapotnak” tartják, és hisznek az általános népjólét megvalósulásában.

Minden dolgozó leghőbb vágya, bárcsak igazolná ezt az optimizmust a jövő.

A nevezetes dátum óta eltelt idő körülbelül tizenkét évre nyúlik vissza.

Ha rajtam állna, október 6.-ára tenném a „felszabadulás” napját, amely összevont gyászünnap lehetne, és magában foglalná 1514., 1526., Mohi pusztá, Nagymajtény és Világos szomorú nevezetességű, és a magyar népre átkos emlékezetű dátumait.

Nem szabad az a nép, amelynek 12 év óta idegen katonaság ül a nyakán.

Ha egy nép valóban meg van elégedve a helyzetével, maga söpörné el a nép ellenségeit, ha a rendszert fenyegetnék, nem kellene hozzá idegen ország hadseregének az asszisztenciája. Nem tudom feltételezni, hogy ami Moszkvából jön, ahol milliókat gyilkoltak le a rendszer megszilárdítására, az jó lehet.

Még ha hittem volna is, 12 év keserű tapasztalata meggyőzött volna arról, hogy merőben mást kaptam, mint amit vártam.

Ha bármilyen rendszer a humanizmus talaján áll, megvan benne annak a feltétele, hogy a népnek emberhez méltó megélhetést biztosítson. Ehhez az kell, hogy sem a magánkapitalizmus, sem az államkapitalizmus ne vágja zsebre a dolgozók által megtermelt érték oroszlánrészét, és a megérdemelt juttatás helyett ne morzsákat szórjon a népnek.

Így a népi demokratikus államformában is megvolna, sőt sokkal jobban meg is van a feltétel a dolgozók életszínvonala emelésére.

A magánkapitalizmusban a mamutjövedelmek nem egy kaszszába folynak be, hanem megoszlanak a nagytőkések között. Nekik nem szívügyük a nép sorsa. Kényszeríteni pedig nem lehet őket népjóléti intézmények létrehozására, mert az állam hatalma csak névleges. A tényleges hatalom az iparbárok, a nagybirtokosok és a bankok kezében van.

A demokratikus államforma minden jövedelemmel, tehát a teljes haszonnal és hatalommal rendelkezik. Minden feltétel megvan a valóban ideális népi élet megvalósítására.

Így lehetett volna nálunk is jó a rendszer, ha az a közmegegyezésen nyugodott volna. Ehelyett a megfélemlítés, az elnyomás, a nép mellének szegezett szuronyok visszafojtottak minden nemzeti érzést.

1956. október 23.-ának a „felszabadulással” egy időben kellett volna bekövetkezni. Nem következett be. Sőt még ma is hallgatna a nép, ha a „demokrácia” erőszakszervezete, a gyászmagyar ÁVO egyetemi ifjak legyilkolásával nem provokálja ki az elkeseredett nép lázadását, amely a forradalomban csúcsosodott ki. Örök szégyenére a magyar történelemnek magyar kérésre Nagy Barátunk is bekapcsolódott az eseményekbe. Anélkül is megtette volna, de így volt ürügy, és Pilátus módjára moshatta a kezeit.

Ismétlem, az új rendszer, bármilyen ellenszenves is, adottságainál fogva lehetett volna jó a dolgozó társadalom számára. A kedvező adottságok ellenére 12 év után sem teljesítette az ígéreteit.

A dolgozó ember minden téren agyon van hajszolva, ki van használva. Az alacsony bérek miatt ma éppen olyan gondot okoz egy öltöny, egy pár cipő és a szükségleti cikkek beszerzése, mint a múltban, sőt nagyobbat.

A „felszabadulással” egyidejűleg valóban megszűnt az embernek ember általi kizsákmányolása, de csak azért, mert ezt a szerepet az állam tekintette a saját privilégiumának. Kivette a magánkézből, és mint egyeduralkodó ezt a jogot magának tartotta fenn, kizsákmányolva ipari és termelő réteget egyaránt. Ellenségévé tette a rendszer alapját képező tényezőket. A magánkapitalizmust diktatórikus államkapitalizmus váltotta fel, amely nem csinált lelkiismereti kérdést a tömeg sorsából.

A gyermek más nevet kapott a keresztségben, ez az egész. Ha nem a keresztelő nagyon sokba került. A keresztapa, a boldog nép, görnyedő derékkel iparkodik nagyétvágyú keresztfia igényeit kielégíteni a maga és tulajdon gyermekei rovására.

A demokráciának vannak valóban vitathatatlan érdemei. Középületek, gyárak, ipartelepek, hidak, az újjáépítés, a kereskedelmi kapcsolatok kiépítése a szomszédos és a kapitalista országokkal tények, de mindez elsőrendűen a rendszer érdekében történt, ha a nép érdekében is, az csak azért volt, mert a kettőt nem lehetett egymástól elválasztani. Maradandó alkotásokból többet is tudott volna teljesíteni az állam, de tekintetbe kell venni a jóvátétel fizetését, egyéb követelések kiegyenlítését, a fegyverkezés költségeit, és az idegen katonaság eltartását.

A demokráciának, mivel minden jövedelmi forrásra rátenyerelt, minden lehetősége megvolt, hogy építhessen, nem beszélve a társadalmi munkáról mint ingyen munkáról, az időelemzésekről, amelyek következtében a munkás egyre többet és többet volt kénytelen dolgozni azonos, vagy kevesebb pénzért.

A Terv- és Békekölcsönökkel az állam hosszúlejáratú, kamatmentes kölcsönökhöz jutatta magát. A munkafegyelem megszilárdítására hozott büntető rendelkezések is sokat hoztak a konyhára. Az amúgy is súlyos adók többszöri és kíméletlen behajtása is szép mellékjövedelmet jelentett.

Volt népnyúzórendelet a termény beszolgáltatás területén is éppen elég. A termelő a beszolgáltatott terményért éppen csak annyit kapott, hogy nem mondhatta, ingyen vették el tőle. Két kiragadott példa:

Az állam 17-23 fillért adott a burgonyáért, amelyet 2 Forintért adott a dolgozóknak.

90 fillért a bor literéért, amit 16-20 Forintért értékesített.

Az előbbi ügyletnél mintegy tízszeres, az utóbbinál húszszoros hasznot nyert az állam.

Igen hosszú lenne a listája a lelkiismeretlen pénzbeszedési módszereknek.

Ezek a források nem álltak a múlt rendszer rendelkezésére, pedig az adóalanyok kifacsarásában az is találékony volt.

A nép akaratán kívül sodródott a forradalomba és szabadságharcba, de annál hősiebben harcolt.

Sok ezer magyar az életével tett bizonyosságot arról, hogy tud és mer is harcolni azért, hogy magyar földön a magyar legyen az úr. Sok ezer elesett ember kezéből hullott ki örökre a kalapács, kasza és a fegyver, de a síri csendet és némaságot meghallotta a nagyvilág.

Az ávósok az orosz csapatokkal karöltve vérbe fojtották a nemzeti érzés megnyilvánulását, amely követelte az idegen hadak kitakarodását.

Ez a tiltakozás sok ezer magyar életébe került, de sokkal többbe is kerülhetett volna, ha a magyar munkásság nem látja be, hogy magára hagyatott. És ha milliók életébe került volna a harc, a talpnyaló magyar kormány épp úgy köszönetet mondott volna, hiszen csak egy volt a fontos, a rendszer fennmaradása.

Most csend van, vihar utáni csend. A nép vár, mert azt hiszi, hogy az igazságot nem lehet végképp szuronyokkal elintézni. Lehullott a lepel, előtűnt a szovjet igazi arca, leplezetlenül áll a népek előtt a jog- és szabadságtipró Sátán.

A népek barátja, mondja a szónok, írja az újság, hirdeti a rádió, de milyen barát az, aki fegyverrel kényszeríti a másakra a barátságot? Mindenki tudja, milyen barátként mutatkoztak be

a szovjet katonák a „felszabadítás” során, amikor gyilkoltak, erőszakoskodtak, lakberendezéseket törtek össze, és használtak fel tüzelőnek.

Csend van, halálos csend a hajtóvadászat után, de a hazai és a szibériai farkas ugrásra készen áll, minden pillanatban készen arra, hogy átharapja a torkát mindazoknak, akik nem hajlandók elhinni róla, hogy ő igazi bárány.

Az a rendszer, amely szentnek akar látszani, tartsa tiszteletben a népek önrendelkezési jogát! A felszabadítás ürügyén ne kényszerítse a kisebb nemzeteket arra, hogy az ő politikai rendszerét fogadják el!

Vannak tőkés társadalmi rendszerű országok, ahol a munkás sokkal jobb szociális körülmények között él, mint a demokratikus országokban, vagy a Szovjetunióban.

A Szovjetunió szembeköpte a saját békepolitikáját, amikor vérbe fojtotta a magyar forradalmat. A magyar népnek egyetlen követelése volt vele szemben, hogy a csapatai hagyják el az országot. A válasz újabb hadak beözönlése lett. Ezt az egész világ elítéli, de a Szovjetunió fütyül a világ véleményére. A világ rokonszenve mellettünk van, de beleszólást a belügyeinkbe az Unió nem tűr. Neki szabad, ő nem idegen. Hogy is volna az? A csapatai annyi ideje ülnek a nyakunkon, hogy a katonái akár négyszeresen is magyar állampolgárok lehetnének már. A magyar forradalom célja előremutató volt. Nem a múlt rendszert akarta visszaállítani. A jelenlegi rendszer bűneit, hibáit levetkőzni akarta, hogy létrejöhessen egy olyan társadalmi forma, amely valóban a nép érdekeinek felel meg, és megszabadul a szégyenteljes idegen tehertől, és ténylegesen felszabadul. Megszüntetni az átkos tradíciót, hogy népünk török, német, orosz járom alatt nyög!

Nem vitás, hogy országunk és népünk legfőbb érdeke volna az építő és termelő munka megindulása, és a sztrájk befejezése, de akkor mért hullott el a sok ezer magyar, ha továbbra is az orosz lesz itt az úr?

A demokratikus propaganda igen gazdag volt ígéretekben, hogy emeli az életszínvonalat, de a sok nehézség, az elköve-

tett hibák és oktan pazarlás miatt sokat nem tudott ebből megvalósítani.

A nép nagyon türelmes volt, egyrészt muszájból, másrészt becsületes hiszékenységből, hiszen tizenhárom próbás kikiáltók rágták a fülébe a vörös drapériák mögül: Íme itt látható a demokratikus kígyó, a fejétől a farkáig nyolc, a farkától a fejéig tizenhat méter hosszú! A nép soha sem merte megmérni a különleges kígyót, mert félt a halálos szorítástól, amely össze-roppantotta volna.

Híressé vált a hírhedt jelszó: Húzzunk egyet a nadrágszíjon! Ha ez a húzás mindenkire érvényes lett volna, nem is lett volna semmi baj, de aki bevetette a jelszót, az a legnagyobb inség idején is kettős tokával és basa hassal hirdette a nélkülözés szükségességét. A nép húzott is egyet a nadrágszíjon, nehogy leessen róla a nadrág. De a nép túrt, mert egy része, a hívő, hitt, a kétkedő pedig okosan hallgatott. A korgó gyomrok hangját elnyomta az őrzőgökök tapsorkánja, amely vad erővel tört ki, ha a szónok Rákosi vagy Sztálin nevét mondta. Voltak csendes szemlélők és józanul gondolkodók, akik nem ittak a szónokok mákonyából, hanem a tényekhez igazodtak

A „legnagyobb érték”, az ember, halálos hajszában vívta harcát az életért, hogy létét és munkaerejét egyik napról a másikra meghosszabbítsa.

Nem kellett hozzá 12 év, és az ember rájött, hogy az Édenkertben sok ugyan a kígyó, de a Paradicsom nincs sehol. Bizonyos, hogy az embertelen hajsza a munkában sok, egyébként párthű embert is kiábrándított. Az ember megcsodálhatja a körmönfont propaganda érveit, de a durva mindennapi élet lebunkózza a hamis szavakat a valóság dorongjával. Az ember nem csálhatja meg a saját gyomrát sovány táplálékkal, amikor a munka jó táplálkozást igényelne. Nem csálhatja meg a feleségét a kevés pénzzel, amiből nem tud elegendőt fordítani a szükségletekre. Nem csálhatja meg a gyermekeit sem, ha nem tud a számukra meleg ruhát venni.

A demokrácia, ha ad egy kézzel, kettővel elragad. Amit az egyik dolgozónak nyújt, azt behajta a másikon kamatostul.

Az államháztartás könyvében a Tartozik rovat mindig a népre, a Követel, minden esetben az államra vonatkozik.

Ha valamikor időszerű volt Terscsényi György két sora, akkor ma fokozottabb mértékben az:

„A mi édes hazánk az ígéret földje,
Ahol minden embert ígérettel főz le.”

Lassan mindenki tudatára ébred, hogy a rádió, az újság, a szónoklatok, a hazugság eszközei. A világon nem hangzott el együttesen sem annyi hazugság, mint a demokratikus államokban a rendszer dicsőítésére. Ügyes, rátermett ember volt a számadó juhász, aki a jól képzett bajtársakkal, és a jól betanított, harapós kutyaikkal terelte a nyáját. Megvolt a képessége, hogy a politikai puszták ürességét és kopár dombjait a furulyájával színessé varázsolja. De lassanként az üres gyomorral bégető bárányok elkóboroltak az ígért mezők felé. 12 év vándorlás a pusztában meggyőzte őket, hogy valóban van jó, kövér legelő, de nem a nyáj, hanem a vezérkosok számára. „Felszabadulás”

12 évig parázslott a várakozás hamuja alatt a fojtott indulat parazsa, míg végre lángot vetett. Mégsem lett belőle mezőtűz, noha száraz volt az avar! Nem minden lélek lobbant lángra. Azt a kicsi lángot különleges szerrel, magyar vérral fojtották el, mielőtt az egész magyar mezőség lángra kapott volna. Az elfojtáshoz sok ezer magyar vére kellett, amelynek a kiontásáért oroszbarát kormányunk sokszor mondott alázatos köszönetet a Szovjetuniónak.

Miért „felszabadulás”? Kegyetlen ironia van ebben a szóban, hiszen azon a napon vesztette el a magyar nép a függetlenségét. Az igazsághoz híven meg kell állapítani, hogy a harmincas évek függetlensége már csak látszatfüggetlenség volt, hiszen a népellenes politika nem az imperialista Németország mellé, hanem a talpa alá sodorta Magyarországot, de a magyar kormánynak mégis lett volna joga, hogy ne hajtsa fejét a német igába, ha akarta volna. A Szovjetunióval kapcsolatban ezt már nem lehet elmondani. A „felszabadulással” elvesztette Magyarország az önrendelkezését.

A szovjet csapatok nemcsak végig harcolták, de végig is rabolták az országot. Budapest eleste után megkezdődött a magyar értékek rendszeres elszállítása. A Csepel Autógyárból, a volt Dunai Repülőgépgyárból, minden mozgathatót elvittek. Az erőműtelepet romhalmazzá tették, mert a berendezést csak bontás által lehetett eltávolítani. Hogy az ország egyéb ipartelepein mi volt a helyzet, nem tudom, de amit leírtam, azt láttam.

Szabadságról beszélnek, de Moszkva irányítására mozog minden Magyarországon

Szabadság. Annyiszor hangoztatták ezt a szent szót, hogy közhelyé vált, és a szó már nem fedí a fogalmat. A szabadság jelmezébe van öltöztetve a rabszolga magyar nép szovjet szuronyokkal a háta mögött, és magyar ávosok géppisztolycsövébe nézve. Szabad nézni, sőt akarják is, hogy belenézzen.

A többi jelszó is hasonlóképp tartalom nélkülivé vált.

Szabad szó. Szabad volt minden, amit a rendszer megengedett. Szabad volt be-, és lepiszkolni a múltat, de főképpen szabad volt földicsérni a jelent. Sokszor a dicséret nem volt indokolt, de arról hallgatni kellett. Hallgatni is szabad volt.

Szabad sajtó. Sztálin, a szovjet rendszer, kultúra és tudomány talpnyaló dicsérete filmen, elbeszélésben, újságban, folyóiratban, versben, regényben egyaránt. Így volt szabad írni, így akarták, hogy írjanak.

Mért nem volt szabad a rendszer hibáiról, bűneiről, oktalan intézkedéseiről írni? Az igazsághoz híven meg kell jegyezni, hogy a forradalom óta rámutatnak az elmúlt 12 év hibáira. Ezek a beismerések nem tekinthetők önkritikának, mert a hibák annyira nyilvánvalók, hogy tovább eltitkolni már nem lehet. A kényszerű beismerés háttere nem az őszinteség, hanem a muszáj.

Új magyar irodalom. Valóban új, mert a régiek java részét, élőket és holtakat egyaránt, jégre tették. Új volt a miliő, új témák jöttek elő.

"Az apám béres volt. Mosónő volt az anyám. Heten voltunk testvérek. Sokat éhezünk. Télen is mezítláb jártunk. Nem jár-

tunk iskolába.” Általában így kezdődtek a rövidebb elbeszélések. A helyszín természetesen valamelyik viharsarki tanya földszagú szobája, vagy valamelyik nagyváros külvárosi egy-szobás lakása, amelynek az ablaka a világítóudvarra nézett. Ha régebbi író nyúlt a tollhoz, az is hasonló szellemben próbálkozott. Ha érvényesülni akart, illeszkedni kellett.

Nem kellett valami nagy utánjárás, hiszen a múlt rendszer igen gazdag volt nyomorúságban.

Nem a szegénysége ábrázolását gúnyolom, amikor azokról az olvasmányokról ilyen hangnemben írok. Magam is kaptam ízelítőt a nélkülözés tarka választékából a múltban és jelenben egyaránt, és nem vesztettem el együttérzésem a szenvedők iránt.

Nem az volt a baj, hogy a nép sorsával foglalkoztak, és kitergették a nagy urak bűneit. Igenis meg kell írni mindent, ami sérelmes és igazságtalan volt a múltban, de nem úgy, mint ha a mai világ mentes volna minden szociális hibától és egyéb fogyatékoságoktól!

Csalásban, politikai ámításban, a mai politika is bővelkedik, és nem áttal a nép nevében nyilatkozni. A politika ferde tükre tetszetős képeket vetít a nép elé.

Minden dolgozó ismerte a tömeghangulatot. Mindenki tudta, hogy az előre megállapított kölcsönöket ökölből szorított kézzel, fogcsikorgatva, és terror alatt jegyezte a nép. Ugyanakkor az újságok áradozó cikkeiben közölték azok nevét, akik túljegyezték a kölcsön előre megállapított összegét. Fényképeket közöltek, amelyeken lelkesült, mosolygó tömeg tolong a jegyzőasztalok körül.

Kivételesen lehettek ilyen, meggyőződéses jóhiszemű kommunisták, akik komolyan vették a „Néppel a népért” jelszót. De ezek nem a vezetők soraiban vannak, hanem szürkén, porosan menetelnek az eszme országútján, mert hisznek a szent ügyben. Ha ezek kezébe volna letéve a nép sorsa, akik közül sokan még az illegalitás szenvedéseit is vállalták, akkor nem lenne szükség szovjet és ávós szuronyokra, mert a nép maga őrizné a rendszer biztonságát.

Ezeket a vezető szerephez nem jutott, szürke kis harcosokat és a népet kellene megkérdezni, hogy az a világ van-e kialakulóban, amit annyira vártak! De ne „Kádár apró dögei” tegyék fel a kérdést, mert ők talpnyaló választ várnak, ne is a szovjet csahos szelindekek, akik alázatosan csóválják farkukat Moszkva felé, és az onnan jövő első jelre a nép torkának ugranak, hanem olyan kérdezzon, aki előtt bizalommal nyílnak meg a szívek. Akkor a nép őszinte véleményt adna a rendszerről, mint amikor a szovjet azonnali kivonulását követelte.

Ki kell térnem még a rádió és az újságok által terjesztett hírekre, hogy a forradalom alatt kegyetlenkedések történtek kommunistákkal és oroszokkal szemben. Feltehető, hogy a hírek igazak voltak, mert az ember, de úgy is mondhatnám, hogy aki nem ember, tele lehet állati ösztönökkel, kegyetlenkedési hajlammal. Törvényen kívüli helyzetben, amikor nem kell félni a megtorlástól, erkölcsi gátlás hiányában előfordulhat ilyesmi. Az emberiség ilyen elfajzott egyedei mindkét oldalon, tehát a rendszer védői és támadói körében megtalálhatók. Sem a rádió, sem az újság nem szól arról, mi váltotta ki az elítélendő cselekedetet.

Köztudomású, hogy a demokrácia erőszakszervezete sem angyalokból van toborozva.

Rövid ideig beszélgettem egy rendőrtiszttel. Nem igen engedett szóhoz jutni. Azt hiszem, rám nézve jobb is volt így. Mutatta, hogy a fasiszták kiszúrták az egyik szemét, megkínózták, és hogy a teste sebekkel van tele. Nem mondta el, hogy kik és miért követték el vele szemben a kegyetlenségek sorozatát. Több kitüntetést, dicsérő nyilatkozatot és kinevezési okmányt mutatott. Ismeretek hiányában nem akarom őt igazságtalanul megvádolni, de bizonyos, hogy történtek embertelenségek azokkal szemben, akik ha csak szóban is, de vétettek a fennálló társadalmi rend ellen, és olyankor és olyan körülmények között, amikor védtelenek voltak. Az a rendőrtiszt beszélhetett volna arról is, hogy az erőszakszervezet szadista hajlamú közegei mit cselekedtek a letartóztatott politikai gyanúsítottakkal a forradalom előtt, alatt, de főleg utána, amikor ütötték,

verték és indián találékonyssággal kínozták félig, vagy egészen halálra a foglyokat.

Mért nem ír ezekről is az újság? Mért nem beszél a rádió?

Közmegelégedés híján a társadalmi rend alapja a megfélemlítés. Ez így volt, így van és így lesz.

A bestiális cselekményekről csak akkor nyer tudomást a nép, ha az egyik fél győz és kitergeti a másik bűneit.

A Szovjetunióval iránti talpnyalásra felhozok két példát.

Falragaszokon láttam egy hírneves úszónőnk fényképét, aki világviszonylatban is az elsők között van. Ez a nő, aki eddig nemzeti büszkeségünk volt, a Szovjetunióba készül, hogy a szovjet tapasztalatokat a maga javára használja fel. Mért mondta ezt? Nyilván azért, mert ezt a megalázkodást látta és hallotta mindenütt. Amit mi esetleg tudunk, azt mind a szovjetnek köszönhetjük. Volt a Szovjetuniónak szüksége ilyen nyilatkozatra? Nyilvánvalóan nem, hiszen annyi kiválósága van a sportban, hogy az csak Amerikához mérhető. Az ilyen megalázkodásért szégyellem magam és pirulok miatta.

Másik eset. Mindenki emlékszik arra a szovjet-magyar labdarúgó mérkőzésre, amelyen a magyar csapat nemrég kikapott. Az a csapat kapott ki, amely az „évszázad mérkőzésén” legyőzte az angolokat. Ezen a vereségen röhögött az egész világ. Minden ember tisztában volt vele, hogy előre kicsinált dolog volt az egész. A magyar csapat lefeküdt az oroszok előtt. Így kívánta a politika. Erre csak egy méltó szó van: pfuj! Az a magyar csapat tízezrek előtt leesett a lóról, és kitörte a sportbecsület nyakát. Nem tudom, hogy a játékosaink milyen jutalmat kaptak ezért, de ott a helyszínen 25-öt kellett volna rájuk verni, meg azokra a címeres gazemberekre is, akik rávették őket a sporthírnév meggyalázására.

Hogy a Szovjetunió ilyen győzelmet képes volt elfogadni, rá nézve nagyobb szégyen, mint az a kicsiny dicsőség, amit a magyar csapat nyert volna a győzelemmel.

Rövid ez a kis mű. Ennyit sem szándékoztam írni, de mindig jön valami, ami a tollamra kívánczik. Mindenki tudja, hogy amikor Magyarországot földarabolták, ezer éves természetes

határokat rúgtak fel, és olyan területeket juttattak szomszédjaink birtokába, ahol magyar többségű lakosság van.

Kormányunk szemében nemcsak a revízió, hanem az irredentizmus is nagy bűn, mert „háborúra uszít”, „faji gyűlöletet szül” és „a jó viszonyt minden áron fenn kel tartani”!

Fenn is tartjuk, de nagyon drága áron. Országunk két harmad része a jó viszony ára. Akinek fáj Erdély, Bácska és Felvidék elvesztése, az sovíniszta, ami igencsak nagy bűn. Aki ilyen bűnben részes, az jobban teszi, ha befelé sóhajt és hallgat. Közben a szomszédok vígadnak.

Prága felfújtt képpel köpköd a nagy trombitába.

Szlovákia széles mosolyog: Zenyim zország, Tótország. Zistenke nekemnek adta.

Bukarest furulyázva bokázik, összeveri bocskorát.

Belgrád földhöz vágja báránybőr süvegét és a guzlica hangja mellett vígad.

Moszkva se marad ki a dicsőségből. A balalajkát pengeti. Örül, hiszen a Föld egy hatodához kapott egy kis konyhakertet Magyarországból.

Nem gondolok háborúra. Kár lenne a népért itt is, ott is.

A jól járt ebek rátették lábukat a zsíros koncra. Falnak mohón és megharapnák azt, aki el akarná venni tőlük.

Nincs bennem gyűlölet, de a jó viszonyt csak úgy lehet fenntartani, ha a fülünket se mozgatjuk idegen uralom alatt nyögő testvéreink jajszavára? Ne szóljunk semmit és azt is mondjuk halkan? Mondjuk azt a szomszédoknak, ha már nektek adták, ami a mienk volt, éljetez benne boldogan, nekünk nem kell! Nekünk igen fontos a jó viszony veletek. Fordítsuk meg Széchenyi István mondását és nyugodjunk bele, hogy Magyarország nem lesz, hanem volt?

A jó viszony fenntartásának feltételei vannak. Először: Kölcsönösen kell akarni! Másodszor: Meg kell szüntetni az ütközőpontokat, amelyeken a béke hajótörést szenvedhet! A szomszédoknak be kellene látniuk, hogy Magyarországot szörnyű jogsérelem érte, és meg kellene találniuk a módját annak, hogy ténylegesen javuljon a jó viszony! A politika csak nevet

az ilyen naivitáson, mert a politikában becsület nincsen. Barátság az van! Csak azt nem tudom, milyen érzéssel tesznek baráti látogatást kölcsönösen, holott ezek a barátok messzebb vannak egymástól, mintha óceán választaná el őket, és ezt mind a két fél tudja!

Mit érez a rabló és a megrabolt, amikor valódi érzésüket a diplomatikus mosoly alá rejtik?

Még valamit a jelen helyzetről. A magyar kormány okulva az elkövetett hibákból és a forradalmból, messzemenő ígéreteket tesz a szociális helyzet javítására.

El kellene érni, hogy a munkabérek összhangba kerüljenek a szükségleti cikkek árával, hogy a keresetből rendezett anyagi viszonyok között lehessen élni!

Mért nem fizetik meg méltányosan a dolgozók munkaerejét? A demokratikus államokban egyre nagyobb a követelmény a termelés terén. Ez csak az ember túlhajszolásával érhető el. Nem lehet pihenni, minden perc be van ütemezve. Ha megáll, az már hiányt jelent a keresetében. Folyamatosan függő helyzetben kell tartani a munkást, hogy érezze, tegnap a máért dolgozott, ma a holnapért, holnap a holnaputánért, és így tovább. Jól fizetett munkás, ha tartalékot tudna képezni, nem lenne hajlandó ilyen körülmények között állandóan dolgozni. Így persze titkos vagy nyílt ellensége lesz a rendszernek. A rendszer is számol ezzel, és az erőszakszervezettel biztosítja az egyensúlyt, ami sokba kerül ugyan, de még mindig olcsóbb a kevesebbet jól megfizetni, mint a tömeget.

A tőkés társadalmi rend hatalmasai sem csinálnak lelkiismereti kérdést a dolgozók kizsákmányolásából, de nem is takaróznak a humanizmus palástjával. Hagyják érvényesülni a jelszót: Dolgozz, ha élni akarsz! És ha dolgozik, keres annyit, hogy tud küldeni pénzt, vagy csomagot az óhazába a rokonoknak. Nem lehet feltételezni, hogy a demokrácia dolgozójának módja lenne ezt viszonzni.

Emlékszünk még a falragaszokra, amelyeken a vallás ellen uszítottak, és a demokrácia ellenségének nyilvánították azokat, akik hittanra járárták a gyermekeiket, vagy templomba jártak.

Nem az imádkozóktól kell félni! Minden rendszerre a saját politikája lehet veszélyes! A néphez való viszonytól függ minden! A demokráciának is vannak elvitathatatlan érdemei, a dogozók érdekében tett intézkedései. Hozzá kell tenni, hogy azok az intézkedések az ő érdekeiket is szolgálták.

Most feltételezhető, hogy akár a maga jószántából, akár kényszerűségből talán a szocializmus útjára lép a rendszer.

De ha a magyar nép felveszi a munkát, amely egyetemes érdeke volna, azzal együtt megszűnik a reménye, hogy a szovjet csapatok elhagyják Magyarországot. Akkor majd megállapítják, hogy a fosztogató, gyűjtogató, fasiszta mozgalomnak bélyegzett forradalom véget ért, Magyarországon minden csendes, boldog a nép, termelő és építő munka folyik minden téren. Akkor a magyar nép elveszti függetlenségét és így énekelhet:

Elnyomás, szolgasors

Ez lesz a rend.....Meddig?

Amíg el nem söpri az istenítélet vagy a népharag.

Szigetszentmiklós, 1956. november 21.

Cuius regio, eius religio (Felhők)

Egyetlen felhő sincs az égen. Két ismerősöm nem tudom, hol késik. Csak a patak beszélget.

Úgy látszik, elaludtam.

Arra ébredek, hogy Kató kedves hangját hallom.

- Attól félek, Gyula, hogy ebben az új társadalomban el fogják venni még a vallásunkat is.

Rövid csend

- Tőled el tudná venni valaki a vallásodat, Kató?

- Éntőlem?! Emlékszem gyermekkoromra, a téli hajnalokra, amikor Jokaszté még alig bontogatta violaszínű szárnyait, az ablak éppen csak derengeni kezdett, és hallgattam a szüleim énekét az ágyban.

Igen, még most is hallom édesapám szépen zengő tenorját, édesanyám meleg alt hangját, amint énekelik a szép dallamú, mély értelmű zsoltárokat.

Látom édesapám közülünk kimagasló alakját, ahogy körülálljuk, és utána mondjuk az imát.

Nekem a lelkemben gyökeredzik a hit, amit belém oltottak, és nem lehet olyan hosszú aszály, ami ki tudná onnan szárítani.

Nincs földi hatalom, amely elvehetné tőlem!

Egyszer egy színdarabot láttam, és felcsendült benne egy régen hallott ének: Szent Isten, noha néked, Az egek ülőszéked...Elszorult a torkom, nem tudtam volna megszólalni, anyyira a szívembe markolt az emlék.

- Elhiszem neked, Kató! Most is gyermekké válsz, amint felidézed a múltat. Én tisztelem benned ezt a ragaszkodást. Maradj is meg ilyennek! De annyit hozzáfűzök, hogy nemcsak olyan vallásos, de olyan naiv is vagy, mint egy gyermek. Mint a félelemmel teli gyermek, aki nem mérlegel, csak fél.

A meggyőződésedet, a szavaid szerint nem veheti el tőled földi hatalom. Ki akadályozhatja meg téged abban, hogy ezt az értékes örökségedet továbbadd a gyermekeidnek? A vallás

így öröklődött nemzedékről nemzedékre.

El tudod képzelni, hogy a lelki szükségletet képező hitet meg lehet szüntetni?

A mai vezetők tudják, hogy a rendszer sikere a falun áll vagy bukik. A faluval számolni kell! Ha a falu passzív magatartást tanúsít, akkor az uralmuk még szuronyok segítségével is csak pümkösdi királyság lesz.

Tudják, hogy a papok nem mindig voltak kerékkötői a tudománynak. Voltak köztük Giordano Brunók is.

Azt is tudják, hogy sokan vannak, akikben él a vallásosság, és kell nekik a hit, és nem engednek belől egy barázdát sem elszántani, mert még nem dobták el az Istent.

Tudják, hogy minden erőszakos beavatkozás többet árt, mint használ.

Milyen haszonnal járna, ha megszüntetnék a vallást?

Nem tudom elképzelni, hogy ha jogot, szabadságot és igazságot hirdetnek, mért volna ezekre a fogalmakra káros az istenhívés.

Nem hiszem, hogy a jogtalanság sötét fátylát akarnák ráborítani az igazságra.

Utánuk néztem, ahogy elmentek kéz a kézben.

Nem tehettem mást, tünődve néztem a felhőket.

Véres arcú csuklyás barátokat, gályapadhoz láncolt papokat láttam, akik valamikor a világosság fáklyahordozói voltak, és meghaltak egy sötét korban, mert hitet tettek Isten és a természettudomány igazsága mellett.

Szigetszentmiklós, 1947. december 27.

Ne félj, Katóka! (Felhők)

Későn érkeztem a kis patakhhoz. Ismerőseim ott voltak már. Nem tudom, mennyit vesztettem a beszélgetésükből.

- Felszámolták a részben jó, részben rossz társadalmi rendszert, Gyula! Hallottam Katót.

- Kérdés, tudnak-e majd jobbat adni helyette?

- Tudnak hát, Kató! De mindennek megvan a maga várakozási ideje. Ettől már olyan félérezt gyümölcsöt, ami olyan ízletes lett volna, mint az érett? Az új rendszernek is érnie kell, azután jó lesz.

- Ilyen okoskodás nem bizonyít semmit. Ettem én már piros galagonyát, mégsem volt jó, pedig megcsípte már a dér. Tarlószedret, kökényt, amelyek feketék voltak az érettségtől, és mégis fanyarok voltak. Gyermeknek való volt mind. Ráadásul szedés közben szúrásokat, égő karmolásokat is el kellett szenvednem.

- Jó válasz volt, Katókám, nem mondom! A kökény, a szeder és a galagonya nem lehet más, mint amilyen. A gyerekeknek így is jó, de azért vannak a hozzáértők, hogy változtassanak azon, ami nem élvezhető. Majd új csemetéket ültetünk, a vad alanyokba nemeset oltunk, és majd mindegyik ízletes gyümölcsöt terem. Ügyes kertészeket fogunk alkalmazni.

- Szép, szép, de az ügyesség nem jelent egyúttal becsületességet is. Anélkül, pedig az egyén érvényesül ugyan, de a közérdek háttérbe szorul. Nehogy aztán a kertészek habzsolják föl a gyümölcs színe-javát, és a fogyasztóknak csak az alja és az ütdödött jusson!

- Majd a körmükre nézünk, és ha az nem lesz elég, rá is koppintunk, és az sem lesz baj, ha egy-két köröm le is pottyan.

- Én nem a részleges becsületességben, hanem az isteni igazságszolgáltatásban hiszek, amely általános érvényű. Ez azt jelenti, hogy a munkát végző egyén emberhez méltó helyzetben éljen!

- Tudod, Kató, amikor az egyetemre jártam, te még kislány voltál, és sokszor segítetted neked az algebrában, és gyakran bogoztaltak ki a láncszabály béklyóiból. Most is azt akarom tenni, hogy téged ne gyötörjön a kétség.

Én hiszem, hogy egyszer minden kérdés megoldódik.

Hiszem, hogy a dolgozó, aki a hasznos szellemi munkát végző egyénen kívül az ingyenélőket is eltartja, maga is igazságosan részesül majd az általa termelt javakból.

Hiszem, hogy az ígéretek nem üres jelszavak lesznek, hanem valósággá válnak.

Hiszem, hogy a haza javát szolgáló elgondolások jutnak érvényre.

Hiszem, hogy a vallás nem szűnik meg, hanem a maga tisztaságában fog kibontakozni, és a szép, a nemes dolgok őrizője lesz.

- Köszönöm, hogy így beszélsz hozzám, Gyula!

Átmenet nélkül estünk egy új világrendbe. Nem érzek biztos talajt. Ingovány vesz körül. Félek! Szeretnék lépni, de nem tudom, merre, hova. Félek, hogy elnyel a mocsár! Amíg itt vagyok a patak mellett, amíg te itt vagy velem, és beszélsz, nyugodt vagyok. De amikor a kis szobámban körülvesz a magány, elfog a kétségbeesés.

- Mondok neked valamit, Kató! Hát nem lehetnénk mi együtt akár örökre, hogy ne félj? Mit gondolsz, hogy illene egymáshoz ez a két név: dr. Szarvas Gyuláné Marcell Katóka?

Csend.

A válasz nagyon halk lehetett, mert nem hallottam. Lehet, hogy szájjal volt adva, de nem szóval.

Nem akartam indiszkrét lenni, de egy hirtelen támadt szellő széthajtotta a lombokat, és annyit láttam, hogy a hazafiság ölelkezett a nemzetköziséggel.

A kis patak vidáman futott, és mintha azt mondta volna: Ne félj, Katóka! Ne félj, Katóka! A felhők mintha rózsaszínűek lettek volna az égen.

Szigetszentmiklós, 1948. január 10.

Felhő Kató (Felhők)

Megint csak ott voltam a patak partján, amit magamban már Kedves- Hármasnak neveztem. Ilyen patak sohasem szerepel majd még a legpontosabb katonai tétképen sem. De azt gondoltam, ha lehet Hármas-Körös, mért ne lehetne Kedves-Hármas is. Nekem pedig kedves is, és hármas is, mert ennyien tartozunk hozzá.

Fél könyökre támaszkodtam, és hallgattam a Kedves-Hármas halk csobogását. Nézegettem a felhők játékát, ahogy kergették egymást. Összeolvadtak szerelmes ölekezésben, és gyermekfelhőket szültek. Ezek közül egy sem örökölte a szülők formáját. De a gyermekfelhők létrejöttével a szülők fel is oszlottak. Ez mind igen jó volt a várakozási idő kitöltésére. Mert vártam balladai ismerőseimet.

Vártam Gyulát, aki igen érdekes és rokonszenves volt, és vártam Katót, az ugyancsak kedves személyiséget. Ha őszinte akarok lenni, talán már szerelmes is voltam egy kicsit. Szívesen vettem volna tőle egy csókot, sőt többet is. Vissza is adtam volna neki a kamatok kamatjával együtt.

Bocsánat, kedves Gyula, hiszen ez csak ábrándozás!

De már jönnek is! Jól van ez így! Már nincs időm ábrándozni, és nem tévedek tilosba.

Jönnek. Gyula átfogja Kató derekát, és ő engedelmesen simul hozzá. Gondolatban bocsánatot kérek tőle. Igen. Ez az asszony nem olyan, mint aki házon kívüli csókot osztogatna!

- Heveredjünk le itt, Kató! Itt, ahol szoktunk, másutt talán már nem is lenne jó!- mondta Gyula.

- Igazad lehet, Gyula! Ennek a helynek van valami varázsa. Időnként jó ide visszatérni.

- Emlékszel, itt ismertük meg egymást.

- Hát lehet azt elfeledni, Gyula? Akkor egy verset írtál, amelyhez zenét is szereztél. Énekeld el! Én majd gitáron kísérek.

- Ha örömet okoz neked, Kató!
  - Nekünk!- mondta Kató. Helyes a helyesbítés?
  - Csillagos ötös, Kató! Hát akkor, kezdjük!
- Gyulának kellemes bariton hangja volt, és érzést is tudott a dalba vinni. Kató, pedig szépen gitározott.

Szép, ibolyás, tavaszi nap
 Volt, amikor megláttalak.
 Kötényed már teleszedted,
 Kis csokrokba kötögetted.
 Kértem tőled néhány szálat,
 És mert csók volt annak ára,
 Adtam érte néhány százat.
 Ibolyád csókkal fizetve,
 Megvolt-e mind, emlékszel-e?

Kató letette a gitárt.

Ki számolja meg a csókot,
 Mit a fiú tőle kapott?
 Tudja a lány, mennyit kapott,
 Olvasatlan mennyit adott?

Gyula tapsolt.

- Bravó, Katóka! Ez ügyes válasz volt! Ez nem matematika óra, de az egyenlet két oldala egyeztetve van!
- Ez az a hely, ahova vissza-visszatérve felfrissülnek az emlékek,- mondta Kató. -Kár, hogy ősszel és télen csak gondolatban lehet felkeresni. Télen még a kedves kis patak is befagy, és nem lehet a parthoz verődő víz hangját hallani. Melegség futott végig rajtam. Lám, csak , a kis Kató is kedvesnek nevezi a patakot. A névadás közös gondolatunk, és ez már valami!
- Ne gondolj a télre! – mondta Gyula. Most még nyár van. És ha el is jön a tél, majd felváltja a tavasz, és zöld lesz a berek, és lesz ibolya megint!

- De nyáron is közbejöhethetnek rossz idők, és ma sem maradhatunk sokáig. Tudod, hogy meg vagyunk híva a jótékonysági estre, ahova...

- Tudom, Kató! Szívesebben elküldeném a kétszeres belépti díjat, csak ne kellene elmenni!

- Nemcsak a pénz, a személy is fontos. Nem vonhatjuk ki magunkat. A társadalmi élet sokszor kötelez olyasmire, amit az ember szívesen elengedne, de...

- De nem lehet. Tudom. Másokra kell tekintettel lenni, nem önmagunkra! Azt hozza magával a társadalmi élet, hogy járjunk társaságba, ha van kedvünk, ha nincs. Vigye el az ördög!

Én sosem voltam társas lény a szó mindennapi értelmében. Mindig zárkózott természetű voltam. Nem hiányzott az emberek társasága, mert ott mindig egyedül voltam.

De ha csendes magányban voltam, az a csend igen népes világ volt. Tele olyan lényekkel, amelyeket magam teremtettem magamnak, és ezek beszélő lények voltak, akik szóltak hozzám. Kérdeztek, vagy én kérdeztem őket, és ők feleltek nekem.

De időnként felengedett a zárkózottságom. Igen. Időnként szükségét éreztem az emberi társaságnak. De nem a tömegének.

A tömeg csak mint tanulmány érdekelt, mert abban mindenféle típus megjelent. Meg lehetett figyelni, hányféle változatban nyilvánul meg az Ember és a Nemember.

Jó alkalom nyílt a megfigyelésre, amikor évekig utaztam a HÉV-en. Abban az időben kevés volt a szerelvény, az utas meg mindig igen sok. Ez különösen a reggeli órákra vonatkozott, amikor a vonat gyomra már amúgy is megcsömörlött a utasoktól.

A munkába siető embertömeg úgy rohanta meg a kocsikat, mint éhes farkascsoara a menekülő szarvast.

Megkapaszkodtam a fogantyúban, egyik lábam a lépcsőre téve biztosítékul, és néztem a szabadtéri jelenést, amelyben minden szereplőnek az önzés és az erőszak volt kiosztva, és azt ők tökéletesen el is játszották.

Mindenki első akart lenni. És törték-zúzták egymást. Néztem és vártam.

Ez fiatalasszony, vagy lány, hadd menjen fel!

Ez öregember, az asszony, menjenek csak! Én még ráérek, a lábam a lépcsőn, a kezem a fogantyún, hát...

Ez meg egy kisfiú, az anyja már fent van, hát akkor...

No, ez fiatal és erős. Őt meg csendes undorral figyeltem, hogy könyököl. Menjen, hát!

Mentek is, ezek is, azok is! Csak én maradtam a lépcsőn, és akik már nem fértek be a kocsiba. Az őt, hat ember alatt veszedelmesen hajladozó lépcsőn utazni, nem volt életbiztosítás! És ezt minden sínszál végződésnél a zökkenés kétszeresen húzta alá. Télvíz idején egy-egy csatakos hólavina csúszott a nyakamba a kocsi tetejéről. Megdermedt kezem már alig bírta szorítani a vasat. Átkoztam bolond udvariasságomat.

Lassan megtanultam, hogy aki fel akar jutni a vonatra, annak rá kell jönnie, hogy először én, és csak azután más, ha tud...

Igen. Olykor felengedett a zárkózottságom, vagy nem is volt állandó. De csak egyesekkel szemben, akik erkölcs, jellem, vagy más vonatkozásában hasonlóak voltak hozzám, vagy többek nálam. Kifejezetten kerestem az olyanok társaságát, akiknél csillogott a szellem, az értelem és a tudás.

Menekültem a borgőzös, nagyhangú társaságból, ahol mindenki egyszerre beszélt, és az volt a fontos, melyik bírja túlkiabálni a másikat. Lélektani tanulmányként nem volt érdektelen végighallgatni az ilyen bábeli hangzavart sem. Megfigyelhető volt, hogyan jön elő az igazi Én a bor mámorában, amely eddig a józanság cellájában raboskodott várva az ajtó felkattanását.

- Eszerint mégis csak volt idő, amikor szükségét érezted, hogy keresd az emberek társaságát?.

- Volt, Kató, hiszen nem tettem szótlansági fogadalmat. Nem voltam trappista szerzetes. Kultúremler nem zárkozhat el az

emberi érintkezéstől. De unaloműzésből sosem kerestem a társaságot.

- Hát, te soha nem unatkoztál?

- Nem, Kató! Gondolkozó ember nem unatkozik. Nem mintha nem volna szükségem arra, hogy a gondolataimat embertársaimmal kicseréljem. Sőt! De ha nincs kivel, akkor gondolkodom a nagy írók és nagy gondolkodók művein. Mégis igaz, nem voltam a szó általános értelmében társas lény.

Kiegészítésképpen elmondok egy érdekes ellentmondást, ha nem untatlak.

- Egyáltalán nem!

- Nos, hogy a már említett téli utazásokra visszatérjek, azok voltak a legkellemesebb óráim, amikor a sötét kocsiban -mert rendszerint sötétek voltak- valamelyik sarokban sikerült helyet kapnom.

Minden állomáson újabb tömegek özönlöttek el a kocsit olyanira, hogy talpalatnyi hely se maradt üresen.

Behunyttal szemmel, cigarettázva hallgattam a hangok moráját, nem követtem a szavak értelmét. Megelégedtem azzal, hogy emberek vannak körülöttem. És amikor a kocsiban egybefolytak a hangok, mint méhzümmögés a kasban, akkor olyan tökéletes magányban voltam, mint a fenyvesek csendjében, ahol még a nesz is lábujjhegyen jár. Végül már nem is hallottam a zsongásból semmit, mint ahogy a falióra ketyegését sem halljuk, bár állandóan leng az inga.

És az emberek közti magányban igen jó volt elmélyülten gondolkodni.

Elkészült nagyjából egy vers, vagy elbeszélés vázlatosan, és otthon már csak ki kellett tölteni részletekkel a keretet.

- Hány óra van, Kató?

- Öt óra, Gyula!

- Hát, akkor menjünk arra a jótékonysági mulatságra! Hátha ott befejezem a Batyusbál harmadik felvonását. No, csak úgy, vázlatosan.

És mentek kéz a kézben. Elűntek az ösvény kanyarulatában,
és a gitár hangjain felcsendűlt a dal:

Szép, ibolyás, tavaszi nap
Volt, amikor megláttalak...

Felnéztem az égre, ahol két ember alakú felhőt láttam csóko-
lózni. Az egyikben határozottan felismerem Katót, gitár volt a
kezeiben.

A másik? Azt nem tudom, ki volt, de csak Gyula lehetett, mert
férjén kívül nem csókol meg senkit a kis Kató!

Szigetszentmiklós, 1971. január 4.

Gyalogösvény (Felhők)

- Elhoztad a könyvet, Gyula?
  - Elhoztam, Kató!
  - Mi a címe?
  - Gyalogösvény.
  - No, akkor az nem Párizs szívében kanyarog!
  - Nem, Kató, és amint látom, párbeszéddel kezdődik! Azt pedig kifogásolja a kritika.
  - A kritika sem csalhatatlan. Van, amikor nem ambrózia járna neki, hanem egy köteg széna!
  - Nem hízelgő kritika a kritikáról, Kató! Mindig lesz olyan, akit a kritika elmarasztal és csak a jövő fogja igazolni, csakhogy az író keble attól már nem hevül.
  - No, mindegy! Nézzük inkább, hova vezet bennünket a szerző Gyalogösvénye!
- Íme!

- Dajkamese az egész, Tamás bá! Hívő lelkek elkápráztatását szolgálja. Nyűgös gyermekek elaltatására való, amelyet elfogad ideig-óráig a hiszékeny lélek. De meddig? Addig, amíg eljön az önálló gondolkodás kora, és az értelem szele elfújja az egész misztikumot. Azután nem lesz, ami félrevezesse.

A templomba beáramló kultúra elűzi a sejtelmekkel teli félhomályt, ahonnan fenyegető kőszentek figyelik, nem alussza-e el valamelyik álmos hívő az imádságot. Egyre halványabb lesz a szentelt gyertyák fénye, és a füstjük barnára festi a szentképek avult vásznait.

A kőszentektől majd senki sem vár csodát. A glória legurul majd a fejükről, és gyermekek karikáznak velük a templom előtt.

Az oltárkép angyalainak a szárnya leválik, és a pufók szökeségek a nirvánába hullnak.

A Mária kép majd szánakozó mosollyal tekint arra, aki a lábához térdel imádkozni.

A Madonnák feje fölül a hollók ellopják a dicsfénykarikát. Az

ölükből lecsúszik a kisdéd Jézus, és a képkeretből nem az istenanya mosolyog alá, hanem a szépasszony, akire vetköztető pillantással néz a mohó férfiszem.

Ez a vallások jövője röviden összefoglalva. Nagy a múltjuk, jelenük alig van, jövőjük semmi!

- Hát én nem akarlak megtéríteni téged! Furcsa is lenne. Tamás térítené Ezékielt!

- Az az Ezékiel nem próféta!

- Épp az a jó, hogy anélkül mondtál jövőndölést, hogy a jövőbe látnál! A te próféciádat nem fogja igazolni a jövő. Legalább is a belátható időn belül nem. Az értelem nem zárja ki a hit létjogosultságát!

A hitet egy minden emberinél tökéletesebb Valakiben éppen az értelem teremtetten meg. Akkor vált szükségessé a hit, amikor az ember ráésmélt kicsinységére és tehetetlenségére. Találnia kellett magának olyan erődtményt, amelynek a nyitott kapuján mindenkor bemehetett, és a biztonság udvarában érezhette magát.

Az istenhívéssel és a vele kapcsolatos dolgokkal a metafizika foglalkozik. Az ide tartozó kérdések az emberiséget az öntudatra ébredésétől kezdve izgatják, de tudományos kutatással nem válaszolhatók meg.

Mi a test, és mi a lélek? Halhatatlan-e a lélek, amely bennünk él és uralkodik? Hogyan keletkezett a világegyetem, és mi tartja meg tökéletes rendjében? Mi a célja a létnek? Van-e egyetlen hatalmas intézője a nagy mindenségnek? Megállhat-e a mindenség Isten fogalma nélkül?

- No lám, Tamás bá, a metafizika sem mer határozottan állást foglalni, mert nincs kézzel fogható tárgya, és kísérleti alapon semmit sem tud igazolni, és a feltételezéseknél maradván nyitva hagyja a kérdéseket.

Mit is tudna magáról az Istenről mondani, a mindenség rendjét igazgató erőről? A vallás Róla mint konkrét létezőről beszél, meghatározza a tulajdonságait: erős, irgalmas, bosszúálló, kegyes és kegyetlen.

János még a lakhelyét is részletesen ismerteti a Jelenések

Könyvében. Az Istent mint tisztességes, ősz aggot rajzolja meg. Az egyházatyák aztán még sok részlettel egészítik ki a tablót. Meghatározzák, mit kíván Isten az emberektől. Szép templomok, cifra és drága papi ruhák, körülírt, szertartásos istentisztelet, böjt, dicsérő énekek és sok-sok imádság. Annyi imádság, hogy olvasó kell a lepergetésükhöz, mert különben a hívő nem tudná számon tartani, hogy mennyit morzsolt már le abból, ami ki volt szabva.

Mondd meg nekem, Tamás, mit ér a gépiesen elmondott imádság, amelyben semmi áhítat nincsen! Ha csak arra vigyáz valaki, hogy meglegyen az előírt imamennyiség, mit ér az?

- Semmit, Ezékiel! Nem az imák mennyisége az érték! Főképp nem a sugalmazott imáké. Az imádságnak belső, lelki igényből kell jönnie, aszerint, hogy mit kér, vagy miben érzi magát bűnösnek a hívő!

Ha megvan a tiszta áhítat, akkor akár egy gondolatnyi imádság, vagy csak egy szöveg nélküli sóhajlás többet ér, mint száz Páternoszter, Hiszekegy, vagy Áve Mária.

Ha az imádságok halmaza lenne a feltétele a kérés teljesítésének, az az Isten emberré való lefokozását jelentené. Olyan lenne, mint egy szívtelen császár, vagy gögös pápa, akik megálázó varakoztatással gyötrik az embert, és száz ismételt kérésre várnak, és akkor sem biztos, hogy adnak valamit.

- Dicséretes, amit mondasz! Ez a józan értelem hangja. Ha istenfélő lennék, magam is így vélekednék. Ha már hisz az ember valamiben, akkor abban legyen tökéletes! A te nézetedet maga Jézus igazolja mondván: Ne legyetek bőbeszédűek az imádkozásban!

Mivel nem vagyok istenhívő, még a sóhajbeli imádkozást sem tartom szükségesnek, mert véleményem szerint nincs, aki meghallgassa.

- Ha az ellenkezőjét hinnéd, ezeket a szavakat egy életen át mondott imával sem tudnád levezekelni. Ez az én véleményem, mert egy teistának is lehet véleménye, Ezékiel!

- Igen, csak nem saját véleménye, hanem amit a teológiai sugalmazásból nyert. Ha ugyan nyert azzal a sugalmazással valamit!

- Nyertem annyit, hogy a sugalmazás nyomán az önálló gondolkozáshoz jutottam el.

- Te csak azt hiszed! Valójában ma is a sugalmazásokból táplálkozol, és azok irányítják a gondolkodásodat.

Te még a múlt századból való vagy, és annak megfelelően gondolkozol, Tamás! Az úrhajózás, a lökhajtásos repülőgépek korában, amikor minden tizedik ember autóval jár, te még mindig Erzsike négy ökrös szekerén ballagsz.

A villamosítás korában még mindig petróleumlámpa mellett vakoskodsz, ha ugyan nem mécs mellett!

- Igazad van, Ezékiel, én még a múlt században születtem, és mint ilyen, szeretek ökrös szekéren is utazni. Az ökrök sokkal bölcsebbek, mint az emberek! Az ökr csak akkor száguld, ha valamitől megvadul. Egyébként nyugalmasan lépeget, és nem rohan a halálba, mint az értelmes ember, mert a megvadulás nála nem folyamatos állapot, mint az embernél. És mivel a szekér nem előzi meg az időt, hanem együtt mozog vele, hát lehet nézelődni, sőt látni is, ha valaki figyel. A szekéren igen szép gondolatok is születnek, mint ahogy Petőfinél is születtek Erzsike mellett.

Aztán én csak többnyire gyalog járok, gyalogösvényeken. Erdőben, hegyoldalakon kanyargó ösvényeken, nagy fák alatt, vagy magas cserjék között. Ott csend van, nem bög az autó, nincs benzinfüst, hanem madárfütty köszönti a csendet, a napfényt, a harmatot, a fű szagát, az édes virágillatot.

- No, lám, Tamás, milyen szép költői gondolatok, pedig csak mellettem ülsz és nem Erzsike mellett!

- Hát az az idő már elmúlt, Ezékiel! Az Erzsikék már kiestek az életemből.

Amint már mondtam, én gyalog szeretek járni, mert az, aki meseautón suhan százharminccal, keveset lát a világból, mert kiesik a térből. Én a gyalogösvényen is csak lassan ballagok, mert látni is akarok. Van látni való elég, mert minden fordulónál más és más a kép. Nemcsak megállok, hanem le is ülök, ha akad száraz avar, vagy egy kidőlt fatörzs. Nézem a kék eget és a bárányfelhőket. Hallgatom a szellő zizegését, figyelem az

erdő lélegzését, hallgatom a csend sokat mondó beszédét.

- Valóban ideális hely az elmélkedésre! Nem lettél még buddhista szerzetes, Tamás? A mondottak után...

- Nem, Ezékiel, nem lettem buddhista, meg pálos, ferences, vagy Domokos-rendi szerzetes sem! Nem is leszek soha semmilyen szerzetes.

Ülj le erre a képzeletbeli fatörzsre! Könnyebb a beszélgetés ülve.

- Már ülök is, Tamás! Egész jó hely van rajta.

- Hát, ha jó, akkor jó! Elmondom neked, mit beszél nekem a mélységes csend. Elmondom, miért nem vagyok semmiféle szerzetes. Meg azt is, hogy bár a tudományok nagy kedvelője vagyok, nem vetem el az elvont fogalmakat sem.

Elmondom azt is, mért vagy te szegény a gazdagság minden adottsága mellett, és miért vagyok én gazdag a szegénységben. Mit adjak a lábad alá, Ezékiel, hogy kényelmesen ülj?

- Hogy mit? Hát az értelem zsámolyát, amelyet a józan ész elfogad!

- Köszönöm! Úgy gondoltad, hogy figyelmeztetés nélkül ostobaságokat fogok mondani? Goromba szerzet vagy, Ezékiel! „Amit a józan ész elfogad.” Hát nem mondtál ezzel sokat! Mindenki olyat fogad el, ami neki megfelelő.

Ha egy számár elé friss füvet, meg egy halom tudományos értekezést dobok, nyilván a füvet eszi meg, és nem a könyveket, mert annyira mégsem számár!

- Köszönöm a hasonlatot! Nekem a könyvet add, a füvet meg a számárnak! Nem akartalak megsérteni, Tamás bácsi! Beszélj, hát!

- Jó! Kezdem azzal, miért nem lettem szerzetes. Hitem van ugyan, de vallásom nincs. Nincs, mert a vallás szertartásos különöségeit elvetem, mivel senki sem tudja, milyen külsőségek kellene Isten imádásához. Szerintem semmilyenek!

Nem borulok le arccal kelet felé, és nem érintem meg homlokkal a földet.

A vizet mosakodásra használom, és nem ima bevezető mozanatként.

Nem használok imaszíjat.

Nem böjtölök, nem térdelek le, nem vetek keresztet.

- Már csak az van hátra, hogy nem is imádkozol...

- Valóban nem.

- És miért nem?

- Azért nem, mert elfogadom, hogy Isten mindentudó. Ha pedig mindent tud, akkor azt is tudja, mire van szükségem, és azt is tudja, megérdemlem-e. Ha nem érdemlem meg, szabad-e kívánnom, hogy részrehajló legyen?

Ha bűnös vagyok, ismeri a bűnöm súlyát, tudja, hogy megbocsátható-e, vagy sem. Ha nem, hogyan kérhetném arra, hogy velem szemben elnéző legyen?

Minden úgy fog történni, ahogy Ő akarja. Végzetű vagyok, hát ezért nem imádkozom.

- Különös hit a tied, Tamás bácsi! Keveréke a hitnek és a pogányságnak. Ha egyszer majd mindenki úgy gondolkodik, akkor megszűnik minden vallás, és az is, akihez a vallások kapcsolódnak.

- Egyik sem fog bekövetkezni soha. Mondtam már, hogy rossz próféta vagy! Először is, mert egyöntetűen semmilyen eszméről sem gondolkozott még az ember, és nem is fog soha. Másodszor, a kereszténység, amelynek a facsemetéjét Jézus ültette el, két ezer év óta vájja gyökerét mélyen a talajba, és olyan hatalmas fává terebélyesedett, hogy lombjával a Föld messze tájait betakarja.

Az olyan faóriást, mint a vallás, semmiféle új eszmeáramlat nem bír kidönteni, mert a gyökerei nemcsak a földbe, hanem az emberi lélekbe is mélyen benyomultak. Ez a fő erőssége, Ezékiel!

A másik erőssége, hogy nem fegyverrel indult hódító útjára. Ezért áll fenn évezredek óta, Míg a fegyverrel hódító világhatalmak egymás után omlottak össze.

12 ember fegyver nélkül hirdette, és terjesztette az eszmét, amelyet az Első hagyott rájuk, akit már megölt a hatalom. De a 12 tovább vitte, ámbár tudták, hogy ők is a halál útján járnak. Hirdették nyíltan, ha nem lehetett, titokban, és a számuk gyorsan hatványozódott, mert a tömegek önként vették magukra a választ, amely szabadságot, egyenlőséget, testvériséget hirdetett.

Vállalták a vele járó kockázatot, amely kínos halált jelentett. Nem ölték, mert a szeretet és a béke vallását hirdették. Őket azonban ölték, mégis gyorsan nőtt a számuk.

Éjjel föld alatti katakombákban tartották az istentiszteleteket, kitéve a leleplezés állandó veszélyének, ami nem egyszer bekövetkezett, és utána jött a rettenetes megtorlás: máglya, kereszthalál, szurokba mártva megégetés. A cirkusz porondja keresztény vértől ázott. És éppen az üldöztetés váltotta ki az ellenreakciót.

Mindig az olyan eszmék felé fordul a legnagyobb érdeklődés, amelyek tiltva vannak.

Az arénák közönsége csodálkozva nézte, hogy a halálra ítélt keresztények buzgó imádság után nyugodtan várják, hogy rájuk engedjék a kiéheztetett oroszlánokat és tigriseket. Azt kérdezték önmaguktól, milyen vallás lehet az, amelynek a hívei olyan nyugalommal várják a borzalmas halált. És a kíváncsiság egyre többet és többet vonzott a katakombákba.

A kegyetlenség nem tudott gátat emelni a hit útjába.

A római hatalom régen elmerült az idő tengerében, de a keresztény vallás mamutfenyőjének lombja még ma is frissen zöldell. - Ma még igen, de eljön az idő, amikor sárgulni kezd a lombja, mert semmi sem örök.

Egyszer a te vallásod fájának a lombja is fonnyadni kezd, majd lehullik, és a fa kiszárad. Ez a természet törvénye, ami mindenre érvényes, ami volt, van, és ami lesz.

- Hibás az elmélet, Ezékiel! Ha sárgulni és fonnyadni kezdene is a vallás fájának a lombja, a száradási folyamat olyan lassan megy, hogy évezredek kellenek hozzá. A fa még kiszáradva is évezredekig állni fog. És ha egyszer ledőlve megérinti a földet, az érintkezésből megszületik egy új vallás, a tudomány, a művészet, a szépség, a béke és a harmónia mindent felölelő, tökéletes vallása, amelyben egymásra talál az önmagát kereső ember. Megvalósul a mindenkire kiterjedő jólét, és az ember megtalálja az Istent, a mindenki Istenét.

Akkor megvalósul a tökéletes harmónia ember és ember között, amelyet Püthagorasz egy számpárral fejezett ki.

Megkérdezték tőle, mi a barátság. Erre így felelt: 220 és 284. Mi van a gondolat mögött? Az, hogy 220 osztói ezek: 1, 2, 4, 5, 10, 11, 20, 22, 44, 55 és 110. Összegük 284.

284 osztói: 1, 2, 4, 71, 142. Ezek összege 220.

A szám osztói szimbolizálják a szám tartalmát, és az összegük kiteszi a másik számot.

Két ember barátsága akkor ideális, ha mindkettő átérzi a másik teljes lelki világát.

- Valóban eszményi elképzelés a jövőről! Csakhogy most én mondom neked, hogy rossz próféta vagy, Tamás bácsi! Amiről álmodozol, nem fog beteljesülni soha.

Püthagorász számpárja hosszú fáradozás árán van kiválasztva a barátság szimbólumának.

De az emberek nem számok! A számok nem élnek, nem változnak, és így megmaradnak a barátság mezében, amelybe a püthagoraszai szép gondolat öltözteti.

De a százféle, külső, belső tényezőktől befolyásolt ember nem változatlan.

Két barátságos szám egymás mellé állítva mindig ugyanaz marad, de két ember baráti viszonya hányszor, de hányszor megszakad!

A püthagoraszai harmónia csak páros számok között jöhet létre. Az ember azonban igencsak páratlan.

Aztán hol láthatunk harmóniát? Erről a fatörzsről szépen beláthatunk az erdőbe. Nézd meg, Tamás bácsi, látsz-e harmóniát! Láthatsz égbe nyúló faóriást és fiatalon megöregedett, megnyomorodott fákat. Sosem lesz belőlük igazi fa, mert a fölējük nőtt nagyok elvonják tőlük a napfényt.

- Nemcsak fák vannak a világban, Ezékiel!

- Nem, Tamás bácsi! Menjünk hát más területre!

A környező világban mindig páros és páratlan számok kerülnek egymással kapcsolatba.

A farkas megeszi a bárányt. Nem jön létre köztük harmónia, mert a bárány páros, a farkas páratlan szám.

Épp a lábunk előtt cikcakkosan mozog a föld, és puha hegylánc alakul ki. A vakond gilisztára és lótetűre vadászik, és nem

azért, hogy jó napot kívánjon nekik.

A fejünk felett most repül el egy vércse, a karmai között egy csibével. Nyilván nem tyúkot akar nevelni belőle.

A halak sem vendéglőben étkeznek, a nagy hal megeszi a kicsit. Említsük meg a legnagyobb ragadozót, az embert! Ő nemcsak éhségből öl, sőt ha az érdeke úgy kívánja, akkor a saját fajtáját is irtja tömegestől.

Tehát a páros számok találkozása csak véletlen, és nem törvényszerű. A páratlan számok közbeékelődése mindig a harmónia halálát jelenti.

A számok nem hazudnak, Tamás bácsi!

- Nem, a számok nem hazudnak, Ezékiel! Hanem a számokat szorozni is lehet, és akkor a harmónia esélye nagyobb lesz.

- Vén róka vagy, kibújtál a hurokból, Tamás bácsi! Nem mondhatom, hogy majd meglátjuk, mert egyikünk sem éri meg... Beszéljünk inkább arról, amit az első keresztényekről mondtál! Én is nyertem vele valamit. Szólj a vallásról, amely még uralkodik ugyan, ámbár a felvilágosodás egyre nagyobb területeket hódít el tőle.

Miben látod a hosszú távú jövőjét, és a hatóerejét, amellyel igájába fogja a hívőt?

- Egyszerű a magyarázat, mert a hívők önként veszik fel az igát.

- Ez nem egészen így van, Tamás bácsi! A hívek nem választják az igát, hanem belekerülnek. Ráadják, mint a keresztvizet. A csecsemő még nem tud tiltakozni, és rajta marad mind a kettő.

- Igazad van, Ezékiel! De a vallás igája bármikor letehető, ha a hordozója úgy érzi, hogy töri a nyakát. De vannak, akik felnőttkorban veszik fel önként, mert az a hitük, hogy az üdvözülés ekéjét húzzák vele.

- Szóval az az illúzió, hogy az eke után maga az Isten lépeget, hinti az üdvözülés magvát, aztán Ő is bemegy a szent helyre meghallgatni, hogyan énekelnek és imádkoznak a hívek?

- Körülbelül úgy vélik, Ezékiel!

- Jobb, ha nem én felelek erre, hanem egy illetékes helyről vett idézet! „De ama felséges Isten kézzel csinált templomokban nem lakik.” (Apostolok cselekedetei 7.48.) Akkor hát minek a templom?

- Jogos a kérdés. Nem annak kell a templom, akinek épül, hanem annak, aki építi.

A próféta a szívében hordozta az Istent, tehát neki mindenütt jelen volt, a pusztában, a tengeren, inségben, nyomorúságban, biztonságos helyen és halálos ellenségek között.

De nem mindenki próféta! Az ember közeli dolgokhoz szokott szeme a mindenségben nem tud választani magának egy fix pontot, ahová oda tudná képzelni az istenét.

Meg kell ismételnem, hogy nem a valóság a fontos, hanem az illúzió, az a hit, hogy jelen van az Isten.

Az ember nem ura az érzelmeinek. Az áhítat létrejöttéhez külsőségekre, segédeszközökre van szüksége. Az áhítatkeltés eszközei vallások szerint különbözőek lehetnek.

Nem mindenki tud egyedül elmélyedni, és az ilyeneknek kell a segéderő, a tömeg, a templomi tömeg, ahol egyikről átragad a másikra az áhítat.

Egyiknek elég az elmélyülésre az egyszerű, dísztelen, fehérre meszelt falú templom, amelyben nincs kép, csak egyetlen jelkép a mennyezeten.

A másiknak szükséges a díszes templom a segédeszközökkel, csengővel, füstölővel, szenteltvízzel, képekkel, szobrokkal és nem utolsósorban a díszruhás pappal.

Másik kérdésed, hogy miben van a vallás fő varázsa, amivel megfogja a hívőt.

Maradjunk olyan vallásnál, ahol a külsőségekhez különleges szertartás is társul! Kísérjünk el egy ilyen hívőt a templomi útjára! Már a csipkézett ormú, szédítően magas torony, a díszes párkányok, karcsú tornyocskák létrehozzák a lenyűgöző hatást, ami csak fokozódik a belső szédítő arányok láttán. A monumentális csúcsívek szinte belevesznek a mennyezet magasságába, és az ember olyan kicsinek érzi magát, hogy meggörnyed és kész letérdelni, és önkéntelenül suttogóra fogja a hangját.

De ez még nem az áhítat, hanem csak a csodálat. Az áhítat akkor veszi kezdetét, amikor meglátja a templom belsejében lévő szépségeket. A csúcsíves ablakok festett üvegein át hatol be a fény, és a félhomályból kibontakozik minden szépség, amit a

művész alkotni tudott, hogy elbűvölje vele önmaga és mások lelkét. Látja a falak minden díszét, az oszlopok csillogó aranyozását, a remekbe készült oltárt és a gyertyák imbolygó fényét. Most figyelj jól, Ezékiel!

Ebben a környezetben már nem a szép nőre éhes szemmel néz a férfi hívő, hanem a csodatévő, szelíd Madonnát látja. A Szűzanyát nem illetheti tisztátalan gondolat. És abban a varázslatos környezetben olyan gondolat fogja el, hogy összekulcsolódik a keze és alázatos imára kényszerül.

Mindennek a betetőzése, amikor megszólal a orgona és megzendül a kórus, és az emberi hangok egybesimulnak, és megtisztulva szállnak az Isten felé.

Ezekben a lelkekre ható külsőségekben rejlik az a varázslatos erő, amely erőszak nélkül tudja igába fogni a híveket.

Aztán, amikor az anya hazatér, feltárja keblét a csecsemőnek, aki az anyatejjel együtt szívja magába az áhítatos érzést.

A másik, aki még a szíve alatt hordozza a magzatát, a vérével adja át az érzést.

A harmadik, akinek már nagyobbacska gyermekei vannak, már szavakkal ülteti a lelkükbe az istenhitet.

Így maradt meg a vallás nemzedékről nemzedékre évezredek át, és marad meg továbbra is.

A hit virágát a szívek ápolják, és még hozzátehetem, hogy a fanatikus kertészek is.

Most hát megválaszoltam a kérdéseidet.

- Lesz még néhány szavam, Tamás bácsi!

Ahogy a szavaidból kitűnik, a bensőséges áhítat kiváltásához külső tényezőkre van szükség. Vagyis, ha nincs hatékony külsőség, a belső áhítat elmarad. És maga a hit, az istenhit is emberi sugalmazásra jött létre a vallás keletkezésekor, amit az ember elfogadott, és elfogad ma is.

- Úgy, ahogy mondod, Ezékiel! Minden új eszmei irányzat emberi sugalmazásra jön létre, és a régi megsemmisüléséhez vezet. Hogy jó-e az új eszmei áramlat, vagy rossz, az attól függ, kinek mit hoz. Jó annak, akit a hátára vesz, és kisodor valami kies partra, de rossz annak, akit a pusztulás örvényébe merít.

Tehát üdvösség, vagy kárhozat. Harmadik lehetőség nincs. Azaz, hogy a megalkuvónak reinkarnáció, aki hú marad az elveihöz, annak nirvána...

Politikai törvényszerűség, hiszen az ember politikai lény. Mindegy, hogy társadalompolitikai vagy vallási politikáról van szó.

- Tamás bácsi, nem gondoltál még arra az ellentmondásra, ami a vallás emberszeretetre felhívó tanítása és annak megszegésére való felszólítása közt fennáll?

- Mire gondolsz, Ezékiel?

- Arra a gyűlöletre, amely a különböző vallásfelekezeteket elválasztja egymástól. Annakidején a gyűlölet szellemében, az eretnek megölése nem volt bűn.

- Gondoltam, Ezékiel, de annak a gyűlöletnek maga az ember volt az oka.

- Gondoltál-e a vallásháborúkra, a keresztes hadjáratokra, amelyek százezrek életébe kerültek?

Gondoltál-e a Szent Bertalan éjszakáján kezdődő tömegmészárlásra, amely 40 000 hugenotta életét követelte? A hírre a pápa meglegedetten mondta, Dicsértessék az Úrjézus Krisztus! Ez a köszöntés ma is használatos.

Az éjféli harangszó volt a jeladás az öldöklés megkezdésére. Ez is használatos a mai napig az éjtéli misék idején.

Hát nem érett meg a vallás arra, hogy eltöröltessék a föld színéről?

- Az én gondolatkörömből sem estek ki ezek a dolgok.

A vallás, amelyet Jézus hagyott örökül, nem hív fel senkit gyűlöletre, még kevésbé emberölésre.

És ha ezek mégis így történtek, annak megint csak az ember az oka, aki megsértette a hitet, a vallását.

Két bűnös áll előttünk, Ezékiel, és enyhítő körülmény egyik számára sincs!

Egyik bűnös a vallás, helyesebben annak képviselői. A másik a hódító politika, amely területek megszerzésére és népek leigázására törekszik.

A történelmet épp úgy ismered, mint én. Te is tudod, hogy a

ma háborúja minden előzőt felülmúl borzalmakban, mert a civilizáció a tudományt is a háború szolgálatába állította.

Egyetlen atombomba 75 000 ember halálát okozta Hirosimában.

Megérett hát a tudomány, hogy eltöröltessék a föld színéről?

Hitler 6 millió zsidót írtatott ki. Sztálin a saját országa lakóiból ennél is sokkal többet.

Mennyi áldozatot követel majd egy újabb háború, vagy egy társadalmi változás?

Van-e ma tökéletes társadalmi forma a földön, amely egyenlő életkörülményeket biztosít minden embernek? Ha nincs, akkor olyat csak a további fejlődés hozhat létre. A régi felszámolása után annak a helyébe új lép.

Minden fejlődik. Az eszmék is élnek éppen úgy, mint a növényi vagy állati szervezetek. A fejlődési folyamat bekövetkezik a társadalmi formák terén is.

De a politika, népiesen, de találóan mondva, egykutya, akármilyen is. Veszett kutya, amely mindenkit megmar, aki útjába kerül.

- A valláspolitikai is, Tamás bácsi?

- Igen, az is.

- Azt mondd meg, Tamás bácsi, hogy te, aki olyan rajongva beszéltél a templomokról, miért nem jársz a hívek közé?

- Mert nekem az Isten érzékeléséhez nincs szükségem templomra, sem külsőségekre. Én egyedül is megtalálom a templomon kívül is az Istent.

- Most például hol érzékeled?

- Most elképzelem, hogy itt van az erdő fái alatt valahol, és egy elkóborolt kis gyíkcskának simogatja végig a hátát, aztán újjával zezzugos vonalat húz a homokban, és ezen a csapáson az ijedt kis állatka visszatál az anyjához.

Lehet, hogy egy fiókákkal teli madárfészket fog a kezével valamelyik magas nyárfa hegyén. Fogja gyengéden, de mégis erősen, hogy az a vad északi szél, ami most zúgott át a fejünk felett, le ne sodorja azt a kis fészket a fáról.

- Hát ez igazán szépen volt mondva, Tamás bácsi! Ilyen istenben én is szeretnék hinni.

- És mért nem hiszel, Ezékiel?

- Mert logikailag ilyen érző szívű isten nincsen, aki egyik kezével megfogja a madárfészeket, hogy le ne essen a fáról, hiszen sajnálja a kismadarakat, de a másik kezével úgy megrázza a földet, hogy ezer meg ezer emberfészek dől romba, és emberfiókákat temet maga alá.

Nem látod az ellentmondást, Tamás bácsi?

Miért csinált Szodomát, Gomorát, özönvizet? Hát minden ember bűnös volt olyankor? A kis csecsemő, aki az anyja emlőjét szívta, és a magzat is, aki még meg sem született? Miért cselekszik így?

- Én nem tudok erre felelni, Ezékiel. Én csak ember vagyok, és csak annyit mondhatok, hogy az ember ne avatkozzék Isten dolgaiba!

- Közhely! Igen óvatos válasz! Csak hódolat illeti, nem bírálát! Megértem a hallgatásodat. Ne szólj erre a pogány beszédre semmit!

Amikor itt ülsz egymagadban elmélkedve Istenről, és a gondolataid csak egy zárt területen belül mozognak, és nem repülnek át a kínai falon megnézni, hogy van-e valami azon túl is, amit érdemes megnézni, az a mély csend, amire hivatkoztál, nem mond neked semmit?

Lássunk néhány epizódot a történelemből!

Timur Lenk 5000 örményt ásatott el elevenen egy földdel tarkat verembe, és nyugodt lélekkel hallgatta a fuldoklók tompán felszűrődő hangjait.

Mohamed 700 ártatlan zsidót mészároltatott le.

Spartacus leverése után 4000 keresztfa szegélyezte a Via Apíát, mindegyiken egy megfeszített rabszolgával.

Az Isten egyik esetben sem lépett közbe.

A veszett tigris az emberhez viszonyítva szelíd bárány. Miért ad hatalmat az Isten az emberi fenevadaknak, és miért nézi el, hogy tobzódnak a vérben?

Ha minden Istentől való, akkor az volt a legnagyobb tévedése, amikor megteremtette az embert. Ha ilyennek teremtette...

- Értem. Csupa feltételes mód. Vagyis semmi sem tőle való,

mert nincs... Mert nem lehet bizonyítani a létét... Csak akaratunktól függően van. Igen...

De mennyi olyan létező van, amely ki nem mutatható!

A végtelen térben, az idő minden pillanatában létrejön valami, de az ok a háttérben marad.

Igen, a szellemi Erő akaratunktól függő fogalom, de ki bizonyítja be, hogy akaratunktól függetlenül nem létezhet-e?

Én hiszek benne, tehát nekem van. És megnyugtató számomra a hit, hogy a földi lét befejezése után egy szebb és boldogabb hazában fogok felébredni.

Ha sikerülne elvenni a hitemet, Ezékiel, akkor te, aki szegényebb vagy a hindu páriánál, mert semmiben sem hiszel, te mit adnál nekem cserébe?

- Ha el tudnám venni, Tamás bácsi? Nem! Én semmit sem akarok tőled elvenni. Nem vagyok olyan útonálló, aki a másikat a lelkét betöltő illúzióktól akarná megfosztani.

Mivel azt kérdezed, mit tudnék adni cserébe, hát megmondom. Azt, ami nekem is megnyugvásom. Azt, hogy a földi élet befejeztével minden megszűnik, hogy ennek a rossz álomnak nem lesz folytatása, hogy vége lesz a komédiának, mert ebből a világból ítélve, a másik sem lenne jobb, és ha már az emberben csalódtam, Istenben nem akarok...

Gyula letette az írást.

- Nos, mi a véleményed. Kató?

- Az, hogy elmélyülten gondolkozó lélek bújik meg a két szereplő mögött, aki mind a kettőben magát adja. Hívó és pogány egy személyben.

Ezékielen keresztül maga adja fel magának a kérdéseket, de töprengő lelke nem tud választ adni önmagának. Nem találja meg az összefüggést Isten kettős énje között, aki irgalmas és kegyes, de elnéz minden kegyetlenséget a földön.

Elmentek. Az égen bizonytalan színű óriás O képződött egy felhőcsoportból. Előtte és utána tizedespont volt, de páros számok se jobbról, se balról nem voltak láthatók. Nem adták

jelét annak, hogy a Harmónia, a Szépség és a Tudomány egységes vallása megvalósul-e a Földön.
Aztán egy szélroham semmivé foszlatta a nullát.

Messziről megzendült a gitár, és Kata énekkel kísérte:
„Tebenned bízunk eleitől fogva”...

Szigetszentmiklós, 1971. február 18.

A régi, jó világ (Felhők)

Itt ülök kedvenc helyemen, a kis patak partján. Fekszem a fűben. Hallgatom a vizecske halk csobogását. Nézegetem a futó felhőket. Szeretek itt időzni, mert csendes, változatos és olcsó. Nem mondom, találhatnék más egyebet is, ami elszórakoztatna, bár itt annyi tündérpalotát építhet magának az ember, amennyit akar. De másra nincs pénzem, így hát maradok a fűben a felhők alatt.

- Mégiscsak más és jobb volt az a régi világ, Gyula! – csendül meg váratlanul egy kellemes női hang a közelben.

Felriadok álmodozásomból. Félrehajtom a lombokat. Két ember heverész a tisztáson. Ha nem szólnak, észre sem veszem őket a bokrok miatt.

Markáns arcú, jó kinézésű férfi az egyik, élete virágjában járó nő a másik. Határozott egyéniség lehet. Ez nemcsak az arcán tükröződik, de a divatnak sem hódolt be. Tömött, fekete hajkoronája szép keretet ad érdekes arcának.

- Mért volt jobb az a régi világ, édes Kató?

- Sok mindent mondhatnék neked, Gyula, de csak annyit jegyzek meg, hogy minden volt bőven. Nem úgy, mint ebben a megveszekedett jegyrendszeres típusvilágban!

Gyula egy ideig csendesen szívta a cigarettáját, aztán a füstön keresztül halkan mondta.

- Minden viszonylagos, Kató! Abban a jó világban is sokan voltak, akiknek rossz volt. Gondolj a sok kivándorlóra!

Ebben az új, rossz világban is sokan vannak, akiknek nagyon is jó. Nekik nincs élelmiszerjegyük, de bankjegyük annál több. Én annak a régi jó világnak a permén éltem.

Hogy most is lehetne jobb az élet, mint amilyen, az tény! De a veszített háborún kívül még sok minden közrejátszik abban, hogy nem jobb.

Elmondok az életemből egyet és mást.

1913-ban csapos fiú voltam Pesten a mai Kazár utcában, akkor

Petőfi utca volt még. A munkaidőm reggel 5 órától este tízig tartott. Ezért kaptam ebédet, 15 krajcár vacsorapénzt és 8 Forintot havonta. Összesen tehát tizenkettő ötvenet.

A kirakatokban volt minden, de nekem csak az üvegtábla csillogása jutott.

Sóvárogva néztem a Magyar Remekírók díszkötésű könyveit, de csak Petőfit tudtam megvenni.

Hogy nem prédáltam el a pénzemet, ahhoz elég annyi, hogy a 15 krajcárból vettem kettőért félbarna kenyeret, és ötért sonkaszalonnát. A többit félre tettem. Pedig olyan étvágyam volt, mint két farkasnak télen.

Ha mint gyerek takarékos voltam, komolyabb éveimben ez a tulajdonságom csak erősödött. De nem volt miből takarékoskodni. Nem azért, mert nem dolgoztam.

Betont kevertem és talicskáztam reggel fél hattól naplementig olyan állati hajszában, hogy munka után tántorogva mentem haza, pedig bort nem is láttam. Két Pengő napszámot kaptam, hát nekem tabu volt a bor. Ez még 38 előtt volt. Az még jó világnak számított. Vagon tételben vehetett szalonnát, akinek pénze volt. Nekem nem volt. Örültem hát, ha kivételesen tíz deka jutott. Azt is úgy kellett beosztanom, hogy uzsonnára is maradjon. Életművész voltam. Többnyire zsíros kenyeret vittem. Nem vastagon kenve, hanem csak úgy mostohásan, hogy a só ráragadjon.

Hát igen. Mivel szalonnám nem volt, vöröshagymával csaltam magamat. Igen. De az a csalás az én bőrömre ment. A bőröm megmaradt ugyan, hanem az egészségemet elvitte az ördög! Nem éreztem magam embernek, mert a családom nélkülözött. Igen, Katókám, abban a régi jó világban annyi rossz jutott nekem, hogy nem kívánnám az ellenségemnek sem.

- A te esetedből nem lehet általánosítani, Gyula!

- Persze, hogy nem, bár a sorsom nem elszigetelt jelenség volt. Annyit fűzök még hozzá, hogy lehetett volna sokkal általánosabb az a régi, jó világ!

De mára talán elég lesz ennyi, Katóka! A többit majd holnap! Elmentek.

Én magamra maradtam, és nagyon keserűnek éreztem a cigarettám füstjét. És nagyon komornak láttam a futó felhők alakuló és bomló palotáit a búzavirág színű égen.

Szigetszentmiklós, 1947. december 26.

Ezer holdon (Felhők)

Újra kint vagyok a patak mellett. Még mindig vonzanak a felhők, de most már más is.

Kíváncsi vagyok, eljön-e a két új ismerős, a régi jó, illetve az új rossz világ védelmezője. Mindkettőjüknek igaza van, illetve van igaza.

Eljöttek.

- Most miről vegyünk leckét, Katóka? – kérdezte tréfásan Gyula.

- Most? Tudod, hogy nem vagyok szónok, de azért vannak meglátásaim. Nem pártolom én a múltat, sem a letűnt kiskirályokat, de jobb volt a mezőgazdaság eredménye, amíg nagybirtokokon folyt a gazdálkodás.

- Igazad van, jobb volt az eredmény, de csak azért, mert a nagybirtok urainak rendelkezésre állt a termelés minden feltétele, nem úgy, mint a földhöz juttatott kis gazdáknak.

Hagyjuk a termelési feltételeket, beszéljünk inkább a dolgok erkölcsi oldaláról!

Nézzük a nagybirtok urainak és a nagybirtokot művelőknek az életmódját! Nem tartok neked lázító beszédet, csak a tényekre hivatkozom.

Mikor a nap még sokáig azon gondolkozott, hogy felkeljen-e, az uradalmi munkás már rég elfáradt az istállóban vagy az udvaron.

Este megint csak régen lenyugodott már a nap, amikor még ők nem tudták, mi lesz a vacsora.

A nyári nap gyilkos tüze, a tél dermesztő hidege egyaránt kint találta őket.

Nem mondom, hogy az életmódjuk azonos volt a rájuk bízott baroméval, mert az mindig előbb evett, mint ők, és orvost és gyógyszert is hamarabb kapott, mint az ember, a komenciós.

Ki tette naggyá a nagybirtokot? Kinek a munkájából adódott a termés, amelynek az ára az uraság folyószámlájára ment?

A béres eltartotta munkájával önmagát és a családját, azonfelül az uraságot is.

Szomorú, hogy sok munkás a kenyéradóját látta abban, aki morzsákat adott neki vissza az általa termelt javakból.

Hogy tudta elaltatni az önérzetét és a büszkeségét a nagybirtokos, hogy el tudja fogadni a jólétet a lenézett senki kezéből, akit a legtöbb esetben nem is vett emberszámba?

- Maradjunk az igazság mellett, Gyula! A lenézésre sok esetben rá is szolgált a tanulatlan nép. Modorában durva, viselkedésében közönséges volt. Nem vehette magával egyenértékűnek!

- Jó! Ha az volt, kinek a hibájából volt az? Közönséges volt az életmódja is, és egész életében alárendelt helyzetben volt.

Volt ideje és alkalma művelődni? Nem az ő hibája volt, hogy megmaradt, mert azt is akarták, hogy megmaradjon félállati tudatlanságban!

És hogy mégis voltak orvosok, művészek, írók, akiket a nép alsó rétege adott, az a vasakaratú östehetségek akaraterejének az eredménye volt. Kivételes esetekben kaptak külső anyagi támogatást ehhez.

A nép gyermeke nem alsóbbrendű, hanem csupán alárendelt volt!

Csend borult rám, ahogy elmentek.

A felhőkben mintha lassan ballagó ökröket láttam volna. Hajlott hátú béresek mentek utánuk, és míg kérges kezük az eke szarvát fogta, a lelkük talán a szépség és a tudás után vágyakozott.

Szigetszentmiklós, 1947. december 26.

Igazgyöngyök (Felhők)

Hiába, nagyon hozzám nőtt ez a kis patak, selymes fűvével, tarka-barka felhőivel, Gyulájával, Katójával, akik szinte már elmaradhatatlan kiegészítői délutáni szórakozásomnak.

Várom őket. No lám, itt is vannak. Már csendül is Kató hangja.

- Akármilyen legyek, Gyula, én nem tudok megbarátkozni a nemzetköziség gondolatával! Hazafiság és nemzetköziség ellentétes fogalmak, amit nem tudok összeegyeztetni.

- Nem? És ugyan miért nem?

- Azért, mert az egyik kizárja a másikat.

- Ugyan!

- Nézd Gyula, engemet magyar szellemben neveltek! Nekem idegen mindenféle izmus. Én nem akarok kaput nyitni sem nyugatnak, sem keletnek. Én gátat akarok minden idegen eszméáramlat ellen.

Nekem nem kell a német alapossága, a francia könnyed szellemisége, a nehézkes orosz, a forró vérű spanyol, a hideg angol, a számító jenki. Sem a takarékos hollandus, sem a józan skandináv. Hadd legyek magyar! Mindentől, ami idegen, félttem ezt a földet. Ezért a földért magyar vér folyt ezer éven át!

- No lám, a kis Kató! Azt mondtad, nem vagy szónok, és ha elragad a hév, Démoszthenész válik belőled!

- Hiába csúfolódsz, én örülök, hogy így gondolkozom. És ha a fal mellé állítanak is, azt mondom, magyar vagyok!

Igen, a nemzet fia, lánya büszke lehet, hogy a nép Hunyadi Jánost, Zrínyi Miklóst, Petőfi Sándort, Arany Jánost, Jókait, Munkácsit, Bolyaiakat tud felmutatni.

Nem ismerek magamnál különbet.

Félek az idegen eszméktől. Félek a piros zászlótól, amikor látom, hogy a magyar mellett lobog!

- Kis Katókám, nagy csacsi vagy te, és nagy lokálpatrióta! Meglátszik, hogy nemcsak a kenyérért vagy magyar-történelem szakos, hanem szívből is!

Azt mondod, neked idegen mindenféle izmus. Mennyire tévedsz! Fürdesz bennük. Idealizmus, patriotizmus, konzervativizmus, szentimentalizmus úgy fonnak körül, mint az őserdő fáit a folyandár. Ezek ugyanolyan ártalmasak lehetnek, mint a többi. Helyesen alkalmazva azok is, amelyektől félsz, emberi érdekeket szolgálnak.

Aki nem érti meg az idők szavát, az elvesz, akár nemzet, akár egyén. Petőfi megénekelte a piros zászlót, pedig jó magyar hírében áll.

Te a végletekbe estél. Nem látod meg a hazafiság ködében a dolgok lényegét. De becsüllek a meggyőződésedért, mert bennem is él az, ami téged annyira áthat. Hidd el, vagyok olyan jó magyar, mint te! De nemcsak magyar, hanem munkás is vagyok! Magyarként a szívem a nemzeti zászlóé, de mint munkásnak az én színem a piros, nemzetközi lobogó, amely alá a világ összes dolgozója felsorakozik. Ez semmit se von le a magyarságomból! De azt kiszélesíti a szeretet. Nekem testvérem a hindu pária, a kínai kuli, az orosz muzsik, a néger, minden jogfosztott, megalázott ember.

Nem tartozom semmilyen párthoz. De ha a dolgozók érdekében gyors, kíméletlen, de igazságos döntést kell hozni, azt helyénvalónak tartom. Ha ez kommunizmus, akkor kommunista vagyok.

Ha az ésszerűség lassú fejlődési folyamatot követel, és ez szocializmus, akkor szocialista vagyok.

Ha idegen nép tör a hazámra, megtalálhatsz a védekezők között fegyverrel a kezemben, mert nincs fontosabb elv, mint az, hogy „Ne bántsd a magyart!”. Ha ez hazafiság, akkor hazafi vagyok.

De ha azt látom, hogy az idegen népek fiai úgy jönnek ide, mint jó barátok, és népem érdeke is úgy kívánja, hogy fogadjuk be őket, mert erőnket növelik, akkor azt kiáltom, Jöjj ide Kelet, Nyugat, Észak és Dél! Ha ez nemzetköziség, akkor nemzetközi vagyok. És nem kell pirulnom sem önmagam, sem mások előtt, mert megmaradtam magyarnak, és hűnek a krisztusi szeretethez, amely Őbenne minden nemzet iránt megnyilvánult.

Szerettem volna, ha tovább maradnak, de úgy látszik kifogytak a szóból, mert elmentek.

Az égen ember alakot kezdtek ölteni a felhők. Esze Tamás csákányos farkasai nyomultak, aztán Damjanich vörös sipkásai rohamoztak szuronyt szegezve.

Aztán más felhők jöttek az ég minden tájáról. Kormos, barázdás arcú emberek. Kalapács, véső, fűrész, csákány volt náluk. Fogták egymás kezét.

A munka és a béke emberei voltak.

Messze megzendült az ég és egy szózat zúgott át a mindenségen:

Szabadság! Egyenlőség! Testvériség!

Szigetszentmiklós, 1947. december 27.

Két állomás között (Karcolat)

Szemben ül velem egy hatvan év körüli, falusi ember.

Nézem a sárgás, vértelen arcot. Nem egészséges szín, gondolom. Magába roskadva ül, szemmel láthatólag nagyon fáradt. Szemében mély szomorúság borong.

Nyár van. Sovány karján vissza van hajtva a kezelője. Nem nagyon, csak éppen annyira, hogy szabadon hagyja a csuklóját. Keze fején, amely olyan, mint az egyiptomi múmiáké, tisztán látszik az érhálózat. Sárgás feketére cserezte az eső, a fagy, a nap és a szél. Olyan kéz, amelyre undorral vegyes irtózáttal néz a jól ápolt ember.

Rá akar gyújtani, de a makacs öngyújtó csak szikrákat vet, ám nem lobban lángra. Többszöri kísérlet után abba is hagyja a próbálkozást. Bosszúsan teszi zsebre a megbízhatatlan tűzszerszámot, ami így szegyenbe hozta.

- Hogy a ...A többi szó a fogai között morzsolódik el. Ez bizonyos tapintatra vall, mert nők is vannak a kocsiban. Oda nyújtom neki a gyufámat.

- Ezzel próbálkozzon! - mondom.

- Igaza van - szól, amikor rágyújtott. - Ennél nincs baj se a rugóval, se a tűzkövel, se a benzinnel. Erre lehet számítani.

Én is rágyújtottam. A két cigaretta füstkarikái egybekapcsolódnak, barátságosan ölelkeznek, és most egymásba olvadva szállnak ki az ablakon. A közös füstölés köztünk is kapcsolatot hoz létre, és beszélgetni kezdünk. Kiderül, hogy beteg, hogy a betegsége nem is mai keletű, hanem már fiatalon beleásta magát a szervezetébe.

- Milyen volt az élete? - kérdezem.

Egy kicsit hallgat, behunyja a szemeit, mintha emlékei közt kutatna

- Az életem, hát ugyan milyen lehetett volna? Olyan, mint a falusi szegény emberé szokott lenni.

- Milyen hát az a falusi szegény ember-élet?

- Milyen? Ha azt mondom, szegény, azzal minden meg van

mondva. Egyszerű az... Kevés van, sok nincs. Későn feküdni, korán kelni. Sokat dolgozni kevésért. Keveset pihenni sok fáradtság után. Mit mondjak még?

- Dolgozni kell, de az élethez más is tartozik. Kell a változatosság!

- Nem értem, hogy mit mond.

- Szórakozni is kell. Színházba, moziba szokott-e járni?

- Hova gondol? Nem értem én rá olyasmikre soha. Meg aztán az mind pénzbe is kerül. A pénz meg, ha került valamicske, hát kellett ruhára, élelemre, adóra, adósságra, orvosra, orvosságra. Ami azon felül maradt, gyűjtögettük apró és lábasjóságra, földescskére.

- Hát ez is életcél. Gondolni kell jövőre! Szokott-e olvasni regényeket, verseket, elbeszéléseket?

- Én? Már minek olvastam volna? Minden ismerősöm lenézett volna érte! Nem voltam én se jegyző, se pap. Azoknak való a könyv. Meg hogy is vettem volna könyveket? Mondtam, hogy a pénz...

- Mért hivatkozik a pénzre? Ma már mindenütt van könyvtár, olvasókör. Olvasásra mindenkinek szüksége van!

- Nekem nem volt szükségem rá soha.

- Maga mindent tudott, anélkül, hogy olvasott volna?

- Dehogyan tudtam! Semmit sem tudtam. De a kapa és a kasza nyeléhez, az eke szarvához nem kellett tudomány. Tudtam egyenes barázdát szántani, és a kaszám után se maradt magas tarló. Kapálni sem tudtam volna se többet, se jobban, ha egész könyvtáram lett volna is.

- Hát ebben igaza van. De nem nehéz kitalálni, hogy nem is szeret olvasni.

- Mond valamit, de még ha szerettem volna is, mikor lett volna rá időm? Télen-nyáron hajnalban keltem. Mire megettettem, megkefélttem a lovakat, megvakartam a teheneket, megfejtem, bealmoztam, megitattam, igencsak besütött a korán kelő nap az istálló kis ablakán. Akkorra már az asszony is végzett a disznókkal, malacokkal, aprójószággal. Főzött valamit, vagy megmelegítette az esti maradékot. Ettünk mi is. Akkor befog-

tam a lovakat, és kimentünk a határba. Naplement tájig dolgoztunk. Mikor hazaértünk, újból kezdődött az állatok etetése. Én az istállóban, az asszony az ólak körül foglalatostkodott. Mert tudja, az úgy van, hogy a jószág az első. Mert az ember, ha éhes is, az tűr, hallgat. Nem adja hírül a szomszédoknak, hogy korog a gyomra. Hanem a jószág annál inkább! A malac visít, ahogy a torkán kifér. A disznó az akolra ágaskodva úgy ordít, mintha fizetést kapna érte. A tehén bög, mintha végét járná. A ló panaszosan nyerít, egyre tekintget, és csak akkor röhög elégedetten, ha látja, hogy az abrakot viszem neki. A kacsák kórusban kérik a „zsák ár-pát”, a ludak fülsiketítő gágogása minden más hangot elnyom. No, aztán mire mindennel végeztem, akkorra az asszony bolondított valamit a konyhában. Mire megvacsoráztam, igencsak feljöttek már a csillagok. Alig vártam, hogy lefeküdjek. Úgy átaludtam a rövid éjszakát, hogy még álmodni sem értem rá. És ez így ment az egész életem át. Nem igen voltam én máskor a házban, csak addig, amíg aludtam. A többi időm az istállóban és a határban telt el. Mikor olvastam volna hát?

- De télen csak ráért volna.

- Télen fát ástam az erdőn. Tőkéért, gyökérért, fele ágért. Azt haza is kellett fuvarozni! A tőkét fel is kellett hasogatni, az ágakat kévébe kötve kazalba, a vastagát meg szépen ölbe rakni. Mert szégyen az, ha a fa csak úgy le van dobálva, mint a szarkafészek. Rendes ember nem tűri meg úgy az udvarán. Időbe kerül ám az mind!

- No de, amikor beszorította az idő, esett, fújt? Meg aztán vásárnapok és ünnepek is vannak! Akkor igazán ráért volna valami jó könyvet...

- Akkor kosarat fontam, szőlőkarót faragtam, söprűt kötöttem, de ha épen nem tudtam mit kezdeni az időmmel, akkor átmentem a szomszédba, vagy felkerestem valamelyik jó komámat, sógoromat és beszélgettünk. Úgy is volt, hogy lefeküdtem az istállóban a vacokra. Ott jó meleg volt, mert befújták a jószágok. Hallgattam, hogy a lovak ropogtatják a szénát, a tehenek zörögnek a szárízékkal, vagy nagyokat fújva lefekszenek.

Mindaddig hallgattam azt a békés, nyugodt neszezést, míg végül is elálmosodtam és jó nagyot aludtam. Télen pihentem annyit, amennyit.

- És miről beszélgettek, ha azoknak sem volt erős oldaluk a könyv?

- No, azok sem némák ám, akik nem olvasnak. Mindenki olyan dologról beszél, ami érdekli, ami az életéhez tartozik. Beszélni valónk nekünk is akadt! Ez, vagy az olyan csökönyös lovat vett a vásáron, hogy az üres kocsit sem húzza. Mennyi tejet ad a tehén? Milyenek a vetések? Hány malacot vetett a koca? Hova mit érdemes vetni? Szóval olyan dolgokról, amiket könyv nélkül is tudtunk.

- És kielégítette ez az életmód, a szakadatlan munka? Nem érezte soha, hogy hiányzik az életéből valami?

Csodálkozva nézett rám szomorú szemével.

- De hát mire vágytam volna? Megvolt a mindennapi kenyérem. A hozzávaló is. Szereztem is valamit. Igaz, nehéz volt, de hát dolgozni kell az embernek, mert másképp nincs semmi. Így élt az apám is, meg minden őszám. Véremben volt a munka.

- Hát igen. maga még a régi világból való, és megőrizte a munkaszeretetet, a krajcáros takarékoskodást, a lemondást. Nem is tudott más életet elképzelni, mint amiben élt. Hanem, van-e családja?

- Van két fiam.

- Azok már olvasnak?

- Hát könyveket nem igen, hanem újság minden nap van az asztalukon. Színházba, moziba járnak. Megnézik a helyi meccseket, de még Pestre sem röstellnek bemenni, ha idegen csapat játszik a magyar ellen. Én még kakasszóra keltem, vagy a vonatokhoz, mert a töltés mellett van a házam. Nekik már svájci karórájuk, táskarádiójuk, televíziójuk van.

- A fiaiban már megszakadt az ősi folytonosság, amit még maga átvett. Azok már haladnak a korral.

- Az ám, mégpedig gyorsan, motorkerékpárral.

- Mi a foglalkozásuk?

- Mechanikus az egyik, a másik meg csőszerelő.

- Unokája is van?

- Az is van. Kettő. Egyik tanítóképzőbe, a másik egyetemre jár. Az mérnöknek készül.

- Az már igen! Az unokák más vágányra váltottak, mint a nagyapjuk. Ők már a ma gyermekei. Ők is dolgozni fognak, de élni is fognak, nem úgy, mint a nagyapjuk.

- Hát az igaz! Én még vasárnap is köznapi munkában voltam legtöbbször, mert mindig tele volt a kezem dologgal. Ők hét-köznapi is ünneplőben járnak. Aztán, ha fizetett szabadságon vannak, ezt az apjukra értem, az unokáim meg iskolaszünetben, mennek üdülni a Balatonra, a Kékesre. A fiúk még külföldre is. Én nem egyszer kidűltem, de arra nem volt eset, hogy üdültem volna. Nekem nem volt soha szabadságom, se fizetett, se más.

- Ez, amit most mondott, némileg panaszképpen hangzott. Kérdeznék valamit.

- No, csak kérdezzen nyugodtan! Magának mindent el lehet mondani, mert maga jó szívvel van az egyszerű emberhez, és mindent megért.

- Hát csak azt akartam kérdezni, ha most visszagondol a múlt-ra, amiben nem volt más, mint a munka, ha újra kezdhetné az életet, hogy élne akkor?

Elfordult, kifelé nézett a nyitott ablakon, és egy ideig tűnődve bámulta az elsuhanó nyárfákat és jegenyéket

- Hát - szólt elmerengve, amikor visszafordult-, sokszor gondoltam én már erre álmatlan éjszakákon, amikor a betegség nem hagyott aludni, csak hát nem beszéltem róla senkinek. De kinek is mondtam volna? Minden ismerősöm úgy élt, mint én. Nem is mertem volna említeni. Lenéztek, kicsúfoltak volna. - Mi az, talán már te is úr szeretnél lenni? De magának megmondhatom. Sokat gondoltam én arra, hogy mi értelme volt az én egész életemnek. Az éjszakai csend olyan sok mindent kérdez és felel is rá. Hát nem lennék olyan bolond, mint voltam! Nem az apám, hanem a fiaim után igazodnék. Nem mondom, hogy az unokáim után, mert azoknak igen sok könyvvel van dolguk, amihez nekem nem fog az eszem. Írni is igen so-

kat kell nekik. Az én kezem pedig inkább csak a kasza, kapa, meg az ásónyéll fogására való, amit jól meg kell markolni. De mesterséget én is ki tudtam volna tanulni. Igen. És akkor nyolc óra munka után, azt mondtam volna, hogy mára elég, a többi majd holnap. De én látástól vakulásig dolgoztam, és úgy elfáradtam, hogy még a sírban sem pihenem ki magam. Csak az marad utánam, amit igavonó állatként összekapartam. Hatvanöt éves vagyok, de még nem is éltem. Nem viszek el semmit, csak ezt a kiszáradt testemet.

- Soha nem késő valamit elkezdni.

- Késő van már - legyintett. - A lelkem kiszáradt, a testem kiszikkadt a perzselő nyári napon, ami nem barátságos napsugár volt. Szébbé, kellemesebbé tenném az életemet, ha még lehetne. A csend elmondta, hogy kellett volna élnem. Amiről azt hittem, minden, most látom, hogy semmi. Por és hamu, amit elvisz a szél. Mert tudja, az ember olyan ostoba, hogy csak az élete vége felé jön meg az esze, amikor már nem veszi semmi hasznát, amikor már késő van, és a téli vaksötét égen még egy biztató csillagfény sem látszik.

- Alapjában véve nem volt maga maradi ember, csak nem volt alkalma kiszakadni a környezetből. Aki ilyen szép hasonlattal tudja kifejezni a gondolatait, az megelőzhette volna nemcsak a fiait, hanem az unokáit is.

- No, én nem mernék magamról ilyesmit állítani, de maga lehet, hogy jobban tudja. Az ember szívesen elhisz olyasmit, ami számára dicséretes. Minden mindegy már, - teszi hozzá, amikor visszafordul, az ablak felől. - Minek hát erről beszélni! Meg szeretném kérni valamire, ha nem nevet ki.

- Csak mondja nyugodtan! Inkább örülnék, ha olyasmiről van szó, amit módomban áll teljesíteni!

- Módjában van, csak éppen időbe kerül. Magának abba se sokba! Ha valami terhes megbízás volna, nem is merném említeni.

- No, ha nem terhes, megígérem, hogy teljesítem. Mondja, hát!

- Hát azzal kezdem, hogy ismerem ám én magát úgy látásból. Azt is tudom, hogy maga olyan íróféle. Ha úgy gondolja, ír-

hatna valamit arról, amiről beszélgettünk! Hallottam én már olyasmiről, hogy az újságíró kérdez, a másik meg felel, de nem tudom, hogy mondják. Csak az jut eszembe, hogy a végében a juh is benne van, mint a birka.

- Nem interjú? - kérdeztem.

- Az, az, a kutya egye meg! Csak azt tudtam, hogy a juh együtt legel valami más állattal. No, de ez nem is fontos talán.

- Persze, hogy nem, feleltem

- Hát csak azért szeretném, ha valamit írna rólam, mert ha már úgy éltem, mintha nem is lettem volna, legalább tudják, hogy voltam, ha már nem leszek! Az nem baj, ha a nevem ismeretlen marad. Jobb is...

- Meglesz! Kérés nélkül is megírtam volna, mert igen érdekes dolgokat mondott. Nem hagytam volna veszendőbe menni a szavait. El fogom küldeni magának legépelve.

- Hát azt én is el fogom olvasni. Először, mert maga írta, másodszor meg azért, mert rólam szól. Kezdek büszke lenni magamra, hogy az egyszerű szavaimat annyira értékeli.

- Van, amikor egyszerű szavakkal nagyszerűen fejezi ki magát az ember.

- Hát ha maga mondja, akkor biztosan úgy van! Nem kell ám annak az írásnak hosszúnak lenni! Csak olyanformán, mint amikor az asztalos végighúzza a gyémántot az üvegen, és már kész is. Csak egy kis zöldesfehér karcolás mutatja az üveglapon, hogy valami történt, és már vége is van. Aztán már csak egy fészítés, és az üveglap széle lepattan, mert nem a keretbe való.

- Igen - mondtam elgondolkozva -, az üveglap széle könnyen lepattan, ha az asztalos a gyémánttal már megkarcolta. Egyébként a hasonlata igen jó. Az utasítása pedig egészen szakszerű. Azt, amit maga akar, azt karcolatnak nevezik.

- Én azt nem tudom, minek mondják, de én rólam nem érdekes sokat írni és nincs is mit.

Nem kérdeztem már semmit, de mit is kérdezhettem volna. Mindent elmondott már. Idő sem volt. A vonat futása csendesedni kezdett és lassan húzott el az őrház előtt

- No, Isten áldja! - szólt, és kezét nyújtott. - Ha siet, talán megérem, hogy karcol rólam valamit!

Megszorítottam a sárgásbarna, madárkaromszerű kezét, és arra gondoltam, íme az ember, aki megtörve, megöregedve a sír felé ballag, és még nem is élt, aki csak olyan formában ismerte az élet napos oldalát, hogy verejtékező teste feketére égett.

Amikor megállt a vonat, nehezen, körülményesen szállt le. Utána néztem. Meggörnyedve, fáradtan ment a kijárat felé.

Nemsokára meghalt.

A megkarcolt üveg, ami nem volt a keretbe való, lepattant.

Vagy én késtem a karcolattal, vagy ő sietett, és nem várta meg. Egyre megy már.

Szigetszentmiklós, 1962. február 18.

Fehér csirkéből vörös kakas

Senki már az iskolában sem volt ígéret arra, hogy valaha is valami, de legkevésbé, hogy Valaki lesz belőle. Üres volt a feje, üres a szíve, üres a lelke. Csak éppen a zsebe nem volt üres. A feje igen elzárt terület volt minden új dolog előtt. Pedig lett volna hely benne bőven, mivel régi dolgok sem voltak benne. Széles és magas Kínai Fal bástyázta körül értelme szűk birodalmát. Matematika, nyelvtan, földrajz, történelem csak igen ritkán bírt átlopakodni a falon. Ami átjutott, az se igen vert gyökeret a fej terméketlen talajában Hanem, mint már említettem, a zsebe mindig tele volt cukorkával, kiflivel, mert a papája jó módú ember volt. A zsebek állandó tömörsége mégsem a Papától, hanem a Mamától származott. A Papa gyengédsége inkább pofonokban nyilvánult meg a csemetéje iránt. Szerinte joggal, de a kölyök ellenvéleményen volt, no nem hangosan, mert a plusz pofont el akarta kerülni.

Tehát Senkinek a zsebe állandóan tele volt vajas kiflivel, cukorkával, de „vajszívet” nem kapott a Mamájától a bordája alá. Így aztán nem is adott volna Senki senkinek egy morzsát sem. Senki nem szeretett senkit, csak önmagát. De azért mégis adott, ha valaki súgott neki, vagy megcsinálta a matematika feladatát, vagy más egyebet. A nálánál erősebbeket is lekiflizte, lecukrozta, mert az ő pártfogásukra számított verekedés esetén. Szóval igen fejlett érzéke volt az érdekvédelem terén. Csak az volt a hiba, hogy az nem szerepelt a tantárgyak hosszú listáján. Így mindig bukásra állt. Papájának különös pedagógiai felfogása volt. Az eszköze nem kevésbé. Az volt a nézete, hogy ami nem megy szóval, az majd megy bottal. Ha Senki szekundával tért haza, kegyetlenül elhegedült rajta a nádpálcájával. A művelethez a kölyök adta a skálát fortissimóban. A túlzófokot az édes Mama is erősítette szopránjával, amelyet a Papa dörögő basszusa festett alá. Igen szép hangverseny volt, és meglehetősen sűrű egymásutánban adták elő. Ingyenes közönségük a ház lakói voltak az ajtók mögött vagy a folyosókon.

De a Papa módszere nem vezetett eredményre. Már a kamaszok is kinőttek abból a korból, hogy kiflivel le lehessen őket kenyerezni. Nem sokat jelentett az sem, hogy a dolgozatai egy részét mások írták helyette. A tanárok rájöttek, hogy azok nem az ő művei. Ha felelnie kellett, a szókeresés, akadozás és a végleges hallgatás oldalba rúgták a mások által megoldott feladatokat. Volt eset, hogy a súgások is balul sülték el. A nem jól értett súgások igen visszás, mulatságos feleleteket eredményeztek. Az ilyen esetek és az azt követő csipkelődések végül is arra bírták, hogy iparkodott tanulni, de nem kevesebb utálattal, mint azelőtt. Mivel a Papája királyi tanácsos volt, tíz év alatt kijárta a nyolc éves gimnáziumot. Annál többet a nádpálca sem bírt kihozni belőle, azaz hogy a nádpálca még bírta volna, kifogástalan bambusznád volt, sőt még a Papa is bírta volna, de már nem merte alkalmazni, mert figyelembe kellett vennie, hogy minden botnak két vége van. A Papa közel sem volt Herkules-termetű, ellenben a kölyök jól kifejlett zsákoló típus volt, és egy lófejjel magasabb a szigorú Papánál. Mindezeket figyelembe véve a Papa levette atyai nádpálcáját Senkiről. Ettől függetlenül Senkiből idővel mégis Valaki lett, mert a Papája királyi tanácsos volt.

Ma? Ma már a Papája sem királyi tanácsos. (Nem is lenne tanácsos emlegetni!) A köztársaságban pártvonalon mozog, és titkárféle valamelyik minisztériumban. No persze, élni csak kell...

És a fia, a Senki? Ma is úgy él, mint Valaki. Átvedlett. Ledobta a régi bőrét és most mint könnyű pille vígan csapong édes virágú mezőkön. Számottevő ember, a szava nyom a latban. Széles körű az ismeretsége, tekintélyes barátai vannak. Minden ajtó megnyílik a számára.

Egyébként ma sem érdekli semmi, de elvhűség nélkül megtanul mindent, ami a jólét biztosítója. Tapló szívében nem kap más helyet, mint az Én. Lelke száraz szalma, de nem gyújtja lángra semmiféle nemes eszme. Nem lelkesedik semmiért. Nem fűti sem nemzeti, sem nemzetközi érzés. Egy jó tulajdonsága mégis van. Beszajkóz mindent, ami az érdekével össze-

függ. Minden második szava valami hangzatos jelszó. „Néppel a népért!”, de a nép sorsa teljesen közönyös előtte. „Több termelésből fakad a jólét”, de ebből őt csak a jólét érdekli. „Öt-éves terv határidő előtt”, de neki csak egy terve van, mindenkit megelőzni a jobb hely és magasabb fizetés megszerzésében. Minden külsőséget magára szed. Csöpög az elvi és elvtársi hűségtől. Minden gyűlésen ott van. Kevesli a jelenlévők számát. A hozzászólókét. Méltatlankodik a későn jövők pontatlansága miatt. Valamely probléma megoldatlanságát sérelmezi, kevesli a megoldásokhoz szükséges indítványokat. Egyszerűen mintakép. Élenjáró, luxuskocsin járó, követendő példa. Igen, de hogyan kövessék a villamoson járók vagy a gyalogosok? Sok ilyen Senki fut a politika vadászterületén a jól megválasztott irányvonalon. Rendelkeznek az érvényesüléshez szükséges minden adottsággal, és Valaki lesz belőlük. Belső meggyőződésnek, lelkesedésnek ahhoz a munkához, amelyet végeznek, semmi köze. Közéleti működésük egybe van kötve egyéni érdekükkel. A közügy, az általános jólét a legkisebb mértékben sem érdekli őket.

Senki igen ügyes trapézművész. Ma még a pincében van. Holnap már a földszinten tanyáz. Nem kell neki lépcső. Minek? Ilyen közönséges úton ő nem jár. Az a tömegeknek való. Azoknak, akik föl-le munkába rohannak rajta. Ő, ha mégis lépcsőt vesz igénybe, az piros szőnyeggel van bevonva, amelyen nesz-telenül lépked a kényelem felé.

Hanem a földszint az még semmi. Az csak az első lépés, előszoba, amelyben a kis igényűek várakoznak. Az ő célja magasra van. Hipp- hopp, máris az első emelet folyosóján keresi a neki megfelelő ajtót, amely mögött már érezni lehet a jobb élet finom illatát. No de mért ne szállana magasabb tájak felé? Nem mintha a köznek akarna többet használni, hanem tekintélyesebbnek tartja a magasabb helyet. Ennek szellemében tovább leng a kötél, mint egy óriás inga. Végül egy utolsó merész lendülettel elkapja a legfelső emelet erkélyét, és rugalmasan, mint egy macska talpra esik, és egy lágy szőnyeges szobában elkapja dicsőség kövér egerét.

Vagy ha úgy nem megy, Senki akkor sem jön zavarba. Akkor más módszert keres. Akkor fúr. Ő nem szereti a fizikai munkát. Az nem puha kéznek való... Ő embereket fúr. Igen, neki eleme a fúrás.

Megfúrta volna már Henrik császár hajóhadát is Pozsonynál, ha akkor élt volna, és ha nem járt volna kockázattal, ha tudott volna úszni, ha nem jelentett volna kemény munkát a hajófenék tölgyfa deszkáinak átlukasztása.

Ő azonban inkább adni szereti a munkát, mint kapni. Meg kell hát bocsátani neki, hogy a fúrás műveletét veszélytelenebb téren és kedvezőbb kilátással végzi. Ő nem a köz, hanem a saját érdekében működik a kedvező látszat megőrzésével.

Nézzük, miképpen vedlik át és hogyan viszonyul érdekeinek megfelelően a mai társadalmi rendszerhez az Úr 1945. évétől fogva napjainkig!

Lássuk, hogyan fúrja meg és süllyeszti el elvtársi öntudattal a magasabb egzisztenciák hajóját, és hogyan fut be a kiszemelt révbe, míg azok a fuldokló rémületével keresik a mentőövet! Senkinek senki sem elég öntudatos, nem elég tevékeny, áldozatkész, nem elég lelkes, nem forradalmi szellemű, de legfőképpen nem elég vörös.

Senki mindenütt ott van és mindenütt otthon van. Minden második szava jelszó, minden harmadikban szovjet példára hivatkozik. Mint lelkes és megbízható elem hívja fel magára a közfigyelmet. Senki tökéletes kaméleon, és olyan érzékeny a politikai légáramlat változó irányára, mint egy golyóscsapágyon forgó szélkakas. Senkinek olyan szerencséje van, hogy mindenütt segítő jóakarókat fog ki magának, és végül bejut a kacsalábon forgó Várba, és a maga számára megszerzi az Élet vizét, a másoknak a Halálét. Senki vadászterülete nincs behatárolva, minden erdő, mező az övé, ahol valamire való vadat remél.

Kopogtat a Párt Központi Bizottságán az egyik ajtón.

- Szervusz, Tibor! Nem zavarok? Bocsánat, látom, megbeszélésed van... Akkor hát majd esetleg... Ne haragudj, kérlek!

- Szervusz, Manó! Csak ülj le nyugodtan! Grünvald elvtárssal

már éppen végeztünk. Ő már megy is, mert a megbízatása nem tűr halasztást.

- Tehát mindent a közölt utasításokhoz híven, a szigorú titoktartás jegyében, Grünvald elvtárs!

- Minden a szerint fog történni, Tőkés elvtárs!

- Meg vagyok róla győződve. A viszontlátásra!

- A viszontlátásra!

- Nos, Manó, mi újság? Gyújts rá! Hogy-mint vagy?

- Köszönöm, Tibor, tűrhetően! Úgy gondoltam, benézek hozzád egy kicsit.

- Jól tetted, Manó! Van egy szabad negyedórám. Sajnos több nincs, be van ütemezve az időm. Újabb megbeszélésem lesz egy igen fontos ügyben.

- Igen elfoglalt ember vagy, Tibor!

- Valóban. Ki van számítva minden időm, de szívesen teszem, hiszen a közösségért dolgozom.

- Nagyon szép! Olyan kevés az igazán önzetlen ember! Ma, amikor a népi társadalom épületének az alapját rakjuk le, most volna rájuk a legégetőbb szükség! Olyan öntudatos vezető személyiségekre, akiknek elsődleges tényező a nép jóléte.

- Mindenki kötelessége az önzetlen munka, akár tervező építész, akár téglahordó munkása az épületnek. Ez csak világos, nem?

- Már akinek! A kötelesség egymagában rideg fogalom. A kötelességnek ikertestvére kell, hogy legyen a lelkesedés! A lelkesedés nem ismer korlátokat. Ott van a hiba, hogy kevesen vagyunk, akikben a kötelesség egyesül a forró lelkesedéssel! Mindenki dolgozik ugyan, muszáj kötelességből, de nem a kö-zért való lelkesedéssel.

- Igazad van. Minden másképp és hamarabb menne, ha... A milliók mindig dolgoztak, de inkább csak önmagukért éltek, nem a közös cél érdekében akartak meghalni. Az ember nem változott. Az áldozatkészség gyümölcset mindenki szereti élvezni, de a legtöbben kerülnek az áldozathozás nehéz útját. Vigasztaló, hogy az öncélú közöny nem szabály. Ahogy a múltban voltak kivételek, úgy ma is vannak.

- Például?

- Ha hízelegni akarnék, azt mondanám, hogy például te, de nem akarlak a szemedben dicsérni. Ellenben ez a Grünvald, aki az előbb ment el, nyugodtan mondhatom róla, hogy kivétel. Önzetlen, becsületes, áldozatkész és megbízható. Kipróbált ember.

- Hm, igen sok szép és dicséretes jelző!...Nem gondolod, hogy?...

- Semmit sem gondolok. Nem túloztam! Megérdemli, amit mondtam róla száz százalékgig!

- Igen kár, hogy nem hallja, Tibor! Olyan keszeg, ösztövére szégyenke!

- Mit akarsz ezzel mondani?

- No, mert bizonyára hízna egy kicsit a dicsérettől!

- Nagyon epés, rosszmájú vicc ez, Manó! Épp az imént siránkoztál a kivételek kis száma miatt. Gúnyolódsz! Kétkedsz talán az említett kvalitásaiban?

Á..., kérlek, dehogy! A világért sem...Magam is nagyra becsülöm az érdemeit, ámbár...

- Mi az, hogy ámbár? Elismerem, hogy jó fogaid vannak, de mást rágj velük, ne a mondatok végét harapd el! Nem szeretem a félmondatokat. Az elhallgatott szavak mögött tág tere nyílik a kedvezőtlen találgatásoknak az érintett jelleméről, becsületességéről. Ha éppen mondani akarsz valamit, akkor tedd nyíltan!

- Jó, jó csak ne tüzelj, hiszen nem mondtam semmit!...

- Éppen ez az! Annál többet sejtetsz. Nos, mi jön az ámbár után?

- Ó, semmi...Azaz, hogy...Ámbár nem szívesen beszélek róla...Még azt gondolhatnád, hogy...Pedig...

- Ez már öt félmondat, Manó! Igazán páratlan mondatszerkesztés!

- Jó, legyen hát, bár én mosom kezeimet...Én nem akartam.

- Csak mossad, de ne újabb ámbárokba törüld meg őket!

- Jó, pamut kendőt fogok használni. Ámbár...szavam járása lett ez a fatális ámbár, bár le akartam már szokni róla. Ismét-

lem, ámbár igen nagyra becsülöm Grünvald elvtárs érdemeit, mégis meg kell mondanom, nem arra a helyre való, ahova állítva van! Te elfogult vagy vele szemben, és nem látod teljes egészében az egyéniségét. Te megelégszel a kedvező részletekkel, és nem elemzed egészében az embert. Nem általában értem, hanem például az ő esetében. Nem akarom lebecsülni Grünvald érdemeit, de van emberismeretem, és olyan árnyalatokat is észreveszek, amilyeneket te nem. Hűséges, megbízható, becsületes. Jól van. Mindezeket én is elismerem. Becsületessége a beállított gép működése. Hűségesen végzi azt a műveletet, amit kívánnak tőle. Mást nem is tud...Megbízhatósága a felhúzott óra pontossága, amely híven jelzi az időt a számlapon, de a mutató mozgása nem öntudatos mozgás, hanem a rugó készleteti haladásra. Ha lejár az óra, önmagától elindulni nem tud.

Grünvald megbízhatósága az automata hűsége, ameddig tart az üzemanyag, vagy mozgatja a rugó.

- De nagyon lebecsülöd!

- Egyáltalán nem, csak nem idealizálom. Jellemzésem hű a valósághoz. Hűséges? Persze, hogy az. Elvégzi pontosan a megbízatását, ha...Ha valami előre nem látható esemény közbe nem jön. De ha igen, akkor újra fel kell húzni. Nem mintha nem volna meg benne a jó szándék a tovább menésre, de nem tudja, hogy merre induljon. Tanácstalanul áll, mert nem tudja, milyen lépést kíván a pillanatnyi helyzet.

- Mi a manó, te Manó! Ilyen sokat kisütöttél egy lélegzetre? Nem is tudom lenyelni így forró melegében, félek a gyomor-fekélytől.

Hát mit gondolsz te rólunk, bolondok vagyunk, hogy nem tudjuk, kit hova kell állítani? Még soha nem volt vele semmi baj. Grünvald különben se nem kém, se nem diplomata. Megbízatása egyenes jellegű, és mivel nem kerül az általad felsorolt kutyaszorítókbba, nincs is szüksége olyan körmönfont tulajdonságokra, amelyek hiányát kifogásolod nála.

Nagyon regényes vagy! Ahova ő van állítva, ott teljesen megfelelő!

- Nem vagyok regényes, de az a nézetem, hogy jobb, ha az ember sokoldalú, és minden helyzetben megtalálja magát, ha mindig talpra esik, mint a macska, még ha a harmadik emeletről dobják is az utcára.

- Ej, de tudod, hogy milyennek kellene lenni másnak! Ez a sokoldalúság mind egyesül benned?

- Hát ha nem is éppen mind, de annyira legalábbis, hogy minden küldetést a sikeres teljesítés reményében mernék vállalni. Nos, hát, ami a legfőbb, nem érintkeznék olyan kétes elemekkel, akik a múltba kacsintgatnak...

- Például mint ki?

- Például mint Grünvald elvtárs!

- Manó, te fúrsz!

- Én fúrok? Ugyan már, mért tenném?

- Miért? Igen könnyen érthető volna. A munkaköre nemcsak bizalmi jellegű, hanem megtisztelő, és anyagilag is előnyös. Az utóbbi elég csábító arra, hogy sokan helyet cserélnének vele.

- Elhiszem, de engem mégse vegyél gyanúba, és ne sorolj be a sokak közé! Én meg vagyok elégedve az állásommal, azaz, hogy a fizetésemmel, ámbár nem mondom,...szívesen cserélnék vele. Nem a pénz miatt, ó nem! Remélem, nem értesz félre. Az én munkaköröm igen csendes, nem kíván semmi kezdeményezést. Egyhangú, sablonos munka. Szóval nem nekem való. Olyan se hideg, se meleg természetű, lelkesedni nem tudó típusnak ideális lenne, mint...

- Mint Grünvald? Gondolom ide akartál kilyukadni. Nem?

- Te monád, nem én! Szóval, másnak eszményi, de nekem kín. Azt mondom, amit a halhatatlan költőnk: „Sors, nyiss nekem tért!” Nekem tér kellene, széles mozgási körlet, amelyben a képességeimet érvényesíteni tudnám, hogy minél többet használhassak a köznek új társadalmi rendünk építésében!

- Igen szép szándék!

- Igen rövid válasz! Mégiscsak félreértettél. Úgy veszem észre, megorroltál. Sajnálom, hogy magyarázkodnom kell. Nem szándékom, hogy miattam háttérbe szoruljon valaki. Bár tudom, hogy a tolakodó felkínálkozás gyanúját veszem magam-

ra, azt mondom, ha úgy hoznák a körülmények, hogy valami állás mondjuk, megüresedne...

- Ne kerülgesd a szót, mint macska a forró kását! Mondjuk pontosan, annak az állása, akiről szó van, amelyre te annyira hívatottnak érzed magad! Nos?

- Én nem jelöltem meg kimondottan egy helyet sem, de adott esetben...

- Adott esetben természetesen elfogadnád.

- Mondtam, a köz érdekében...Hiszen te megértő vagy, Tibor!...

- Igen, megértő vagyok. Tökéletesen megértettelek. A köz érdekében. Miért is tennéd másért, mikor te olyan önzetlen vagy! Az az „esetleges eset” hamarosan időszerű is lenne, ha én most minden fenntartás nélkül elfogadnám azt a gyanút, amelyet Grünvaldra mondtál. Csakhogy nem megy ám az olyan egyszerűen, hogy egy régi emberünket csak úgy szóbeszéd alapján kidobjunk, mint egy lakásba tévedt békát. Te olyan helyet szeretnél, ahol sokkal jobban tudnál működni a közjó érdekében. Ez igen szép és megbecsülendő ajánlat. De ennek az ajánlatnak igen csúnya árnyoldala is van. Az előretörésnek van becsületesebb módja is!

- Kérlek alássan, én csak neked mondtam négy szem között, titoktartás mellett...

- Igen. Ma nekem mondtad. Tegnap kinek? Holnap kiknek? És holnapután? Minden a szigorú titoktartás jegyében. Te megbélyegeztél egy embert, akire még sohasem volt panasz. Aztán konkrétum az, amit nekem „négy szem közt” mondtál?

- Hogy konkrétum-e? Én bizony nem tudom, de úgy suttogják bizonyos körökben...A közmondás szerint nem zörög a hasaszt, ha nem fújja a szél.

- Igen? És te felelőtlenül tovább adod a suttogást. Tőlem ugyan nem terjed a szobám falán túlra! Én felelek magamért! Ismerem a hír terjedésének a természetét. Egy pontról elindul, és mire ugyanarra a pontra visszaér, körülzárt egy Vadat, amely még nem is tudja, hogy veszélyben van. Bélyeg van a homlokán, amelyet mindenki lát, de ő maga még nem tud róla. Aztán a gyűrű szorosabbra zárul. A Vad nem talál menedéket és

elpusztul, mert a gyanú öl. A gyanú rosszabb, mint a fizikai halál, amely csak az életét veszi el az áldozatának, de meghagyja a becsületét. A gyanú erkölcsi halált jelent, és ha fizikailag is meghal az áldozat, sírjára köp az utálat. És ez mind a suttogás, az „úgy beszélnek” továbbadásának a következménye. Rossz helyre jöttél hozzám, te Manó! Én minden örömmel azon leszek, hogy a Vad átgázoljon a suttogás alattomos gyűrűjén. Ha még nem késő, akkor nem terjedt túl messzire a fertőzés, amelynek te vagy a bacilusa. Meglehet, Grünvald el fog tűnni az intrika süllyesztőjében, amit te készítesz, de hozzám mindig közel fog állni. Míg te...

- És én?

- Mivel most megismertelek, olyan messzire kerültél tőlem, olyan széles szakadék másik oldalára, hogy azt a magyarázkodásod nem tudja áthidalni.

- Hm. Ez elég világosan van mondva. Igen sajnálom.

- Én meg azt sajnálom, hogy nem én ülhetek minden ajtó mögött, ahová hasonló céllal be fogsz kopogtatni. És most, mivel az időm be van osztva, kénytelen vagyok arra kérni, hogy...

- Hogy távozzam?

- Te mondad. Valóban gyors a felfogásod. Kénytelen voltam én is fél mondatot használni, amit egész jó kiegészítéssel.

- Akkor hát búcsúzásképpen nem mondhatom, hogy Au revoir!

- Teljesen fölösleges, mert én nem értek franciául, és nem tudom lefordítani, így nem mondhatom magyarul, hogy a viszontlátásra.

- Ha jól következtetek, ez annyit jelent, hogy ki vagyok rúgva?

- Ha udvariatlan lennék, azt mondanám, jól következtetsz, de én sokáig voltam Tokióban, és ott rám ragadt némi udvariaság, és így csak annyit mondok: Vedd, ahogy akarod!

Senki nem vesz a szívére ilyen kis dolgokat. Megrázza magát, mint a kutya, ha kijön a vízből, és lehullik róla minden, amiért másnak lángolna az arca. Sebj! Itt nem sikerült, majd befut másutt! Előbb-utóbb mégiscsak Valaki lesz! Az ő vadászterülete nagy, és oly sok a Vad, és az mind meghajtásra vár. Meg is

hajtja a jó tizenhat ágú agancsosokat, és valamelyiket végül csak elejti egy jól elhelyezett, gyanút keltő szóval, valami félmondat utáni jelentős hallgatással, egy „Nem tudom, de úgy suttogják” továbbadásával. Ha eljut a kegyelemdöfésig, akkor Valaki lesz.

Fehér csirkének indult, de változott a politikai szín, és mire kinő a tolla, vörös kakas lesz belőle. Úr lesz valamelyik szemétdombon, és minden kövér kukacot a saját begyébe kapdos önzetlenül.

Ki kételkedne benne?

Szolnok, 1964. május 8.

Egyszeregy

Ezt a kis elbeszélést hálám és tiszteletem jeléül ajánlom dr. Marcell Sándor tanársegéd és dr. Szarvas Béla főorvos úrnak.

Tizenketten dolgoztak az újonnan létesítendő üzem mélyépitési alapgyödrében. Nem volt velük felügyelő, de nem is volt rá szükség. Jó alföldi emberek voltak valamennyien. Vérükben volt a munka. Dolgoztak szó nélkül, serényen.

Szépen ívelő lendülettel úsztak a homokporciók, ahogy lecsúsztak a fényes lapátokról, és szabályosan megfordulva borultak a gödör oldalán púposodó halomra. Sente Miska, a piros képű, nagy bajuszú magyar egy határozott mozdulattal beleszúrta az ásóját a földbe. Megtörölte verejtékes homlokát. Pillantása végigsiklott a keményen dolgozó embereken, aztán csöndesen mondta: -Gyűjtsunk rá, fiúk! Ez azt is jelentette, pihenjünk már egy kicsit! Leültek. Előkerültek a dohányzacskók, pipáztak, cigarettáztak, és kisvártatva vidáman úsztak a füstkarikák az enyhe tavasz napsütésben.

Mélázó hangulat ereszkedett rájuk. Gémeskutak, apró nádtejtős házikók, mezítlábas gyerekek, aprójószágot etető asszonyok, borzas kutyák, bozontos borjúk, kis tarka szőrű tehének jelentek meg a képzeletükben.

Boncos építész fáradtan dőlt hátra a széken. Megnézte az óráját. A kismutató a tizenkettesen volt. A másik is éppen most zárta be a teljesszöveget a számlapon, és ő már reggel óta görnyedt az asztal fölé. Kinézett az ablakon. Az ég olyan tiszta kék volt, mint a csillogó, pajzán leányszemek. Csak itt-ott volt rajta egy-két báránnyelű. Kedvesen süt a nap, egy kóbor napsugár ott bujkált a színes ceruzák és a csillogó eszközök között.

Az építész egyszerre nagyon kicsinek érezte a tágas szobát. Nyújtózott egyet, aztán összegöngyölt a zizegő papírait, kihúzta a fiókot, és az egészet bedobta a többi tekercs és a számoszlopokat tartalmazó papírlapok közé.

- Kedves kolléga - fordult a szomszéd asztalnál dolgozó főmérnökhöz -, a főépület rajza készen van. Pontosan le van fektet-

ve minden. Az utólagosan tervbe vett épületeket is vázoltam. Minden szükséges anyag le van kötve, amit majd pontos határidőre szállítani fognak. Egyelőre az a fontos, hogy az alapkivitelok minél előbb befejeződjenek. Most körülnézek egy kicsit, mielőtt elmegyek. Meglehet, újból beletelik egy-két hét, mire ismét jövök. Nyugodt vagyok, tudom, hogy addig is rendben mennek a dolgok.

- Elkísérjem, építész úr?

- Köszönöm, nem! Már mindent megbeszéltünk. Ez a körülnézés inkább séta jellegű.

Kilépett az ajtón. A szép tavaszi nap egészen jókedvre hangolta, úgyhogy halkán fütyörészni kezdett. A dal ugyan nem volt éppen mai keletű, de az sem, aki fújta. Nem hallotta más, csak a madarak. Azok meg nem kifogásolták, mert ők is fütyörészttek, és az ő nótájuk sem volt újabb, mint az építész úré. Ment, nyugalmasan ballagott a napsütésben. Élvezte az összhangot kedélye és a természet vidámsága között.

A kellemes hangulatot egyszeriben elfújta valami. Észrevette a gödörben pipázgató és cigarettázó embereket.

Boncos méltányos ember volt. Nem szokta meglátni, ha egy-két ember rágyújt, vagy megáll szót váltani. Megesik ez, ahol többen dolgoznak, de hogy egyszerre mind, az már mégiscsak sok! Azok is meglátták őt, de csak ültek tovább, és fújták a füstöt! Elöntötte a mérég. Ilyen dolgok felett nem lehet csak úgy, egyszerűen átsiklani! Ez már a tekintély rovására megy! Eddig csendesesen ballagott. A séta most erélyes lendületű, gyors tempóba csapott át. Elegáns cipői mesebeli szárnyas bocskorokká váltak! Egypár hosszú lépés, és már ott is állt a gödör szélén, sőt egy merész ugrással annak fenekén termett.

- Nohát, emberek - a hangjában fojtott indulat remegett -, maguk ugyancsak szépen értelmezik a demokráciát, nem is beszélve arról, hogy engem kutyába se vesznek! Összeülnek, mint a fecskék a sürgönydróton, sütkéreznek, mint ősszel a legyek, fújják a füstöt! Nem dolgoznak, és talán azon gondolkodnak, hogy béremelést követeljenek, mert keveslik

a fizetést! Ha nem tudnák, én megmondom, nem ez az út vezet a béremeléshez! Új világ van kialakulóban, az ember és a munkás szebb és jobb világa, de ha mindenki úgy fogja fel a helyzetet, mint maguk, sosem lesz kibontakozás! Megteszem észrevételemet a főmérnök úrnál, és ha el lesznek bocsátva, írják a saját számlájukra!

Nagyot fújt és elhallgatott. Idő kellett, hogy magához térjen az egy szuszra elmondott bevezetés után.

Az emberek nem szóltak semmit, pipáztak tovább keleti nyugalommal. Sente Miska még szívott egyet a cigarettáján, aztán eldobta. Egy lépést tett előre, illedelmesen megemelte a kalapját.

- Jó napot, Építész úr! - mondta tisztelettel -, mi meghallgattuk, amit mondani akart. Mi sem kérünk mást, csak hallgasson meg minket. A végén, ha valami észrevétele lesz, mondja meg! Boncos elpirult. Ez az egyszerű ember, akit soha nem tanítottak a bontonra, figyelmezteti arra, hogy valamit elmulasztott, amikor ide jött. Olyan tapintatosan és finoman figyelmeztette, hogy az építész, aki finom érzékű ember volt, szégyenkezett, mert találva érezte magát. Rosszul érintette az is, hogy a szelíd célzásban nem volt semmi gúny.

- Jó napot, emberek! - mondta csendesebben, és az ingerültsége egy árnyalattal már csökkent.

- Építész úr, elismerjük, hogy a látszat ellenünk szólt! Tény, hogy észrevettük a jövetelét, és mégsem keltünk fel, nem kapkodtunk a szerszámok után, de ennek az oka nem a „kutyába se vevésben” van. Mi tiszteletben tartjuk a tudásbeli különbséget, de amit Ön elvárt tőlünk, azt csak azok teszik meg, akik csak akkor dolgoznak, ha a munkafelügyelő jelen van. Mi úgy dolgozunk, mint otthon, de úgy gondoljuk, hogy néha-néha megérdemlünk egy nyugodt cigarettát. Amikor meglátott bennünket, mindegy volt, állunk-e tovább, vagy sem. Az ember úgylis épp eleget hazudik kényszerből, miért hazudjon, ha nincs semmi értelme? Fölháborodott azon is, hogy nem talált bennünket munkában. Mégsem ajánlom, hogy szóljon a főmérnök úrnak ellenünk!

- Miért? -horkant fel az építész -, fenyegetés akar ez lenni?
- A legkevésbé sem, de nem szeretném, ha szégyenben maradna, és mi ezáltal kerülnénk kedvezőbb megvilágításba!
- Kíváncsivá tesz. Mit lehet erre mondani? „Az építész úr mentőangyala?”
- Nem jár messze az igazságtól, Építész úr! Ön, amikor idejött, nem kérdezte, milyen munkaviszonyban dolgozunk.
- Nos, hát annyit az első pillanatban láttam, hogy ez a viszony elég barátságos, mert nem igen háborgatták a munkát.
- Nagyon jó ügyész lett volna, Építész úr! Élesen és gyorsan tud vágni, de én jobb állásban vagyok. Beszéljenek helyettem a tények! Hatodik napja dolgozunk. Ez a munkanaplóból ellenőrizhető. Tessék felmérni a gödört! Ebből megállapítható lesz, hogy a teljesítményünk megfelel-e a követelményeknek.
- Na, jó! Fogja a mérőszalagot! A hosszúság megvan, a szélesség is, a mélység is. Kitépett egy lapot a jegyzetfüzetéből, a ceruza gyorsan mozgott, számokat mormolt, eltette a könyvet, azután ránézett a munkásokra.
- Kedves barátom, szolt elismerően, maga ugyancsak sikeresen vágott vissza!
- Mondtam, hogy jobb állásban vagyok - szolt a másik, de a hangjában nem volt semmi nagyképűség.
- A maguk eredménye az emberi teljesítőképesség határán van! Ez a munkamennyiség akkordmunkánál is csúcsteljesítményt jelent!
- Hát igen, mi tényleg akkordban dolgozunk. És azért álltunk nyugodtan tovább, amikor Ön ide jött.
- Értem, mondta az építész. Elismerem, hogy elhamarkodott ítéletet mondtam, és alaptalanul vádoltam meg magukat, amit nagyon sajnálok. Sokat dolgoztak, de nemcsak a fáradtság a maguké, az lesz a jelentős összeg is, amit keresnek.
- Nem, Építész úr! A fáradtság egészen a mienk, de a pénz nem lesz mind a mienk.
- Hát ugyan kié? Ki veszi el maguktól? - kérdezte Boncos meglepődve.

- Senki. Mi önként mondunk le a keresetünk egy részéről.
- Lemondanak? De hát miért? Milyen célból?
- Milyen célból? Rövid leszek. Mi mindnyájan földiek vagyunk. A mi lakóhelyünk a várostól messzire eső tanyavidék. A sok fogyatékoságunk közül a legfájóbb, hogy nincs iskolánk. Sem állami támogatás, sem egyéb külső segítség nincs iskolaépítésre. Mi elhatároztuk, hogy a keresetünk 20 százalékát iskolaépítésre adjuk. Tekintve, hogy kevesen vagyunk, az összeg elég kicsi. De hát az iskola sem lesz nagy. Ezért mondtam az előbb, hogy a pénz nem mind a mienk.
- Emberek, - Boncos kereste a szavakat -, emberek, eddig a munkateljessémiükért fejeztem ki az elismerésemet! De amit most hallottam, arra nem találok szavakat. Az összeg, amelyről az iskola javára lemondanak, valóban kicsi, de az áldozat, amit hoznak, az nagy! De csupán a maguk áldozatkészségéből az iskola megépülése sokáig csak a jövő ígérete maradna. A múltban az ilyen nagyszerű embereknek azt mondtam volna, iganak az egészségemre, az én költségemre, amennyi jólesik. Ennél most sokkal többet akarok mondani. Én az épület rajzát elkészítem. Minden hivatalos ügyben eljárók. Nagy szabású gyűjtést is fogok indítani, és én is azt teszem, amit maguk, a keresetem 20 százalékát az iskola javára adom. Végül csak annyit még:
- Őszintén örülök, hogy megismertem, és így ismertem meg magukat. A szocializmust nem hangoztatni, hanem gyakorolni kell, ahogy maguk teszik. Minden tisztelem a maguké! Ha mindenki így gondolkozna, mint maguk, nemcsak az az iskola épülne fel, hanem szegény romba dőlt országunk is. - köszönt, kezét fogott mindegyikkel, de a kalapját csak akkor tette fel, amikor távozott.

Az emberek sokáig néztek utána. Szente Miska mélyen bele-szúrta az ásóját a földbe, és félhangosan, csak úgy magának dörmögte:

- Mégiscsak derék ember az építész úr!
- Az ám! - bólintottak rá csendesen az emberek.

A lapátok újra meglendültek. A homokporciók szépen hajló ívben úsztak a levegőben, és szabályosan megfordulva borultak egymásra a gödör szélénél púposodó halmon. Keményen dolgoztak az emberek, de a lelkük most valahogy elszakadt a munkától. Messze néző tekintetük átsuhant időn és téren.

Lelki szemeik előtt egy épület bontakozott ki a jövődő távlatából. Piros tetős, fehér falú épület. Süt a nap, mosolyog az ég. Füttyülnek a madarak, dalol a tavasz.

Apró emberkék ülnek a padokban. A nagy, nyitott ablakon hangok áradnak ki az orgonás udvarra, és onnan az utcára. Az egész osztály fennhangon gyakorol. Egyhangú, álmosító zsongás ez, de van benne bizonyos dallamosság és lüktető ritmus is. És a szövege is érthető. Kisgyerekesen nyújtják a szót. Igen.

Egyszer egy, az egy...kétszer egy, az kettő...,hatszor kettő, tizenkettő...,kilencszer hét, hatvanhárom...

Áhítattal fújják, örömmel, büszkén. Egy-egy hang szólóként kiválik a zsongásból. És amikor a tudásuk magaslatára érnek, meglengetik a szót, mint diadalmi jelvényt, és elhangzik a végső akkord:

Tízszer tíz, az száz...

Szigetszentmiklós, 1946. december 6.

Melyik úton? (Jutkának)

A lelkiismeretet ki kell dobni a hajóból! - mondják sokan, mert fölösleges teher. Nehéz mozgású lesz tőle a vízi jármű, és sohasem fut be a révbe, ahonnan a jólét integet.

A becsület, szívjóság, áldozatkészség vasmacska, amely a szegénység iszapjába kapaszkodik.

A másokkal való együttérzés, a segíteni akarás lelógó horgony és a nélkülözés fővenyéhez és a nyomorúság posványos vizéhez köti sorsunk bárkáját.

Tehát, ha gazdag akarsz lenni, kapcsold ki az életedből az érzelmi szempontokat! Legyen a rideg számítás a vitorla, a mindenek fölé helyezett önzés a kedvező szél, a könyörtelenség a cél felé sodró áramlat! Ilyen adottságokkal a hajód a jólét révébe fut.

Igen ez így van!

Csaknem minden ember gazdag akar lenni. A meggazdagodás feltétele a könyörtelenség és a kíméletlen átgázolás mások érdekein. A meggazdagodáshoz vezető út szegélye a bűn, mérföldjelző kövei az elbukottak csontjai.

A törvény száz nyitott kaput hagy, amelyeken át akadály nélkül sétál ki és be a kapzsiság. Száz lehetőség nyílik arra, hogy a törvény keretein belül minden jogot sárba taposson a pénz hatalmával élő egyén anélkül, hogy jogilag felelősségre lehetne vonni. A törvény nem minden esetben alkalmaz büntető paragrafust olyan ténykedésekre, amelyek erkölcsileg elítélendők. Ha ez nem így volna, nem lenne lehetséges a tömegek kizsákmányolása.

Ha mindenki a lelkiismeretére hallgatna, nem használná ki a törvény hiányos szerkesztettségét, akkor senki sem indítana hadjáratot embertársai ellen a megélhetés harcmezején.

Ha az embert nem csupán a hideg számító ész irányítaná, hanem a szívének és nemesebb érzelmeinek is szerep jutna a

döntéseiben, akkor egyetlen milliárdos, pénzmágnás, nagybirtokos sem lenne a földön.

A mamutvállalatok a sok kisember életlehetőségének romjaira épülnek.

A pénzfejedelmek börzejátékát jól lehet egy képpel szemléltetni. A keretet sírhalmok képezik, az előtérben özvegyek, árvák síró serege, a háttérben a milliós haszonnal nevető börzekirály. A nagybirtokos jóléte a földet művelő modern rabszolgák ve-rejtekéből ered.

Igen. A nagy halak uralják a világtengereket, de a tavakban és folyókban kalózkodó kisebb ragadozók falánksága semmivel sem kisebb, csak a fogyasztott mennyiségben van a különbség. Ez a szomorú és szégyenteljes igazság jellemzi nagy általánosságban az embert.

A tröszt, a kartell, a szindikátus és az óriási érdekeltségek szövetkeznek a Föld minden kincse, és az ember tulajdonában lévő értékek, testi és szellemi erejük kihasználására. És ebben a nemtelen küzdelemben nincs megálló, nincs végállomás, mert az emberi telhetetlenség nem ismer határt. Különbség csak abban van, hogy a meggazdagodni vágyó több vagy kevesebb embert tud érdekkörébe vonni és kihasználni, mint olcsó eleven erőt.

A tőkefelhalmozás létrejöttét nem teszi elfogadhatóvá az az érvelés, hogy az a kiváló képességű emberek törhetetlen akaraterejének az eredménye. Az akarat erő, a szervezőképesség, az üzleti szellem és előrelátás mind nem lenne elég, ha ezeket az értékes tulajdonságokat nem egészítené ki mint legfontosabb előfeltétel, az erkölcs kikapcsolása.

Az erkölcs birtokában nem lehet keresztülgázolni mindenben. Nem lehet mindenki más érdekét a magunkénak alárendelni. Nem lehet akadályként lehangolni az emberek életlehetőségeit. Nem lehetne százmillió tömegeket megfosztani az emberi jogaitól.

Ha nem tudom másoktól elvonni azt, ami őket erkölcsi és jogi alapon, igazság szerint megilleti, akkor soha nem lehetek gazdag. Ha nem tudok magamnak felhalmozni azokból a javakból, amelyeknek egyenlően kellene eloszlaniuk a közösség tagjai között, akkor szegény maradok.

A szegénység természetesen nem lehet vágyálma senkinek sem, hiszen a gazdagság majdnem minden vonatkozásban előnyt és korlátlan lehetőséget jelent. De csak majdnem!

Megvehető rang, címer, méltóság. Lehet kapni érdemrendet érdem nélkül. Kijár a hódolat, a muszáj tisztelet annak, aki a vagyona morzsáit hullajtva emberbaráti szerepet játszik.

De egyetlen milliárdos sem tudja megvásárolni azt, ami minden gazdagságnál többet ér, a boldogságot, szerelmet, szeretetet, hűséget, ragaszkodást, mert ezek az érzések nem érdekből, hanem önkéntelenül születnek. Ezek az érzelmek személyekhez kötődnek, függetlenül annak anyagi helyzetétől és attól, hogy társadalmilag milyen szerepet játszik az illető.

Nem akarom a szegénységet mint eszményi állapotot beállítani, mert az szégyenfolt a társadalom testén. Egy becsületes társadalmi rendszerben

egyedül a munka lehetne az a tényező, amely az emberi szükségletek fedezetét biztosítaná. Tehát munkát végző embernek nem lenne szabad szükségét látnia!

A szilárd jellemű ember azt mondja: Inkább viselem a szegénység minden gondját és terhét tiszta lelkiismeret birtokában, mint annak hiányában élvezném a gazdagságot. Az ilyen ember gazdag a szegénységben, mert úgy érzi, tiszta és nyugodt a lelke.

Én megnyugszom abban a tudatban, hogy az utolsó fórumon nem marasztal el a legigazságosabb Bíró, akiben feltétlenül hiszek. Meggyőződéssel hiszem és állítom, hogy a lelkiismeret

nem fölösleges teher, amely lehúz. Inkább fölemel. Szárnyakat ad és közelebb visz Istenhez.

Hogy ilyen gyakorlatiatlan gondolkodás mellett anyagiakban soha sem leszek gazdag, az az első pillantásra kézenfekvő. De ez tizedrangú kérdés!

Legyek hajó, ha úgy tetszik, megterhelve a lelkiismerettel a szegénység vizén, de az árbocon a becsület zászlajával, amelyet a meggyőződés szele lenget!

Ezt mondom neked, kedves Jutka, aki türelmes vagy, jó lelkű és szelíd, és ezt mondom mindazoknak, akik szemében a lélek nyugalma értékkel bír.

Szigetszentmiklós, 1947. március 5.

Miklós fiamnak

Kedves Fiam!

Ezt a levelet neked címezem ugyan, de mindnyájatoknak szól. Szeretném, ha megtartanád, amire kérlek.

Most kicsi vagy még, de eljön az idő, amikor teljes egészében megérted, amit írok.

Mindenekelőtt arra kérlek, legyél türelmes mindenhez és mindenkihez!

Ok nélkül senkinek a lelki nyugalmát meg ne bolygasd! Akkor a tied is nyugodt marad.

Ha te okos vagy, szellemi fölényedet ne éreztessd a gyengébb értelműekkel! Gondolj arra, hogy a tudás Isten értékes ajándéka, és azt úgy hálálhatod meg, ha te is adsz belőle másnak. Amennyit bírsz, vagy amennyit a kérő elbír.

Ne sajnálj adni a tudásodból, mert azzal csak nyersz. A tudás, bármennyit adunk is belőle, nem fogy, hanem több lesz.

Igen. Mert, aki tanít, az tanul. A tanítás során életre kelnek az emlékezet küszöbe alatti ismeretek.

Ok nélkül meg ne üsd az embert, mert a testén keresztül a lelkét is megütöd!

Soha ne kötekedj a gyengével, a bátortalannal, a békeszeretővel, mert gyávaság azt bántani, aki visszaütni nem tud, vagy nem mer!

Ne keresd senkivel a viszálykodást! De ha ok nélkül bántalmaznak, üss vissza minden erődből!

Légy erős testben és lélekben, de méltatlan ne légy önmagadhoz, ám másokhoz sem!

Ha valaki kér tőled, és méltó rá, hogy kapjon, azonnal adj! Aki gyorsan ad, az kétszer ad.

Érzékeny lelkiületű embernél már maga a kérés is megalkuvás az önérzetével, és bizonyos fokú megalázkodást jelent, akkor is, ha kap. Hát még, ha nem...

Az állatok közt vannak hűséges szövetségeseink, de vannak bizonyos felfogás szerint ellenségeink is.

Az előbbieket védelmezni kell! Az utóbbiakat úgyis pusztítja az ember, te ne csatlakozz hozzájuk!

Ne bántsd a kártékonynak minősített madarakat sem! Még a legkártékonyab is kiegyenlíti más téren a kártételét.

Egyre kérlek, akár féreg, akár magasabb rendű állat az ellenség, ne kínozd fölöslegesen! Egyrészt a fájdalmat minden élőlény egyformán érzi, másrészt a kínzás kegyetlen szívre, sivár lélekre vall.

„Tedd el holnapra a haragodat!”

Ez volt a címe annak az elbeszélésnek, amelyet még édesapámtól hallottam gyermekkoromban.

Egy férfinak el kellett hosszabb időre utaznia. Gyönyörű feleséget és már a kamaszkor határán lévő két fiút hagyott otthon.

Csak hosszú évek múlva tért vissza. Este ért haza. Lelkendezve készült benyitni, mégis az ablakhoz lépett előbb. Elszörnyedve látta, hogy gyönyörű felesége két férfi társaságában nevetgél, és az egyiket megcirógatja, majd a másikhoz lépve azt megcsókolja. - Így állunk hát! gondolta, és a puskájáért nyúlt. Célba vette az asszonyt. De nem húzta meg a ravaszt. - Bemegyek mégis, döntötte el. Kiderült, hogy az anya az időközben felnőtt fiaival töltötte az estét.

„Tedd el holnapra a haragodat!”

Ezt nem úgy kell érteni, hogy az ember vigye át a haragját egyik napról a másikra, hanem úgy, hogy halassza el, és ne engedjen a kirobbanó indulatnak, nehogy jóvá nem tehető hibát vagy bűnt kövessen el!

Az elnapolt harag a megnyugvás percében csendes békévé válik, és jóleső érzéssel állapíthatja meg az ember:

- Győztem! Legyőztem önmagam!

Egyetlen ilyen győzelem békét, megértést eredményezhet egy életen át.

Az idézett elbeszélés hőse nem bánta meg, hogy elnapolta a haragját, amely hármasságba kergette volna.

Őrizd meg lelked tisztaságát! Ne fertőzd meg a szádat hazugsággal! Se istenkáromlással, se csúnya szavakkal, se mások rágalmozásával!

Ne törődj a hitetlen gúnyolódókkal!

Higgyed fenntartás nélkül az egy igaz Istent!

De igyekezz tiszta fogalmat alkotni mindenről!

Ne hajtsd fejedet a vallás oktalan igájába, ha azt a jármot ember faragta az embernek, mert helytelen fogalmat nyersz Istenről!

Ennyit fogadj el:

Az, aki leheletfinom hímet festeget a pillangó szárnyára, és hamvat az érett gyümölcsre,

az, aki törékeny bibeszálát és évezredes mamutfenyőt hoz létre egyforma könnyedséggel, és ugyanolyan könnyedséggel vezet erecskét és óceánt,

az, aki amőbát és kékbálnát teremt,

az, aki a végtelen űrben tér- és időrendben tartja az égitesteket, az a Valaki megérdemli, hogy a mindenséghez képest parányi, szinte semmi ember leborulva imádja.

Őt a minden titok Kulcsát, aki magában foglal teret és időt, aki emberi ésszel meg nem mérhető.

Ez a felfogás egy icipici szentjánosbogárka-fény, amelynél az ember megsejtheti Őt, és talán a közelébe is juthat annak, Akit megfelelő meghatározás híján Istennek nevez a gyarló, és ki-fejező erejében szegény emberi nyelv.

Hinni jó! És megnyugtató tudni, hogy van az embernek olyan erős vára, amelyben védelmet remél, és hiszi is, hogy nem csalódik. Oda mindenkor megtérhet, ha mindenki megtagadja is a földön.

A gyermeki hit az erős férfira sem szégyen.

Mi ér fel a gyermek örömeivel, amikor a karácsonyfa alatt áll, és teljes lélekkel hisz az ajándékozásban? Boldogabb lesz-e, nyer-e valamit, amikor már nem hisz a jézusi ajándékozásban? Nem nyer, hanem sokat veszít. Elveszti mindazt, amit a hit ad, aminek a helyébe a tagadás nem tud nyújtani semmit.

Egyesek megnyugszanak, ha olyan körülmények között követnek el valami bűnt, amikor nincs tanú.

Így gondolkoznak: - Nem látta senki, nem vonhat felelősségre a törvény.

Igen. Vannak soha ki nem derülő bűnök, mert az elkövetést nem látta senki.

De egy tanú mindig van! Egy valaki mindig tudja, ki volt a tettes. Az a valaki maga a bűnöző.

Én nem tudom, hogy aki mellett elmegyek, rablógyilkos-e. De ő tudja... Bántatlanul jár-kezel az emberek között, de a lelkiismerete roskadozik a bűn terhe alatt. Rettegve ébred egy vádló kiáltásra: Gyilkos! Pedig nem szólt senki, de ő hallja a ki nem mondott szót.

Embert lehet ölni, de az emlékezet nem hal meg. A bűnözőhöz tapad, mint az árnyék, és kíséri a sírig.

Emberi beavatkozás nélkül is van bűnhődés, ha van lelkiismeret!

Az ember bűnre hajló. Különösen akkor, ha kockázat nélkül követheti el a bűnt.

Pedig jobb volna, ha hinne abban, hogy van egy mindenütt jelen lévő valaki, Aki mindent tud. Aki a bölcsőtől a sírig figyeli az embert, és a kezében tökéletes mérleget tart, amelyen bűn és erény rajta van. Az a mérleg az igazság mérlege! És eljön az idő, amikor mindenki megméri, és jaj annak, aki könnyűnek találta.

Jobb, ha valaki hitben él, és visszariad a bűntől.

Akkor is így van ez, ha ma a dialektikus materializmus uralkodik! Ha egy bűntény elkövetésére nincs emberi tanú, abból még nem következik, hogy ne lehetne olyan tanú, aki felfedi az igazságot.

Édesapámtól hallottam valaha:

Még a régi Pesten történt, amikor még az nem Budapest volt. A periférián rablógyilkosság áldozata lett egy Devecseri nevű szabó. Nem látta senki, nem volt emberi tanú. Nem is derült volna ki soha, hogy ki volt a tettes. És mégis...

A bűntény elkövetésekor darvak repültek hangos lármával az éjszakában. Az országúton leütve fekvő szabó felnézett az égre, és még volt annyi ereje, hogy azt mondta: - Darvak, ti legyetek a tanúim!

Múltak az évek. A felderítetlen üggyel kapcsolatban már be-szüntették a nyomozást.

Annakidején a szabó egy Pest határában lévő fogadóban szállt meg.

A fogadós véletlenül kihallgatott két embert, akik azt tervezték, hogy hajnalban, amikor a szabó elindul a vásárba az árúival, kirabolják.

A fogadós figyelmeztetésére a szabó nem várta meg a hajnalt, csendben befogott, és elindult.

A két ember azonban észrevette ezt, és utánaeredt. Utol is érték, mert a ló csak lassan tudott haladni a megfagyott sáron, míg azok gyalogszerrel könnyen futottak.

Utolérték és agyonverték a szabót.

Sok év múlva, egy őszi este ismét darvak vonultak az égen. A fogadó vizeldéjében két ember tartózkodott, és azt mondta az egyik a másiknak az égre mutatva: - Hallod? Ott mennek a Devecseri tanúi.

A fogadós, aki először is gyanakodott rájuk, véletlen meghallotta a beszélgetésüket. Régi gyanúját most már igazoltnak látva jelentést tett a rendőrségen, és a két gyilkos megkapta a méltó büntetését.

Ezt nem mint intő példát írom neked. Arra nincs szükség.

De érdekes, hogy a véletlen olyan tanúkat állított, amelyek anélkül, hogy szólni tudtak volna, koronatanúkká váltak.

Még egyszer felhívom a figyelmedet a türelmességre, mert a magunk és környezetünk nyugalma, jó sorsa nem csupán az anyagiakon és életkörülményeinken múlik, hanem nagy-

mértékben a kölcsönös megértésen, és az embernek emberi mértékkel való megítélésén is. Utóbbiakból adódik az elnéző türelmesség a türelem helyén való határáig.

Légy mindig előzékeny az öregekhez és a gyengékhez! Ha egy úton mégy velük, és látod, hogy nehezükre esik a teher, amit visznek, ne szégyelld átvenni tőlük!

Mindenkor meghajolhatsz a tudás előtt, mert annak elismerése nem megalázkodás, hanem becsületbeli ügy.

Ne légy talpnyaló és alázatos fölfelé, de lefelé se zsarnok, fennhéjázó!

Testi vagy lelki fogyatékosága miatt ne bánts meg soha senkit, mert a lelkét ütöd meg azzal! A lelkeken ejtett sebek pedig igen soká, vagy soha nem gyógyulnak.

Szeresd mindenben a szépet, a jót, a nemest, az igazságot! Ezek emelik Isten közelségébe az embert. De még az embertől is messzire taszítja az, ami szennyes és nemtelen.

Tudjál megbocsátani, mert arra még képes az ember, de felejtetni nem...

Őrizd meg lelked tisztaságát! Figyeld meg, milyen szép a havas téli tájék, amikor nincs egy fekete folt sehol.

Így vonja be az ember lelkét a szeretet, a jóság és az irgalom. Ha ez a hármasság nincs meg benne, hanem ezek helyett a gyűlölet, a közöny és a részvétlenség ver benne tanyát, akkor olyan visszataszító lesz a lélek, mint a hó, amikor teleszórja szeméttel az ember, és sáros lábbal gázol benne.

Kedves kicsi fiam!

Félig vakon írom soraimat neked esténként. Ez nem panasz, mert nem kényszerből, hanem szívesen teszem. Még fogok

írni sokat, ha sorsom engedi.

Biztosra veszem, hogy ezek nélkül is olyan ember válik belőled, aki méltán viseli az ember nevet.

Tudom, hogy egyéb örökséged úgysem lesz, mint amit írásaimban hagyok rád. Tudom, hogy neked ez a sovány örökség is értéknek számít.

Azt is hiszem, hogy te az én anyagi segítségem nélkül is méltó helyet szerzel magadnak a társadalomban, amire igen büszke leszek valaha.

Erre a becsület, az akarat erő és a tehetség a biztosíték, amelyet benned, a gyermekben már is megnyilvánulni látok.

És ha mi, édesanyáddal akkor már nem lennénk, majd boldogan nézünk le rád valahonnan a csillagok közül.

Kicsi Fiam! Azzal végzem soraimat, amivel kezdeni kellett volna: Légy jó mindhalálig!

Szigetszentmiklós, 1946. március 30.

Tartalomjegyzék

Elbeszélések

Claudius korsója	6
Vadmacska	20
Fatime gyónása	53
Szerzett méltóság	66
Lélekidézés	146

Esszék

Csere	153
Válaszfal	156
Más szemszögből	158
Többek között	159
Morál	162
Széljegyzet	163
Cuius regio	177
Ne félj, Katóka!	179
Felhő Kató	181
Gyalogösvény	187
A régi, jó világ	203
Ezer holdon	206
Igazgyöngyök	208

Karcolatok

Két állomás között	211
Fehér csirkéből vörös kakas	219
Egyszeregy	230

Levelek

Melyik úton?	236
Miklós fiamnak	240

Utószó

Édesapám nevét nem tartalmazzák a lexikonok. Munkái közül nem sok jelent meg nyomtatásban. Sosem tudott a sajtó irányítóinak a szája íze szerint írni.

Többször kapott ajánlatot, hogy kiemelik, és megélhet az írásaiból, ha teljesít bizonyos politikai elvárásokat. Mindig az volt a válasza, hogy nem szorul irányításra, neki a lelkiismerete a mércéje.

Így hát általában az asztalfióknak írt, és csak a szűkebb család és baráti kör ismerte valamelyest a műveit.

S. Becz Pál 1899-ben született egy tősgyökeres szigetszentmiklósi, jómódú parasztcsalád hetedik gyermekeként. Különböző csapások következtében a családi vagyon nagyobb része már az ő gyermekkorában elveszett, és a gazdálkodás folytatására nem maradt lehetőség. Így édesapám is már korán, a hatodik elemi elvégzése után dolgozni kényszerült, és nem tanulhatott tovább, pedig híresen jó tanuló volt.

Mivel nem volt szakmája, egész életében a legnehezebb munkákat végezte.

Turi Máriával, édesanyánkkal 1926-ban kötött házasságot. Öt gyermekük született, akik közül egy kisgyermekként meghalt.

Édesapámat csillapíthatatlan tudásszomj sarkallta, és autodidakta-ként jelentős műveltségre tett szert. Igen nagy olvasottsága volt. Viszonylag későn kezdett írni. Munkái között megtalálható a vers, a novella, a színdarab, az újságcikk és a könyvkritika.

Távol állt tőle minden hangoskodás és szereplési vágy.

Rendíthetetlen igaz hazafi volt, de nem tudta elviselni, ha valakit származása miatt sérelem ért. Természetesnek tartotta a vallási és világnézeti szabadságot.

Őszinte híve volt a női egyenjogúságnak.

Szülőföldjét, Szigetszentmiklóst őszintén szerette. Számos anekdotát feljegyzett a régi emberekről, és a paraszti világ sok részletét is bemutatta.

1972-ben halt meg.

Hála Istennek az emlékkötetek száma most eggyel gyarapodott.

Az előző kötetek: Csendes lázadó, 2013. április, Őszintén, 2014. január.

Dr. Becz Miklós

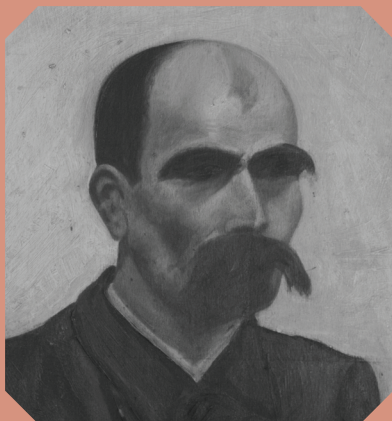
2014.

Nyomás:

Ritter Nyomda Zrt.

Tördelőszerkesztő:

Rajnai Gábor

*S. Becz Pál
(1899-1972)*

*Az, hogy melyik úton
indulunk el, meghatá-
rozza a sorsunkat, de
sokszor az embertársá-
inkét is.*

*A szigetszentmiklósi-
akat érdekelheti, hogy
ebben a kötetben is fel-
felbukkannak a helyi, letűnt paraszti világ képei.*

*Az emlékkötetek így nemcsak családi, hanem sziget-
szentmiklósi értékmentést is jelentenek.*

*S. Becz Pá harmadik posztumusz kötetét tartja ke-
zében az olvasó.*

*A szerző a szabad akarattal rendelkező ember vá-
lasztási lehetőségét és felelősségét tárja elénk érdekes,
izgalmas elbeszélésekben, esszéiben és karcolatokban.*

A könyv ízelítőt ad az író leveleiből is.

*Mint mindig, most is hangsúlyozni kell, a szerző lá-
nyának, Máriaának az érdemét az íratmegőrzésben.*

*A válogatás és szöveggondozás a szerző fiának, Mik-
lósnak a munkája és felelőssége.*

Szigetszentmiklós, 2014. július 8.

